

IOAN SLAVICI

nuvele

IOAN SLAVICI

Observator t
deprins să prez
înfrumusețări con
văzând în inter
esențial, factorul
existențe umane, așezând în centrul
narațiunilor oameni care luptă pentru a trăi
mai bine, cred că n-am greși considerându-l
pe Slavici un Balzac al satului românesc.

Dumitru Micu

ISBN 973-21-0720-0
ISBN 973-21-0721-9

9 789732 107218

Biblioteca **P**entru **T**oți

serie nouă
19
(1548)

IOAN SLAVICI
nuvele

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
SLAVICI, IOAN

Nuvele / Ioan Slavici ; pref.: Constantin Mohanu. -
București : Editura Minerva, 2003-2005

2 vol.

ISBN 973-21-0720-0

Vol. 2. - 2005. - ISBN 973-21-0721-9

I. Mohanu, Constantin (pref.)

821.135.1-32

Noua serie a colecției „Biblioteca pentru toți”
apare datorită cooperării dintre Ministerul Culturii și Cultelor,
Uniunea Scriitorilor din România, MEGApress holdings S.A.

MINERVA S.A.

Redacția și sediul social

B-dul Metalurgici nr. 32-44, cod 041833, sector 4, București,

O.P. 82 – C.P. 38

Tel.: (021) 461.08.08, 461.08.10; Fax: (021) 461.08.09

Tipărit la MEGApress holdings S.A.

IOAN SLAVICI

nuvele

volumul II

Selecție de
CONSTANTIN MOHANU

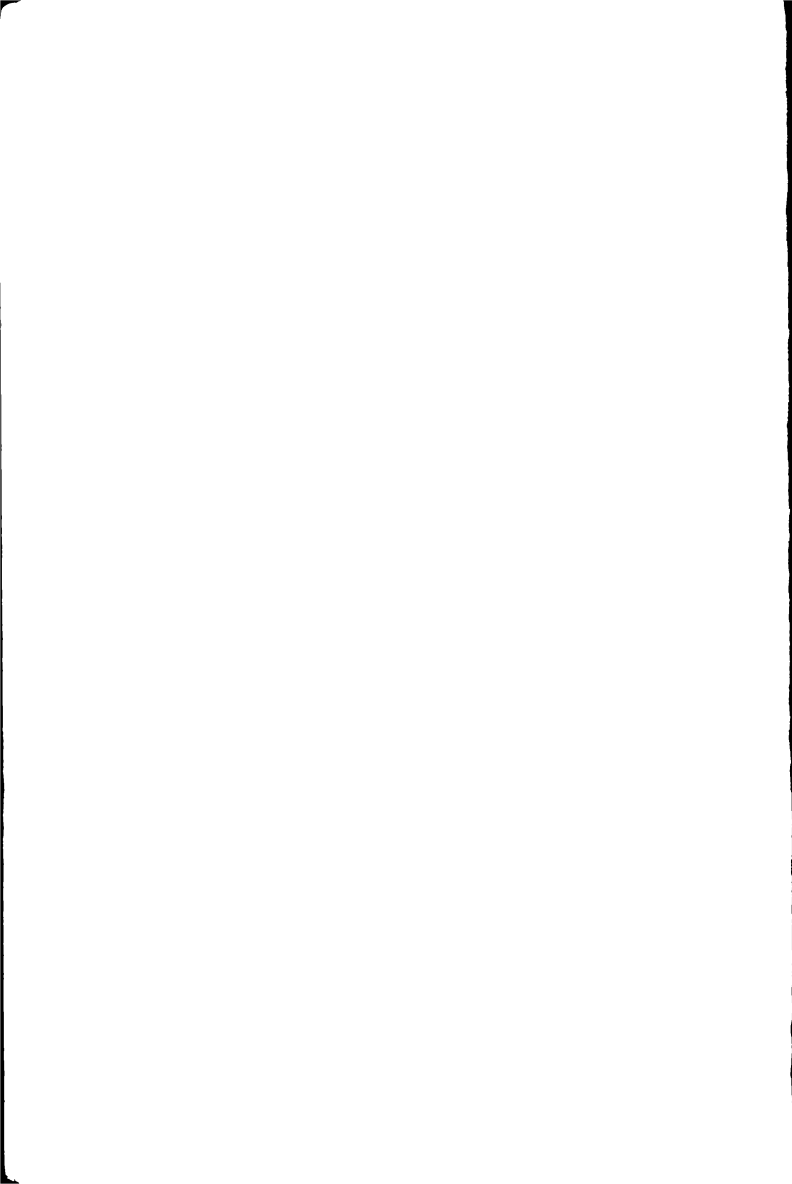
BIBLIOTECA PENTRU TOȚI • 2005
EDITURA MINERVA • București

Colecție îngrijită de EUGEN URICARU
Coperta colecției: DANIEL NICOLESCU
Ilustrația copertei: Nicolae Grigorescu, *Bătrână cârpind*

Ediția de față reproduce
textul după Opere, vol. II,
Ed. Minerva, București, 1970

Redactor: Ana Munteanu
Tehnoredactare computerizată: Adrian Bucur
Corectură: Carmen Stoica

MOARA CU NOROC

I

– Omul să fie mulțumit cu sărăcia sa, dacă e vorba, nu bogăția, ci liniștea colibei tale te face fericit. Dar voi să faceți după cum [vă] trage inima, și Dumnezeu să vă ajute și să vă acopără cu aripa bunătaților sale. Eu sunt acum bătrână, și fiindcă am avut și am atât de multe bucurii în viață, nu înțeleg nemulțumirile celor tineri și mă tem ca nu cumva, căutând acum la bătrânețe un noroc nou, să pierd pe acela de care am avut parte până în ziua de astăzi și să dau la sfârșitul vieții mele de amărăciunea pe care nu o cunosc decât din frică. Voi știți, voi faceți; de mine să nu ascultați. Mi-e greu să-mi părăsesc coliba în care mi-am petrecut viața și mi-am crescut copiii și mă cuprinde un fel de spaimă când mă gândesc să rămân singură într-însa: de aceea, poate că mai ales de aceea, Ana îmi părea prea tânără, prea așezată, oarecum prea blândă la fire, și-mi vine să râd când mi-o închipuiesc cârciumăriță.

– Vorbă scurtă, – răspunse Ghiță – să rămânem aici, să cârlesc și mai departe cizmele oamenilor, care umblă toată săptămâna în opinci ori desculți, iară dacă duminica e noroi, își duc cizmele în mână până la biserică, și să ne punem pe prispa casei la soare, privind eu la Ana, Ana la mine, amândoi la copilaș, iară d-ta la tustrei. Iacă liniștea colibei.

– Nu zic, grăi soacra așezată. Eu zic numai ce zic eu, vă spun, numai așa, gândurile mele, iară voi faceți după gândul vostru, și știți prea bine că, dacă voi vă duceți la moară, nici vorbă nu poate fi ca eu să rămân aici ori să mă duc în altă parte: dacă vă hotărâți să mergeți, mă duc și eu cu voi și mă duc cu toată inima, cu tot sufletul, cu toată dragostea mamei care încearcă norocul copilului ieșit în lume. Dar nu cereți ca eu să hotărâsc pentru voi.

– Atunci să nu mai pierdem vorba degeaba: mă duc să vorbesc cu arândașul, și de la St. George cârciuma de la Moara cu noroc e a noastră.

– În ceas bun să fie zis, grăi bătrâna, și gând bun să ne dea Dumnezeu în tot ceasul!

II

De la Ineu drumul de țară o ia printre păduri și peste țarini lăsând la dreapta și la stânga satele așezate prin colțurile văilor. Timp de un ceas și jumătate drumul e bun; vine apoi un pripor, pe care îl urci, și după ce ai coborât iar la vale, trebuie să faci popas, să adapi calul ori vita din jug și să le mai lași timp de răsuflare, fiindcă drumul a fost cam greu, iară mai departe locurile sunt rele.

Aici în vale e Moara cu noroc.

Ori din care parte ar veni, drumețul se bucură când o zărește din culmea dealului pleșuv, căci,

venind despre locurile rele, ea îl veselește că a scăpat norocos, iară mergând spre ele, la moară poate să găsească ori să aștepte alți drumeți, ca să nu plece singur mai departe.

Și fiindcă aici se opresc toți drumeții, încetul cu încetul s-a făcut bătătură înaintea morii, și oarecum pe nesimțite moara a încetat a mai măcina și s-a prefăcut în cârciumă și loc de adăpost pentru tot drumețul obosit și mai ales pentru acela pe care noaptea-l apucă pe drum. În cele din urmă, arândușul a zidit cârciumă la un loc mai potrivit, departe de câteva sute de pași de la râuleț, iară moara a rămas părăsită, cu lopețile rupte și cu acoperământul ciuruit de vremurile ce trecuseră peste dânsul.

Cinci cruci stau înaintea morii, două de piatră și trei altele cioplite din lemn de stejar, împodobite cu țircălamul și vopsite cu icoane sfinte; toate acestea sunt semne care-l vestesc pe drumeț că aici locul e binecuvântat, deoarece acolo unde vezi o cruce de aceste a aflat un om o bucurie ori a scăpat altul de o primejdie.

Dar binecuvântat era locul acesta mai ales de când veniseră cârciumarul cel nou cu nevasta lui tânără și cu soacră-sa cea bătrână, căci ei nu îl primeau pe drumeț ca pe un străin venit din lume, ci ca pe un prieten așteptat de multă vreme în casa lor.

Abia trecuseră doar câteva luni după St. Gheorghe, și drumeții mai umblați nu mai ziceau că o să facă popas la Moara cu noroc, ci se vor opri la Ghiță, și toată lumea știa cine e Ghiță și unde e Ghiță, iar acolo, în vale, între pripor și locurile cele rele, nu mai era Moara cu noroc, ci cârciuma lui Ghiță.

Iară pentru Ghiță cârciuma era cu noroc.

Patru zile pe săptămână, de marți seara până sâmbătă, era mereu plină, și toți se opreau la cârciuma lui Ghiță, și toți luau câte ceva, și toți plăteau cinstit.

Sâmbătă de cu seară locul se deșerta, și Ghiță, ajungând să mai răsuflă, se puneă cu Ana și cu bătrâna să numere banii, și atunci el privea la Ana, Ana privea la el, amândoi priveau la cei doi copilași, căci doi erau acum, iară bătrâna privea la câteșipatru și se simțea întinerită, căci avea un ginere harnic, o fată norocoasă, doi nepoți sprinteni, iară sporul era dat de Dumnezeu, dintr-un câștig făcut cu bine.

Duminecă dimineața Ghiță puneă calul la te-leagă și bătrâna se ducea la Biserică, fiindcă bătrâ-nul, fie iertat, fusese cojocar și cântăreț de strană, și așa, mergând la biserică, ea se ducea parcă să-l vadă pe el.

Când bătrâna pleca la biserică, toate trebuiau să fie puse bine la cale, căci altfel ea o dată cu capul nu ar fi plecat. Încă sâmbătă după-amiază sluga trebuia să rânească grajdul, curtea și locul de dinaintea

cârciumei, în vreme ce bătrâna și Ana găteau cârciuma pentru ziua de duminică. Duminică în zori bătrâna premenea copiii, se gătea de sărbătorează, mai dedea o raită prin împrejur, ca să vadă dacă în adevăr toate sunt bine, apoi se urca în teleagă.

Ana și Ghiță îi sărutau mâna, ea mai săruta o dată copilașii, apoi zicea: „Gând bun să ne dea Dumnezeu“, își făcea cruce și dedea semn de plecare.

Dar ea pleca totdeauna cu inima grea, căci trebuia să plece singură și să-i lase pe dânșii singuri la pustietatea aceea de cârciumă.

Dacă aruncaai privirea împrejur, la dreapta și la stânga, vedeai drumul de țară șerpuind spre culme, iară la vale, de-a lungul râulețului, cât străbate ochiul, până la câmpia nesfârșită, afară de câțiva arini ce stăteau grămadă din jos pe podul de piatră, nu zăreai decât iarbă și mărăcini. La deal valea se strâmtează din ce în ce mai mult; dar aici vederile sunt multe și deosebite: de-a lungul râulețului se întind două șiruri de sălcii și de răchite, care se îndeasă mereu, până ce se pierd în crângul din fundul văii; pe culmea dealului de la stânga, despre Ineu, se ivește pe ici pe colo marginea unei păduri de stejar, iară pe dealul de la dreapta stau răzlețe rămășițele încă nestârpite ale unei alte păduri, cioate, rădăcini ieșite din pământ și, tocmai sus la culme, un trunchi înalt, pe jumătate ars, cu crengile uscate, loc de popas pentru corbii ce se

lasă croncănind de la deal înspre câmpie; fundul văii, în sfârșit, se întunecă, și din dosul crângului depărtat iese turnul țuguat al bisericii din Fundureni, învelit cu tinichea, dară pierdut oarecum în umbra dealurilor acoperite cu păduri posomorâte, ce se ridică și se grămădesc unul peste altul, până la muntele Biho-
rului, de pe ale cărui culmi troienite se răsfrâng razele soarelui de dimineață.

Rămâind singur cu Ana și cu copiii, Ghiță privește împrejurul său, se bucură de frumusețea locului și inima îi râde când Ana cea înțeleaptă și așezată deodată își pierde cumpătul și se aruncă răsfățată asupra lui, căci Ana era tânără și frumoasă, Ana era fragedă și subțirică, Ana era sprintenă și mlădioasă, iară el însuși, înalt și spătos, o purta ca pe o pană subțirică.

Numai câteodată, când în timp de noapte vântul zgâlția moara părăsită, locul îi părea lui Ghiță străin și pustiicios, și atunci el pipăia prin întuneric, ca să vadă dacă Ana, care dormea ca un copil îmbăiat lângă dânsul, nu cumva s-a descoperit prin somn, și s-o acoperă iar.

III

Cât țin luncile, ele sunt pline de turme de porci, iară unde sunt multe turme, trebuie să fie și mulți păstori. Dar și porcarii sunt oameni, ba, între

mulți, sunt oameni de tot felul, și de rând, și de mâna a doua, ba chiar și oameni de frunte.

O turmă nu poate să fie prea mare, și așa, unde sunt mii și mii de porci, trebuie să fie sute de turme, și fiecare turmă are câte un păstor, și fiecare păstor e ajutat de câte doi-trei băieți, boitarii, adescori și mai mulți, dacă turma e mare. E dar pe lunci un întreg neam de porcari, oameni care s-au trezit în pădure la turma de grăsunii, ai căror părinți, buni și străbuni tot păstori au fost, oameni care au obiceiurile lor și limba lor păstorească, pe care numai ei o înțeleg.

Și fiindcă nu-i neguțătorie fără de pagubă, iară păstorii sunt oameni săraci, trebuie să fie cineva care să răspundă de paguba care se face în turmă: acest cineva este „sămădăul“, porcar și el, dar om cu stare, care poate să plătească grăsunii pierduți ori pe cei furați. De aceea sămădăul nu e numai om cu stare, ci mai ales om aspru și neîndurat, care umblă mereu călare de la turmă la turmă, care știe toate înfundăturile, cunoaște pe toți oamenii, buni și mai ales pe cei răi, de care tremură toată lunca și care știe să afle urechea grăsunului pripășit chiar și din oala cu varză.

Și dacă lumea zicea că locurile de lângă Moara cu noroc sunt rele, n-ai fi avut decât să-l întrebi pe vreunul dintre sămădăi, și el ți-ar fi putut spune pentru ce nu sunt bune și cine le primejduiește; dar

sămădăul e, mai presus de toate, om tăcut, și dacă îl întrebi asemenea lucruri, el răspunde: „Nu știu, n-am văzut, am atâtea și atâtea turme în răspunderea mea și nu mă pot strica cu oameni“. El știe ce știe, numai pentru nevoile lui.

Veneau câteodată pe la cârciuma lui Ghiță și porcari, niște oameni îndeobște înalți și bine făcuți, cu cămașa neagră și cu părul strălucitor de untura cea multă și căzut în plete, lungi și răsucite asupra grumajilor goi: oameni erau și ei, chiar oameni cinstiți, care mănâncă, beau și plătesc.

Într-o zi de luni au venit trei inși în căruță cu osiile de fer, ușurică și trasă de doi cai frumoși, dintre care însă unul mai mare și altul mai mic. În căruță nu era nici un scaun, nici fân, ci unul dintre porcarii unsuroși mîna caili, stînd în picioare, iară ceilalți doi ședeau pe leutrelle vopsite în verde, ca și când n-ar fi venind decât de aci din apropiere.

„Ăștia nu prea îmi par a oameni buni“, își zise Ghiță când îi văzu sărind din căruță și privind împregiur, ca unii ce au mai fost pe aici și acum nu găsesc nici locul, nici oamenii ca odinioară.

Ei întrebară dacă n-a fost sămădăul pe acolo, puseră sluga să deshame caili, să-i adape și să le dea ovăz, apoi intrară, băură fiecare cît trei inși la un loc și plecară cu un „noroc bun“.

– Bine, dar n-au plătit, grăi bătrîna nedumerită.

– Lasă, că m-am înțeles eu cu dânșii, răspunse Ghiță, apoi se duse pe ici încolea, ca nimeni să nu-i vadă fața și ca nu cumva nevasta să-l întrebe: „Ce ai, Ghiță?”

Peste puțin sosi sămădăul, vestitul Lică Sămădăul, la Moara cu noroc.

Lică, un om de treizeci și șase de ani, înalt, uscățiv și supt la față, cu mustața lungă, cu ochii mici și verzi și cu sprâncenele dese și împreunate la mijloc. Lică era porcar, însă dintre cei ce poartă cămașă subțire și albă ca floricelele, pieptar cu bumbi de argint de carmajin, cu codariștea de os împodobit cu flori tăiate și cu ghintulețe de aur.

El își opri calul înaintea cârciumei, aruncă o privire la Ana, apoi alta la bătrâna, care ședea pe laița de lângă masa cea mare din umbra cerdacului, trase cu ochii o raită prin prejur, apoi întreabă unde-i cârciumarul.

– Noi suntem, răspunse bătrâna ridicându-se.

– Știu – grăi Lică –, dar cred că vor fi oameni pe aici. Eu întreb de cârciumarul; cu el vreau să vorbesc.

Lică le zise aceste așa, ca orișicine să poată înțelege că are grabă și că nu vrea să mai lungească vorba; bătrâna plecă dar fără de întârziere să caute pe Ghiță, iar Ana rămase privind ca un copil uimit la călărețul ce stătea ca un stâlp de piatră înaintea ei.

Dacă Lică ar fi fost alt om, el n-ar fi stătut așa cu privirea pierdută în vânt, ci s-ar fi bucurat de vederea femeii frumoase, care-l privea oarecum pierdută și speriată de bărbăția înfățișării lui.

– Ungurul a murit? întrebă el când văzu pe Ghiță.

– Da!

– Și tu ai venit în locul lui!

– Da!

– De la St. Gheorghe?

– Da, răspunse Ghiță, aruncând o privire furioasă asupra femeilor, ca să vadă dacă ele nu cumva se turbură.

– E Ghiță, ginere-meu, grăi bătrâna, și, mulțumită lui Dumnezeu, ne merge bine de când suntem aici.

Lică își apucă, zâmbind, mustața între buze.

– Aici – zise el – le merge bine la toți oamenii cu minte. N-ai decât să te pui bine cu toată lumea, să le zici „noroc bun“ celor ce vin și se duc și poți să dai mulțumită lui Dumnezeu. N-au trecut pe aici niște oameni?

– De! răspunse Ghiță chibzuit, suntem la drum și trece multă lume.

– Vorba vine, trei oameni...

– Trei, patru, zece – grăi Ghiță cam în glumă –, lumea trece mereu. Eu nu stau aici ca să țin seamă

despre cei ce vin și trec, și așa nici nu-i prea știu. De la o vreme te obicinuiești cu oamenii, încât nici nu te mai uiți la fețele lor. Apoi, cine știe dacă nu e și câte unul care s-ar mâhni dacă ai bate drumul cu vorbe despre dânsul. Pe cârciumar să nu întrebi niciodată, căci el vede și aude atât de multe, încât trebuie să uite degrab' și să nu mai ție nimica minte.

– Așa-i, grăi Lică. Întrebam numai, ca să văd dacă nu cumva mi-ai putea spune, fiindcă sunt oamenii mei. Au plecat să vadă o pădure, pe care voiam să o luăm de la toamnă pentru turme, și nu știu acum dacă au trecut înaintea mea, ori e să-i aștept aici.

– Așa o fi – răspunse Ghiță hotărât –, dar eu nu-ți pot spune dacă între cei ce au trecut astăzi pe aici vor fi fost și ei.

– Cum să nu?! strigă bătrâna cu nerăbdare. Cei trei porcari ce au băut atâta de mult și n-au plătit.

Pe Ghiță îl trecu un fel de junghi prin inimă și, oricât de mult ținea la soacră-sa, acum el ar fi fost în stare să-i pună degetul pe gură.

– Muierile văd mai bine și se vede că au puțină treabă, zise el stăpânindu-se.

– Dacă n-au plătit, grăi Lică apucându-și iar mustața între buze, era fiindcă știau că voi veni eu ca să plătesc pentru dâșii.

Grăind aceste, el descalecă și-i făcu lui Ghiță semn să intre cu dânsul, pentru ca să facă socoteala.

„Bătrâna e tot mai cu minte decât mine“, își zise cârciumarul, și intră cu voie bună în urma lui.

– Bătrâna ar putea să-și ție gura, grăi Lică după ce se văzu singur cu Ghiță. Mă cunoști?

– Nu! răspunse Ghiță răcit în tot trupul.

– Atunci mă știi de nume. Eu sunt Lică, sămădăul... Multe se zic despre mine, și dintre multe, multe vor fi adevărate și multe scorneli. Tu vezi un lucru: că umblu ziua-n amiază mare pe drumul de țară și nimeni nu mă oprește în cale, că mă duc în oraș și stau de vorbă cu domnii. Voi fi făcut ce voi fi făcut, nu-i vorba, dar am făcut așa, că orișicine poate să creadă ce-i place, însă nimeni nu știe nimic. De aceea am să dau seamă despre douăzeci și trei de turme de porci. M-ai înțeles? Nu doară c-aș putea plăti tot ce se poate perde într-un an, ci pentru că de la mine nimeni nu cutează să fure, ba să-l ferească Dumnezeu pe acela pe care aș crede că-l pot bănuî. M-ai înțeles?! Eu voiesc să știu totdeauna cine umblă pe drum, cine trece pe aici, cine ce zice și cine ce face, și voiesc ca nimeni în afară de mine să nu știe. Cred că ne-am înțeles?!

Ghiță ar fi avut multe de zis, dar Lică se întoarse o dată în călcâi și, pe când cârciumarul își veni în fire, drumetul dădu pinteni calului.

– Un om prea cumsecade, grăi bătrâna, privind în urma lui. Cine a fost ăsta?

– Lică Sămădăul! răspunse Ghiță.

– Lică Sămădăul! strigă Ana. Și câte rele nu mai zicea lumea despre dânsul!

– Așa e lumea... grăi Ghiță. Să nu crezi nimic până ce nu vezi cu ochii.

El singur nu și-ar fi putut da seamă dacă a grăit aceste cuvinte din amărăciune ori numai dorind să ascundă înaintea nevestei gândurile grele ce-l cuprinseseră.

– Nu-i vorba, adause Ana, e oarecum fioros la față.

– Asta-ți pare ție, grăi Ghiță. Arc și el necazurile lui.

IV

– Oamenii sunt mulți și de multe feluri, grăi cârciumarul în ziua următoare, privind când la nevestă, când la soacră-sa. Îți închipuiește că unul se duce să cumpere ceva, bunăoară ca Lică Sămădăul, care se ducea să vadă pădurile. Asta e treaba lui, și cine știe dacă nu l-aș supăra, dacă nu l-aș păgubi, poate, spuindu-le altora c-a trecut pe aici. El se duce să târguiască, și dacă vine în urma lui altul, care din întâmplare voiește să cumpere tot acele păduri, și eu spun că Lică a trecut pe aici, acest al doilea cumpărător grăbește, sosește la vreme și poate să-i strice târgul. Voi înțelegeți?

– Așa e, răspunse bătrâna.

– Ori poate să vie unul care are și el păduri de dat și umblă după Lică pentru ca să se înțeleagă cu el: dacă-i spun că Lică a trecut pe aici, îl folosesc poate pe el și pe Lică, dar îl păgubesc pe acela la care Lică plecase, iară eu n-am să folosesc, nici să păgubesc pe nimeni.

– Așa e, zise iar bătrâna. Ai toată dreptatea, noi nu suntem puși aici pentru ca să le dăm drumeților știre despre cei ce vin și cei ce trec.

– Noi nu știm nimic și ne căutăm de treaba noastră! adause Ghiță scurt și hotărât.

De aici înainte, cârciumarul, cârciumărița și soacra cârciumarului nu-și mai aduceau aminte de oamenii ce treceau pe drum, iar altfel lucrurile se petreceau tot ca mai nainte.

Dar încă în acea zi Ghiță se duse cu treabă la Arad, cumpără două pistoale și își luă o a doua slugă, pe Marți, un ungur înalt ca un brad. Peste câteva zile se duse apoi la Fundureni și se întoarse cu doi căței flocoși. Mai avea el un câne la casă, dar acesta era leneș, se deprinsese cu oamenii și nu lătra pe nimeni. El puse dar cățelei de mici în lanț și nu le dădea drumul decât atunci când nu erau oameni la cârciumă, apoi slobozea și porcii și asmuțea cățelei asupra lor. Îi râdea inima când vedea cum cățelei prind și cum scot sângele din urechile grăsunilor, și

voind să-și deprindă câinii la asmuțat se deprinsese și el atât de mult, încât aștepta cu oarecare nerăbdare zilele în care nu erau oameni la cârciumă, și atunci petrecea ceasuri întregi cu câinii săi.

Ana nu-i putea suferi pe acești câni și se supăra mai mult când bătrâna zicea că e bun cânele la casă, fiindcă omul poate să doarmă mai liniștit când se știe păzit de niște câni buni. Așa era; însă Ana simțea că de câțva timp bărbatul ei s-a schimbat și îi părea că, de când are câinii, ține mai puțin la nevastă și la copii.

Ca om harnic și sânguitor, Ghiță era mereu așezat și pus pe gânduri, dar el se bucura când o vedea pe dânsa veselă: acum el făcuse mai de tot ursuz, se aprindea pentru orișice lucru de nimic, nu mai zâmbea ca mai nainte, ci râdea cu hohot, încât îi venea să te sperii de el, iar când se mai hârjonea câteodată cu dânsa, își pierde lesne cumpătul și-i lăsa urme vinete pe brațe. Adeseori Ana ar fi voit să-l întrebe: „Ghiță! ce-i cu tine?“, însă ea nu mai îndrăzne să-i vorbească deșghețat ca mai nainte, căci se temea ca nu cumva el să se mânie și pe dânsa, ceea ce nu făcuse încă până atunci.

Așa sosiră zilele de toamnă.

Într-o zi de joi, când locul de dinaintea cârciumei era plin de oameni, sosi o turmă de grășuni mari și frumoși, tot unu ca unu.

Unul dintre boitari, un băietean ca de şapte-sprezece ani, intră în cârciumă şi caută pe Ghiţă.

– Sănătate şi voie bună de la Lică Sămădăul! zise el îndrăzneţ. Ți-a lăsat vorbă să ne dai să mâncăm şi să bem: au să vie şi celelalte turme în urmă şi ne-a pus ca să-ţi lăsăm cinci grăsunii din turmă şi să ți-i alegi după plac.

– Bine plăteşte Lică! zise unul dintre drumeţi.

– Are de unde! adause altul.

– Mai ştii?! întâmpină al treilea. Are turme multe, şi porcarii beau şi mănâncă mult.

Ghiţă-şi încreţi fruntea. Vorbele boitarului şi apoi vorbele drumeţilor erau parcă să-l scoată din sărite. El simţea că, dacă nu primeşte, se trage în degete cu Lică; dar aici, faţă cu oamenii, nu putea să primească.

– Bine, zise el, călcându-şi pe inimă. Lăsaţi, că mă înţeleg eu cu Lică. Mâncaţi numai şi beţi; grija mea de plată.

Băietanul ieşi, iar Ghiţă se întoarse spre oameni şi mai adause:

– Ce ştiu eu cât vor fi mănâcând oamenii lui? Eu vreau să am socoteală curată.

– Aşa-i! ziseră oamenii.

– Bine, Ghiţă, de ce n-ai primit grăsunii? întrebă în urmă bătrâna.

– Ce să fac eu cu grăsunii lui? răspunse el cam necăjit.

– Să-i tai, să-i vinzi, să-i îngrași. Ghiță, ia grăsunii, că rămâi fără bani. Dacă ar avea omul bani gata, n-ar plăti în grăsunii. Trebuie să primești ce-ți dau oamenii, fiindcă nimeni nu-ți poate da ceea ce nu are. Omul e cinstit și te plătește cinstit: de ce să-l superi fără nici un folos? Acum îți dă, acum ia, căci nu știi ce are să fie mâne.

– Lasă, că mai vin și alte turme... grăi Ghiță cam cu jumătate gura. Să mă mai gândesc, să mai văd ce cheltuială fac oamenii.

– Gând bun să-ți dea Dumnezeu!

Nici Ghiță n-ar fi cerut decât un gând bun de la Dumnezeu, dar îi era greu să se oprească asupra unui gând, fie el bun, fie rău.

Turmele treceau una câte una pe dinaintea cârciumei; când una se vedea din depărtare, cealaltă pornea mai departe, și locul se deșerta, dar peste puțin iar se umplea. Și cum turmele plecau una câte una, Ghiță întreba mereu câte mai sunt, și pe cât numărul turmelor rămase în urmă scădea, pe atât el prindea poftă de a-și opri cinci grăsunii.

– A zis Lică să-mi opresc cinci grăsunii, îi zise el în cele din urmă unuia dintre porcari.

– Noi nu știm nimic, răspunse acesta.

– Apoi – adause altul cam în glumă – noi plătim înainte, ori nu plătim deloc.

Peste puțin sosi și Lică, ceru un pahar de vin, își întreabă de turme, apoi zise „noroc bun!“ și plecă mai departe fără să fi descălecat măcar.

Ghiță rămase cuprins de gândurile omului păgubaș.

El era om cu minte și înțelegea cele ce se petrec.

Aici, la Moara cu noroc, nu putea să stea nimeni fără voia lui Lică: afară de arândaș și afară de stăpânire mai era și dânsul care stăpânea drumurile, și în zadar te înțelegi cu arândașul, în zadar te pui bine cu stăpânirea, căci, pentru ca să poți sta la Moara cu noroc, mai trebuie să te faci și om al lui Lică.

Iar Ghiță voia cu tot dinadinsul să rămâie la Moara cu noroc, pentru că-i mergea bine.

„Trei ani, numai trei ani să pot sta aici – își zicea el – și mă pun în picioare, încât pot să lucrez cu zece calfe și să le dau altora de cârpit.“

Dar acești trei ani atârnavă de Lică.

Dacă se punea bine cu dânsul, putea să-î meargă de minune, căci oamenii ca Lică sunt darnici. E numai vorba ce va fi cerând Lică pentru ceea ce dă.

Ghiță întâia oară în viața lui ar fi voit să n-aibă nevastă și copii, pentru ca să poată zice: „Prea puțin

îmi pasă!“ Se gândea la câștigul pe care l-ar putea face în tovărășie cu Lică, vedea banii grămadă înaintea sa și i se împăingeneau parcă ochii: de dragul acestui câștig ar fi fost gata să-și pună pe un an, doi capul în primejdie. Avea însă nevastă și copii și nu putea să facă ce-i plăcea.

„Să vedem! își zise el în cele din urmă, voind să-și alunge gândurile rele. Deocamdată, e bine ca el să-mi fie dator mie.“

Așa zicea el, însă de cu seară, când își strânse banii ca să-i pună în ladă, el simți că nu are dreptate.

Ghiță nu era omul care se știe bucuros dator, dar cu atât mai puțin omul care dă bucuros de la sine, și așa îi venea parcă să zică: „Am să mă pun frumos lângă dânsul, ca să-mi plătească“.

Era legat, și omul când se simte legat e supărăcios. Chiar atunci seara Ghiță își bătu sluga, pe ungurul, fără a-și da seamă pentru ce, iar când Ana îl muștră, fără de voie, pentru aceasta, el îi aruncă vorbele:

– Ei! frate, dă-mi pace! Parcă nu tot pentru voi îmi mistuiesc viața?!

Ana tăcu, dar ochii i se umplură de lacrimi, fiindcă vorbele îi păreau grele.

– Ei! și tu te mâhnești numai decât, zise el amărât.

Ar fi voit să meargă la ea, să-i ceară iertare și să o împace, dar nu putea; era în el ceva ce nu-l lăsa, și așa ieși afară, ca să fie singur cu gândurile sale.

Și dacă ar fi știut Ana ce gândea și ce sânteța el, când stetea așa singur și posomorât, ea s-ar fi dus la el și l-ar fi mângâiat, dar el tăcea, și așa ea nu îndrăzne să-l supere, ci se întreba mereu ce o fi având soțul ei.

Duminecă, după ce bătrâna plecase la biserică. Ghiță-și răsuflă veninul asupra lui Laie, apoi se făcuse mai vesel decât de obicei. El petrecea cu Ana și cu copiii în umbra arinilor, luase de zgardă pe Cula, cânele cel mare și leneș, își pusese băiatul pe el și-l învăța să călărească, și-l învăța mereu, cu toate că Ana se necăjea, temându-se ca nu cumva copilul să cadă ori cânele să-l muște.

Deodată, ceilalți câni, care erau slobozi, începură să latre, iară Cula, auzind lătratul lor, se repezi și el lătrând în partea dinspre deal, încotro îi auzea pe dâșii lătrând.

Ana țipă înspăimântată, deoarece copilul era să cadă; însă Ghiță nici nu ținu seamă de dânsa, ci, strângând zgarda, se îndreptă și privi îngrijat în toate părțile.

Nu zări nimic.

— Se vede c-au dat de cățelul pământului, ori au simțit vreo vulpe prin împrejur, zise el, lăsându-i să latre mai departe.

– Ghiță! grăi Ana jălindu-se. Eu nu știu cum te-ai făcut tu de la o bucată de vreme: vezi că-mi rău când văd copilul pe câne, și parcă în ciuda mea îl ții mereu.

– Săracul de mine! răspunse el cam răstit. Când e vorba să-mi fac și eu o poftă, proastă, bună, cum ar fi, ȗop! că mi se supără nevasta! Haid'! adaose apoi, luând copilul în brațe și dând cu piciorul în câne.

– Nu, Ghiță! Nu vreau! strigă Ana speriată, apoi fugi după câne, îl luă de zgardă, îl aduse la locul unde fusese și începu să-l roage pe Ghiță cu stăruință ca să-și pună iar băiatul călare pe el.

– Uite, era o prostie! grăi Ghiță muiat și se lăsă pe iarbă.

Ana luă ea însăși copilul, îl puse călare pe Cula și-l purtă fricoasă la dreapta și la stânga, privind mereu la soțul ei, ca să vadă dacă el nu zâmbește.

Ghiță nu zâmbea.

Privind la copilul ce ȗipa răsfățat și privind la soȗia sa, îl apucă o înduioșare din ce în ce mai adâncă: îi era parcă n-a văzut-o de mult și parcă era să se despartă de dânsa.

– Ano, – zise el în cele din urmă alene – ia vino, ȗezi lângă mine!

După ce ea se așeză lângă dânsul, el o privi lung și întristat, îi netezi părul de pe frunte, apoi grăi încet:

– Ce zici tu! n-ar fi bine să plecăm noi la St. Dimitrie de aici?

– Pentru ce? întrebă nevasta uimită.

– Nu ți se urăște în singurătatea asta?

– Mie? nu!

– Nu ți-e frică?

– De ce?

– De ce? De toate! Tu auzi cum latră câinii; au dat de vreo urmă, de vreun gândac, de vreun verme și latră, fiindcă n-au altă treabă: mie însă mi se răcește măduva în oase când îi aud lătrând. E grozavă viața asta, Ano, e grozavă: stai aici în pustietate, și te sperii de nimic, și-ți mistuiești viața cu năluciri deșarte.

– Ce ai, Ghiță?! strigă nevasta cuprinsă de îngrijare.

– Ce am? răspunse el cu amărăciune. Am o nenorocire: pierd ziua de astăzi pentru cea de mâne. Eu nu ți-am vorbit niciodată despre lucruri de aceste, dar trebuie să fii și tu om, Ano, și să te gândești la viață, căci nu pot să-ți vie mereu toate de-a gata. Astăzi stau aici și nu mă supără nimic, dar îmi fac eu însumi gânduri rele despre ziua de mâne, și aceste gânduri nu-mi lasă tihnă să mă bucur de ziua de astăzi. Și poate că gândurile mele sunt deșerte, poate că ziua de mâne are să fie tot bună,

dar o voi pierde temându-mă de cea de poimâne. Și cât vom sta aici, nu mai scap de nevoia aceasta.

– Atunci să plecăm, Ghiță.

– Da, să plecăm, dar întreabă-mă dacă mă pot hotărî să plec. Vezi tu, așa cum sunt, îmi vine greu să plec.

– Atunci să rămânem aici. Tu știi mai bine cum are să fie bine.

– Poate că nu știu, Ano, dar nu pot, zise el cu amărăciune. Ar trebui să mă silească cineva, să mă împingă. Mi-e greu să-i vorbesc maichii, pentru că ea ne-a zis să nu venim aici; mi-e rușine; iară tu ești bună, Ano, și blândă, dar ești ușoară la minte și nu înțelegi nimic: sunt cu tine ca fără de tine; în loc de a-mi alunga gândurile cele rele, mă lași să mă mistuiesc cu ele, și când nu mai știu ce să fac, tu te uiți la mine cu milă, și atâta-i tot.

– Ce să fac, – zise ea mânănită – dacă așa m-a lăsat Dumnezeu?!

Ghiță se lăsă pe coate și rămase așa întins pe pământ și cu privirea pierdută în depărtare.

Într-un târziu, Ana își ridică capul și privi îndrăzneță la el.

– Fiindcă tu le fierbi toate în tine și mie nu-mi spui nimic, zise ea. Apoi tot eu sunt de vină dacă nu știu ce te pune pe gânduri...

V

Pe când acestea se petreceau, în umbra arinilor, din sus, despre deal, veneau trei călăreți în pas, ținându-se mereu în albia râulețului, unde erau acoperiți de șirul de sălcii și de răchite.

Câinii, care îi sâmtiseră la depărtare de câteva împușcături, o luară spre dâșii, lătrându-i cu un neastâmpăr din ce în ce mai mare.

— Să fie ai dracului de câni! grăi Lică, oprindu-și calul. Pe cât se vedea, la cârciumă nu e nimeni și nici drumul nu umblă, dar dacă nu-i alintăm câinii, pas să se mai teamă de noi!

El se dete dar jos de pe cal, plecă înainte, și când cei doi câni se apropiară și voiră să sară la el, să lăsă pe iarbă și începu să-i cheme cu vorbe alintătoare la sine.

Câinii se opriră zăpăciți în cale și, mai ales după ce descălecară și ceilalți doi oameni, începură să-i mai slăbească. În cele din urmă, ei parcă-și deteră cu socoteală că au a face cu niște oameni pacinici, care s-au pus la odihnă aici, departe de curtea păzită de dâșii; ei se întoarseră dară încet și oprindu-se din când în când ca să mai latre o dată spre cârciuma de la care veniseră.

Lică se ridică iar în picioare și îi chemă din nou la sine, însă de câte ori el voia să se apropie de ei, începeau să latre.

Peste jumătate de ceas își petrecu astfel cu cei doi căței deprinși a scoate sânge din urechile porcilor; dar în cele din urmă îi netezi cu mulțumirea omului care a dat o nouă dovadă despre dibăcia sa.

– Buni căței! dar tot eu sunt nașul lor, zise el, și iar îi netezi și, așa pas cu pas, se apropia de cârciuma părăsită.

Ghiță uitase de mult că au lătrat o dată câinii, când Lică sosi la cârciumă și-l deșteptă cu câteva ghionturi din somn pe Laie, care dormea pe laița de sub cerdac, ca să-l trimită după stăpânul lui.

– N-ar fi mai bine să mă duc eu? grăi unul din oamenii lui Lică.

– Lasă-l să vină el la noi, grăi Lică.

Ghiță sări în picioare când află că Lică a sosit la cârciumă și se schimbă la față, dar nu se gândi mult, ci plecă cu pași hotărâți și cu vinele încordate spre cârciumă.

Ana rămase o clipă turburată, apoi făcu iute un pas spre el.

– Ghiță! stai! zise ea. Înainte de toate îl trimite pe Laie pe vale în sus de-a lungul răchitelor. Ea privi lung și aspru în ochii lui. Nu mă înțelegi tu, acum, când eu încep a te înțelege pe tine?! zise ea încet. Așa a fost vorba între noi, ca să trimitem pe Laie înainte, să ne aștepte acolo. Du-te, Laie, urmă ea; ia-o pe vale în sus, în dosul răchitelor, până la crâng,

și dacă-i întâlni pe părintele, să-i spui că venim mai târziu, fiindcă a venit Lică Sămădăul, cu alți doi oameni, și trebuie să mai stăm cu dânșii; să ne mai aștepte, și ne aștepți și tu. Ai înțeles? Să te duci mereu în dosul răchitelor, ca să nu vadă nimeni.

– Da, spuse Laie, și plecă printre arini spre albia râulețului.

Acum înțelegea și Ghiță gândul nevestei sale, îl înțelegea și parcă nu-i venea să plece, parcă venea să zică: „Ano! greșești când crezi că trebuie să te temi de Lică“. Apoi iar îi venea să meargă la dansa, să-i mulțumească pentru gândul ei cel bun; însă nu putea să zică, nici să facă nimic; se temea că o va turbura și așa plecă cu inima îndoită spre cârciumă, lăsând-o pe dansa cu copiii sub arini.

Când se află aproape de cârciumă, el privi spre râuleț și văzu pe Laie fugind peste drumul de țară, ca să apuce șirul de răchite.

„Prostul dracului! mă dă de gol“, își zise el îngrijat.

– Se vede că l-am bătut astăzi, adause apoi, privind pe Lică. L-am trimis să-mi aducă plasa cu pește și uite cât e de sprinten. Noroc bun să dea Dumnezeu!

– Minunați căței! răspunse Lică, netezind pe unul dintre câni și privind la Ana, care se vedea venind despre arini, cu un copil în brațe și cu altul

de mână. M-au sâmtit cale de o jumătate de ceas și-am pierdut o mulțime de vreme ca să-i momesc.

Ghiță înțelese unde bate Lică cu vorbele sale și ar fi avut poftă să dea o dată cu piciorul în cânele care începu a se linguși pe lângă dânsul.

– I-am auzit lătrând – răspunse el –, dar știam că nu pot să fie decât oameni de aceia de care aștept în toate zilele.

– Trebuie să știi un lucru, urmă Lică. Câinii au pentru oameni un lătrat anume și trebuie să înțelegi limba lor, pentru ca să te folosești de ei, fiindcă mai ales atunci când ar fi trebuit să sară, ei nici nu latră decât o dată, de două ori. Altfel, locul e minunat; cale de un ceas nu se poate ivi nimeni fără ca să-l zărești. Dar să intrăm, adause el alene, fiindcă avem o vorbă împreună.

– Și mai multe, răspunse Ghiță, intrând cu pas hotărât în urma lui.

Câtva timp ei steteră tăcuți, față în față, hotărâți amândoi și sâmtind fiecare că și-a găsit omul.

– Iacă, grăi Lică în cele din urmă, luând de la brâu un teanc de bucăți de piele înșirate de o verigă de sârmă. Aceste sunt semnele turmelor mele. Eu pun semn la urechea din dreapta, jos, pentru fiecare turmă altul, cum îl vezi tăiat în aceste bucățele, pe care ți le las aici. Dacă trec porci pe drum, să te uiți la semnul lor, să ții minte pe omul care-i mână și taci.

Ghiță privi lung la el, dar nu răspunse nimic.

– Cred că ne-am înțeles? adause Lică.

– Eu cred că nu!

– Cum asta?

– Apoi vezi – grăi Ghiță răspicat și aspru – dacă mă uit în toate părțile nu văd pe nimeni și stau singur aici în pustietate. Am doi câni minunați, cum ziceai, și tot ați venit trei inși fără de știrea nimănui. Puteți să ne omorâți pe toți câți suntem aici, și nimeni n-are să știe că voi ne-ați omorât; puteți să luați ce vă place, și dacă suntem oameni cu minte, n-avem să ne plângem nimănui, fiindcă voi sunteți totdeauna mulți și tari, iar noi suntem totdeauna puțini și slabi. Îmi ziceai să fac așa: e oare cu putință să zic ba?!

– Care va să zică, ne-am înțeles.

– Înțelegerea cu de-a sila nu se poate. Dacă voiai să te înțelegi cu mine, trebuia să vii pe drum, iar nu pe potecă. Eu pot zice că fac pe dorința ta și tot nu fac decât așa cum îmi vine la socoteală.

– Asta-i treaba mea! zise Lică hotărât. Ori îmi vei face pe plac, ori îmi fac rând de alt om la Moara cu noroc.

– Lică, – grăi cârciumarul – nu crede că poți să mă ții de frică. Dacă ești om cu minte, caută să te pui la bună înțelegere cu mine.

– Eu nu cunosc înțelegere mai bună decât asta! În inima omului poate să fie orișice; destul numai să sâmță, că vai și amar de el dacă nu-mi face pe plac.

Ghiță se apropie un pas.

– Dacă ar fi numai atât, Lică, – zise el așezat – n-aș zice nimic. Tu ceri, la urma urmelor, un ajutor de la mine și ți l-aș da bucuros dacă te-aș ști cine ești și dacă n-ar trebui să mă tem că mâne ai să ceri mai mult. Apoi, tu nu ești singur, ca mine, Lică, și dacă-ți fac ție pe plac, am socoteală cu alții.

– Asta-i treaba ta! strigă Lică mânios. Adu-mi cheile!

– Ce fel de chei?

– Toate cheile: de la saltarul mesei, de la dulap, de la orice ladă, răspunse Lică rece. Cel ce vine aici vine să-și facă bani; ți-ai făcut și tu de când ești aici: am să mă împrumut de la tine.

Ghiță rămase câțva timp încremenit și cu ochii țintiți la dânsul.

– N-am să te prad, adause Lică; am să iau cu împrumut și am să te plătesc cinstit, cu camătă, cu cametele cametelor, se înțelege, când îmi vine la socoteală. În scris n-am nevoie să-ți dau, fiindcă nu poate să-ți fie de nici un folos: dacă trăiesc și-mi merg trebile bine, am să plătesc cu prisos, iară dacă mor fără de vreme ori dacă-mi merge rău, tot n-ai de unde să iei.

– Să-ți dau bani numărați.

– Ce să mai pierdem vremea numărând?!

– Atunci ia cât iai, dar fii cuminte și mai lasă, ca să nu sâmtă nevasta și soacră-mea, grăi Ghiță, arătând saltarul, în care erau și banii, și cheile.

– Așa ne înțelegem! zise Lică.

Ghiță ar fi avut poftă să sară la el și să-l sfâșie în bucăți, dar nu putea pentru că ceilalți doi erau în apropiere și ar fi trebuit să mântuie prea iutea cu dânsul. Îi era parcă-i seacă sângele din vine când vedea pe Lică la banii ce-și adunase para cu para, dar acum era legat și trebuia să se stăpânească.

– Da, ne înțelegem – zise el apropiindu-se – și dacă vei fi având vreo supărare din partea mea, să nu-mi mai văd banii cu ochii.

Lică se întoarse și se rânji la el.

– Așa-i că te-ai făcut blând ca un mieluşel?! îi zise apoi.

Ghiță se cutremură. Toate ca toate, dar bătaia de joc îl scotea din minți. El făcu, oarecum fără de voie, un pas spre Lică, îl apucă cu amândouă brațele, îl ținu strâns înaintea sa și grăi cu glasul înăbușit:

– Nu te mișca, dacă nu vrei să fie moarte de om!

Simțind că Ghiță e mai tare, Lică privi îngrijat spre ușa și grăi iute:

– Ce vrei cu mine?

– Nimic! răspunse Ghiță, nimic nu vreau. Tu vezi prea bine că am nevastă și copii și că nu-ți pot face nimic. Îmi iai banii: să-ți fie de bine! Mi-ai luat liniștea sufletului și mi-ai stricat viața: să-ți fie de bine! Dar să nu crezi că mă ții legat, să nu crezi că te prinde să mă iai la bătaie de joc. Tu poți să mă omori, Lică, tu cu oamenii tăi: eu pot să te duc pe tine la spânzurătoare. Nu te juca dar cu mine. Gândește-te că tu m-ai făcut să nu mai am multe de pierdut și bagă de seamă să nu mai pierd și cele ce am! Să-ți fie frică de mine!

Lică se dete un pas înapoi.

– Ți-e frică, urmă Ghiță, trecându-și cu amândouă mâinile printre peri în sus. Ți-e frică și nu-ți e rușine să-ți chemi oamenii într-ajutor.

– Se înțelege că nu, răspunse Lică zâmbind. Mi-ar fi rușine dac-aș fi venit fără de dânșii la tine.

Ghiță își pierduse bunul cumpăt și tocmai pentru aceea se sâmțea în strâmtoare față cu Lică, pe care nimic nu putea să-l scoată din sărite.

– Voiesc și eu să între, ca să vadă că ți-e frică, zise el. Săriți, măi oameni! strigă apoi și se opri neclintit în mijlocul casei.

Unul din porcari intră iute în casă, iar cellalt se ivi pe prag, unde rămase privind în ochii lui Lică.

– I-a venit poftă să se prindă la harță cu noi, grăi Lică.

– Ba să mă ferească Dumnezeu, răspunse Ghiță. Sunt om cuminte. Voiesc numai să vă arăt că nu mi-e frică de voi.

– Dar ni-e frică nouă de tine, zise Lică. Tu însuși ziceai să-mi fie frică: îți spun că-mi este și nu știu dacă te voi mai putea apuca vreodată așa la strâmtoare cum te țin acum. Tu mă înțelegi. Mie nu mi s-a pus încă om în cale fără ca să mi-l fi curățit din drum.

– Nici eu nu voiesc să mă pun în calea ta.

– Dar ai putea să te pui, ai putea să faci ceea ce până acu n-ai făcut, fiindcă nu mă știai cine sunt. Du-te, îi zise apoi Lică lui Răuț, care stătea în prag, leagă-l pe slugă, apoi adă nevasta cu copiii în casă.

Ghiță se repezi înainte, îl apucă pe Răuț de pept și-l aruncă spre mijlocul casei, apoi închise ușa și grăi înecat de spaimă:

– Nu băgați nevasta în trebile noastre; nu vă atingeți de mine, că nu e bine. Lică, tu ești om chibzuit: nu-ți băga capul în primejdie, nu te face de rușine; fii tâlhar, Lică, dar nu pungaș prost, care se dă de gol: întreabă-mă unde e sluga mea și apoi vorbește cu mine.

Lică privi zăpăcit la tovarășii săi.

– Voi l-ați văzut fugind pe vale în sus; să știi că nu se întoarce decât după ce veți fi plecat voi de aici. L-am trimis la popa din Fundureni, ca să-i spună că stau de vorbă cu voi.

– Aşa-i, zise Răuţ ca speriat din somn. Nu l-am mai văzut de atunci.

Lică sâmţi că şi-a pierdut pământul de sub picioare.

– Pentru asta am să te țin minte cât voi trăi, zise el privind aspru în faţa lui Ghiţă.

– Nu umbla cu vrăjmăşie – răspunse Ghiţă apropiindu-se de dânsul –, ci te gândeşte că, dacă nu m-ai prins astăzi, n-ai să mă prinzi cât vei trăi pe faţa pământului. Lică, tu trebuie să înţelegi că oamenii ca mine sunt slugi primejdioase, dar prieteni nepreţuiţi.

– Am zis eu că vreau să mi te fac slugă?! întrebă Lică, schimbându-şi deodată faţa.

– Dacă n-ai zis şi nu vrei să zici, atunci haid' să vorbim ca prieteni, îi zise Ghiţă dezgheţat! Să aduc vin şi să ne cinstim ca nişte oameni de bună înţelegere. Am eu atâta minte ca să înţeleg că nu pot sta la Moara cu noroc fără de a mă fi pus în înţelegere cu tine. Nu vreau să mă ții numai de frică, ci umblu să intru la învoială cu tine. Sunt gata să-ți fac pe plac: dar atunci să fii şi tu om cu minte şi să înţelegi că, dacă e să vă fiu de folos, lumea trebuie să mă creadă om cinstit şi stricat cu voi.

– Aşa e! grăi Lică. Lumea – da, însă noi cum trebuie să te credem?

– Cum vă veți fi știind; să vedem, răspunse cârciumarul, întinzându-i mâna. Pe vrăjmaşul pe

care nu-l poate birui tot omul cu minte și-l face tovarăș.

Lică primi mâna.

– Banii mi-i lași, urmă Ghiță cam cu jumătate de gură.

– Adecă îi iau cu mine, răspunse Lică; cei în mână nu-i minciună.

– Dar să știi că nu mă ții legat cu ei, grăi Ghiță, și plecă să aducă vin rece din pivniță.

– Asta a fost prostia mea, grăi Lică, după ce se văzu singur cu tovarășii săi. Tot era mai bine să ascult de tine și să țin sluga la cârciumă.

– Lasă, poate că e mai bine așa! răspunse Răuț.

– Să vedem! grăi cellalt. Eu mă tem că ne ține cu minciuna.

– Asta e treaba mea! zise Lică, ridicându-și capul.

VI

Ca om care își petrecea viața pe drumuri, Lică venea des pe la Moara cu noroc, câte-o dată, câte de două, ba și câte de mai multe ori pe săptămână. El venea, descăleca, bea câte un pahar de vin, mânca ceva și iar se ducea.

Numai arareori se întâmpla ca el să stea mai mult. Însă mai ales dumineca el venea adeseori cu câte doi-trei tovarăși, și atunci era în voie bună.

Lui Ghiță îi părea totdeauna bine când Lică venea fără de veste la cârciumă. Ana fusese muncită de gânduri grele, care o îmbătrâniseră oarecum într-un singur ceas și care îi veneau iar de câte ori îl vedea pe Lică.

Dar plecând Lică, ea-l întrebase pe Ghiță despre cele petrecute și el îi răspunse că n-a fost nimic, că ce putea să fie?! Și că Lică e omul lui. De aceea, Ana tăcuse atunci, și de atunci tăcea mereu și privea numai din când în când furișat la Lică, zicând în sine: „Trebuie să fie un om rău primejdios“.

Zilele treceau însă, și precum ele treceau, Ana se sântețea tot mai părăsită. De când se împrietenise cu Lică, Ghiță parcă fugea de dânsa, parcă-i ascundea ceva și se ferea să nu rămâie singur cu dânsa.

– Ghiță, ce ai cu omul ăsta? îl întreabă ea într-una din zile după plecarea lui Lică.

– Eu?! îi zise el cam speriat. Ce să am? Nimic! Ceea ce am cu toți drumeții: vine, stă de vorbă, mănâncă, bea și plătește.

Ana privi lung în fața bărbatului său.

– Dar de obicei plătește peste ceea ce se cuvine, îi zise ea aspru.

– Așa sunt oamenii cu dare de mână.

– Ghiță! grăi nevasta așezat. Nu vorbi cu mine ca și când ai avea un copil înaintea ta. Tu ești bărbat și trebuie să știi ce faci. Te întreb numai; nu vreau să

te descos: tu îți dă seama dacă ai ori nu ai ceva să-mi spui. Fă cum știi, dar eu îți spun, și nu mă lasă inima să nu-ți spun, că Lică e om rău și om primejdios: asta se vede din ochii lui, din rânjetul lui și mai ales din căutătura ce are, când își roade mustața cu dinții. E om pățimaș, Ghiță, și nu e bine să te dai prea departe cu el.

– Dar nu mă dau deloc. Tu fă cum știi, dar să nu zici apoi că nu ți-am spus.

Ghiță ar fi fost să vorbească, însă îi era greu, după ce zisese o dată că n-are nimic cu Lică; își puse dar numai de gând că îi va vorbi altă dată.

Și, la drept vorbind, ce ar fi avut el acum să îi spună?! Toate cele petrecute erau parcă date uitării, și așa poate că nici nu era bine ca Ana să afle despre ele. Ce-i drept, Ghiță se uită mereu la urechile porcilor, ba a găsit în mai multe rânduri și porci cu semne de ale lui Lică, însă Lică venea și se ducea fără ca să-l întrebe ceva, și așa nu avea decât să țină minte și să tacă. Lică nu-l întreba nimic, nimic nu-i spunea și nimic nu cerea de la dânsul.

Cu toate acestea, Sămădăul parcă știa ce se petrece la Moara cu noroc, și aceasta îl nedumerea câteodată pe cârciumar.

Și mai mare i se făcu nedumerirea, când într-o zi Lică îi trimisese șase porci, dintre care patru nu erau însemnați cu nici unul dintre semnele înșirate

pe veriga de sârmă. Ghiță a statut mult la luptă cu sine; dar în cele din urmă tot i-a primit, pentru ca să nu se strice cu Lică, și tot nu i-a grăit Anei, fiindcă se temea că ea va stăruia să nu-i primească.

De aici înainte el în adevăr se ferea de dânsa, iară ea își dedea silința să nu-l supere.

Astfel sosi timpul când bruma cade și vântul scutură frunzele copacilor și rărește pădurile.

De când venise toamna, drumul era mereu umblat, și nici chiar duminica nu era părăsită cârciuma de la Moara cu noroc. Toamna se țin târgurile cele bune; toamna are omul câte ceva de vândut; toamna fac neguțătorii trebile cele bune: și lui Ghiță îi mergea dar acum chiar mai bine decât peste vară, și abia se întâmpla câte un ceas pe săptămână ca să fie singur la cârciumă. Și cu cât se apropia ziua de Sfântul Dimitrie, drumul era cu atât mai umblat.

Într-o zi de luni erau cinci care la Moara cu noroc și șapte oameni sub cerdac, când sosi și Lică dimpreună cu Buză-Ruptă, cu Săilă Boarul și cu Răuț, omul de care, numai arareori se despărțea.

Lică nu stătea niciodată sub cerdac, nici în cârciumă, ci în odaia de alături, în care erau o masă măricică, câteva scaune de paie, și două paturi pentru drumeții mai aleși, care se întâmpla să măie peste noapte la Moara cu noroc. Altfel în această odaie își petrecea cârciumarul ziua, cu nevasta și cu

copiii, fiindcă odaia în care se culca el era în altă parte, cu intrarea prin bucătărie și cu ferestrele la deal, câtă vreme aici ferestrele erau spre drum, încât, șezând la masă, putea să vadă cu o privire și cârciuma, și drumul, și locul de dinaintea cârciumei.

Astă dată însă Lică nu intră drept în odaia aceasta, ci se opri sub cerdac și prinse vorbă cu oamenii, întrebând pe fiecare dintre dâșii de unde vine, unde merge și în ce treabă umblă. Într-un târziu, el îl trase apoi pe Ghiță la o parte și-i zise încet:

– Când vine jidovul pentru câștiul de la St. Dimitrie?

– Arăndașul? răspunse Ghiță tot mai încet, gândeam să mă duc la el.

– Da, arăndașul. Nu te duce, grăi Lică. Lasă-l, că vine el. Am o vorbă cu dânsul.

– Bine! Să te vestesc când are să fie?

– Nu-i nevoie. Aflu eu; grija mea de dânsul!

Deși ei vorbiseră încet și mai ales Lică părea a voi să păstreze taină despre cele ce vorbeau, el rosti cuvintele „jidovul“, „arăndașul“ și „grija mea de dânsul“ destul de tare, pentru ca oamenii de sub cerdac să le poată auzi, apoi privi cam speriat împrejurul său și adause:

– Dar să intrăm în casă.

Intrând, Lică își aruncă biciul pe masă, un semn că voia să petreacă în draga sa voie. Fusesse

certat cu Buză-Ruptă și cu Săilă Boarul, Răuț îi împăcase și acum voia să se cinstească cu dâșșii. Despre arândaș Lică nu mai vorbi nici un cuvânt.

Peste puțin sosiră trei țigani la cârciumă, unul cu vioara, altul cu clarinetul și al treilea cu țimbala: Lică îi puse pe laița din cârciumă și le porunci să cânte.

Și fiindcă țiganii cântau, oamenii se îngrămădiseră la ușa cârciumei, și asculta și Ana cu bătrâna și cu copiii, căci numai rar se nimereau trei țigani decodată pe la Moara cu noroc.

Lui Lică îi veni la o vreme poftă să joace și, apucând pe Buză-Ruptă, ieși din cârciumă și începu să frământa pământul, încât părul răsucit în plete lungi îi zbura în vânt.

Dar jocul fără de muiere nu are nici un rost.

De când umbla pe la Moara cu noroc, el nu grăise nici zece vorbe cu Ana; acum însă el se duse la ea, o apucă de mâni și-i zise:

– Haid' să te joc o dată, să zici că ai fost jucată!

Ana se dete în lături.

El o cuprinse cu amândouă brațele.

– Dar dacă n-am poftă de joc?! grăi ea cu hotărâre, și se desfăcu încet din brațele lui.

– Vine pofta!

– Și la mai mult! adause Buză-Ruptă, trăgând cu ochiul.

– Ei! nu vreau! grăi Ana rece, și se dete înapoi.

Lică se retrase cam necăjit.

– Săracul de mine! grăi Ghiță așa în glumă. Dar năzuroasă mi s-a mai făcut nevasta! Joacă, muiere; parcă are să-ți ia ceva din frumusețe...

Ana își călcă pe inimă și se dete la joc.

La început se vedea c-a fost prinsă de silă; dar ce avea să facă? La urma urmelor, de ce să nu joace? Încetul cu încetul, ea prinse voie bună; se cam turbura când Lică se apropia de dânsa; sângele îi năvălea în obraji când el o apuca de brâu ca s-o învârtască; dar așa era acum și altfel nu putea să fie, și ea se dete din ce în ce după păr. În cele din urmă, tot se arăta copila răsfățată de odinioară, și Ghiță ferbea în el când îi vedea fața străbătută de plăcerea jocului.

– Să-ți fie de bine! grăi Lică peste câtva timp obosit. Dau mărturie că te ții mai bine decât mine.

El o strânse apoi în brațe, o ridică de la pământ, se învârti cu ea o dată, o sărută și o puse pe laiță.

Ana își astâmpără obrajii cu palmele, privind cam amețită împrejur, în vreme ce Lică se plimba în sus și în jos, ștergându-și sudorile cu mâneca de la cămașă, apoi se opri și grăi:

– Ce cârciuma dracului mai e și asta?! De ce nu-ți ții o slujnică?

Oamenii de la ușă zâmbiră pe sub mustață, Ana tresări și se ridică roșită ca bujorul, iară bătrâna privi la o parte, făcându-se că nu înțelege vorbele lui Lică.

„De! își zise ea, ce să-i faci, așa e omul! Oricât de bun ar fi, tot are câte un păcat. Fie cât de mic, dar tot îl are.“

Ghiță nu zise nimic, ci-și puse numai de gând că are să o ție minte și asta.

Înspre seară, Săilă Boarul plecă cu Buză-Ruptă spre Ineu, Răuț o luă, după ce schimbă câteva semne tainice cu Sămădăul, spre pădurea de la Fundureni, iară Lică se opri la drumeți și grăi privind înspre apus, de unde se ridicau niște nori grei spre cer:

– Se schimbă vremea, precum se vede; dar tot mi-e că am să rămân aci peste noapte. Am bani la mine și locurile sunt cam rele, mai ales acum toamna.

El rămase dar peste noapte la Moara cu noroc.

VII

De când drumurile erau mai umblate, se vorbea mereu despre nenorociri întâmplare mai ici, mai colo, prin partea locului; cotitura de la Moara cu noroc, altădată vestită de rea, era însă în anul acesta scutită, și drumeții scosese ră vorba că, de când Ghiță a venit la Moara cu noroc, locurile nu mai sunt primejdioase cale de o zi giur-împregiur. Jandarmii de la Ineu se țineau cu toate acestea mereu pe drumuri și abia trecea zi dată de la Dumnezeu fără ca ei să dea pe la cârciuma lui Ghiță.

Ghiță se bucura când veneau jandarmii și își dădea toată silința să se pună bine cu dânșii: le dădea mâncare și băutură, fără ca să primească banii când ei voiau să plătească, îi ținea de vorbă și umbla mereu în voile lor.

Era însă între dânșii unul, Pinteă căprarul, un om scurt și îndesat, cu ochii mari, cu umerii obrăjilor ieșiți și cu fălcile late, cu mustața tunsă și cu o tăietură în frunte, dar mai presus de toate om așezat și tăcut la fire, cu care Ghiță se făcuse prieten bun. Ce-i drept, el nu vorbise încă între patru ochi cu Pinteă; dar așa sunt oamenii: e câte unul pentru care sâmți din clipa ce l-ai văzut tragere de inimă, fără ca să-ți dai seama pentru ce. Așa era și Pinteă. Când venea pe la Moara cu noroc, se vedea că se sânte bine la cârciumă și pleca totdeauna cam anevoia; apoi el ținea la Ana, la copii, netezea câinii lui Ghiță și-ar fi fost orișicând gata să dea cu ciomagul dacă cineva, chiar la drept vorbind, ar fi îndrăznit să-l grăiască de rău pe Ghiță. De aceea sâmtea și Ghiță că Pinteă e oarecum singurul om cu care ar putea să vorbească mai pe față, și acum, când se văzu peste noapte sub același acoperământ cu Lică, ar fi dorit să-l aibă și pe Pinteă în apropiere.

Toate gândurile rele se grămădiseră deodată în capul lui și-l cuprinsese o neliniște ca niciodată mai înainte.

Sufletul i se pusese în turburare când Lică îi spusese că are o vorbă cu arândașul. Turburarea îi crescuse când Lică îi sărută nevasta și îi aruncă vorba despre slujnică. În sfârșit, Ghiță-l cunoștea destul de bine pe Lică, pentru ca să știe că el nu se teme de oamenii răi și de locurile rele, și așa se întreba mereu: Pentru ce a rămas el la cârciumă? Pentru ce le-a spus drumeților că are bani la sine? Ce avea de gând să facă? Pentru ce a vorbit, pentru ce a vorbit?!

„Pentru ce?! pentru ce?! își zise el în cele din urmă deznădăjduit. Cine știe?! Le va fi zis așa din întâmplare, fără ca să fie gândit la ceva, iară eu mă fierb în mine pentru ele.“

El uitase încetul cu încetul învoiala făcută de Lică, și numai din când în când își mai aducea aminte de banii pe care îi pierduse atunci. Acum se gândea la toate, și la învoială, și la bani, și la porcii cu semn străin, pe care îi primise de la Lică, și la urmările ce puteau să aibă acestea, și un glas tainic parcă-i șoptea mereu: „A venit vremea să te răfuiești“.

Nu trecuse nici jumătate de an de zile de când se afla la Moara cu noroc, și trebile îi mergeau din ce în ce mai bine: avea porci la îngrășare, două vaci cu lapte, căruță pe răzoare, doi cai buni, avea bani în ladă, nu prea mulți, dară destui pentru ca să poată trăi un an, doi dintr-înșii. Dar acum, când trebile îi mergeau mai bine, Lică voia să-i vorbească arânda-

şului, fără îndoială pentru ca să-şi facă rând de vreun alt om la Moara cu noroc.

Dară Ghiţă nu voia să plece; nu-l lăsa inima să părăsească locul în care în scurt timp putea să se facă om cu stare.

Şi iar se gândea la învoiala pe care o făcuse în strâmtoarea sa, la banii săi, la primejdiile de-l împresurau, la iarna ce se apropia şi la zilele bune pe care le avuse când nu avea nici porci la îngrăşare, nici vaci cu lapte, nici căruţă pe răzoare, nici cai sprinteni, nici bani bine număraţi în ladă. Şi când se gândea la aceste, îi venea oarecum să se bucure că Lică îl scoate fără de voie de la Moara cu noroc şi-l scăpă aşa zicând de toate nevoile. Dar Ghiţă era om cu minte şi simţea că are să-i pară toată viaţa rău dacă va pleca de la Moara cu noroc. De aceea, de câte ori îşi aducea aminte că Lică se afla sub acelaşi acoperământ cu dânsul, îl cuprindea o vie îngrijare. Ar fi voit să meargă la el şi să-l întrebe: „Omule, ce vrei să faci, ce vrei să ceri de la mine? Vorbeşte-mi verde-n faţă, ca să ne înţelegem.“ Şi iar îi venea să-şi zică: „Ce-mi pasă?! Eu nu dau nimic; sunt gata să ţin piept cu el. Şi dacă pier, atâta pagubă!“ Şi mai ales acesta era gândul care-l stăpânea pe Ghiţă: nimic nu era în el mai tare decât pornirea de a se pune împotriva lui Lică şi de a nu da nici cât e negru sub unghie îndărăt.

Dar pe când se întărea în această hotărâre, el era singur și părăsit. Ana, pe care o privea cu atâta drag mai nainte, încetul cu încetul se înstrăinase de dânsul și nu mai era veselă ca mai nainte, când se afla singură cu dânsul. El însuși se înstrăinase de dânsa din sufletul lui. Și-ar fi dat adesea toată viața pentru ca să mai poată sâmți, fie chiar pe o singură clipă, bucuria pe care o sâmțea odinioară când privea la dânsa; dar în zadar; ea nu mai era pentru dânsul ceea ce fusese; chipul ei frumos, trupul ei fraged, firea ei dulce nu mai puteau să străbată până la inima lui plină de amărăciune. Din dragoste către dânsa și către copii venise la Moara cu noroc; din dragoste pentru dânsa și pentru copii se băgase în strâmtoarea în care se afla; și acum tocmai ea era cea dintâi în rândul acelor care nu țin seamă de strâmtoarea lui și de greutatea cu care se luptă, chiar și ea îl credea rău, când nu putea să-i înțeleagă purtarea.

De aceea acum, când sâmțea trebuință de un suflet în care să-și caute sprijinire, Ghiță nu se gândea la Ana, care dormea liniștită lângă dânsul, ci la Pinte, care-l mângâiasă, adeseori cu privirile sale pline de încredere. La început ar fi fost în stare să-și pună caii la căruță și să plece acum în vreme de noapte la Ineu, ca să-l caute pe Pinte; încetul cu încetul, însă, gândurile s-au lămurit în sufletul lui, și în cele din urmă, sâmțindu-se mai tare, el își zise:

„Adecă de ce să spun eu mai multă încredere într-un om străin decât în nevasta mea!”

De-abia se înnoptase, toți dormeau la cârciumă, și chiar Ghiță, mai împăcat cu gândurile sale, ațipise, când câinii începură să latre și o luară din ce în ce mai neastâmpărați pe vale în sus.

Ghiță tresări speriat din somn, sări din pat, se apropie de fereastră și privi afară în noaptea întunecată.

El nu zări nimic, dar sâmți că se apropie vreun om cunoscut, deoarece câinii se întorceau schiaunând înapoi.

Peste vreun sfert de ceas el văzu, în sfârșit, trecând pe sub fereastră și înaintând spre ușa cârciumei un om și o femeie înaltă și lată în umeri.

Asta era adică! Acum înțelegea pentru ce a rămas Lică la Moara cu noroc, și-i era rușine de gândurile rele ce-și făcuse.

„Parcă-i un voinic de codru!” zise el retrăgându-se de la fereastră.

– Cine-i?! strigă în clipa aceea unul dintre slugi, Marți, ungurul.

– Oameni buni! răspunse un glas bărbătesc.

Ghiță se turbură din nou. Precum văzuse prin întunec, îi părea că omul ce venea cu femeia nu era Răuț; acum, când îi auzi glasul, nu mai putea să se îndoiască despre aceasta; era un om cu desăvârșire necunoscut. Atunci cum de-l cunoșteau câinii?

Cum de-l lăsa sluga să treacă? De ce nu venise Răuț însuși?

„De ce? de ce?“, își zise el necăjit. E grozav când omul își face spaimă din toate nimicurile.

Cu toate acestea, îi veni gândul să se ducă să vadă cine a venit.

– Ce-i Ghiță? întrebă Ana, care se deșteptase din somn și se ridicase în pat.

– Ce să fie! îi răspunse bărbatul. Nimic! Răuț se întoarce. Cine știe, va fi uitat ceva; va fi având să-i spună ceva lui Lică.

– Nu era glasul lui Răuț, Ghiță, grăi nevasta. Te rog, du-te și vezi. Ce fel de oameni sunt aceia care umblă-n vreme de noapte?

Acum nici vorbă nu mai putea fi ca el să se ducă, căci o ar fi neliniștit pe ea și mai tare.

– Fii pe pace! zise el. I-am văzut eu cu ochii, și dacă n-ar fi oameni cunoscuți, nu i-ar fi lăsat Marți să treacă.

– Marți?! întâmpină nevasta. Mie nu-mi place Marți deloc.

– Ei, apoi tu bănuiești pe toată lumea, grăi Ghiță. Fii cuminte și te liniștește.

Ana se liniști, deși tremura din tot trupul. Pe când ațipise din nou, câinii începură iar să latră.

– Ce-i asta?! strigă cârciumarul. Ca din senin îl cuprinse spaima și parcă-i venea să se îndoiască

dacă a văzut bine când a văzut acea femeie înaltă și lată în umeri ca un voinic de codru. El sări dar din nou jos și iar se duse la fereastră.

Omul și femeia se duceau cu pași grăbiți.

Însă parcă era alt om, parcă era Lică, el însuși.

Dac-ar fi știut că Ana doarme, Ghiță ar fi plecat să se încredințeze.

– Se duc, grăi el, dar încet.

– Bine, Ghiță, răspunse Ana. Să dormim.

– Să dormim.

Însă ea nu putea să doarmă. Fusese trezită din somnul cel dintâi, turburată de gânduri rele, și în cele din urmă o apucară niște fierbințeli care n-o mai lăsau să se astâmpere. Ghiță fu peste puțin cuprins de un somn adânc; afară începu să bată vântul, iar ea era frământată de muncile nopților petrecute pe neadormite în culcușul învrăjmășit.

Târziu după miezul nopții câinii se mișcară de a treia oară.

Ana își opri răsuflarea, se dete tiptil din pat și se apropie de fereastră.

Lică se întorcea singur despre Fundureni la cârciumă.

Acum ea le înțelege toate: el a fost undeva și a făcut ceva cu știrea lui Ghiță.

– Doamne! zise ea îngrozită. Ce-a căzut pe capul meu!

Dar Ghiță era bărbatul ei: ar fi dorit să-i fi secat lumina ochilor în clipa când a ajuns la fereastră, pentru ca să nu vadă și să nu știe nimic, și se răci tot sângele când se gândi că vor fi aflat și alții.

Era târziu, marți dimineață, când Lică ieși cam nedormit la lumina zilei.

Ploua, și le spunea oamenilor că avusese dreptate când zicea că are să se schimbe vremea și că tot era mai bine dacă pleca ieri, pentru că nu era silit să umble pe ploaie.

Ghiță luase hotărârea să nu aștepte decât plecarea lui Lică, apoi să-și pună caii la căruță și să se ducă la Ineu, ca să-l caute pe Pinte. Însă el dormise bine peste noapte, și mai ales acum, după ce-l văzu pe Lică, își schimbă gândul. La urma urmelor nici nu prea știa ce-ar fi având să vorbească cu Pinte. Gândurile pe care le avuse în seara trecută se strecuraseră toate, încât parcă le visase numai, și de când știa că și Lică are o slăbiciune, el îi părea un om mai bun în felul lui decât cum îl crezuse și îi era greu de bănuielile pe care și le făcuse în nedumerirea sa asupra lui.

Iară Ana întâia oară în viața ei sâmți tragere de inimă pentru Lică și-i zise la plecare, din toată inima, „noroc bun!“, căci soarta soțului său era acum legată de a lui.

După plecarea lui Lică, ea îl trase pe Ghiță la o parte și-i grăi:

– Am o vorbă cu tine: nu acum, dar când îți prinzi vreme.

– Bine, răspunse el pus pe gânduri. Spune-mi acum.

– Nu acum, Ghiță, – îi zise ea – ci când vom putea vorbi în tihnă. Caută-ți de rând cu oamenii; precum vezi, voiesc să plece.

Făcându-și socoteala cu drumeții, Ghiță se întreba mereu ce va fi având nevasta să-i spună, și grăbea mai mult decât de obicei, dar pe când drumeții erau gata de plecare, iată că sosi și Pinte, însoțit de alți doi jandarmi, la cârciumă.

El venea mai iute și era mai tăcut decât de obicei.

– Ce fel de oameni, așa, mai însemnați, au trecut ieri pe aici? întrebă el, după ce intră cu tovarășii săi în odaia de lângă cârciumă și trase ușa după sine.

– Nu-i mai țin minte, răspunse cârciumarul rece.

– Ei, trebuie să aflu! grăi Pinte scurt și hotărât.

Ghiță privi lung la el, apoi la ceilalți doi și grăi dezghețat:

– Dacă voi ați sta mereu aici, atunci aș putea vorbi cum îmi place; dar voi veniți numai din când în când, și așa, trebuie să fiți oameni cu minte și să

nu cereți să-mi bag capul în primejdie ori să vă spun minciuni. Eu nu știu de ce mă întrebați, dar pot să vă spun că la asemenea întrebări n-am să răspund nicio dată. Dacă nu vă este destul atât, luați-mă strâns legat și duceți-mă cu voi.

– La nevoie așa o să facem, răspunse Pinte, deși ai și tu toată dreptatea.

De aci înainte ei vorbiră despre altele, în vreme ce Pinte le făcu tovarășilor săi semn să iasă.

Rămânând singur cu Ghiță, el privi câțva timp jos, țintă înaintea sa, apoi grăi:

– Lui Lică îi spui tot și mie nu-mi spui nimic!

– Nu i-am spus lui Lică până acum nimic. Va fi știind – răspunse Ghiță –, dar de la mine nu.

Pinte privi lung și aspru în fața cârciumarului, ca și când ar voi să afle adevărul din ochii lui.

– Atunci – zise el într-un târziu – poate că ai vreo slugă.

Ghiță dete din umeri.

– Nu-mi vine să cred; dar va să fie cu ochii în patru.

Deodată el tresări deșteptat printr-un gând, care-i luminează tot capul.

– Cunoști tu pe Lică? întrebă el iute.

– Îl cunosc.

– Bine?

– Bine! n-am fost prinși împreună?! Nu împreună am stat închiși?!

– Tu ai fost închis? Întrebă Ghiță turburat.

– Da? Furaserăm niște cai, Lică și eu, și ne-au dat de urmă; au împușcat pe Lică la picior, căci altfel nu ne dădeam prinși.

– Va să zică tu ai fost prins o dată? grăi Ghiță încă o dată.

– Ce dracu! strigă Pinteza râzând, ar fi oare ceea ce sunt, dacă n-ar fi dovedit că știu toate potecile și toate apucăturile tovarășilor mei de mai nainte? Dar ce vrei să-ți spun despre Lică?

Ghiță-și perduse rostul și începu a se teme de omul la care ținuse atât de mult mai nainte.

– Voiam să te întreb – zise el cam cu jumătate de gură – dacă Lică are slăbiciune pentru muieri.

– Pentru muieri? răspunse Pinteza. Pentru nimic. Nu-i vorbă, îl apucă din când în când, dar slăbiciune nu are. El are o slăbiciune, una singură: să facă, să se laude, să ție lumea de frică și cu toate acestea să râdă și de dracu și de mumă-sa. Să râdă de noi, Ghiță, de noi, urmă el mai aprins; dar, Ghiță, sunt de treizeci și opt de ani: mă spânzur dacă împlinesc patruzeci fără ca să-i arăt că mai sunt și alții mai și mai decât dânsul! Mi-a făcut una pe care n-am să i-o uit toată viața.

– Atunci înțeleg! grăi cârciumarul încălzindu-se din nou. Ieri îmi zicea să-i aduc o slujnică la cârciumă, ca să-i pun adică om de pândă în casa mea!

Și acum Ghiță alegea în el vorbele cu care să-i facă lui Pinteia împărtășire despre cele petrecute între el și Lică și stetea la luptă cu sine dacă nu ar fi poate mai bine să tacă.

– Pentru că trebuie să știi, urmă el cam cu jumătate de gură, Lică a umblat mult după mine...

– Stăi! strigă Pinteia tăindu-i vorba. Adă-i una. Lasă-mă să ți-o aleg eu, și grija mea de dânsa!

– Bine, grăi Ghiță, dacă socotești tu...

– Dar acu nu mai perdem vremea: cine-a fost ieri pe aici?

– Pinteo, nu mă întreba, că nu pot să-ți răspund.

– Stai să ne înțelegem, grăi Pinteia mâhnit. Dintre două, una: ori vorbești cu mine pe față, ori mă lași dracului! să nu le spui altora, dar mie?

– Ție ți-aș spune – răspunse Ghiță –, dar dacă îți spun ție, spun la toată lumea, fiindcă tu ești dator să le spui și altora. Uite! întreabă-i pe drumeți, întreabă-l pe slugă, silește-l să-ți spună, dar nu te mira dacă-l voi alunga de la casa mea.

– Te înțeleg, zise Pinteia mai dumirit. Să fie precum zici tu. Știi tu de pielea cui e vorba? Astănoapte l-au călcat doi inși pe jidovul, l-au bătut, de anevoia se mai pune în picioare, și-au luat, după

cum spune el, peste – Dumnezeu știe câți bani de la dânsul.

Ghiță parcă nu înțelegea bine.

– Pe care jidov, întrebă el, pe arândașul?

– Da! pe arândașul. Treaba asta nu putea s-o facă altul decât Lică. El are obiceiul de a se pune cu puțini la cale, pentru ca să se știe mai adăpostit de prostia altora.

Ghiță nu se mai îndoia că acei doi au fost Săilă și Buză-Ruptă, care plecaseră ieri seară spre Ineu; însă el nu putea vorbi.

– Lică nu putea să fie, zise el hotărât. Pe el îl cunoaște arândașul.

– Apoi da! răspunse Pinte, tocmai. Erau fețele acoperite, și arândașul zice că i se părea ca și când ar fi fost Lică.

– Ei bine, nu se poate! grăi Ghiță îndărătnicit. Lică a dormit astă-noapte aici, în casa mea, și n-a plecat decât abia acum.

Pinte stete câțva timp pe gânduri.

– Când a venit? întrebă el.

– Ieri pe la amiază.

– Cu cine a stat?

– Va să afli de la slugi. Se poate că el a pus treaba la cale; eu am cuvinte să o cred asta.

– Ferească Dumnezeu! grăi Pinte ridicându-se. Un lucru să știi și să-l ții totdeauna minte: Lică nu se

bizuie niciodată pe alții. Pune caii și-ți ia slugile, ca să vii cu mine. Ceilalți doi rămân aici.

VIII

Ana rămase cu inima încheștată când Ghiță îi spuse că trebuie să plece cu Pinte și cu slugile la Ineu. Deși vedea însă din fața lui că e ceva neobicit la mijloc, ea se mai liniști când se gândi că Pinte e omul lui Ghiță, ba parcă numai acum înțelegea pentru ce Ghiță și-a dat silința să se pună bine cu Pinte, și-i părea bine că pleacă tocmai cu dânsul.

Dar inima, cu toate aceste, îi bătea mai tare decât de obicei și temerile ce se deșteptaseră peste noapte în sufletul ei nu mai slăbeau.

– Maică! îi zise ea într-un târziu bătrânei. Cum ți se par lucrurile aici la noi la cârciumă?

– Cum mi se par? răspunse bătrâna. Le vezi și tu ca mine. Merg bine.

– Da, merg bine aici în cârciumă, urmă nevasta; dar la noi în casă? Nu-l vezi tu pe Ghiță că e mereu pe gânduri, că nu se mai dă în vorbă cu noi? Nu vezi că de câțva timp parcă nici nu mai suntem nevestă și bărbat?

– Așa sunt vremile, grăi bătrâna. Ghiță e om harnic și sânguitor și așa se gândește mereu ca să adune ceva pentru casa lui. Are și el, ca tot omul, o slăbiciune: îi râde inima când își vede sporul. E

bună slăbiciunea asta și nu trebuie să te mâhnești pentru ea: rabdă, că de folosul tău rabzi, și nici nu ai prea mult de răbdat.

– Bine, maică, – zise Ana – dar dacă el ar începe să caute câștig nelegiuit? E vorba și de noi; ar trebui să ne spună și nouă ce face.

Bătrâna stete câtva timp pe gânduri, apoi grăi întristată:

– Nu știu, fata mea, și nici nu caut să-mi dau seamă. E multă nenorocire în lume și oamenii și-o împart între dânșii: dacă ți-a căzut o parte mare, și bătaie de cap, și sfat și bogăție, și mărirea lumească, toate sunt în zadar.

Ana stătea dusă în gânduri, când auziră zureitul unei trăsuri boierești cu trei cai și un fecior pe capră.

Ghiță nefiind acasă, Ana și bătrâna ieșiră să primească pe cei veniți.

Afară ploua ca din ciur.

După ce feciorul sări de pe capră și deschise ușa cu geamuri a trăsurei, se ivi o doamnă ca de douăzeci și opt de ani, înaltă, cu obraji plini, cu ochii mari albaștri și cu părul auriu, îmbrăcată de sus până jos în negru și de mână cu un copil ca de cinci ani, slab și bolnăvicios.

Ea îi făcu un semn feciorului, trecu iute sub cerdac, apoi privi la Ana, ca și când ar voi s-o întrebe unde-și poate găsi un adăpost mai retras.

Ana o duse în odaia de lângă cârciumă.

– Dar frumoasă e, bat-o s-o bată! grăi bătrâna plecând în urma lor.

În clipa când erau să intre în odaie, străbătu un fulger printre nori și căzu un tunet puternic, de care se cutremură toată valea.

– Vai de mine! strigă drumeața oprindu-se speriată în prag, închideți ferestrele, că ne trăsnește pe toți aici în cârciumă.

– E minunea lui Dumnezeu, acu toamna, grăi bătrâna făcându-și cruce și grăbind să închidă ferestrele. Dar nu vă temeți, domnișoară: Dumnezeu nu-l lovește decât pe acela pe care vrea să-l pedepsească.

– Da, Dumnezeu, – grăi drumeața, așa pentru dânsa, – totdeauna Dumnezeu și numai el.

– Pofțiți ceva? o întrebă Ana, după ce ea se așeză.

– Să stea ploaia, ca să pot pleca mai departe, îi răspunse asta cam peste umăr.

Ana se retrase și închise ușa în urma sa.

În vremea aceasta, vizitiul dezghămase caii și-i dusesese la grajd, iară feciorul se retrăsese sub cerdac, unde stătea răzemat de un stâlp și privind din când în când la jandarmii care ședeau în cârciumă.

– E foarte tristă, grăi Ana apropiindu-se de dânsul.

El se îndreptă și curăți mâncă, pe care se reze-mase cu mâna, apoi răspunse:

– Da, e tristă.

– Unde mergeți? întrebă cârciumărița.

– Nu știu, grăi feciorul privind mai cu dinadins în fața ei, ca să vadă dacă-i poate vorbi. La Ineu, paremi-se. N-am mai umblat pe aici. Pe aici sunt pădurile cu turme de porci?

– Da – îi răspunse Ana – în toate părțile cât vezi cu ochii. Are turme?

– Așa se zice, grăi feciorul dând din umeri.

– Dar pe cine jălește?

– Pe bărbatu-său. S-a împușcat acu trei săptămâni.

– S-a împușcat?! strigă Ana speriată. Pentru ce?

– Nu știu, răspunse feciorul, dând din umeri. D-ta înțelegi – adause apoi peste puțin depărtându-se – că asta nu e moarte firească și că trebuie să fie o taină la mijloc.

– Sărmana femeie! grăi Ana înduioșată.

Pe când Ana îi povestea bătrânei cele ce aflate despre drumeața cea frumoasă, se întoarse și vizitiul de la grajd și se puse pe laița de sub cerdac.

– Le dau dracului toate, și cai, și căruță, și stăpână, zise el amărât. Îmi vine s-o las aici în pustietate și să mă duc pe ici încolo.

– Taci, măi, că te aude! îi zise feciorul trăgând cu ochiul și destul de tare pentru ca stăpâna să-l poată auzi, cum trebuia să-l audă și pe vizitiu. Fii cuminte, urmă apoi mai încet, și se așează în față cu el. Nu știi tu că de câte ori venim de la Ineu, ne întoarcem încărcăți ca stupul?

– Ai vorbit cu cârciumărița? întrebă vizitiul.

– Aș! Ți-ai găsit omul! răspunse feciorul. Asta nu-ți încarcă socoteala. Lasă, că am eu omul meu la Ineu, unde stăm cu stăpâna.

– Dacă i-ar da Dumnezeu Sămădăului un gând bun... grăi vizitiul; să ne mai amâne până duminică cel puțin.

Feciorul trase iar cu ochiul, drept semn că acuma va ști să o pună și aceasta la cale, apoi ei rămaseră tăcuți față-n față, privind țintă unul la altul, ca și când fiecare ar avea să-i spună celuilalt ceva, dar stă pe gânduri și nu află vorba potrivită ori nu cutează să se dea fără șovăire pe față.

– La ce te gândești tu acum? întrebă vizitiul într-un târziu.

– Hm! îi răspunse feciorul zâmbind pe sub mustață. Pare-mi-se că tot la aceea la ce te gândești și tu. Dar ce ne pasă nouă?! urmă el, peste puțin, mai

deschis. Nu-i așa?! Ce-ți pasă ție?! Ce-mi pasă mie?! Un lucru știu: că de câte ori venim la Ineu, ne întoarcem cu bani, cu bani mulți.

– Dar eu tot aș vrea să știu de unde ia stăpâna noastră banii – îi întâmpină vizitiul – pentru că, drept să-ți spun, eu nu cred să aibă ea tocmai atâtea turme, pentru câte ia banii.

– Nici eu nu știu, grăi feciorul, privind cam îngrijit împrejur.

– Nici eu nu știu – adăugă apoi mai încet și plecându-se peste masă – dar de când cu moartea stăpânului parcă bănuiesc un lucru. Uite! eu numai acum încep să înțeleg. Tu știi că de Sămădăul se vorbesc multe. Bine! De câte ori ne întoarcem de la Ineu, ea pleacă peste câteva zile în sus, în Țara Nemțească. Apoi lanțul de aur, pentru care era să-l închidă pe stăpânul nostru, dacă nu se împușca, îl țiiu minte de când fuseserăm în rândul trecut la Ineu.

– Adică tu crezi că Sămădăul fură și ea vinde, grăi vizitiul cu îndoială.

– Nu cred; îți spusei că parcă mi-ar veni să bănuiesc. Să vedem de aci înainte. Las' pe mine! Zic, las' pe mine, căci dac-ar fi să fie, ne-a văzut Dumnezeu pe amândoi, și pe mine, și pe tine.

– Cum adică?

– Las' pe mine! răspunse feciorul sărind în picioare ca să primească poruncile stăpânei, care

ieșise sub cerdac spre a vedea dacă ploaia n-a mai slăbit, cel puțin, căci de vreme bună parcă nu mai era nădejde.

Nerăbdătoare cum era, ea dete poruncă să prindă caii, căci nu voia să mâie peste noapte la cârciumă, și să-i prindă cât mai neîntârziat, ca să n-o apuce noaptea pe drum.

Feciorul și vizitiul începură să facă gură că nu pot pleca pe astfel de vreme, că omoară caii, că e greu pentru dânșii, că drumul e rău; însă hotărârea ei era nestrămutată. În zadar o sfătui și Ana să rămâie peste noapte la cârciumă și să nu se teamă, deoarece în curând are să sosească și Ghiță, ba sunt chiar și jandarmi la cârciumă.

– Noi nu știm cât stăm aici, grăi unul dintre jandarmi; dar tot e bine să mâneți aici; sunt aproape două ceasuri și, cum e drumul, anevoia mai sosiți cu ziuă la Ineu, iară locurile sunt rele.

– Ce să vă plătesc ca să veniți cu mine? întrebă ea.

– Nu putem, răspunse jandarmul. Trebuie să stăm aici până ce ne va veni altă poruncă.

– Puneți caii! strigă drumeața îndărătnicită. Voi știți că nu cer nimic degeaba de la voi, adause apoi peste puțin și, aruncând o bucată de hârtie pe masă ceru socoteala.

Ana luă hârtia, privi nedumerită la ea, apoi întrebă cam sfiită:

– Nu s-ar putea să-mi dați alta? Lipsește un colț, și eu nu prea mă pricep la bani.

Drumeața scoase zâmbind o pungă mare și plină de hârtii noi-nouțe, luă una dintre ele și i-o dete, apoi se găti de plecare.

Ana privi înduioșată în urma ei. Vederea acestei nenorocite îi dăduse liniștea perdută, dimpreună cu sâmtământul de încredere al omului care se sânte mai norocos decât alții. De când Ghiță plecase, ea era cuprinsă de fel de fel de temeri. Nu știa nimic despre cele petrecute la casa arândașului, căci Ghiță nu avuse timp să-i vorbească, iar jandarmii nu aveau voie să se deie pe față, ca unii care steteau să păzească casa: cu toate aceste, după cele petrecute peste noapte la cârciumă și după plecarea grabnică a lui Ghiță, ea nu se mai îndoia că e la mijloc ceva ce nu poate să pună capul lui Ghiță în primejdie. Din când în când, iar își schimba gândurile! Îi părea peste putință ca Ghiță să se amestece în treburi rele. Nu! își zicea ea, Ghiță e om drept și blând la fire, dar e om cuminte și nu voiește nici să audă, nici să vadă, nici să știe nimic, nu voiește să ațâțe mânia oamenilor săi. De când aflase despre soarta drumeței, gândul acesta bun nu o mai părăsea și îl aștepta cu nerăbdare pe Ghiță, ca să-l mângâie cu o vorbă bună.

Câtva timp după plecarea trăsurii ploaia mai îngădui și începu să bată vântul, iară înspre Bihor ceața din când în când se mai rărea și cerul parcă era să se lumineze.

– Dă, Doamne, să se mai însenineze! grăi Ana, care stătea înaintea cârciumei, privind când în calea soțu-său, când înspre norii care treceau repede pe deasupra văii înspre apus.

Dar timpul trecea și căruța lui Ghiță tot nu se mai ivea în culmea dealului, pe drumul pustiu, iară Ana tot mai mult se lăsa în voia presămțirilor ei.

IX

Plecând cu Pintea și cu slugile la Ineu, Ghiță avu pe drum destul timp să se gândească la strâmtorile sale.

El nu se mai îndoia că oamenii cu fețele aco-perite, care îl călcaseră pe arândașul, nu erau alții decât Buză-Ruptă și Săilă Boarul. Erau doi oameni cu care nu avusese nici o daravere mai nainte și pe care nu i-a văzut niciodată în viața sa; însă ei petrecuseră mai multe ceasuri cu dânsul și plecaseră de-a dreptul de la cârciuma lui ca să-l calce pe arândașul, și asta putea să dea loc la bănuieli. Mai multă grijă îi făcea lui Ghiță un alt lucru: se temea ca nu cumva să se dovedească ceva asupra lui Lică. Înaintea judecătorului, față în față cu crucea și cu lumânările

aprinse, el nu putea tăgădui c-a avut daraveri cu Lică și trebuia să spună toate cele petrecute, și din două una: ori Lică ajungea să fie dovedit și pus la pedeapsă, și atunci nici el, Ghiță, ca om însoțit cu un făcător-de-rele, nu putea să scape cu obrazul curat, ori Lică scăpa, și atunci Ghiță trebuia să se teamă de răzbunarea lui. Cu cât mai mult se apropia dar de Ineu Ghiță, cu atât mai puțin se gândea la cele petrecute peste noapte. Era vorba de el însuși; făcuse, fie la strâmtorare, fie din slăbiciune, lucruri care puteau să dea loc la bănuieli grele; nu se sâmțea cu desăvârșire nevinovat și se temea ca nu cumva să se dea astă dată pe față și vina lui. Dacă ar fi fost un om mai cu inimă deschisă, el i-ar fi vorbit lui Pinteia fără șovăire și l-ar fi rugat să potrivească lucrurile pe cât era cu putință așa ca să nu iasă la iveală daraverile sale cu Lică; sâmțea însă că s-ar strica cu Pinteia, care-l ura din toată inima pe Lică, dacă i-ar vorbi acum despre acesta. Se muștră dar că nu a făcut-o pe când erau singuri, încât îi putea vorbi în tihnă și i le putea spune toate din fir în păr, ca să nu-l mai lase în nedumerire asupra purtărilor sale față cu Lică.

După ce intrară în Ineu, Ghiță începu să schimbe la fețe. Îi era greu că tocmai acum, după cele petrecute peste noapte la casa arândașului, oamenii îl vedeau în căruță cu un jandarm. Dacă s-ar fi simțit nevinovat, el s-ar fi mângâiat cu gândul că, mai

curând ori mai târziu, i se va dovedi nevinovăția și vor rămânea de rușine toți aceia care îl cârtesc acum și se ivesc pe la porțițe, ca să-l vadă în strâmtorarea lui; această mângâiere însă el o perduse de mult.

Ei traseră la cazarmă de jandarmi.

Pe când slugile dezghătau caii, oamenii începură a se aduna în partea căzărnilor, ca să vadă cele ce se petrec, și precum oamenii se adunau, Ghiță simțea că i se împăienjenesc ochii.

— Aș vrea să-ți grăiesc o vorbă! îi zise el lui Pinte.

Pinte, care de la Moara cu noroc până aici abia grăise câteva cuvinte, privi lung la el.

— Atât ar mai trebui, răspunse apoi, după ce slugile se mai depărtară, nu mai rămâne decât să ne vadă cineva vorbind în taină. Fii om cu inimă și te lasă pe mine!

E greu, e foarte greu când ai voi să-i grăiești cuiva o vorbă, care-ți vine din fundul inimii, și nu poți; e însă mai greu când sâmți că numai această vorbă poată se alunge gândul rău pe care și-l face despre tine un om la care ții; greutatea aceasta o sâmți Ghiță întreagă când îl văzu pe Pinte depărtându-se. El se trase, mai mult purtat de o pornire firească decât dinadins, la o parte, ca să nu-l mai vadă oamenii adunați la poartă, apoi rămase sub zidul căzărnilor, o casă lungă, veche și cu acoperă-

mântul înalt ce stetea la dreapta curții împrejmuite cu zid netencuit.

„Da, – își zise el într-un târziu – sunt un om fără suflet: n-aș fi trebuit eu să plec și fără de a o fi întrebat ce are să-mi spună.“

Pe când el stetea aici, Pinte, care se ținu de vorbă, îl luă înainte de toate pe Laie și-l dăduse înaintea comisarului, un om înalt și uscățiv, cu mustața lungă și răsucită, neastâmpărat și cam aspru la vorbă.

Laie, biet, nu știa de ce e vorba; însă îi fusese destul să privească o dată în fața stăpânului său, pentru ca să sâmță că e vreo primejdie la mijloc; văzându-se dar față în față cu comisarul, el începu să tremure și să spună că el nu știe nimic, fiindcă are de lucru la grajd, iară seara se culcă devreme. Atât era destul pentru ca comisarul să se sâmță întărit în bănuielile sale și să-l ia mai de scurt. Astfel, Laie mărturisi, cu inima încleștată, că într-o duminică Lică Sămădăul, venind cu doi tovarăși la Moara cu noroc, l-a deșteptat cu ghionturi din somn, că în urmă stăpănu-său l-a trimis la popa din Fundureni, dar el nu s-a dus, ci s-a ascuns într-un crâng; cu toate aceste, câteva zile în urmă, ducându-se pe vale în sus, ca să aducă vacile de la iarbă, s-a întâlnit cu Lică și Răuț, care l-au luat între bâte și i-au zis că-i sfârâmbă oasele dacă va mai îndrăzni să stea de pândă. De atunci s-a

ferit de Lică și de oamenii lui, care nu l-au întrebat niciodată nimic și căroră nu le-a spus nimic.

Auzind aceste mărturisiri, Pinteș și încreți sprâncenele. Îl cunoștea destul de bine pe Lică pentru ca să știe că el nu a venit în duminică aceea degeaba la Moara cu noroc; însă el nu se putea lăsa pe mărturisirile deșirate ale lui Laie.

Comisarul, ca om mai pripit, era, dimpotrivă, încredințat că a dat de urma unei fapte ascunse până acum; aducându-i-se dar Marți, începu să-l întrebe, înainte de toate, asupra acestei fapte.

Marți, care intră mai nesfiit, nu știa nimic despre cele petrecute atunci, duminică, însă, din mărturisirile lui, comisarul află că Ghiță are o verigă de sârmă, pe care sunt înșirate semnele turmelor lui Lică, de la care a primit în mai multe rânduri porci, și că luni, ca ieri, Lică a stat cu Răuț, cu Buză-Ruptă, cu Săilă Boarul și cu Ghiță la cârciumă, că ei au vorbit cam în taină despre arândașul și că în amurgul serii Buză-Ruptă și cu Săilă au plecat spre Ineu, Răuț a luat-o pe vale în sus la pădure, iară Lică a rămas până dimineața la cârciumă. Târziu apoi, cam pe la miezul nopții, s-au mișcat câinii, și așa el, Marți, a ieșit afară și, văzând un om și o muiere, a întrebat cine-i. Răuț a răspuns atunci: „Oameni buni!“ De cu zori însă el iar s-a deșteptat, fiindcă iar se mișcau câinii: a ieșit și a văzut că Răuț se duce cu muierea aceea.

Acu Pinteia știa destul. La început el se turbura. Care va să zică, Ghiță era oarecum tovarășul lui Lică; el îi păstra semnele turmelor, primea daruri de la dânsul, era înțeles cu Săilă și Buză-Ruptă, care păreau a fi venit la Ineu ca să-l calce pe arândaș. Comisarul ar fi dorit să fie cineva de față, ca să i se poată lăuda cum, în mai puțin decât douăzeci și patru de ceasuri, a dat de urma făcătorilor-de-rele. Pinteia însă, ca un zăcaș ce era, își lăsa totdeauna vreme și cu atât mai puțin putea să se pripească acum, când era vorba de niște lucruri pe care nu-i venea să le creadă: Îl socotea pe Ghiță om cinstit și vrăjmaș al lui Lică, și chiar acum, după cele ce aflase, ar fi fost gata să-și bage mâna în foc pentru dânsul: nu putea el să-și schimbe așa deodată părerea; îi era rușine să-și facă mărturisirea că s-a înșelat așa de strajnic și, în cele din urmă, ținea atât de mult la Ghiță, încât îl durea inima să piardă buna părere pe care și-o făcuse despre dânsul. Însă tocmai pentru aceea era mai chibzuit decât totdeauna, căci el nu auzise numai singur mărturisirile lui Marți, și un glas tainic îi șoptea mereu: „Și dacă totuși te-ai înșelat?! Și dacă totuși ai rămânea de rușine?!“ El nu se pripi dar, ci-l rugă numai pe comisar să-l țină prins pe Marți.

— Mie nu prea îmi vine să le cred toate câte ne-a mărturisit, zise el. Lică nu se bizuie pe nimeni, nu se dă așa lesne de gol, nu se lasă în daraveri cu niște

oameni precum îl știe toată lumea pe cârciumarul de la Moara cu noroc. Nu-i vorbă, trebuie să fie ceva la mijloc, dar lasă-l pe mâna mea, că scot eu adevărul din el.

Ieșind apoi ca să-l cheme pe Ghiță, care petrecuse tot timpul acesta cuprins de un viu neastâmpăr, el îi zice încet:

– Bagă de seamă că, precum stau lucrurile, nu vei putea să te mai întorci acasă decât pe bună cheazășie.

Ghiță rămase ca trăsnit din senin.

– Adecă tocmai tu mi-o faci mie asta! zise el cu glasul înăbușit de năvala sângelui.

– Fii cuminte! îl întâmpină căprarul. Tu vezi că n-am încotro.

„N-am încotro!“ Aceasta e o vorbă pe care de obicei n-o înțelege decât acela care o grăiește, căci numai rar se întâmplă ca un om să înțeleagă strâmtorarea în care se află alții.

– Bine! zise dar Ghiță, și-și ridică capul cu îndărătnicie, ca omul care își adună toate puterile și se simte destul de tare spre a nu mai căuta ajutor la alții.

– D-ta ești prieten cu Lică Sămădăul? îl întreabă comisarul cam aspru, după ce află de la dânsul că Lică a petrecut, ca ieri, cu Săilă și cu ceilalți la cârciumă.

Ghiță se aștepta la această întrebare; cu toate acestea, ea îi luă parcă pământul de sub picioare. Dar trebuia să răspundă fără de întârziere.

– Prieten, – zise el – tocmai prieten n-aș putea zice că-i sunt; cel puțin el nu îmi este mie prieten; e însă un om ce are multe daraveri pe drumuri, trece des pe la cârciumă, un om cu care nu aș voi să mă stric.

– Așa! nu ai voi să te strici! grăi cam în bătaie de joc comisarul, care numaidecât sâmți că aceasta e întrebarea cu care poate să-l scoată din sărite pe Ghiță. Dar ce folos ai d-ta din aceea dacă nu te strici cu el?

– Foloase nu prea am – răspunse cârciumarul – dară veți înțelege că s-ar putea să am pagube dacă m-aș strica. Apoi, adăugă el mai cu jumătate de gură, omul bea, mănâncă, el și oamenii lui, iară eu m-am pus, ca cârciumar, pentru asemenea oameni la marginea drumului.

– Se înțelege – urmă comisarul apăsând asupra vorbelor – el plătește bine.

– Da, răspunse Ghiță, începând a se turbura. Dacă nu are bani, îmi dă porci.

– Va să zică porci îți dă? grăi acum comisarul apropiindu-se de dânsul. D-ta știi că Lică Sămădăul e om bănuیت: de unde știi dacă porcii pe care ți-i dă nu cumva sunt de furat?

Pe Ghiță începură să-l treacă sudorile reci. Îi părea un lucru nedrept să fie silit a se destăinui față

cu un om pe care nu-l mai văzuse niciodată în viața sa, când era de față și Pintea, prietenul său, cu care se stricase tocmai fiindcă-l lăsase în nedumerire asupra daraverilor sale cu Lică. Dar și astă dată trebuia să răspundă și să spună adevărul, căci nu știa ce va răspunde Lică la vremea lui.

– Am toate semnele turmelor lui Lică tăiate în bucăți de piele și înșirate pe o verigă de sârmă; mi le-a dat el însuși, grăi dar Ghiță mai liniștit.

– Așa! zise iar comisarul, ți-a dat semnele turmelor sale. Și nu ți s-a întâmplat niciodată ca el să-ți dea porci care nu purtau nici unul din acele semne?

– Da! răspunse Ghiță hotărât, ca omul care-și aprinde casa în cap, apoi aruncă o privire la Pintea, ca și când ar voi să-i zică: „Asta ți-o spun ție!”

Comisarul își pierdu răbdarea în față cu liniștea lui Ghiță.

– Nu știi d-ta – îi zise el aprins – că numai hoț cu hoț se însoțește și că legea îl pedepsește pe acela care primește lucruri de furat?

Ghiță privi din nou la Pintea și, văzând mânia ce se oglindea în ochii lui mari și în sprâncenele-i încrețite, își ridică capul și își potrivi hainele pe trup, în vreme ce vinele de la tâmpile din ce în ce i se umflară.

– Domnule comisar, – zise el așezat – nu te încrunta la mine, că n-ai pentru ce. Așa este, am primit semnele turmelor lui Lică pentru ca să-i pot spune dacă trec furați din turmele lui pe la cârciumă, ba când mi-a dat porci, pe care puteam să-i bănuiesc, n-am venit aici să vă spun d-voastre. Dar să nu-mi arunci mie vorba asta – urmă el luându-și avânt – căci, dacă-i așa, eu trebuie să vi-o arunc d-voastre. Dacă nu știți să curățiți drumurile de oameni răi, cum îl credeți pe Lică, atunci rămâneți cel puțin drepti și nu-i năpăstuiți pe aceia pe care tot d-voastre îi lăsați la strâmtorare!

Îi părea rău lui Ghiță că grăiește aceste cuvinte și, chiar atunci când le rostea, se mustra pentru ele, căci știa că-l vor umplea pe comisar de mânie; însă el nu se putea stăpâni, trebuia să dea o dată pe față gândurile pe care le purtase atâta vreme în inima sa, trebuia mai ales acum, când era de față și Pinte, pe care nu voia să-l mai lase în nedumerire.

Dar Pinte era cu toate acestea nedumerit, căci el nu aflase tot ce trebuia să afle, și le aflase chiar și aceste puține numai acum, ca din întâmplare, numai pe când Ghiță era strâmtorat, iară nu mai nainte, pe când se aflau singuri.

Cât pentru comisar, el se făcu roșu ca și racul și era o clipă în care ar fi fost în stare să ridice mâna și să dea în Ghiță; însă el sâmțea că de aici înainte îl

ține strâns pe Ghiță și se poate juca cu el, cum pisica se joacă cu șoarecele.

– Înțeleg, zise el dar, stăpânindu-se. Nu te-ai întovărășit cu Lică decât la strâmtorare. Mie prea puțin îmi pasă de ce te-ai întovărășit: destul că știu că trebuie să te pun în rând cu el. A stat Lică toată noaptea singur?

– Nu, răspunse cârciumarul adunându-și din nou puterile. Puțin după ce s-a înserat a venit la el un om cu o muiere.

– Puțin după ce s-a înserat? Dă-ți bine seamă: nu cumva era mai spre miezul nopții?

– Tocmai mă culcasem, răspunse Ghiță cam turburat.

– Tocmai te culcaseși? grăi comisarul. Eu nu știu când ai d-ta obiceiul să te culci. Dar să fie așa. Cine era omul acela?

– Nu știu.

– Nu cumva era Răuț, tot Răuț care plecase de cu seară?

– Nu! răspunse Ghiță hotărât.

– Ei bine! urmă comisarul nerăbdător. Au stat, omul cu muierea, până dimineața la Lică?

– Nu, răspunse iar Ghiță. Au plecat iar peste puțin.

– Peste puțin? O ții bine minte aceasta! Nu cumva era în zori de zi?

– Tocmai ațipisem! grăi Ghiță cam speriat.

Câtva timp ei steteră toți trei nedumeriți, ca și când ar fi auzind undeva ceva și ar voi să-și dea seamă ce era ceea ce auziseră, și unde, și cum Ghiță, care nu știa nimic despre mărturisirile lui Marți, nu înțelegea unde bate comisarul cu întrebările lui, iară Pinteau și comisarul, văzând mărturisirile celor doi oameni luați la cercetare, își dedeau silință să se dumirească asupra lor. Comisarul, care din mărturisirea lui Marți își făcuse gândul că Buză-Ruptă și Săilă au călcat de cu seară pe arândașul, iară spre miază-noapte Răuț a venit să-l vestească pe Lică despre cele petrecute și să-i aducă o parte din lucrurile răpite, credea că Ghiță spune dinadins un neadevăr; el făcu dar câțiva pași înainte, privi în ochii lui Ghiță și întrebă:

– Care va să zică, omul care a venit cu femeia nu era Răuț, el a venit numaidecât seara, cum am zice, chiar pe timpul când arândașul fusese călcat, și a plecat peste puțin?

Pinteau făcu un pas înainte, ca să-i cadă mai în față lui Ghiță, își trase cu mâna peste față și încreți sprincenele. „Dacă-i așa, – își zise el –, atunci Lică a plecat, l-a călcat pe arândașul și iar s-a întors la cârciumă, iară Ghiță e năpăstuit.“ Purtat de acest gând, el privi drept în fața lui Ghiță și-i făcu semn să zică da.

– Nu pot să jur, răspunse Ghiță, cu toate că nu-i scăpase acest semn. Stăteam la fereastră și poate că n-am auzit și n-am văzut bine. Poate că era Răuț. Apoi, ațipisem mai nainte de a fi plecat ei și nu pot să-mi dau seama de timpul care a trecut la mijloc.

– D-ta ai vorbit cu Lică și cu ceilalți despre arândaș? grăi comisarul stăruitor.

– Da! răspunse Ghiță, cam scos din sărite prin această trecere neașteptată de la un lucru la altul, însă numai cu Lică singur, care m-a întrebat când vine arândașul, fiindcă ar fi având, precum zicea, o vorbă cu dânsul.

– Numai atât?

– Numai.

– A mai auzit cineva?

– Nu cred, răspunse Ghiță strâmtorat. Mă luase la o parte.

– Apoi, dacă nu aveți altă vorbă de vorbit, grăi comisarul, ce nevoie aveți să vorbiți în taină?

Ghiță dete turburat din umeri.

Pintea nu se mai putut stăpâni. El înțelegea pentru ce Lică a vorbit în taină și cu toate aceste destul de tare, pentru ca și alții să-l audă.

– Nu cumva – zise el apăsând asupra fiecăreia dintre vorbe – Sămădăul a vorbit așa pentru ca să te pună la bănuială dacă se va dovedind că el a călcat pe arândașul?

Pe Ghiță-l trecură o dată fiorii.

– Asta nu e cu puțință! zise el înecat de năvala sângelui. Nu se poate! șopti apoi cu glasul perit al omului ce-și apără viața. Nu pot să dovedesc că atât am vorbit cu Lică și numai atât, cât vă spusei; dar pot să jur pe pâne și pe sare, pe cruce și pe Sfânta Evanghelie că n-am vorbit mai mult, pot să jur – adause deznădăjduit – că Lică a stat toată noaptea la cârciumă.

– O vom descurca noi și asta, ca să vezi că știm să curățim drumurile de oameni răi! grăi comisarul mulțumit de capătul la care a ajuns, în vreme ce Pinteza își mușca buzele și-și rupea unghiile de la degete, iară Ghiță ședea descordat în fața lor.

După cum spusese Pinteza de mai înainte, Ghiță nu putu să se întoarcă acasă decât ca om lăsat pe chezășie.

Plecând să-și caute oameni de chezășie, el sâmți că îi slăbesc deodată toate puterile; privirile oamenilor cu care să-ntâlnea pe drum îl ardeau parcă, și așa mergea drept înainte, fără a mai îndrăzni să-și ridice ochii de la pământ ori să privească în lături.

Cel dintâi la care se duse, cumnatu-său Andrei, fratele Anei, fiind un om nemaiumblat în asemenea treburi, se cam codi când află de ce e vorba. Aceasta-l făcu pe Ghiță și mai nehotărât. Mergând la popa, un văr al său, ca să-l roage și pe acesta, el

se opri mai adeseori în cale și, dacă nu ar fi trebuit să se gândească la Ana și la gospodăria sa, el s-ar fi dat chiar de pe acum prins, ca să nu se mai pună în sarcina altora. Popa primi bucuros să-i fie om de chezășie, ba îl și îmbărbătă, spuindu-i să nu se teamă de nimic, dacă se sânte nevinovat; însă în același timp îi da sfaturi bune și-l muștra pentru că s-a dus la Moara cu noroc.

Popa îi făcu totodată și hârtia de chezășie, pe care trebuia să o dea comisarului înainte de a pleca, și astfel, cam pe la 4 ceasuri după-amiază, Ghiță putu să-și pună caii la căruță și să plece.

Dar când era să plece dimpreună cu Laie, îi veni o femeie înaltă și smeadă, cu buzele subțiri și cu ochii mici, neastâmpărați, și-l vesti să mai aștepte, fiindcă vine și Pinteă căprarul. Această femeie, îmbrăcată pe jumătate țărănește, era Uța, slujnica pe care o căutase Pinteă după înțelegerea ce avuseră de dimineață.

– Bine – îi grăi Ghiță – am mare trebuință de o slujnică, dar nu tocmai acum; am să vin în zilele aceste să te iau. Dar, – adăugă el peste puțin, – mai stăi pe aci până ce vine căprarul, ca să văd cum v-ați înțeles.

Singur nu-și dedea seama pentru ce, dar era hotărât să nu o ia chiar acum cu dânsul; însă după ce Pinteă veni și zise scurt: „Iacă, ți-am adus și slujnică“, el nu mai îndrăzni să zică nimic, ci-și călcă pe

inimă, deși parcă sâmțea că Pinteia îi pune această femeie de pândă în casă.

Plecând, Ghiță mână caii, Pinteia ședea lângă el, iară Laie se făcuse ghem în fundul căruței, lângă Uța, care-și adusese în pripă și o legătură cu rufe, pe care și-o pusese pe un snop de coceni, ca să șadă bine.

Pinteia era tăcut ca de obicei, iară Ghiță ședea ca pe spini lângă dânsul.

– Să nu te miri?! îi zise Pinteia într-un târziu. Eu am poruncă să-ți caut casa pentru ca să văd dacă nu voi găsi ceva ascuns în casa ta. Știu că n-am să găsesc nimic, dar trebuie să mă supun la poruncă.

Obosit cum era, Ghiță nu putu să-și dea numaidecât seama despre înțelesul acestor cuvinte.

– Adecă și asta?! zise el cam nepăsător. N-au fost destul cele de până acum?! Bine, Pinteo, adăugă apoi peste puțin mai viu, spune-mi tu, pe sufletul tău: mă crezi tu ori nu mă crezi pe mine vinovat?

– Nu mă întreba, că nu pot să-ți răspund! grăi căprarul apăsând asupra vorbelor.

Ghiță tresări și ochii i se umplură de văpaie.

– Înțeleg, zise el. Aceste sunt cuvinte pe care ție le-am zis eu ție astă-dimineată. Vrei să mi le aduci aminte. Dar să știi un lucru nu se poate să-i faci unui om mai mare nedreptate decât să-l mustri pentru o greșeală pentru care-și face el însuși destule muștrări.

Dacă n-ai destulă vreme să mă cunoști, rușine să-ți fie de slăbiciunea ochilor tăi!

– Noi bănuim pe toată lumea, grăi căprarul: asta mi-e meseria.

– Să-ți fie de bine! răspunse Ghiță privindu-l cam peste umăr. Crede-mă că prea puțin îmi pasă dacă mă crezi așa ori altfel; eu tot eu rămân.

Pintea nu era omul care să răspundă la asemenea vorbe; ei își urmară calea în tăcere, înșirând fiecare gândurile sale. Pintea spusese adevărul când zisese că bănuiește pe toată lumea. Oricum se sucea și învârtea, el nu putea părăsi gândul că Lică a fost acela care a călcat pe arândașul și-l cuprindea un fel de nebunie când se gândea că și astă dată îi va scăpa. Îl vedea parcă râzând pe sub mustață și laudându-se între pahare... Iară Ghiță, fie dinadins, fie din nepri-cepere, ceea ce pentru Pintea era totuna, se făcuse apărător al lui Lică, se pusese alături cu el, îi dăduse mână de ajutor.

Dar Ghiță vorbise din inimă când spusese că prea puțină îi pasă. Acum, când chiar nici Pintea nu se sfia a-i spune că-l bănuiește, el se sâmțea mai bun decât cum îl credeau alții, prea bun pentru oamenii în mijlocul cărora se afla, și dacă mai nainte îl apăsa gândul că nu mai poate umbla prin lume decât sub scutul cinstei altora și că în curând va trebui, poate, să cadă la închisoare, acum iar își ridica fruntea,

deoarece sâmțea că toți aceia care îl osândeau, aflându-se la strâmtorarea în care se aflase el, s-ar fi dovedit mai slabi, mai nesocotiți ori mai răi decât dânsul. „Da, își zise el, am primit porci de furat de la Lică, dară voi fiind puși în locul meu, ați fi mers mai departe decât mine ori v-ați fi aruncat cu nesocotință în primejdie.“ Era o amarnică dezamăgire în aceste cuvinte. În clipa când le zicea, el se sâmțea mai sărac decât până atunci. Perduse toate bucuriile, toată părerea de bine pe care omul o sâmte când vede pe acela pentru care sâmte tragere de inimă, când îi vorbește, când poate să-i facă vreo mulțumire, când primește o vorbă bună de la dânsul, când se gândește la el, perduse mângâierea ce se revarsă peste sufletul omenesc la vederea podoabelor lumii, căci nimic nu dă lumii o mai strălucită podoabă decât omul despre care putem să ne facem gânduri bune?! Despre Pinte, un fost tovarăș al lui Lică, om ieșit din fundul temnițelor ca să-și urmărească prietenii de mai nainte, om care bănuiește pe toată lumea, fiindcă asta îi este meseria; pentru acest om el se depărtase de Ana, soția sa; în acest om pusese el mai multă încredere decât în aceea cu care era legat pe toată viața. Dar Ghiță nu se muștră pentru aceste, ci se bucura numai de un nou gând, care încetul cu încetul se strecura printre celelalte și-i umplu în cele din urmă sufletul de mângâiere. La urma urmelor, toate le făcuse din dragoste pentru

dânsa, din dorința de a o vedea veselă și mulțumită, de a o feri de orice supărare, de orice necaz, de orice gând rău. Ce-i păsa lui acum de Pinte, de judecăți, de trebile arândașului, ce-i păsa de gândurile ce-și va fi făcând lumea?... Căci mare drept avea bătrâna când vorbea despre liniștea colibei; aici și numai aici e limanul de scăpare, când, la nevoie, ca totdeauna, lumea te părăsește. Ghiță începu să mâne mai iute, căci drumul îi părea prea lung. Sămțea că ea îl așteaptă cu neliniște, îi vedea neastâmpărul și îi părea o vecinicie la mijloc până ce va putea să o vadă și să-i grăiască un cuvânt, numai un cuvânt, numai câteva vorbe: „Ano! nu te nedumeri, nu te întreba la ce mă gândesc când mă vezi tăcut, căci toate le fac numai din dragoste pentru tine, care ai luminat zilele vieții mele; nu-ți face gânduri rele, că nu vreau să împarți necazurile vieții cu mine, ci să le port eu însumi. Ano! te gândește că-mi trece ca un junghi prin inimă când te văd tristă ori mâhnită și ori de ce te-ai întrista ori mâhni, eu nu pot să cred alta decât că eu sunt de vină. Ano, sunt om bănuir, om lăsat pe chezășie, am poate să cad la închisoare, dar tu nu te mâhni când vei vedea că jandarmii se pun să ne caute în casă, ci-ți pune toată credința în mine, căci toate vor trece în câteva zile și câtă vreme dragostea către tine îmi va lumina calea, ferită vei fi de orice supărare. Uite, în trei zile plecăm de aici și trăim mai departe cum am trăit odinioară.

Acum, când sânt că pentru tine e mai bine așa, nu mai stau la îndoială, ci plec cu părere de bine.“

– Ce-i asta! strigă deodată Pinteă ridicându-se iute în picioare.

Ghiță tresări ca deșteptat din somn și privi în toate părțile ca să vadă ce-l speriasse pe Pinteă.

Era aproape de Moara cu noroc. Nu-i mai despărțea decât un deal. Ploaia încetase; norii se răriseră și razele soarelui furișat din dosul norilor atingeau de asfințit culmile dezvelite ale Bihorului, care de aici nu se vedeau decât ca de câteva palme în dosul dealului, acoperit cu pădurea deasă, ce se întindea la stânga drumului. Pe drum stetea o trăsură boierească fără de cai.

– Mână! grăi Pinteă. Aici nu e bine.

Ghiță se ridică și el în picioare, apoi dete frâu cailor; gândurile bune îi periră ca și când le-ai fi luat cu mâna și mintea i se opri pe câtva timp în loc.

Sosind la trăsură, ei nu găsiră decât trupul unui copil mort de o lovitură pe care o primise, precum se vede, cu patul puștii în ceafă; el era aruncat la câțiva pași pe iarbă, cu hainele lipite pe trup, cu ochii ieșiți pe jumătate din cap și cu fața plină de sânge închegat.

În cealaltă parte a trăsurii mai era o mare baltă de sânge închegat, și capra de asemena era pe ici, pe colo încruntată, deși ploaia spălase sângele de pe ea.

Urmele pe drum erau spălăcite, iar pe iarbă nici nu se vedeau deloc, fiindcă le spălase ploaia; numai la vale se cunoșteau urme de copite, dar și aceste se perdeau la depărtare de vreo sută de pași.

Pintea își dote seamă de toate aceste, făcu un ocol împregiur, apoi se întoarse iar la Ghiță, care stetea dimpreună cu Laie, încremenit, în drum, în vreme ce Uța rămăsese cuprinsă de fiori în căruță.

– Ce-a fost aici? zise el turburat. Îți vine să juri că slugile și-au omorât stăpânul, și tot nu-mi vine să cred. Ei! nu înțeleg, urmă apoi peste puțin. Au plecat la vale, pe cât se vede de pe urme, apoi au legat cârpe cu câlți la copitele cailor și s-au întors în pădure.

Ghiță dote din umeri.

– Nu cumva ești gata să juri că nici asta n-a făcut-o Lică! grăi Pintea, în vreme ce vinele i se umflară și ochii parcă erau să-i iasă din cap.

– Bine! Ți-ai ieșit din fire?! zise Ghiță privind buiguit la el.

– Nu, – răspunse căprarul – dar minune că nu-mi ies! Pentru că aici e ceva la mijloc, urmă el aprins. Să nu perdem vremea; Uța rămâne aici, iară noi plecăm toți trei ca să căutăm urma prin pădure. La locul mai șes, căci hoțul cu minte nu umblă pe coaste, unde lunecă calul și lasă urme, pe la bălți, unde rămâne urma, pe lângă buturugi, unde se

adună putregaiul și pământul se prăfuieste sub copita calului...

– Haideți!

Ghiță stete câțva timp nehotărât.

– Eu nu mă duc, zise el apoi. Am plecat dimineață, așa zicând, fără de veste de acasă, și cine știe ce s-a întâmplat de atunci pe la cârciumă. Mă duc să văd cine au fost aici cu trăsura asta.

– Fără de mine nu poți să te duci! zise Pinteaspru.

– Vorbă și asta! grăi cârciumarul cam nepăsător. Aș vrea eu să văd cine mă oprește să mă duc la nevastă și la copii! ca om lăsdar pe cheazășie, adăugă el peste puțin.

– Eu te opresc! Am poruncă să-ți caut casa și nu te las să intri în ea decât deodată cu mine. Trebuie să înțelegi de ce.

Ghiță se întoarce în călcâi, sări în trăsură și apucă în mână frâiele, iar în cealaltă biciul.

– Dă-te în lături! zise apoi așezat, când văzu că Pinteasare să apuce căpăstrul unuia din cai.

Pinteanu se mișcă.

– Pinteo! grăi Ghiță zâmbind. Nu mă băga în păcate. Ce vrei tu? Văd un copil omorât în drum, abia câteva împușcături de la casa mea, și tu crezi că mai am eu inimă în mine să-mi las copiii mei încă un ceas măcar singuri în pustietatea asta? Dacă vrei,

vino și tu acum, iară dacă nu vrei, lasă-mă, că n-am vreme să mai aștept... Dă-te în lături! strigă apoi hotărât când văzu că Pinte se încăpățânează, dă-te în lături, strigă iar ridicând biciul, că dacă nu, le dau frâu cailor și trec cu căruța peste tine. O loază ca tine nu mă oprește pe mine în cale!

– Cum ai zis? Loază?! grăi Pinte, lăsând cam amețit căpăstrul din mână. Acu, du-te, dacă vrei!

Ghiță dete cu biciul între cai și plecă, părăsind pe Laie în mijlocul drumului.

Era în amurgul serii când Ana văzu căruța lui Ghiță în culmea dealului despre Ineu, venind la vale și venind, încât era să crezi că are să se sfârâme în bucăți.

Ana-și opri răsuflarea și inima începu să i se bată în piept. Deodată ea tresări și tot sângele îi năvăli în obraji.

Ghiță era singur cu o femeie, fără îndoială slujnica pe care și-o poftise Lică.

Nevasta își uită deodată toate nedumeririle, tot neastâmpărul cu care-și așteptase bărbatul și nu mai sâmti în ea decât o singură pornire pătimașă, să meargă la femeia aceea și să-i treacă cu ghearele pelea de pe obraji. Era amețită, tremura în tot trupul și nu se putea mișca din loc, când Ghiță se dete jos din căruță și se apropie de dânsa.

– Ce-i? zise el privind în fața ei albă ca varul.

– Ce să fie! Nimic! răspunse ea stăpânindu-și mânia.

El o luă de mână și-o duse în casă.

– Ce s-a întâmplat? îi zise apoi. Cine a trecut astăzi pe aici?

– Oameni, fel de fel... zise ea înecată.

– Ano! grai bărbatul înduioșat. Nu vorbi așa cu mine, acum, tocmai acum nu vorbi așa. Ai dreptate să fii mâhnită: m-am dus fără de veste, așa zicând, și nu ți-am spus, precum ar fi trebuit, cum stau lucrurile. Află acum că astă-noapte l-au călcat pe arândașul, l-au bătut de moarte și-au luat de la el bani, aur și argintărie, tot ce-au găsit și putut duce. Află că m-au luat și pe mine la bănuială și că nu m-am întors acasă decât pe chezășie. Acum, întorcându-mă de la Ineu, am găsit în drum o trăsură boierească și lângă ea un copil ucis și aruncat la marginea drumului. Cine-a mai fost în trăsura aceea? spune-mi ca să-l vestesc pe Pinte.

Ana stetea ca un stâlp de piatră înaintea lui și asculta cu încordată luare-aminte, însă cuvintele lui parcă îi sunau a sec în urechi și nu puteau să străbată până la inima ei, turburată de alte gânduri.

– O femeie a fost – zise ea – o domnișoară, o văduvă tânără! Mai știu eu cine? Vor fi dus-o cu dâșii, căci era tânără și frumoasă – urmă ea cu

patimă – plină la față și la trup, iară voi, bărbații, nu vă gândiți decât la d-alde astea.

Ghiță rămase nemișcat înaintea ei.

– Ce-i, Ano? Ce ai tu?! zise el îngrijat, și se apropia ca să o cuprindă cu brațul și să-i privească mai dinadins în față.

– Lasă-mă! îi șopti ea înecată, și-l dete cu cotul la o parte. Lasă-mă, că-mi vine rău când mă atingi.

– Nu te las! strigă el deznădăjduit, și o cuprinsese cu amândouă brațele. Trebuie să știu ce ai! Așa nu te-am mai văzut. Aveai să-mi spui ceva astă-dimineață; grăiește. Tu nu ești bine! E primejdie, Sfinte Doamne, e primejdie la casa mea...

– Ți-a dat cineva ceva ! Te-a vrăjit? Ce-i?

Ana începu să răsufle din greu, să se înece de plâns și să-și strângă pumnii ridicați în sus.

– Ce caută muierea asta aici?! zise ea râzând încât i se vedeau dinții. Ghiță, ce caută? Muierea ce caută? Ce vrei tu să faci din casa mea?!

El o lăsă din brațe și rămase privind turburat la dânsa, turburat, dar rece ca sloiul de gheață.

– E oare cu puțință?! zise el încet. Mintea mi se oprește în loc. E vorba de oameni morți, omorâți, în drum, de o femeie care a fost răpită de lângă copilul ei mort, e vorba de cele mai grozave lucruri, și tu nu ai alt necaz pe lumea asta decât pe acela că eu am adus o slujnică la casă.

– Ce-mi pasă mie de alții! răspunse ea. Mai mult amar n-a fost în viața lor întreagă decât este acum în sufletul meu: e mai grozav să trăiești cum trăiesc eu decât a fi ucis în drum. Tu nu mă omori, Ghiță: mă seci de viață, mă chinuiești, îmi scoți răsuflare cu răsuflare viața din mine, mă lași să mă omor eu din mine.

– Lasă-mă dracului, nu mă mai hârși și tu, grăi soțul mutând un scaun din loc, că destul am eu pe capul meu...

– Dacă le ai, tu ți le faci singur, răspunse ea înrăutățită. Hei! Ghiță, să nu te bată pe tine suspinele mele! Prea mă crezi tu pe mine proastă; însă nu sunt proastă, ci am slăbiciune de tine. Astă-noapte mă gândeam să-mi iau copiii și să plec de aici, lăsându-te singur cu păcatele tale; știu că așa ar trebui să fac, dar nu pot, iacă, nu pot, nu mă lasă inima, n-am putere și sânt că, orice ai face, eu tot țin la tine, câtă vreme nu trebuie să cred că-ți cad ca o sarcină pe cap. Nu te mai ascunde de mine... Zici că l-au călcat pe arândașul? Crezi tu că eu nu v-am auzit ieri vorbind de dânsul? Crezi tu că eu n-am înțeles cele ce s-au petrecut astă-noapte? Crezi tu că nu l-am văzut pe Lică întorcându-se în zori de zi de la Ineu?!

Ghiță adunase peste zi mult venin și multă mânie în sufletul său, și acum tot acest venin, toată

această mânie se aduna la un loc: el răsuflă o dată din greu, se dete un pas înapoi și grăi încet:

– Ce vrei tu să zici, Ano?

– Știi tu prea bine ce voiesc, să zic! răspunse ea râzându-i în față. Tu cu Lică, voi, în înțelegere, l-ați călcat pe arândașul, dar nu te teme, căci eu sunt prea ticăloasă ca să te pot da de gol.

– Adică și tu! grăi Ghiță înecat de mânie, apoi se apropie de dânsa, pas cu pas, precum paiangenul se apropie de musca prinsă în mreaja măiastră, o măsură cu ochii, își ridică amândouă mâinile asupra ei și rămase câțva timp nemișcat și gata de a se arunca la ea.

– Da – zise ea râzându-i încă o dată în față – omoară-mă, că ești mai tare decât mine! Ai început odată, urmează mai departe, mergi până la sfârșit!

El își încheștă ghearele în umerii ei fragezi, o ținu strânsă înaintea sa, apoi întrebă:

– Tu zici că eu m-am înțeles cu Lică pentru ca să-l calce pe arândașul?

– Da! răspunse ea hotărâtă.

– Tu zici că astă-noapte eu l-am văzut pe Lică plecând, iară tu l-ai văzut întorcându-se?

– Da, răspunse iar Ana.

El îi scupă o dată în față, apoi își luă mâinile de pe ea:

— Mi-e scârbă când mă gândesc că am o nevestă care poate să mai trăiască cu un om precum tu mă socotești pre mine, zise el, și ieși din casă cu amândouă mâinile în cap.

Iară Ana se lăsă pe patul de alături și începu să plângă un plâns ușor și alinător.

X

Pintea nu se făcuse degeaba jandarm: de câte ori era vorba să se pună pe urma făcătorilor-de-rele, el își schimba toată firea și-l vedeai că se face neastâmpărat ca și copoiul când sânte mirosul ierbii de foc; cu atât mai nerăbdător era astă dată, când cele petrecute îl priveau foarte de aproape. Îi era ca și când ar fi pus prin întuneric mâna pe făcătorii-de-rele și s-ar fi temând că-i scapă mai nainte de a se face lumină, ca să-i poată vedea.

Mai ales depărtarea cu totul grabnică a lui Ghiță îl scoase cu desăvârșire din sărite. Dacă ar fi găsit la Moara cu noroc, fie chiar în lada lui Ghiță, ceva din lucrurile furate de la arândașul, el tot ar mai fi stat la îndoială și ar fi zis că Ghiță poate să fie năpăstuit; acum însă, când îl văzu depărtându-se, inima i se umplu de mânie, și mânia îl orbește pe om. Nici acum însă mânia lui nu era pornită asupra lui Ghiță, ci asupra lui Lică, deoarece numai Lică era de vină pentru cele petrecute.

Orbit, precum era, de mânie, Pinteia nu putea să vadă copilul omorât fără ca să-și zică: „am să dovedesc că tu l-ai omorât, chiar și dacă n-ar fi adevărat“. El nu-și mai perdu dar timpul, ci lăsând pe Laie la trăsura din drum, își dă seamă dacă pușca îi este bine încărcată și pleacă singur și cu vinele încordate spre pădure.

Norii se răriseră și luna plină, ieșind pe ici, pe colo în câmpul senin al cerului, arunca umbrele împleticite ale copacilor desfrunziți, ca o mreajă nesfârșită, peste fața pământului; ba chiar și atunci când luna se ascundea în dosul norilor, noaptea era destul de luminată, pentru ca un om ca Pinteia să poată vedea la depărtare de vreo sută de pași împregiurul său. Îi era cu toate acestea greu să afle urma, deoarece pământul era acoperit cu frunze căzute de curând, care foșneau în liniștea nopții sub picioarele lui. Timp îndelungat el umbla dar mereu după bălțile ce-i scăpărau de departe sub razele lunci, după licurirea putregaiului pe la locurile mai umbroase și aruncând din când în când, după obiceiul său, câte o înjurătură. Aflând apoi urma unuia dintre cai, el încordă cocoșul puștii, intră mai adânc în pădure, urca până la culme și începu să coboare spre valea cealaltă.

Era înspre miezul nopții când el dăde peste trupul înțepenit al unei femei tinere, îmbrăcate în negru. Ea nu era înjunghiată, nu gătită, nu împuș-

cată: se înabușise cu cârpa pe care i-o legaseră peste față, ca să-i astupe gura.

Pintea era om oțărit*: e însă ceva tainic în trupul mort, și în clipa când se lăsă în genunchi pentru ca să-l privească mai de aproape, îl trecu un sâmtământ de înduioșare. Mult nu putea să țină acest sâmtământ; trebuia să se piardă în fața părerii de bine pe care o sânte tot omul când, după multă căutătură, află, în sfârșit, ceva. El pipăi dar trupul și căută cu tot dinadinsul ca să vadă dacă nu cumva ucigașii au uitat ceva la fața locului; apoi își potrivi chivăra în cap, luă pușca, de curea, peste umăr și ridică iute trupul de la pământ, ca și când ar trebui să se teamă, ca nu cumva să-l peardă dacă va mai zăbovi.

Dar, voind să facă un pas înainte, el se sâmți oprit în loc, se mai opinti o dată, în vreme ce sâmți că-l furnică de-a lungul spinării și că perii i se ridică în cap, apoi puterile îl părăsiră, scăpă trupul din brațe și căzu cât era de lung peste el.

Călcase pe capătul biciului cu care hoții legaseră mâinile femeii la spate și pe care-l uitaseră în zăpăceala lor.

Singur în miez de noapte și aruncat ca din senin peste un trup mort, Pintea nu putu să creadă decât că e Necuratul la mijloc și nimic nu era mai aproape de mintea lui decât gândul să se ridice și să

* oțărit = mănios, furios; posomorât.

o ia la fugă încotro îl duc picioarele. Dar ridicându-se pe jumătate și privind îngrozit împrejurul său, el sâmți că nu poate să lase trupul aici, îl cuprinse iar în brațe și se depărtă cu pași grabnici, ca și când s-ar ști urmărit de cineva. Și în adevăr, el era urmărit.

Laie, pe care-l lăsase singur, nu era omul pe care-l poți pune să stea peste noapte de strajă la un mort. Puțin după plecarea lui Pinte, îl apucase urâtul. O trăsură părăsită la marginea drumului, bălți de sânge, un copil mort cu totul aproape, aceste nu erau lucruri cu care oameni ca Laie se pot ține de urât. Acum îi vedea parcă pe oamenii cu fețele acoperite ivindu-se pe la marginea pădurii, iar peste puțin copilul parcă începea să se miște. Și cu cât noaptea înainta, cu atât mai fioroasă îi părea fața copilului, pe care, ce-i drept, nu o vedea, dar, după loc și împrejurări, și-o închipuia cu atât mai viu. În cele din urmă, el plecă spre Moara cu noroc, iuțindu-și din ce în ce pasul. La depărtare de câteva sute de pași, el începu să fugă. Vedea oarecum în dosul său cum copilul se ridică, se lungește, își întinde brațele ca să-l apuce și pornește cu pași mari după el; și cu cât fugea mai tare copilul, fără de a-și schimba pasul, cu atât mai mult se apropia.

Când sosi fără de răsuflare la cârciumă, află pe cei doi jandarmi stând la chibzuiri dacă e să-i

meargă lui Pintea într-ajutor ori trebuie să rămână la cârciumă.

– Ce-i? Ce s-a întâmplat? întrebă unul dintre dâșii, când îl văzu pe Laie venind în fuga mare.

Ghiță, care stătea rezemat de unul din stâlpii cerdacului, se întoarse spre Laie.

– Nu-i bine! răspunse acesta, lăsându-se amețit pe laiță. Căprarul s-a dus în pădure să caute urma și m-a lăsat pe mine singur, singur cu mortul.

– Și de ce n-ai stat acolo? întrebă Ghiță.

Laie sâmți că are să mănânce bătaie dacă va spune adevărul.

– Ba bine că voi sta – răspunse el cam turburat – să mă omoare oamenii cu fețele acoperite! Au venit – adause cu îndrăzneală – amândoi au voit să mă omoare.

Jandarmii nu mai aveau timp să se gândească dacă Laie spune ori nu adevărul; era destul că trăsura cu copilul mort a rămas singură în drum, pentru ca ei să se hotărască a pleca. Luă deci ficcare câte un cal de la Ghiță și plecară în săltate, lăsându-l pe Ghiță răzemat de stâlpul cerdacului, cum îl găsisese Laie.

Pe când Pintea înainta cu urma găsită mai adânc în pădure, ei se aflau la trăsură, iar pe când el atinsese culmea, unul dintre dâșii, Hanțl, un neamț cât un munte, îl căuta pe la marginea pădurii.

În același timp din valea cealaltă urcau la deal alți doi oameni, care își duceau caii înșeuți de căpăstru, înaintând cu băgare de seamă și fără de zgomot pe o urmă ce le părea cunoscută.

Când Pinteaua își descărcă în cădere pușca, atât cei doi oameni cât și jandarmii rămaseră pe o clipă nemișcați, apoi oamenii se aruncară în șele, își traseră câte o cârpă vânătă peste față și porniră cu hotărâre la deal; jandarmul rămas la trăsură plecă spre pădure, iară Hanțul o luă la fugă spre partea pădurii la care se descărcase pușca.

Pinteaua trecuse culmea și se afla la vreo mie de pași de la locul unde găsisse trupul femeii, când deodată auzi mai întâi două împușcături, apoi o a treia și peste puțin, despre drum, o a patra, descărcată de către jandarmul rămas la trăsură și plecat acum la deal.

— Unde sunteți, măi Pinteaua, măi! strigă el acum tare, încât răsună toată pădurea.

— Hoa-hop! Ațineți-vă-ncoaa! răspunse Pinteaua și, lăsând trupul mort la pământ, plecă spre partea la care se descărcaseră cele două focuri, în vreme ce el își încărcă pușca și striga mereu ca ieșit din fire: „Hoa-hop! hoa-hop! după mine, măi!“

Ieșind iar la culme, el auzi copitele cailor bătându-se de rădăcini și scăpărând pe pietre, însă de parte-n vale, până unde nu putea să-i bată pușca, încât de urmărire nici nu mai putea să fie vorba,

deoarece, ajungând pârâul, călăreții dădeau prin apă și li se perdea urma.

Peste puțin el găsi pe Hanțl întins la pământ și plin de sânge, însă nu mort. Plumbul intrase în preajma umărului drept; afară de aceasta, îi era înfipt un cuțit în gât, înspre inimă.

Pintea avea slăbiciune de tovarășii săi; însă cea dintâi pornire a lui fu să puie mâna pe cuțitul pe care hoții, fie dinadins, fie din zăpăceală, îl lăsaseră și își sfâșie cămașa, ca să șteargă și să lege rănilor lui.

Rănitul, slăbit de dureri și de pierdere de sânge, nu putu rosti decât cuvintele: „Căutați biciul, l-au uitat aici“, apoi își ridică mâna în care ținea cârpa vânătoare pe care o smucise de pe fața celui care-l înjunghiasă, și-și perdu sâmbălurile.

Toate acestea se petrecură atât de iute și într-un șir atât de neîngăduit, încât lui Pintea nici nu-i rămânea timp să se mai gândească la cele ce făcea, și când se văzu, târziu după miezul nopții, iar în drum, îi era parcă s-ar trezi din somn și nici nu mai căuta să-și dea bine seamă de starea lucrurilor. Sâmbălul numai că l-a prins, în cele din urmă, l-a prins și-l ține strâns pe Lică. Biciul, un bici cu codiriștea de os împodobită cu vergi de argint și cu ghintulețe de aur, era al lui, îl văzuse chiar el în mai multe rânduri la dânsul... Apoi cuțitul, apoi Hanțl nu era mort și putea să spuie pe cine a văzut când a rupt cârpa.

Dar, sosind înspre amurgul zilei la Ineu, Pinteau începu a se dezmetici. Hanțul era mort și nu mai putea să spuie nimic, iară jandarmii ce umblaseră să-i prindă pe Săilă și pe Buză-Ruptă nu i-au găsit pe aceștia nicăieri, dar au aflat la casa lui Buză-Ruptă o parte din argintăria arândașului, ascunsă sub streășină, ba unii din cei din fașă erau gata să jure c-au văzut un cușit ca cel de la Pinteau în mâinile lui Săilă. Nimeni nu se mai îndoia dar că oamenii care l-au rănit pe Hanțul nu erau decât oamenii cu fețele acoperite care îl călcaseră pe arândașul, adică Buză-Ruptă și Săilă, ca unii ce plecaseră atunci seara la Ineu. Iară cât pentru bici, mai ales comisarul era de părere că Lică nu e dintre oamenii care își uită biciul, și un bici ca al lui Lică poate să aibă și alții.

Pinteau și puse mâinile în cap. Era de felul lui om care nu suferă nici un fel de împotrivire și, mai ales acum, după zoala* prin care trecuse, îi venea să ridice patul puștii și să dea orbiș în toate părțile, ca să nu mai rămâie viu nimeni dintre cei ce-l apărau pe Lică.

– Cârciuamarul de la Moara cu noroc a fugit, îi zise el comisarului; acum degeaba ne-am mai duce să facem cercetare la casa lui.

Comisarul puse numaidecât doi jandarmi pe drum, ca să-l aducă pe Ghiță legat la Ineu, și numai apoi ascultă pe căprarul mai departe.

Pe când acesta îi spunea cum a scos lucrurile la capăt, sosiră și jandarmii, care umblaseră să-l prindă pe Lică, și aduseră știrea că el trebuie să fie chiar în Ineu, unde venise, precum se zicea, încă marți dimineața, ca să aștepte pe o doamnă de la Arad, căreia avea să-i dea prețul unei turme vândute la târgul de la Zărand, unde-i întâlnise pe Săilă și pe Buză-Ruptă.

Obosit și înfierbântat, cum era, de-abia se mai ținea pe picioare, Pinteș și luă iar pușca și plecă să-l caute și să nu-i mai lase timp de răsuflare, și, în adevăr, peste vreun ceas dete de el tocmai la marginea Ineului, la casa prietenului său Acrișor, îl luă din pat, unde zăcea ca prins de friguri, și se întoarse cu el la cazarmă.

Lică fusese de multe ori prins și avea obiceiurile sale în asemenea împrejurări: el se dedea prins, fără ca să mai întrebe pentru ce; însă era știut că nu dă răspuns la nici un fel de întrebare decât înaintea judecătorului.

Pentru astă dată el se abătu de la obiceiul său.

La început era galben ca ceara și abia îngâna cuvintele; însă pe când se întorceau la cazarmă era ziuă, oamenii umblau pe uliță, și față cu oamenii

Lică până chiar și-n patul de moarte ar fi stat drept și îndrăzneț. În cele din urmă, el începu să-și roadă mustața cu dinții și să zâmbească în el.

Pintea, care mergea cu pușca pe umăr în urma lui, îl urma cu privirea și, cu cât îl vedea mai nepăsător, cu atât mai mult se îndârjea.

– Am auzit c-ați găsit o trăsură și-un copil mort la marginea drumului, grăi Lică într-un târziu; nu cumva crezi c-o poți pune și asta în socoteala mea?!

– Nu știi! răspunse Pintea stăpânindu-se.

Depărtare de vreo cincizeci de pași înaintea lor steteau trei oameni de vorbă la portiță. Lică aruncă ochii la dâșii, apoi grăi cam încet:

– Când mi-oi vedea cu ceafa cu ochii, atunci să știi că încep a crede în hărnicia voastră și a mă teme de voi! Eu să fiu, măi, în locul tău, te dovedesc și chiar dacă n-ai fi vinovat.

Pintea se opri în cale, răsuflă o dată din greu, privi mânios la el, dar nu grăi nimic.

– Știu eu ce vrei tu – zise apoi după ce trecură de oameni – să mă scoți din răbdare, ca să mă dau de gol înaintea oamenilor, dar nu sunt eu omul pe care tu să-l poți purta după placul tău.

– Apoi, dacă vreau – îi răspunse Lică – o și fac, am și făcut-o. Să te vezi tu pe tine însuși, te-ai speria de ceea ce vezi. Parcă e să mă mănânci de viu.

Era Lică Sămădăul care grăia aceste cuvinte, vestitul sămădău, care acum trecea urmărit de un jandarm de-a lungul uliței din Ineu, unde se făcuse în noaptea trecută o călcare și unde lumea era cuprinsă de spaimă: Lică știa dar că e privit din toate părțile și orice mișcare a lui e văzută de o mulțime de ochi.

– Adică ce-i?! zise el oprindu-se în cale și tare, ca oamenii rămași în urma lor să-l poată auzi. Dacă voi fi vinovat, voi merge la spânzurătoare, dar acu mă lăsa în pace și nu mă cârâi; tu vezi că mă duc fără nici o împotrivire.

Pintea puse oarecum fără voie mâna pe pușcă și iar o luă, dar mișcarea lui nu le scăpă oamenilor ce steteau pe la porțițe, și peste puțin ei începură să se adune din toate părțile spre dâșii.

– Vezi, că e făcută? grăi Lică iar încet; acum râde și tu, când râd eu. Și să știi că azi, nu mai departe, am să mă plimb cu țigara în gură printre oamenii ăștia și să râd de prostia voastră.

– Măi Lică, bagă de seamă că pușca-i încărcată și, dacă-mi perd răbdarea, o perd de tot! îi zise Pintea.

Cu toată cumpătarea lui Pintea, câțiva oameni se luară după dâșii, iară unde se adună în asemenea împrejurări doi-trei inși, peste puțin lumea se îngrămădește. Pe când ei sosiră la căzarmă, tot Ineul

știa că Pinteă, căprarul, l-a prins pe Lică Sămădăul și că era să-l împuște pe drum, în mijlocul uliței, și vreo cincizeci de oameni doritori de a afla ceva despre cele petrecute veneau în urma lor. Pinteă mergea drept înainte și se făcea că nu vede și nu aude nimic.

– Ce căutați aici? le zise oamenilor unul dintre jandarmii ce steteau la poarta căzărni. Haide acasă.

– Apoi de! nu te mira – grăi Lică – oamenii vor și ei să vadă mânia lui Pinteă; era să mă împuște pe drum; zice că are el să mă dovedească pe mine și chiar dacă n-aș fi vinovat...

– Asta n-am zis-o – grăi Pinteă –, dar zic acum că, dacă n-ajungi tu acum în furci, nu mai e dreptate în lume.

– Așa o fi! zise Lică, apoi se întoarse spre oamenii ce iar se îngrămădiseră spre dâșii. Măi – adăugă apoi – să meargă cineva dintre voi la domnul Vérmeșy, la curte, și să-i spuie că ieri noapte i-au perit vreo șaptezeci de porci din turmă și că eu am fost prins și nu pot umbla să-i caut.

Lică-i cunoștea bine pe oameni; nu unul, ci zece plecară deodată, fără ca să-și dea seamă despre ceea ce fac, numai pentru ca să poată zice că și ei au făcut ceva în niște împrejurări ca aceste.

– Uite, cum se duc! zise el dar mulțumit, și intră pe poartă.

Înaintea comisarului, Lică spuse că a văzut
cuțitul lui Săilă Boarul, și când îi arătară biciul, el
zise deșghețat:

– E al meu. Se vede că l-ați găsit la Moara cu
noroc, de unde cred că ați luat și cuțitul.

Mai departe el nu voi să spuie nimic, ci ceru să
i se dea voie să plece, fiindcă are treabă și nu putea
să-și piardă vremea pe nimicuri. Și era destul să
înșire numele stăpânilor săi, pentru ca comisarul să
sâmtă că nu va putea să-l țină închis, căci Lică știa
să-și aleagă stăpânii și putea să și-i aleagă după plac,
deoarece nimeni nu știa să păzească o turmă și să o
vândă atât de bine ca dânsul. Alegea dar tot oameni
cu trecere, precum era Vérmeșy, care, la nevoie,
puteau să-i facă și ei câte o treabă.

Domnul Vérmeșy Arpád avea trei turme și nu
se mai îndoia că în timp de câteva zile le pierde pe
toate trei dacă se răspândește știrea că Lică a fost
prins. Nu mai lipsea decât să afle că i-au perit cei
șaptezeci de grăsuți din turmă și să intre la comisar
cu vorbele: „Pe răspunderea mea să-i dai drumul, ca
să-mi caute porcii!”

Iară răspunderea lui Vérmeșy mergea foarte
departe, căci el era prieten cu judecătorii, din care
unul avea și el o turmă sub paza lui Lică, și avea
mare trecere la d-l fișpan, care putea să-l sufle pe

comisar, ca să se trezească tocmai cale de trei poștii. Dacă Lică e vinovat ori nu, de asta nu prea era vorba; la urma urmelor, parcă toți ucigașii se pedepsesc?! Mai ales când oamenii prea cumsecade au trebuință de dâșii...

Pe când dar jandarmii se întorceau cu Ghiță la Ineu, Lică ieșea cu d-l Vêrmeșy pe poarta căzărni, în fața lumii adunate aici.

– Nu-ți face gânduri grele, îi zise el lui Ghiță în treacăt. Lasă-te numai pe mine.

Ghiță nu-i răspunde nimic, ci privi numai la el, ca omul pe care nu-l mai atinge nimic. Plecase de acasă fără de a fi grăit vreun cuvânt cu Ana ori cu bătrâna, fără de a-și fi pus gospodăria la cale și fără de a fi aruncat măcar o privire la copiii săi: nu-i mai păsa de nimic, de nimic nu mai voia să știe.

Iară Pinte era obosit și se duse să se culce, lăsând să mai caute și alții urma făcătorilor-de-rele.

XI

Vineri după Sfântul Dumitru se ținu judecata.

Răuț și Acrișor fuseseră prinși chiar în ziua când îl aduseseră pe Ghiță la Ineu, Acrișor acasă la el, iară Răuț în pădurea de la Șicula, unde se aflau turmele. Tot în acea zi jandarmii au mai prins vreo șase alți oameni bănuți și au găsit acei trei cai lăsați de pripas în hotarul Fundurenilor; însă urma celor

două slugi, feciorul și vizitiul, era percutată, încât nu se știa dacă au fugit ori au fost uciși și îngropați la loc bine ascuns, ceea ce, după sângele aflat pe capra trăsorii și după bălțile de sânge de lângă trăsură, părea mai de crezut. Pe Buză-Ruptă și pe Săilă Boarul nu-i putură prinde decât treizeci și șase de ceasuri în urmă, la Salonta, cale de vreo două poștii înspre Oradea-Mare, și nici nu se mai întorseseră cu ei la Ineu, ci-i duseră drept la Oradea-Mare, unde aveau să fie judecați și unde se aflau și ceilalți, afară de Lică, pe care judecătorul îl ascultase mai nainte decât pe toți ceilalți și-l lăsase iară să-și caute de trebile stăpânilor.

Încă pe când se urmau cercetările, Ana a venit la Oradea-Mare cu popa, vărul lui Ghiță, aducând, după sfaturile batrânei, și bani cu dânsa, căci banul, zicea bătrâna, drege toate lucrurile, dar nu i se dădu voie să-și vadă soțul. Plecând acu de a doua oară, pentru ziua de judecată, la Oradea-Mare, ea era cu atât mai perită cu cât o mai muștra și gândul că n-a făcut nimic spre a ușura soarta soțului său, pe care, după cele aflate în urmă, începuse a-l crede nevinovat.

— Nu te turbura fără de vreme, fata mea, îi zise bătrâna, liniștită ca totdeauna. Așteaptă să vezi, pentru că nu știi dacă în ziua când se va întâmpla — Doamne ferește! — lucrul de care te temi, el îți va părea atât de grozav cum îl vezi acum în închipuirea

ta: așteaptă să vezi, și dacă durerea-ți va fi adevărată, plângi trei zile de-a rândul, apoi zi: „Tu, Doamne, ai voit așa!“, te ștergi la ochi, caută-ți un alt izvor de mângâiere și mergi cu el mai departe, căci viața e scurtă și n-ai timp să te oprești mai mult în cale.

Așa vorbea bătrâna, fiindcă era bătrână; Ana însă era tânără și nu îndrăznea să privească în viitorul îndoios și parcă nesfârșit de lung, iară când ochii o furau, ei se umplea de lacrimi.

Dar Ana nu era dintre oamenii în mintea cărora gândurile grele se pot încuiba. Încetul cu încetul, ea se mângâia cu gândul că Ghiță nu se poate să fie vinovat, și numai când se văzu în mijlocul lumii ce se adunase la judecată sâmți iar greutatea pe inima ei.

Cel dintâi adus înaintea judecătorilor fu și astă dată tot Lică, omul înalt și uscățiv, care totdeauna știa să tragă asupra-și privirile altora.

Ana se făcu albă ca varul când îl văzu intrând, și ochii ei mai rămaseră, ca odinioară, ațintiți la fața lui aspră și nemișcată. De acest om atârna soarta lui Ghiță, căci dacă el scăpa, nici Ghiță nu putea să fie osândit: ea urmă deci cu încordată luare-aminte, și inima i se încălzea la fiecare cuvânt rostit de dânsul.

Lică se știa sprijinit de stăpânii săi, dintre care unii erau pătrunși de nevinovăția lui, iară alții, ca oameni cu multă trecere, puteau să-l apere pe sub mână, deși poate că-l bănuiau; cu toate acestea, el știa

de ce e vorba, aflate că mai mulți dintre judecători îl bănuiesc și așa își dete răspunsurile scurt și deslășit, neabătându-se întru nimic de la mărturisirile ce făcuseră pe când fusese luat pentru întâia oară la cercetare. Se bizuia Lică pe cât se bizuia pe ajutorul stăpânilor săi, dar mai mult se bizuia pe chiar a sa cumințenie.

Înainte de toate el spuse că nu ține minte să fi vorbit la Moara cu noroc despre arândaș și despre slujnică, ori ca Săilă să fi plecat cu Buză-Ruptă drept la Ineu, iar când i se citiră mărturisirile celorlalți, el răspunse scurt: „Se poate, dar eu nu-mi aduc aminte“.

În urmă el tăgădui că Răuț ar fi venit în noaptea aceea cu o muiere la el, zicând că n-a venit decât să-i spună c-a perit o parte din turma ce se afla în pădurea de la Fundureni și că birtașul și sluga lui trebuie să se fi înșelat când au văzut și o femeie.

Ana începu să răsufle mai ușor. Adecă, atunci noaptea, s-a dus Lică să-și caute de turmă.

Judecătorii erau însă de altă părere. Era dovedit cu destule mărturii ceea ce Lică tăgăduia; ei socoteau dar că el dinadins nu-și aducea aminte de nimic din cele ce pot să întărească bănuiala căzută asupra lui Buză Ruptă și a lui Săilă, pentru că era înțeles cu dânșii. Iară cât pentru muiere, el tăgăduia, pentru ca să nu fie silit a o numi, lucru pentru care mulți dintre cei de față îl lăudau, așa, în taină.

Judecătorii fură întăriți în această părere a lor.

Întrebat dacă nu bănuiește că birtașul de la Moara cu noroc era înțeles cu Săilă și Buză-Ruptă, Lică răspunse că nu crede că aceștia să fi fost oamenii cu fețele acoperite ce l-au călcat pe arândaș, și au săvârșit în ziua următoare faptele din drumul de țară, ci că argintăria a fost ascunsă de cineva la casa lui Buză-Ruptă, poate de vreun om a lui Pinte, care le este vrăjmaș.

Când și arătară, în sfârșit, cuțitul și biciul, Lică dete din umăr, ca și când nu s-ar sâmți deloc atins, și zise că la aceste nu poate să răspundă nimic, ci așteaptă ca lucrul să se deslușească din mărturisirile celorlalți bănuși.

Răuț, Acrișor și alți martori și bănuși, care fuseseră luați la cercetare în urma lui Lică, întărită prin mărturisirile lor parte cele spuse de Lică, parte cele mărturisite de Marți înaintea comisarului, astfel că, pe când Pinte veni la rând, atât în mintea judecătorilor cât și a oamenilor ce se aflau de față, Buză-Ruptă și Săilă păreau a fi dovediți de a fi săvârșit faptele rele, iară Lică și Ghiță tare bănuși de a fi stătut în înțelegere cu dânșii.

Când Pinte intra, apărătorul lui Lică se ridică și spuse că nu poate primi această mărturie, arătând în puține cuvinte cele petrecute pe când Pinte îl

ducea pe Lică la căzarmă și cerând să fie ascultați martorii pe care îi adusese în această privință.

– Eu îl primesc! grați Lică deșghețat.

Pintea-și potrivise de mult și de multe ori vorbele, dar cele spuse de apărătorul lui Lică, sângele rece al lui Lică și fețele neîncrezătoare ale câtorva dintre judecători îl scoaseră din sărite și acum nu mai știa ce să zică. Spre marea mirare a celor de față, el spunea din cuvânt în cuvânt ceea ce spusese și Lică, anume, că nu-i crede pe Buză-Ruptă și pe Săilă vinovați, că argintăria arândașului a fost ascunsă de alții la casa lui Buză-Ruptă, că cuțitul lui Săilă a fost lăsat dinadins în trupul lui Hanțl, că Răuț nu a venit atunci noaptea cu o muiere la Moara cu noroc, ci singur ori cu vreun tovarăș al său, iar Lică îi râdea în față, și cum îl vedea pe Lică râzând, își pierdea tot mai mult cumpătul și vobea tot mai aprins, încât se făcu în cele din urmă de râsul lumii adunate la judecată. Atunci tăcu și începu să-și steargă sudorile reci de pe frunte.

Cu toate aceste, lumea rămase cam nedumerită și cei mai chibzuiți dintre judecători puseră oarecare temei pe cuvintele lui.

Acu intră însă Buză-Ruptă și, puțin în umra lui, Săilă Boarul, și aceștia deteră cercetărilor cu totul altă față.

Amândoi erau oameni știuți ca făcători-de-rele, bănuți și chiar pedepsiți în mai multe rânduri, iară astă dată le venea cu atât mai greu să se apere cu cât nu își puteau sprijini spusele prin nici o mărturie și erau prigoniți de către toți aceia care-și dedeau silința să-l scape pe Lică.

Buză-Ruptă, un om înalt, grăsuliu și slut, de-ți era silă să te uiți la el, tăgădui că a plecat atunci seara la Ineu și spuse că până marți la amiazăzi a petrecut cu Răuț și cu Săilă pe la turme, iară mai departe cu Săilă, cu care dimpreună s-a dus la Salonta.

– V-a mai văzut cineva în tot timpul acesta? întrebă unul dintre judecători.

– Nimeni, răspunse bănuitul.

– Cum ați umblat așa de nimeni nu v-a văzut? De ce vă ascundeți?

– Nu ne-am ascuns, dar din întâmplare nu ne-am întâlnit cu nimeni.

– Bine! urmă judecătorul. Eu însă nu prea înțeleg un lucru. Răuț a plecat spre Fundureni, iar nu spre Ineu.

– Luaserăm înțelegere să ne întâlnim dincolo de deal și să mergem mai departe împreună.

– De ce asta?

Buză-Ruptă stete un timp nehotărât.

– Ca să nu știe Lică Sămădăul că ne ducem împreună, fiindcă Lică ne este vrăjmaș și s-ar fi mâniat pe Răuț dac-ar fi aflat că umblă cu noi.

Răuț dovedea însă cu patru mărturii că a fost luni noaptea la Moara cu noroc, iară marți pe la prânz la Șicula, dovedea că Buză-Ruptă spunea un neadevăr și că vrea să-l năpăstuiască.

Săilă, intrând, văzu pe Buză-Ruptă frânt, sâmți că treaba le stă rău și-și schimbă în buiguiala sa mărturisirea ce făcuse mai nainte.

El spuse, în deosebire de tovarășul său, că s-au înțeles cu Răuț ca să fure o parte din turma ce se afla în pădurea de la Fundureni și că în urmă s-au dus prin ascuns la Salonta, ca să afle un cumpărător. Această mărturisire, însă, care mai nainte ar fi putut să schimbe părerea judecătorilor, acum îi făcea pe cei mai mulți să râdă.

Astfel, din mărturisirile lui Buză-Ruptă și din ale lui Săilă nu ieșea decât un lucru: că ei sunt vrăjmași ai lui Lică, tocmai ca Pinteia, și că nu puteau să fi săvârșit fapta în înțelegere cu dânsul, lucru pe care apărătorul lui Lică îl puse cu vorbe bine potrivite în vederea judecătorilor, arătând cum Lică li s-a făcut apărător numai pentru ca să nu pară a-și răzbuna de dânsii, acum când se aflau în strâmtoare, deși putea să știe că numai ei au putut să-i lase biciul la trupul iubitei sale stăpâne.

Și în adevăr, din două una: ori biciul lui Lică, ori cuțitul lui Săilă trebuia să fie urmă lăsată dinadins la fața locului, pentru ca să-i ducă pe urmăritori pe o cale greșită, fiindcă despre o înțelegere între Buză-Ruptă, Săilă și Lică acum nu mai putea să fie vorba. Lică însă, deși ar fi putut săvârși faptele petrecute în drumul de țară și în pădure, nu putea să fie unul dintre oamenii cu fețe acoperite care îl călcaseră pe arândașul, fiindcă în timpul când s-a petrecut această faptă, el, după mărturisirea mai multora, se afla la Moara cu noroc. Ce-i drept, Pinteă bănuia că el n-a stat toată noaptea la Moara cu noroc și mărturiile erau cam îndoioase, tot oameni care puteau să fie bănuți de tovărășie cu Lică; singurul razăm de bănuială asupra lui Lică erau mărturisirile, cu totul îndoioase, pe care le făcuse cârciumarul asupra timpului la care sosise și plecase acel om ce venise cu muierea la Lică: de aceea îl puseră pe Ghiță la urmă și acum așteptau cu toții hotărârea de la mărturisirile lui.

Înalt, lat în umeri, cu ochiul limpede și cu fața nemișcată, Ghiță se opri în mijlocul lumii.

Înaintea lui erau doi oameni nevinovați, care aveau să sufere osânda grea; era pătruns de nevinovăția lor, dar acum nu mai putea să o dovedească, deși era gata s-o apere chiar cu primejdia de a trece drept părtaș la vina lor: ochii lui se opriră asupra lor ca și când ar voi să le zică: „Nu vă temeți, căci știu eu un lucru prin care pot să vă scap cel puțin deocamdată“.

Ana suspină o dată din greu, apoi rămase încremenită. Nu mai era el, omul puternic și plin de viață: în câteva zile se făcuse numai umbra din ceea ce fusese odinioară; în câteva zile pelița obrazilor i se încrețise și perii capului îi dăduseră în cărunțeală.

Cuprins de o durere sfâșietoare, el se întoarse oarecum fără de veste spre partea la care auzise suspinul și, aflând cu ochii pe Ana, își ridică mână, o trase încet peste fruntea sa uscată și se întoarse iar drept spre Lică, omul care nu-și pierdea niciodată liniștea.

Într-o clipă el își sâmți toată firea prefăcută. Nu o văzuse de mult, și acum când o vedea așa de perită, cum era, se adună deodată în sufletul lui toată dragostea pe care o sâmțise din clipa când o văzuse pentru întâiași dată, toată dorința de a o vedea mereu ferită de rele, toate alipirea către viață a omului pătruns de iubire, și tot ce plănuise în cugetarea lungilor zile petrecute în închisoare se zădărnici în clipa când fața Anei se ivi în ochii lui.

El nu putea să se pună în primejdie de dragul altora, căci avea nevastă și copii, iară pe Lică îl poți speria cu o vorbă, dar nu-l poți stârpi, fiindcă el nu e om singur, ci un întreg rând de oameni, din care unii se răzbună pe alții.

Din cuvânt în cuvânt, Ghiță mărturisi dar tot ceea ce mărturisise înaintea comisarului, cu deosebirea numai că el stăruia să rămâie scris că nu-i crede

vinovați pe Buză-Ruptă și pe Săilă. Iară când i se puse întrebarea hotărâtoare, dacă poate jura că Lică a stat atunci toată noaptea la Moara cu noroc, el răspunse:

„Nu pot să jur că n-a plecat în noaptea aceea, fiindcă n-am stat mereu lângă dânsul; jur însă că l-am știut toată noaptea la cârciumă.“

Cercetarea era încheiată și peste câțva timp judecătorii rostiră judecata: Lică se află nevinovat; Ghiță, ale cărui purtări dăduseră loc la bănuieli, scăpă în lipsă de destule dovezi, iar Buză-Ruptă și Săilă Boarul fură osândiți pe viață.

Unul câte unul – judecători, osândiți, bănuți, mărturii și oameni adunați, toți se depărtară; numai Ghiță stătea mereu cu ochii țintiți la pământ, în luptă cu el însuși, cu dorința de a-i grăi Anei un cuvânt și cu durerea de a o vedea așa de perită cum era. Apoi, când lumea se rări, el se întoarse spre dânsa, ochii i se împăiengeniră și fața i se umplu de lacrimi.

– Iartă-mă, Ano! îi zise el. Iartă-mă cel puțin tu, căci eu n-am să mă iert cât voi trăi pe fața pământului. Ai avut tată om de frunte; ai neamuri oameni de treabă și ai ajuns să-ți vezi bărbatul înaintea judecătorilor. Și n-am păcăuit nimic, Ano, dar cerul m-a lovit cu orbie și n-am voit să cred și să înțeleg când mi-ai arătat calea cea bună.

– Lasă Ghiță, că trece și asta... grăi nevasta, împăcată cu ea însăși.

XII

– Nu te mâhni, dragul meu, grăi bătrâna adânc mișcată. Mă uit la fața ta, mă uit la părul tău, și nu mă mai întreb ce s-a întâmplat: văd eu c-a fost mare nenorocirea prin care ai trecut. Nu-mi spune nimic: mă tem ca nu cumva nenorocirea ta să-mi pară prea mică și să-ți fac o nedreptate, căci ea este așa de mare cum o simți tu. Dar zic să nu te mâhnești: e nenorocit omul care a trecut prin o mare nenorocire, căci a scăpat de multe neazuri mici, care mistuie mai rău decât durerea.

Ghiță luă pe unul dintre copii și-l sărută.

– Sărmanilor mei copii, – zise el – voi nu mai aveți, cum avuseseră părinții voștri, un tată om cinstit.

– Lasă, Ghiță, grăi Ana; noi și toți oamenii buni care te cunosc te știm cine ești și ne muștrăm pentru gândurile rele ce ne vor fi făcut despre tine.

– Nu asta e cinstea, întâmpină soțul. Cinstit nu e decât omul care a astupat gurile rele, pe care nimeni nu-l poate grăi de rău fără de a se da de rușine; cinstea e sila pe care le-o faci oamenilor răi de a te socoti om între oameni. Eu nu mai pot sili pe nimeni să nu le zică copiilor ăstora: „Tatăl vostru e un ticălos!“

– Așa e, răspunse bătrâna; multe trebuie să faci de dragul lumii, fiindcă e mare nenorocire când te strici cu ea. Dar ce să-i faci? e așa o dată și nu altfel.

Dacă te-ai stricat cu lumea, nu te mai găti de sărbătoare, ci stai acasă și te pune să-ți torci din fuiorul tău o cămașă curată.

– Da, dacă ești muiere!

– Muiere sau bărbat: om cuminte să fii!

– Om cuminte?! Hei! mult venin am adunat eu, și mă credeam om cuminte, dar tot numai în mine l-am deșertat.

– Dă, mulțumită lui Dumnezeu că l-ai deșertat, grăi bătrâna.

Și bătrâna avea dreptate: Ghiță trecuse în adevăr printr-un fel de prefacere...

Nenorocirea îl făcuse mai îngăduitor și mai mulțumit cu lumea în mijlocul căreia se afla. Odinioară el credea că omul poate să facă și să desfacă; acum sâmțea că toate vin cu întâmplarea și se mulțumea cu puținul bine de care avuse parte. Astfel, îi părea bine când o vedea veselă pe Ana, care se bucura de capătul la care au ajuns lucrurile, fiindcă ele puteau să ajungă la un capăt și mai rău.

Apoi omul își caută, la amărăciune, el însuși mângâierea. Încetul cu încetul, Ghiță își puse tare și tot mai tare de gând că mai stă pân' la primăvară la Moara cu noroc, apoi își adună toată averea, își ia nevasta și copiii și se duce departe, unde nu-l cunoștea nimeni, în fundul Banatului ori chiar în Țară. „Și – își zicea el – nu este cu puțință ca purtările bune să

nu străbată cu vremea.“ Astfel, își dădea silința să uite cele petrecute, să le treacă cu vederea, ca și când nu ar fi fost, și să se piardă într-un viitor mai bun, pe care și-l închipuia adeseori ca-n aievea.

În puținele zile petrecute în închisoare îi venise de sute de ori gândul să ucidă pe omul care-l perduse și nu o dată sâmțea în el că e prea slab spre a se stăpâni să nu-l ucidă, ci să-l omoare încetul cu încetul și să-l ducă precum ar fi dorit, de jumătate sfârșit, la spânzurați; acum parcă-i venea să-și zică: „Dar ce-mi pasă?! cele făcute, tot nu se mai pot desface“.

„Lasă-l, săracul, cu păcatele lui“, zise el când îl văzu iar pe Lică Sămădăul, care veni câteva zile în urmă la Moara cu noroc. Iară Ana îl primi cu inima deschisă pe omul care vorbise atât de frumos în fața judecătorilor și prin a căruia cumințenie scăpase soțu-său de primejdia în care se afla.

După ce stete vreun ceas de vorbă, Lică își desfăcu șerparul de la brâu, plin de bani, și-l deșertă pe masă.

Ghiță, cuprins de o pornire pătimașă, privi aspru în fața lui.

– De care sunt ăștia? întrebă el apăsând asupra vorbelor. De ai ovreului ori de ai domnișoarei?

El credea că Lică se va cutremura în auzul acestor cuvinte; rămase dar rușinat când acesta îi râse în față și răspunse:

-- Și de unii, și de alții; ca hoț m-am împrumutat și tot ca hoț trebuie să și plătesc.

– Și dacă mă prinde cineva cu ei?

– Cine să te prindă? banii sunt bani și tu ești cârciumar: vin la tine fel și fel de oameni și tu iei ce-ți dă fiecare.

– Și dacă te-aș da eu de gol?

– De asta nu mă tem, răspunse Lică.

Ghiță se ridică, scoase saltarul mesei, trase banii în el și iar îl închise.

– Vezi, acum ești om cuminte, grăi Lică. De ce folos ți-ar fi fost dacă-i spuneai judecătorului ceea ce poate că nici el nu dorea să-i spui. Peste mintea mea tot nu trece nici unul cu mintea lui, nici tu, nici altul. Lasă-i, șadă la răcoare, dacă sunt proști. Credeau, proștii, că eu îmi pun credința în niște oameni pe care nu-i țin destul de strâns legat și că mă vor păgubi pe mine, dacă se vor duce cu Răuț, ca să ia vreo sută de porci din turma mea: acum n-or să mai ia nici unul.

Ghiță suspină o dată. Era uimit de acest om atât de ager în răutatea sa și se sâmțea ușurat când află că în nedreptatea legilor e o aspră ceartă dumnezeiască.

– Dar cu femeia aceea ce-ai avut? întrebă el.

– Ceea ce am cu tine, răspunse Lică rece. Am prins-o că are slăbiciune de aur și de pietre scumpe și am pus-o să vândă, ceea ce putea să facă fără de a cădea la bănuială. Dar muierea tot muiere rămâne:

era să mă dea de gol, căci n-a avut inima să vândă un lanț, care-i plăcea, precum se vede, afară din seamăn.

– Și pentru asta tu ai stins patru suflete, grăi Ghiță îngrozit. Tu nu ești om, Lică, ci diavol!

– O sâmți acum?! grăi sămădăul mulțumit. Ar fi trebuit să o sâmți mai de mult și să înțelegi că eu de mult mă tem de cearta legilor, încât frica îmi deschide mințile și-mi luminează calea pe care umblu. E nebun acela care-mi zice, ca tine, că are să mă ducă la furci, pentru că mă face să bag mai bine de seamă. Înțelegi tu acum că acela care ține cu mine nu are să se teamă de nimic, iară acela care vrea să mă doboare trebuie să stea mereu cuprins de îngrijare, pentru că, de ar fi mai nevinovat decât copilul de trei zile, tot îi frâng în cele din urmă gâtul. Tu ești om cinstit, Ghiță, și am făcut din tine om vinovat; acum pot să merg lesne și mai departe și să te duc eu la furcile cu care mă sperii tu pe mine.

– Pentru ce, Lică?! pentru ce? strigă cârciumarul, cuprins de spaimă.

– Nu zic că te duc, răspunse Lică domol; acum nu-mi vine la socoteală; am trebuință de un om ca tine. Zic numai că te pot duce dacă-mi stai în cale.

– Plec mâne de aici, și-mi dă pace.

– Acu nu te las să pleci; ai stat până acum din încăpățănare; trebuie să stai de aici înainte de frică.

N-am muncit eu degeaba: acum tremuri înaintea mea ca frunza de mestecăn; acu vreau să stai aici!

– Ce vrei de la mine?!

– Ce vreau! grăi Lică râzând. Ghiță! mulți oameni au perit la cârciuma asta și li s-a găsit urma cale de două poștii de aici. De când ești tu aici, n-a murit încă nici unul. Mă înțelegi?

Ghiță se ridică și-l privi cu dispreț.

– Și câtă vreme stau eu aici, n-are să moară nici unul, afară poate de mine! zise el hotărât.

Lică iar se rânji la el.

– Vorbești ca fetele mari mai nainte de a fi gustat dulceața păcatului, zise apoi așezat. Poate că și eu am vorbit odată așa, nu țin minte. Știu numai că mă aflu în strâmtoare când am ucis pe cel dintâi om; îmi periseră niște porci din turmă și-mi era rușine să spui c-au perit și n-aveam bani să cumpăr alții în locul lor. Apoi am ucis pe al doilea, ca să mă mângâi de muștrările ce-mi făceau pentru cel dintâi. Acum sângele cald e un fel de boală, care mă apucă din când în când, pentru că tu nu știi încă – urmă el mai cu avânt – cum îți fierbe și clocotește tot sângele când te hotărăști odată să pui un lucru la cale, și ce grozavă e plăcerea de a-l lovi pe omul care te supără, de a-l lovi tare, ca să-l sfârâmi, când te-a atins c-o vorbă ori cu o privire, de a răsplăti însutit și înmiit. Aduni mereu venin și ură și mânie oarbă, și când ai

adunat destulă, atunci verși cu prisos, și nu prea mult îți pasă asupra cui, numai om să fie. Tu ești om, Ghiță, om cu multă ură în sufletul tău, și ești om cu minte: dacă te-aș avea tovarăș pe tine, aș râde și de dracul și de mumă-sa. Mă sâmt chiar eu mai vrednic când mă știu alătura cu un om ca tine.

– Îți sunt tovarăș! grăi Ghiță hotărât și rece.

– Nu te primesc! răspunse Lică tot atât de hotărât și de rece. Pe om nu-l stăpânești decât cu păcatele lui, și tot omul are păcate, numai că unul le ascunde mai bine. Ca să le dea mai lesne pe față, caută-i slăbiciunea, fă-l să și-o deie de gol și faci cu el ce vrei, căci unul se mânia, altul se rușinează, al treilea se zăpăcește, dar nu e nici unul care nu-și perde bunul cumpăt și mintea întreagă. E însă o slăbiciune de care mă tem, fiindcă nu știi niciodată cum s-o apuci; e azi mai mare, mâne mai mică, și când ai crede c-ai nimerit-o, dai greș, de oamenii cari au asemenea slăbiciune mă feresc, căci ei te dau de gol când lumea ți-e mai dragă. Am pățit-o odată cu Pintea: n-o mai pat și cu tine.

– Ce fel de slăbiciune? întrebă Ghiță cam cu jumătate de gură.

– De femei, ba chiar mai rea decât aceasta, de o singură femeie.

Ghiță nu răspunse nimic, dar după ce Lică se depărtă, el își ridică amândouă mânele asupra lui și

grăi pătruns de un singur gând: „Te crezi tu mai rău decât mine?! Să vedem! Te duc la spânzurătoare chiar dac-ar trebui să merg și eu de hăț cu tine“.

XIII

Banii primiți de la Lică erau pe masă, și Ghiță stetea singur cu ușa închisă înaintea lor, cercetând cu încordată luare-aminte fiecare bucată, ca să vadă dacă nu află vreun semn pe vreuna din ele.

Era hârtie, argint și aramă, însă hârtiile, afară de două bucăți mai mari și de una mai mică, erau nou-nouțe, cam mototolite, dar încă neîmpăturate. Pe una din hârtiile mari era o pată mare de cerneală, iar dintr-una mai mică lipsea o bucată; dar acestea nu puteau să fie semne.

Ghiță privi câțva timp dezamăgit la bani; cu toate acestea, îi părea bine, căci la urma urmelor el avea drept la o parte din acești bani, muncise pentru ei, îi câștigase para cu para și i-ar fi părut rău dac-ar fi trebuit să-i dea judecătorului, ceea ce era hotărât să facă cu banii ce-ar fi având vreun semn.

După ce trase iar banii în saltarul mesei, el se plimbă câțva timp prin casă. Îi era ca și când ar fi furând oarecum acei bani și se întreba mereu cuprins de îngrijare dacă nu cumva își pune el însuși o cursă, ținându-i la dânsul. Ar fi voit să-i ia să-i arunce pe fereastră; însă el nu putea, se gândea cât trebuie să

muncească un om ca dânsul pentru ca să adune atâta la un loc, și nu-l lăsa inima să-i dea din mână.

A treia zi era sâmbătă; ziua în care se numărau banii și când trebuiau să fie toți de față, un obicei bun, rămas încă din vremile bune, și mai ales obiceiul de care Ghiță nu s-ar fi putut lepăda niciodată.

Încă de la început Ana era nedumerită. Îi părea că sunt prea mulți bani de astă dată și nu putea să depărteze de la sine gândul că hârtiile nouă-nouțe au venit de la unul și același om.

Iară bătrâna se bucura că săptămâna aceasta a fost așa de bună.

— E bună aceasta? întrebă ea când văzu hârtia din care lipsea o bucățică.

— Să-mi dea Dumnezeu tot de aceste! grăi Ghiță numărând mai departe.

Ana privi la hârtie cu tot dinadinsul și sângele îi peri din obraji; dar ea nu grăi nimic, deoarece era și bătrâna de față.

În urmă voi să-i grăiască lui Ghiță, dar nu putea. Îl bănuise o dată și se temea să-l mai bănuiască. Așa e! dar gândul rău, încuibat odată în mintea ei, nu o mai lăsa să-și vie în fire, se temea, ea singură nu știa de ce, și mai ales seara, după ce Ghiță și bătrâna adormită, capul începu a i se înfierbânta.

„Trebuie să aflu adevărul, de dragul copiilor mei, dacă nu de alta!“ zise ea hotărâtă, apoi se dete

jos din pat, caută cheile, deschise tiptil, ca o hoată, lada și scoase teancul de hârtii. Apoi se duse în odaia de lângă birt, făcu lumină, încuie ușa, desfăcu cu mâna tremurătoare teancul și începu să examineze hârtiile.

– Asta e! grăi punând la o parte hârtia din care lipsea o bucățică. Jur pe Sfânta Cruce că am văzut-o în mâinile ei!

Ea cercetă apoi hârtiile noi pe care le bănuise din început.

Una dintre ele parcă era împunsă cu acul tocmai la mijloc, și, cercetând mai departe, ea află cincizeci și trei de bucăți, care erau astfel împunse, ca și când ar fi fost trase pe o sârmă subțire.

Ea puse hârtiile una peste alta, apoi se întoarse cu capul ridicat la soțu-său și-l deșteptă din somn.

– Ce-i?! Ce s-a întâmplat?! întrebă el speriat.

– Vino cu mine! îi zise ea.

El se ridică cu grăbire și plecă buiguit în urma ei.

– De unde ai tu banii ăștia? întrebă ea, arătând la hârtiile de pe masă.

Ghiță tresări, cuprins de spaima ucigașului prins asupra faptei.

– Mai știu și eu?! răspunse el. De la drumeți.

– Ghiță! zise ea. Nu te juca cu dracul! Banii ăștia, câți sunt aici, toți i-ai primit de la un singur om. Hârtia asta, din care lipsește o bucată, a fost o

dată în mâna mea: i-am dat-o femeii pe care o știi și tu, în ziua când a fost ucisă, iară aceste cincizeci și trei de bucăți sunt însemnate cu același semn, și tot așa trebuie să vie de la unul și același om, și anume, de la ea, căci la ea am văzut bani noi ca și aceștia. Din două una: ori tu ești amestecat în trebile aceste, și atunci nu e bine, ori nu ești amestecat și nu știi să te ferești de oamenii răi, și atunci iar nu e bine. Dacă-i așa, apoi pune chiar acum caii la trăsură, căci vreau să plec de aici cu copiii mei.

Ea rămase cam zăpăcită când văzu că el, în loc de a se turbura, o privește cu dragoste și bucurie.

– Copii aceia sunt ai mei, zise el; lasă-i numai, că e grija mea de dânșii. Care va să zică, sunt însemnate hârtiile? Și eu am căutat semn pe ele, dar n-am găsit nici unul. Ce fel de semn e acela?

– Iată, răspunse Ana mai domoală, puind hârtiile în fața luminii; vezi împunsătura aceasta?

– O văd acum! o văd prea bine, și-l țin minte pe omul de la care le-am primit. E un om – urmă el peste puțin cam în silă – pe care nu-l cunoști, dar ai să-l cunoști într-o zi.

Grăind aceste, el se apropie de dânsa, îi luă capul între mâni și o sărută mai de multe ori pe frunte.

– Să nu-ți faci gânduri rele – zise el iar – și să nu te miri dacă mă vei vedea câteodată cam schimbat la fire: eu trebuie să scot la capăt un lucru greu.

Acum mă duc, chiar acum, ca să fiu mâne dimineață aici, așa ca nimeni să nu știe c-am fost dus peste noapte. M-ai înțeles? Du-te și te culcă și fă ca și când n-ai ști nimic.

– Dar unde te duci? îl întrebă ea îngrijată.

– Am să-ți spui – răspunse el – apoi strânse hârtiile și plecă.

Peste puțin el călărea în treapăt mare de-a lungul drumului de țară spre Ineu, iară pe la miezul nopții îl aștepta într-una din odăile mai retrase ale căzărni pe Pinte, care se dusesse cu banii la arândașul.

– Puțină treabă – grăi Pinte –, dar tot e ceva. Ar trebui să ai mărturii că ai primit banii de la el, însă Lică e om viclean și n-are să-ți dea decât între patru ochi.

– Atunci ce să facem? întrebă Ghiță.

– Multe de ar fi făcut – grăi Pinte –, numai dac-ai fi tu om mai viclean, dacă n-ai fi atât de prost, ca să-l aperi când vrei să-l surpi. Știi tu că sluga ta, Marți, e omul lui Lică?

– Marți?! strigă Ghiță.

– Nu te aprinde, îl întâmpină căprarul. Acum trebuie să-l ții, căci altfel ni se strică toată treaba. I-am găsit eu noima și lui Marți. Îți spui numai atât, că am aflat multe, dar încă nu destule, căci de Lică cu una, cu două nu te poți apropia. Dacă m-ajută Dumnezeu,

în câteva zile am să dau și de cei doi morți: le sunt pe urmă. Nu s-a sfârșit încă judecata: mai va – fie chiar până la împăratul! Iacă ce-ți spun eu ție: banii împunși cu acul sunt de la bancă, unde hârtiile se țin în teancuri de câte o sută de bucăți, trase pe o sârmă subțire, ca nimeni să nu poată fura din teanc fără de a rupe sârma ori pecetea de la capătul ei, și e știut că domnișoara aceea a luat banii de la bancă înainte de a fi plecat de la Ineu; argintul e de la arândașul, însă el a avut mai ales hârtii mari, însemnate la colț cu o slovă rotundă și o cruce lângă ea, și aur, tot galbeni împărătești, la care tot al treilea zimț e pilit. Te-ai sâmți tu destoinic să mi-l dai pe Lică prins, când are galbeni ori hârtii astfel însemnate în șerpar la el?

– Ți-l dau! răspunse Ghiță hotărât.

– Mai domol, grăi Pinteă; ăsta-i lucru greu... Mă tem că ai să ne strici toată treaba. Să știi un lucru, Lică are acum trebuință de bani ca să-și poarte judecata mai departe, și precum se vede, are de gând să te pună pe tine să-i preschimbi și poate chiar să-i vinzi aur și argintărie. Tu primește orișice, vino la mine, și eu îți schimb, adecă îl pun pe arândașul să schimbe, fără ca el să știe că ești tu la mijloc. Se înțelege, tu te duci totdeauna la Arad, ori la Oradea și faci ca și când ai fi schimbat acolo.

– Și dac-aș intra în vreo încurcătură!

– Grijă mea de asta! Tu caută numai să te pui bine cu Lică!

În zori de zi Ghiță dormea iar în patul său și visa că-l dă pe Lică prins și vede cum Pinteă scoate galbenii cu zimții piliți din șerparul lui. Iară Ana își stăpânea răsuflarea, ca să nu-l deștepte din somnul său dulce.

XIV

Ziua următoare, deșteptându-se din somn, Ghiță era neliniștit. Își aducea bine aminte cele petrecute peste noapte, dar și le gândea ca și când le-ar fi visat, și parcă nu-i venea să le creadă, iar când își dedea seamă că ele în adevăr s-au petrecut, îi era rușine de cele ce făcuse și se temea că, mai curând ori mai târziu, se va da de gol, și nu numai va strica toată treaba, dar își va băga totodată și capul în primejdie.

„Nu! își zise el, eu nu pot să o fac aceasta, n-am în minte inima, n-am, precum zice Pinteă, dibăcia pe care ar trebui s-o am, pentru ca să o pot face.“

De aceea, când Ana îl întrebă despre cele puse la cale peste noapte, el răspunse că e bine și că toate s-au făcut și, dând acest răspuns, el nu spunea decât adevărul pe care îl sâmțea atunci în sufletul său.

Ana încă era adânc jignită: ea ar fi dorit să afle mai multe, se sâmțea în drept a cere să știe tot și nu

putea să-l ierte pe Ghiță pentru lipsa lui de încredere.

– Vorbești cu mine – îi zise ea – cum ai vorbi cu un străin, cu un copil, cum ai vorbi cu o slugă, pe care o ții cu sâmbrie, fiindcă ai trebuință de ea.

Și Ana avea dreptate.

A doua zi, când Lică se întoarse iar pe la cârciumă, Ghiță sâmți că nu știe ce are să facă. Întâia oară în viața lui îi era rușine de Lică, se sâmțea oarecum mai netrebnic decât dânsul și se temea înzecit de răzbunarea lui.

Iară Lică era vesel, era precum nu fusese mai nainte, om cu inima deschisă.

Bunul Dumnezeu a rânduit ca copilul să se ia întru toate după oamenii mari, și Petrișor, băiatul lui Ghiță, voia și el cu orice preț un bici ca nenea Lică, dacă nu poate să aibă deocamdată chiar și unul ca dânsul; Ana luase dar un caiet și se pusese să-i împletească unul.

– Ce are să iasă de aici? întrebă Lică. Un bici pentru Petrișor voinicul. Ei! apoi dacă-i așa, las' pe mine: ce-a da târgul și norocul! ține capătul, că-i împletesc eu un bici cum îl știu eu împleti.

Ana rămase pe laiță, fiind capătul pletei, iară Lică stetea înaintea ei și, împărțind fuiorul în opt suvițe, începu să împletească în opt coade, cum ea nu mai văzuse mai nainte. Și cum el împletea, ea privea

la degetele lui, care strângeau pleata, răsuceau coarda și-o împleteau cu măiestrie între celelalte, privea la mâna lui, care nu atinsese niciodată sapa, nici coarnele plugului, ci numai biciul ușurel și frâul calului, la mâna albă și la degetele lui subțiri și lungi, privea la cămașa lui albă cu floricele, la fața lui rasă neted, la mustața lui lungă, la ochii lui verzui –, care acum se mișcau cu atâta vioiciune, privea și asculta vorbele vesele, care curgeau întruna peste buzele lui, privea și asculta și-și aducea aminte de omul rece și aspru pe care-l privise c-o uimire copilărească atunci, în ziua aceea, când el sosise pentru întâia oară la Moara cu noroc, pe omul tăcut, pe care-l crezuse odinioară așa de rău și de primejdios și care acum își petrecea timpul cu dansa și se bucura când vedea că Petrișor saltă de bucurie.

Și pe când Ana privea, asculta și gândea, oarecum fără de voie, la cele ce au fost și la cele ce sunt, pleata scoasă în patru dungi se lungea mereu.

– Frumos are să iasă! îi zise ea.

– S-ar putea oare să iasă altfel – răspunse el cam cu jumătate de gură – când o nevestă așa de frumoasă îi ține capătul? Mie nu mi-ar păsa, adăugă apoi peste puțin, dac-ar ieși și lung cât postul Paștilor.

Ana se turbură și-ar fi voit să dea capătul să-l mai ție și Uța, care stătea câțiva pași în dosul ei; dar

ea se făcu că nu înțelege și începu să vorbească cu copilul.

De aici înainte Lică își rări vorbele, începu să subțieze coardele, să împletească mai iute și încetul cu încetul iar se făcu omul cu față rece și aspră.

– Nu mai am mult, zise el în cele din urmă; sfârșesc numaidecât; codoriștea o fac eu apoi și singur.

Pe Ana o mânăneau aceste cuvinte. Pornită spre veselie, precum era, ar fi dorit să vadă tot fețe vesele, și se sâmțea cu atât mai jignită când știa că ea însăși a stricat voia bună a cuiva: umbla dar dinadins să-l aducă iar la voie bună pe Lică, să-l lase precum l-a găsit, și-i venea oarecum să plângă când vedea că nu izbutește. Ea îi zâmbea în ochi, îi arăta în toate chipurile că se bucură de vorbele lui, iară când el se duse să caute o nuia, din care să taie codoriștea, își luă copilul de mână și-i zise veselă: „Hai și noi să-i ajutăm lui nenea Lică“.

Ghiță umbla în vremea aceasta după trebile sale, însă când el se întoarse iar la cârciumă, Lică ședea la masa de sub cerdac și tăia cu vârful cuțitului creștături pe codoriștea făcută gata, iar Ana în dosul lui și privea peste umărul lui cum lucrează, și cum stetea așa, ea se rezema cu dreapta de masă, iară stânga o ținea pe cellalt umăr al lui.

Ghiță rămase o clipă amețit, apoi se depărtă iute, ca să nu mai vadă.

„Nu! își zise el, de asta nu m-am temut nicio dată și nu mă tem nici acum.“

Și în adevăr el nu se temea, dară ferbea cu toate aceste în el. Își aducea aminte vorbele lui Lică despre slăbiciune pentru muieră, înțelegea gândul lui și se turbura când se gândea că Lică crede c-ar fi cu puțință și că Ana, chiar ea, în nesocotința ei copilărească, îl întărește în această credință. Dar tocmai de aceea el însuși nu voia să înțeleagă nimic, și peste o jumătate de ceas, când se văzu iar singur cu Lică, el se arăta mai deschis la inimă decât de obicei.

Pintea avuse o bună presămțire. Lică-i aduse astă dată lui Ghiță patru hârtii mari și, punându-le pe masă, îi grăi:

– În jumătate: cât ție, atât mie, dar la aceste să bagi mai bine de seamă, fiindcă au semne.

Ghiță privi câțva timp la hârtii și la semnele ce acum îi erau cunoscute.

– Te înțeleg, zise el apoi, nu ceri decât cincizeci la sută; ceilalți cincizeci să fie ai mei, ca bani, de cheltuială. Eu te sfătuiesc însă să-ți alegi vreun alt om pentru treaba asta: nu te temi tu că iau banii ăștia, și mă duc cu ei la judecătorie, ca să spun că-i am de la tine? Ai face bine să te temi și să-mi dai pace.

– Dac-ai avea de gând s-o faci, nu mi-ai fi spus-o, răspunse Lică. Poate că tu crezi c-ai putea s-o faci; te știi însă om destul de cuminte pentru ca să sâmți ce-ar urma de acolo pentru tine, și te știi om care ține la bani.

Ghiță se știa și el însuși om care ține la bani, dar tocmai de aceea nu voia s-o afle de la alții. El luă banii și îi puse în ladă, apoi scoase un teanc de hârtii mai mici și dete lui Lică jumătatea ce i se cuvenea, zicându-și mereu, pe când număra:

„Am să-ți arăt eu ție că tot nu țin la bani atât de mult cum crezi tu“.

Și adevăr, el nu așteptă decât noaptea, pentru ca să plece la Ineu.

Seara însă Lică se întoarce la Moara cu noroc și-i aduse zece bucăți de hârtie, pentru ca să nu-i dea timp de răsuflare.

– Dacă n-ai destul mărunț la casa ta – îi zise el – pleacă mâine la Arad, ca să schimbi.

– Așa îmi pare că am, îi răspunse Ghiță, și-i dete aproape toți banii mărunți pe care îi avea la dânsul.

Și numai când se întorcea de la Ineu, Ghiță sâmtea că Lică are dreptate. El îi dăduse lui Pintecele patrușprezece bucăți de hârtie, dar nu-i spusese un lucru: că jumătate din bani sunt ai săi, ci, dimpotrivă, stăruise ca jandarmul să-i schimbe banii deplini, pentru ca Lică să nu sâmtă nimic. Îi fusese în

mai multe rânduri vorba de buze, însă totdeauna își zicea: „Adecă de ce folos ar fi dac-ar mai afla-o și asta?!“ Iară acum, când se întorcea la Moara cu noroc, își punea de gând că i-o va spune într-alt rând.

— Într-alt rând? Da! însă în curând el se încredința că nu poate să i-o spună, și cu atât mai mult se încredința despre aceasta, cu cât mai dinadins se ferea de Pinte.

Și omul foarte lesne se împacă cu păcatele sale.

„Ei! ce să-mi faci?! își zise Ghiță în cele din urmă. Așa m-a lăsat Dumnezeu! Ce să-mi fac dacă e în minte ceva mai tare decât voința mea?! Nici cocoșatul nu e însuși vinovat că are cocoșă în spinare: nimeni mai mult decât dânsul n-ar dori să n-o aibă.“

Și fiindcă avea un păcat, pe care nu-l putea stăpâni, el nici nu-și mai dedea silință să-l stăpânească și se lăsa cu totul în voia întâmplărilor. Apoi el nici nu mai era om cinstit; lumea tot îl credea rău. Câteodată, când îl apuca frica de pedeapsă ori de răzbunarea lui Lică, el își punea de gând că are să plece și să se ducă, încât să i se piardă urma, însă el iar se dumirea și aștepta ca Lică să vină iar cu banii.

Astfel, trecu toamna și veni iarna, trecu și iarna și sosi primăvara. Pinte se făcea din ce în ce mai nerăbdător, căci aflase în cele din urmă și pe oamenii îngropați; arândașul avea fierbințeli de câte ori

trebuia să dea bani mărunți pentru banii pe care îi agonisise cu multă osteneală. Ghiță însă nu avea altă vorbă decât: „Ți-l dau legat, dar trebuie să bag de seamă, ca să nu stric toată treaba“. Iară mai departe el râdea în pumni ori tremura de frică.

Căci adunase mulți bani Ghiță, atât de mulți, încât în fiecare zi își zicea: „Mult a strâns arândașul!“ dar precum aduna banii, el scăpăta mereu în gândul său.

În vremea aceasta Lică trăia zile albe. El venea des pe la Moara cu noroc, și de câte ori venea era vesel și bun și om cu dare de mână. Și fiindcă era vesel și bun și darnic, ȋiganii de la Ineu prinseseră slăbiciune de dânsul și treceau foarte des pe la cârciumă ca să întrebe dacă n-a venit cumva ori dacă nu are să vină în curând, ca să-și petreacă cu tovarășii.

Iară când ei îl găseau, se puneau să-i cânte, și atunci venea rândul la Uța, femeie înaltă, smeadă și sprintenă la vorbă.

Lică nu juca decât foarte arareori, și atunci mai ales cu Ana, cu copilul ori, pentru ca gluma să fie de tot bună, cu bătrâna. Îi plăcea să stea, să privească și să asculte, fiindcă era destul de privit și destul de auzit, fiindcă Uța juca cum se joacă la cârciumă și vorbea cum se vorbește la birt, fără multe marafeturi, fără mult încungiur. Iar când Uța mergea prea departe cu veselia, Lică îi zicea: „Mai astâmpără-te,

fă! prea te obrăznicești“. Dar ea atunci, parcă tocmai în ciuda lui, se făcea cu atât mai dezmățată.

Bătrâna dedea miloasă din umeri și zicea așa în ca: „Ei! ce să-i faci! Așa a lăsat-o Dumnezeu! Păcatul ei!“

Ana la început se turbura, în urmă se înscârbea și dezmățărilor Uței îi păreau sarbede, și numai târziu se deprinse cu ele, ba, când Uța zicea câte una neclintită, stăpâna ei sâmțea un fel de mâncărime și prindea poftă să zică una și mai bună. Atunci Lică râdea din toată inima și nu lipsea niciodată a zice: „Bată-te să te bată, dar de mult n-am râs așa de cu poftă“.

Iar Ghiță nu râdea; se făcea că nu pricepe gluma, și când vedea pe Lică învârtindu-se pe lângă Ana ori pe Ana trăgându-se la Lică, el se ducea pe ici încolo, ca să nu vadă nimic, fiindcă-i era greu să vadă și-l durea inima când sâmțea cum Ana scapătă din ce în ce în gândul său. Dar câteodată îi părea că ea își dă silință să-l țină pe Lică departe de la sine, și atunci el își făcea muștrări și sâmțea înzecit ticăloșia la care căzuse el însuși; de parcă-i venea să se bucure când iar vedea căutându-l cu ochii pe Lică ori legându-se de el, căci acum era deopotrivă.

La începutul Săptămânii Luminate, Pinteau trecu pe la Moara cu noroc și-l luă iar pe Ghiță din scurt.

– Ce să-i fac! răspunse Ghiță. E om viclean și nu-l pot prinde. Dac-aș ști când are banii la el, te-aș

vesti ori l-aș prinde față cu câțiva drumeți. Mă tem însă să nu mă dau de gol: și tu știi că-mi pun chiar capul în primejdie, fără ca să-l stric pe el. Îți spun drept, îmi vine să-mi iau boscârțele și să fug de aici.

– Bine, bine! grăi Pintea. Dar Dumnezeu să te ferească pe tine să nu te pună păcatul să mă înșeli pe mine!

Ghiță nu zise nimic.

Bătrâna încă de mult umbla cu gândul de a potrivi astfel, ca să-și petreacă Paștile cu toții împreună la una dintre fetele ei din Ineu și totdeauna se întrista când Ghiță zicea: „Dacă se poate“. Numai decât după plecarea lui Pintea, Ghiță se duse dar la ea și-i spuse că se poate și să-i vestească prin vreun drumeț pe cei din Inei despre aceasta, ca să facă din vreme toate pregătirile.

– Bine, ginere dragă! grăi bătrâna, cuprinsă de vie bucurie. Dumnezeu să te binecuvânteze pentru această hotărâre a ta, căci, precum tu prea bine vezi, eu sunt bătrână, și cine știe dacă ne va mai fi dat să petrecem o zi de sărbătoare împreună...

Era în adevăr mișcată bătrâna, nu-și aducea aminte să fi petrecut vreodată în viața ei sfintele sărbători altfel decât împreună cu cei mai aproape ai săi, afară de anul trecut, când Paștile căzuseră tocmai în timpul mutării lor la Moara cu noroc și

parcă nu erau Paști, parcă-i lipsea darul pentru tot anul dacă mai petrecea și acum ca în anul trecut.

Mare era și bucuria Anei, care de mult nu-și văzuse rudele și prietenele cu care fetise, mare bucuria copiilor, care totdeauna aveau dor de Ineu, unde căpătau daruri de la mătușile lor și găseau alți copii ca dâșii.

Ana și bătrâna se puseră la sfat, deoarece cu mâna goală nu puteau să meargă, și mai ales Ana sâmțea în ea o puternică pornire de a se arăta că nu mai e săracă, precum fusese odinioară, și parcă i-ar fi venit poftă să risipească acum deodată tot ce câștigaseră în timp de un an.

Pe când ele steteau de sfat, Ghiță se afla singur în odaia de lângă birt și-și număra banii, îi număra singur, fără zgomot, și ascuțindu-și mereu urechea, pentru ca să-i ascundă îndată ce ar sâmți că se apropie cineva.

În clipa când văzuse mânia lui Pinte, el luase hotărârea de a-și trimite nevasta și copiii de sărbători la Ineu și de a se duce astfel, neștiut de nimeni, să caute undeva un loc ascuns, unde să-i cheme în urmă la sine și să-și petreacă zilele vieții pierdute în lume și nesupărat de nimeni, deoarece Lică nu putea să-l vândă, iar Pinte nu știa nimic. Însă chiar la cel dintâi pas făcut pentru punerea în lucrare a hotărârii sale el începu să șovăiască. Îl durea bucuria bătrânei și parcă

nu se sâmțea destul de tare ca să o curme în ziua hotărâtă pentru plecare, îl durea cu atât mai mult cu cât vedea în ea totodată durerea zguduitoare pe care o vor sâmți cu toții în ziua când nu-l vor mai găsi. Apoi, dacă fugea de frica lui Pinte, nu mai puțin se temea că, fugind, Lică îi va găsi urma. Acum, în sfârșit, când își văzu banii adunați atât de mulți la un loc, îl cuprinsese cu o putere necovârșită gândul, venit ca din senin, că Lică, știindu-l că are bani mulți, va veni într-o zi să-i ia de la dânsul, și după ce-și puse iar banii în ladă și stânse lumina, el se opri îngrozit în mijlocul odăii întunecate: vedea parcă, departe, dincolo de dealul despre Ineu, în valea tăcută și pustiicioasă, trăsura părăsită la marginea drumului și copilul omorât și aruncat pe iarba stropită cu sânge.

Nu, nu era destul că se duce, trebuia să se ducă așa, ca nimeni, și mai ales Lică, să nu-i poată da de urmă.

Iar Ana nu sâmțea nimic; capul ei era plin de colaci, de ouă roșii, de plăcinte, gândul ei era dus în lumea căreia dorea să i se arăte. Marți seara trecu pe la cârciumă și Lică Sămădăul, căruia Ghiță îi trimisese vorbă c-ar fi având să-i spună ceva, dar ea nu știa nici când el a venit, nici când a plecat.

Lică nici nu stătuse mult. Ghiță dorise numai să-l întrebe în taină dacă nu are cumva bani de schimbat, fiindcă are de gând să meargă peste

sărbători, neștiut de nimeni, la Pesta, ca să schimbe ce are la dânsul, mai ales galbenii, pe care nu îndrăzne să-i dea pe aici prin apropiere. Așa credea el că va putea să alunge orice presupus din mintea lui Lică, pentru ca numai într-un târziu să-i vină gândul de a știrici încotro a plecat.

– Am, răspunse Lică. Nevasta când îți pleacă?

– Sâmbătă de cu seară.

– Atunci tu mă așteaptă, că vin neapărat, fie sâmbătă seara, fie duminică dimineața, și-ți aduc, îți aduc fel de fel.

Ghiță începu să tremure. Acum nu mai era vorba numai să fugă, ci să-l fure totodată pe Lică.

„Dac-o fac, să o fac barem deplină!“ își zise el amețit de acest nou gând și numărând cu neastâmpăr ceasurile ce-i mai rămâneau.

Sâmbătă pe la amiază, în sfârșit, când toate erau puse la cale, toate gătite pentru ziua de sărbătoare, el spuse că nu poate să plece, cel puțin nu chiar acum, deodată cu ceilalți, fiindcă are să-l aștepte pe Lică, de la care a primit vorbă.

– Atunci nici eu nu mă duc, grăi Ana, pentru care această nouă hotărâre a lui Ghiță venea ca un trăsnet căzut din senin.

– Ai înnebunit? zise el. Le-ați trimis vorbă că veniți, ați făcut din partea voastră toate pregătirile și acum nu mergeți? Duceți-vă voi și vă petreceți

sărbătorile, ca și când eu nici nu aș fi; cu atât mai bine are să vă pară dacă voi veni mai târziu.

– Eu nu pot să-mi petrec Paștile fără tine, grăi nevasta. Te gândește ce ar zice lumea când te-aș lăsa singur aici!

– Ei! vorbe degeaba! Vreau să te duci!

– De ce te răstești la mine? zise Ana mâhnită. Ghiță! spune-mi, ce ai tu? De ce nu-mi vorbești pe față?

Ghiță se plimbă câțva timp prin casă, apoi se opri la fereastră și privi afară.

– Îmi stai în cale, zise în cele din urmă.

Ana sâmți în ea pornirea de a pleca fără de întârziere, pentru ca să nu se mai întoarcă niciodată, îi părea că nu mai poate trăi cu omul care i-a grăit o dată aceste cuvinte; era însă în sufletul ei și ceva mai tare decât această pornire.

– Tocmai de aceea voiesc să rămân – răspunse ea – și am să rămân, pentru că nu mă lasă inima să plec. Grozav te-ai schimbat tu de câțva vreme: abia mai ții minte de când nu m-ai atins cu mâna și nu mi-ai zis o vorbă bună; dar să nu crezi că așa mă vei alunga de la tine. Țiu la tine, Ghiță, strigă ea îndărăt-nicită, țiiu cu toată inima, și cu cât te vei face mai aspru, cu atât mai dinadins am să țiiu, și ți-o spun aceasta tocmai fiindcă te văd că nu vrei s-o auzi.

Și în adevăr, Ghiță nu se temea de nimic mai mult decât de niște cuvinte ca aceste, și acum, când le auzi, el sâmți ca și când ar fi cuprins de un păiengeniș pe care nu se îndura să-l rupă.

— Grozav ți-e de mine! zise el. Spune drept; vorbește-mi pe față: vrei să rămâi, pentru că știi că are să fie și Lică aici.

— Ești un om netrebnic și grozav trebuie să te fi ticăloșit tu în tine pentru ca să-mi spui ceea ce nu crezi nici tu însuși, zise ea și se depărtă fără zgomot. Apoi, din prag, ea îi mai aruncă vorbele: Tu ești acela care se pleacă înaintea lui ca o slugă, iar nu eu, Ghiță! Să ne ferească pe noi Dumnezeu să nu ai tu cumva ceva pe sufletul tău, că atunci toată viața noastră e mai rea decât o robie!

Ghiță o lăasă să se ducă, ba chiar se bucura că ea se duce, fiindcă nu-i mai venea să creadă că acum ea va rămânea și niciodată hotărârea lui de a pleca nu fusese mai tare decât acum. În adevăr, viața ei nu era decât o robie, o robie de care nu mai putea scăpa decât așa, dacă se duceau în lume. Ea putea încă să fie fericită; el însuși, niciodată.

Dar Ghiță se înșela.

Bătrâna plecă de cu seară singură cu copiii, singură și mâhnită până în adâncul inimii. Ea își sărută la despărțire copila, o sărută o dată, de două, o sărută de mai multe ori, ca și când s-ar despărți pe

veci de dânsa, ca și când acum o ar mărita și numai acum ar sâmți că ea trebuie să împartă bucurii și amaruri cu soțul ei.

Dar inima îi era grea și trebuia să și-o ușureze.

— Eu vorbesc arareori — zise ea —, deși totdeauna spun cam multe. Așa-mi este firea. N-am însă obiceiul de a mă amesteca în trebile altora. Voi sunteți copiii mei: n-am stăruit însă niciodată să faceți altfel decât așa cum vă trage inima. Acum însă mă doare inima când văd că pentru Lică voi părăsiți neamurile voastre de sfintele sărbători și nu vă mirați dacă doresc să ascultați o dată și de mine: nu vă lăsați prea departe cu oameni ca Lică. E bine să-i crezi pe oamenii buni, fiindcă așa te bucuri mai mult de dânsii: Lică e însă un om rău din fire. Nu v-am spus-o până acum, fiindcă n-aveam pentru ce: acum vă zic să-l țineți mai departe de voi.

Bătrâna grăi și se duse, iar Ghiță și Ana rămaseră cu Marți și cu Uța la Moara cu noroc, care, ca niciodată mai nainte, parcă stetea pustie și întunecată în urma bătrânei.

— Ei! ce să-mi faci?! grăi Ghiță, când își văzu zădărnicit astfel planul. Se vede că acesta e norocul meu, și dac-ar fi nenorocirea mea: cine poate să scape de soarta ce-i este scrisă?! Poate că e mai bine așa.

Atât se sâmțea de ticăloșit și de slab în el însuși, încât nu mai putea să-și dea seamă ce poate

și ce nu poate să facă, și așa, încetul cu încetul, se lăsa în voia întâmplării și aștepta cu o leneșă nepăsare sosirea lui Lică.

Sosind duminică, în ziua de Paști, pe la prânzul cel mic, dimpreună cu Răuț și cu Păun, un alt tovarăș al lor, toți trei călări, la Moara la noroc, Lică se sâmți cam scos din sărite când nu-l găsi pe Ghiță singur, precum fusese vorba. El însă nu grăi nimic, și aruncă numai o traistă cu scule, pe care o adusese cu sine, într-un colț al casei.

– N-am putut să mă desfac de dânsa! grăi Ghiță.

– N-ai putut? Trebuie să te desfaci, îi răspunse Lică aspru. Va să zică, eu umblu așa după pofta inimii tale. Am adus bani, aur și argintărie, și nu pot să le port cu mine. Fă-i rând să plece.

– Cum să-i fac?

– Ce-mi pasă mie?! Fă-i rând, și atât! Cum? asta-i treaba ta.

Ghiță vedea parcă iar trăsura părăsită la marginea drumului, cu copilul mor lângă dânsa.

– Să te ferească Dumnezeu de oameni care au slăbiciune de vreo muiere! urmă Lică aprins.

– Slăbiciune nu am, grăi cârciumarul.

– Nu ai! zise iar sămădăul. Bine! Înțelege tu că lucrul ăsta trebuie să ajungă o dată la un capăt. Lasă, că-i pun eu capătul! Bine c-a rămas aici. Am astăzi

o grozavă mâncărime în mine, adause apoi așa pentru dânsul, și împinse cu piciorul traista în dosul unei lăzi ce se afla în apropiere.

După aceste el ieși prin birt, pișcă de pulpă pe Uța, care stetea răzemată de ușchior, încât ea țipă, și se duse mai departe la Ana, care stetea înaintea cerdacului, pusă pe gânduri asupra celor ce se vor fi petrecând în casă.

– Fac rămășag – zise el – că peste jumătate de ceas sunt aici și țiganii. Au un miros mai bun decât copoiul. Apoi să ne facem o zi cum n-a mai fost nici una din cele de până acum. Am azi un chef din cele mari, și trebuie să știi că eu sunt nesățios când mă apucă cheful.

– Și eu sunt la chef, răspunse Ana cam silă.

Lică se apropie mai tare de dânsa și-i zise la ureche, așa ca de glumă:

– Îi fac eu rînd lui Ghiță să plece și să ne lase singuri.

Ana-și opri răsufierea. Era o glumă aceasta; însă, chiar ca glumă, era prea îndrăzneță, și-o atingea tocmai acolo unde era mai sîmțitoare.

– Numai dacă-l poți, îi zise ea, dar cu capul ridicat și privindu-l peste umăr, ca și când ar voi să mai adauge: „Tare te-nșeli dacă crezi că bărbatul meu ține atît de puțin la mine“.

– Uite cum se supără, zise el acum zâmbind. Așa-i că te-am atins la inimă?! Ei, apoi dacă n-aș ști eu cât de mult își ține la nevastă, de mult i-aș fi furat-o.

Și asta era o glumă, însă una care îi mai plăcea Anei.

Lică avuse dreptate. Nu trecu mult, și țiganii sosiră și pe când la Ineu oamenii intrau în biserică, la Moara cu noroc se începu veselia destrăbălată și fără frâu.

Ana nu voia să joace tocmai pe timpul sfintei liturghii și era jignită văzând pe Uța acum chiar mai nerușinată decât totdeauna; dar Lică, nestâmpărat afară din seamăn, o strânse în brațe și o luă cu sila la joc. Ea își aținti ochii la Ghiță: acesta însă, în loc de a se arăta supărat, scoase pe Uța din mâinile lui Răuț și începu să-și petreacă și el, dar să-și petreacă, precum petrece omul, când se punc în ciuda altuia. Apoi desfrâul are și el farmecele lui, și Ana încetul cu încetul se obicinuiuse și prinsese o tainică poftă de el.

Pentru ca petrecerea să fie mai cu haz, Lică scoase peste câțva timp din șerparul său plin bani patru hârtii, scuipe pe ele și lipi pe fruntea fiecăruia dintre țigani câte una.

– Acum cântați până ce nu se rup toate coardele! strigă el apoi, și iar o apucă pe Ana, care

dinadins se lăsa în voia lui și se făcea cu atât mai neastâmpărată cu cât Ghiță se arăta mai nepăsător.

Iar Ghiță fierbea în el și nu se stăpânea decât cu gândul că e vai și amar de bărbatul care trebuie să-și păzească nevasta, și era vesel, ca să arate că el nu e asemenea bărbat.

Era dar o veselie, încât casa parcă era să zboare cu dânșii în aer: Lică o juca pe Ana de-abiă îi mai atingeau picioarele pământul; Ghiță și Răuț luaseră pe Uța la mijloc: Păun și Marți băteau din palme și chiuiau în ruptul capului; ȕiganii trăgeau din toate puterile cu arcușul, zâmbind cu mulțumire și privind din când în când cu ochii galeși la hârtiile ce le erau lipite pe frunte, iar câinii lui Ghiță zăceau cu capul pe labe în pragul birtului și priveau buiguiți la cele ce se petreceau.

Obosit, în sfârșit, de joc, Lică se lăsă pe laiță, o luă pe Ana pe genunchi și începu, așa în glumă, să o sărute și să o strângă la pept.

Ghiță nu se mai putu stăpâni și, făcându-se că nu vede nimic, ieși să se mai răcorească sub cerdac.

— Acu lasă-mă, — grăi Ana înecată — că începe Ghiță să se supere.

— Apoi nu vezi tu că nici eu nu vreau alta? răspunse Lică. Să-l necăjim nițel. Măi Ghiță! strigă apoi, așa e că mi-o lași mie acu o dată, de ziua de Paști?

– Fă cu ea ce vrei! răspunse Ghiță în glumă; dar în dosul glumei se sâmțea mânia lui oarbă și nesățioasă.

Ana se desfăcu din brațele lui Lică, în câțva timp veselia peri din mijlocul lor, deși îndeosebi Ana numai acum era în voie bună și ar fi voit să-și petreacă din toată inima.

Iar Ghiță plănuia în el cum să plece acum la Ineu, fără ca să dea loc la presupuneri, cum să plece, cum să-l afle pe Pinteia și cum să se întoarcă pe nesămțite cu el ca să i-l dea prins pe Lică. Era pe la un ceas după-amiazăzi când Lică îl apucă la o parte și îi zise:

– Noi ne-am înțeles: tu pleci pe ici încolo și mă lași pe mine aici cu dânsa. N-ai nevoie să-i spui nimic, te duci, ca să se pomenească deodată singură cu mine și atât. Am să le zic celorlalți că te-ai pus să dormi în podul grajdului pentru ca nimeni afară de noi să nu sâmță nimic.

Ghiță se așteptase la aceasta; acum însă, când nu mai era timp de a se chibzui, el rămase încrămenit.

– Are să-ți vie greu acu o dată, urmă Lică; de aici înainte ești lecuit pe vecie. Tu vezi că ea mi se dă de bunăvoie: așa sunt muierile.

Ochii lui Ghiță se împăingeniă. În două ceasuri putea să meargă călare și pe căi ascunse la Ineu și în alte două ceasuri, până se întunecă, să se întoarcă dimpreună cu Pinteia la Moara cu noroc.

„Așa vrea Dumnezeu! își zise el; așa mi-a fost rânduit.“

Și când și le zicea aceste, se sâmțea așa de tare, încât, cu toate cele ce văzuse, nu credea că e cu puțință ca Ana, Ana lui, să se dea vie în mâinile unui om ca Lică. „Și dacă se dă, atunci e mai bine așa, adăugă el: să se hotărască odată; să știu cum stau, căci viața mea tot e pierdută dacă nu răușesc acum.“

– Bine, îi zise dar lui Lică. Și când să mă întorc?

– Mâne dimineață.

– Dar un lucru – adause Ghiță – fă ce faci, însă nu mă face de rușinea lumii: caută ca ceilalți să nu sâmță nimic.

– Asta de sine se înțelege; altfel nici ea nu m-ar lăsa să mă apropii de dânsa, grăi Lică, și se depărtă.

Ghiță rămase câțva timp privind în urma lui, apoi se întoarse spre grajd, cu avântul omului care, purtat și orbit de un singur gând, își pune viața în joc ca să arate că nu se teme că o va pierde.

Pe când el își gătea calul în grajd, Lică-l punea la cale pe Răuț.

– Care va să zică – grăi Răuț, în cele din urmă –, când se înserează, noi îi lăsăm pe dâșii acolo, ne întoarcem, stăm ascunși și nu ieșim decât la semnul dat de tine.

– Huhurez! răspunse Lică, și iar se puse pe veselie.

Peste puțin, Răuț întreabă cine voiește să vie cu dânsul la Șicula.

– Punem caii la căruța lui Ghiță, zise el, încărcăm țiganii și mergem la nuntă. Uță! hait'! și tu cu noi! O dată sunt Paști pe an! Îl luăm și pe Marți.

– M-aș duce și eu – grăi Lică – dar nu mă lasă inima; apoi ar trebui să fiu de mult la Fundureni și nu pot să mai perd vreme pe aici ori la Șicula.

– Marți! zise Uța zâmbind prin ascuns. El cine știe pe unde o fi acum. O fi sărind gardurile prin Fundureni, pe la drăguța lui de pereche: dar eu mă duc, dacă mă luați. Atât dorea și Ana: să rămâie singură cu Ghiță.

Într-un târziu, însă, ea băgă de seamă că Ghiță, care nu fusese de față la plecarea celorlalți, nu se mai întoarce și începu a se nedumeri.

– Ghiță doarme prea mult, zise ea ridicându-se.

– S-a dus și el, grăi Lică așezat.

– Cine?

– Ghiță. N-am zis că-i fac rând să plece?

Ana se întoarce cu obrajii aprinși de la el și ieși afară ca să-l caute pe Ghiță; dar ea îl văzu departe pe vale în sus călărind spre Fundureni; rămase câțva timp răcită în tot trupul, apoi iar se întoarce.

– Aşa-i – zise ea zâmbind – s-a dus. Cu atât mai bine!

Lică se ridică şi făcu ca şi când ar fi voind să plece şi el.

– Ce vrei? întrebă ea.

– Nu spuneam că trebuie să plec?

– Să nu umblăm cu vorbe deşerte, îi zise ea. Acu rămâi. Tu eşti om, Lică, iară Ghiţă nu e decât o muieră îmbrăcată în haine bărbăteşti, ba chiar mai rău decât aşa.

Grăind aceste, ea-şi astâmpără obrazii cu palmele, îşi ridică cu vârful degetelor părul de pe frunte, apoi grăi, privind ca ieşită din fire împrejur:

– Rău ai făcut că i-ai trimis pe ceilalţi de aici. Aş vrea să văd oameni împrejurul meu, oameni mulţi, să-mi petrec, încât să ţi se ridice perii în vârful capului, până ce nu cad istovită la pământ. Dar acum e bine şi aşa: tu trebuie să-mi făgăduieşti însă un lucru.

Lică privea cu mulţumire la obrazii ei aprinşi, la ochii ei plini de văpaie sălbatică, la buzele ei desfăcute ca şi caisa răscoaptă şi la trupul ei înalt, mlădios şi fraged. Se sâmţea stăpânit de dânsa şi parcă voia dinadins să se lase în stăpânirea ei.

– Oricare ar fi acela, ţi-l fac, zise el, întinzând mâna, ca s-o apuce.

XV

Era în murgul serii.

Peste zi fusese cald ca în zilele de vară, și acum, pe la asfințitul soarelui, se sâmțea un fel de greutate în aer; deodată se făcu rece și începu să bată vântul și să aducă niște nouri de la răsărit, să-i întindă la dreapta și la stânga și să-i mâne mereu înainte spre apus.

De departe, ca din fundul pământului, se auzea din când în când câte un tunet molcom și iar se perdea-n tăcerea amurgului.

Lică ședea la masă, cu paharul înaintea sa, de vorbă cu Ana, dar neastâmpărat și trăgând mereu cu urechea la câinii ce lătrau în depărtare, ca și când s-ar apropia cineva, om necunoscut, cu care câinii nu sunt deprinși.

Șerparul plin de galbeni, pe care îl descinsese câtva timp după plecarea lui Ghiță, era aruncat jos la picioarele patului.

– Așa crezi tu acum, grăi Ana, care ședea în cealaltă parte a mesei, față în față cu el.

– Asemenea lucruri nu se cred, răspunse el cam necăjit; ele se simt. Ziceam că dac-aș voi să plec, mi-ar fi greu să mă despart de tine. Mai multă dovadă nu-și trebuie decât că ți-o spun, fiindcă oameni de felul meu, mai ales la anii mei, nu prea spun asemenea lucruri. Dar – adause el –, lumea mă

socotește om rău la fire pentru că știu să mă stăpânesc în toate împrejurările: nici acu n-o să-mi pierd eu sărita.

Grăind aceste, el privi cu ciudă la dânsa, apoi se ridică.

Ana se ridică și ea.

– Ce-i? întrebă ea speriată. Ce ai de gând?

– Eu mă duc, răspunse el, și scoase traista cu scule din dosul lăzii.

– Nu poți să te duci și să mă lași pe mine singură și așa cum sunt.

– Trebuie să mă duc și nu vreau să rămân, zise el punându-și pălăria în cap.

Ana își opri răsufarea: îi era ca și când nu el ar pleca, ci ea însăși ar fi dată cu rușine afară din casă, în mijlocul drumului, unde toți trecătorii își întorc fața de la dânsa. Când îl văzu dar că pleacă, ea își înfipse amândouă mâinile în brațul lui și-i zice cu liniștea încordării:

– Dacă te duci și te duci, ia-mă și pe mine: nu vreau să-l mai văd; nu pot să mai dau față cu el!

– Ei! ce să fac cu tine?! îi răspunse el, și-o dete, așa cam în silă, cu cotul la o parte.

Ana se retrase și rămase cu ochii la pământ și neclintită în mijlocul casei, apoi, într-un târziu, își ridică ochii la el, ca și când ar voi să-i zică: ce mai stai? ziceai că te duci?!

Înalt, cu mustața lungă, alb ca varul la fața neted rasă, cu traista plină de scule prețioase în mână și cu pălăria rotundă peste pletele răsucite, Lică stătea înfipt în pământ înaintea ei.

— Și parcă văd cu ochii cum ai să te împaci cu el și să-ți verși toată mânia adunată în sufletul tău asupra mea, zise el, apoi se întoarse în călcâi și se depărtă cu pas iute și mărunț.

Peste puțin el trecea călare pe murgul său fugăreț la deal spre Fundureni, mânându-și calul său întins ca și când s-ar ști gonit de moarte.

Ploaia începu să cadă în stropi mari, tunetele începură să răsunе de-a lungul văii cu niște zguduituri puternice și tot mai puternice; fulgerele sfâșiau mai în lung, pe-ntrecute și tot mai pe-ntrecute noaptea căzută în pripă; iar Lică gonia cu frâul slobod și plecat spre gâtul calului, încât trecea ca blestemul pământului printre șiroaiele îndesate, printre tunete și fulgere.

Pe când sosi în preajma satului, ud până la piele și obosit și amețit de băutură, de petrecerea fără de frâu și de neastâmpărul sufletului său, el tremura în tot trupul și abia se mai ținea în scări.

Și totuși, parcă-i venea să-și schimbe calea și să se întoarcă iar la Moara cu noroc.

„De femeie m-am ferit totdeauna, și acum, la bătrânețe, tot n-am scăpat de ea!“ zise el, apoi o luă la dreapta, pe lângă sat, ca să iasă la pădure și să-și

caute un adăpost; dar sosind în dreptul bisericii ce stătea singură și părăsită la câteva împușcături deasupra satului, el își opri calul și privi cu veselia gândului bun la ușa cea mare.

Fără de a se mai gândi, sări din scări, apucă ușa bisericii cu amândouă mâinile și se izbi în ea, ca să-i rupă zăvorul, să o scoată din țătâni, în sfârșit, să o spargă.

Ușa se zgâlțâi, încât răsună toată biserica goală, dar ea nu îngădui cu una, cu două, și trecu timp la mijloc până ce sămădăul izbuti să intre.

Acum era la adăpost.

Ploaia se vărsa șiroaie și se bătea de acoperământul bisericii; ferestrele mari zângăneau mereu sub zguduituri trăsnetelor, fulgerele luminau întruna chipurile sfinților, ce priveau țință cu ochii lor nemîșcați la omul abătut din cale, care venise să turbure liniștea sfântului locaș.

Lică nu vedea și nici nu auzea nimic.

El trecu, ducându-și calul de căpăstru, spre altar, își legă calul de strana de la dreapta, apoi intră să-și caute în altar ceva, o haină preotească, vreun stihar, în sfârșit, o acoperitoare, pe care s-o ia peste sine, și alta, pe care s-o arunce pe cal, căci bietul dobitoc tremura de frig.

El aștepta un fulger, ca să poată vedea cele de din prejurul său.

Erau niște țeale pe un curier la dreapta, era acoperitoarea de pe altar și erau perdelele mari de la ușa din mijloc a altarului.

El trase, înainte de toate, acoperitoarea de pe altar și se duse de o aruncă asupra calului plin de spume.

Acum se sâmțea mai tignit și, întorcându-se iar spre altar, ca să rupă perdeaua de la ușă, el începu să sâmță mirosul tămâiei și al făcliilor de ceară ce arseseră peste zi și parcă-i venca greu de ceea ce voia să facă. Gândurile, care îl părăsiseră din clipa intrării sale în biserică, iar se iviră unul câte unul în mintea lui. Vedea pe Ana, pe Ghiță, pe Pinte, pe oamenii din sat, vedea, oarecum așa, cum vezi mai nainte de a dormi, una peste alta, o lume întreagă, și de câte ori calul își bătea copitele în pardoseala de piatră, îl trecea un tremur de îngrijire, căci multe făcuse în viața sa, dar cele sfinte încă nu le atinsese.

El apucă perdeaua de un colț și o smâci cu o opintire îndărătnică, ca s-o tragă la sine.

Perdeaua era însă groasă și căptușită cu mătase și îngădui.

El smânci cu îndoită putere.

Perdeaua începu a se destrăma cu un foșnet ascuțit și pătrunzător, și acest sunet era așa de tare, de aspru și de sfâșietor, încât îl răzbea ca un junghi prin creieri până în măduva oaselor și-l

făcu să scape din mână perdeaua pe jumătate ruptă și să rămâie cuprins de fiori și împietrit la ușa altarului.

Înspăimântat, el singur nu știa de ce, făcu un pas înapoi și privi trăgându-și capul între umeri, împrejurul său.

Nu era nimeni aici, nici o suflare omenească, nici un ochi să-l vadă, nici un glas care să-l dea pe față, nici o minte care să treacă peste a lui, nimeni și nimic decât tăcerea, mirosul de lămâie și de făclii, sfinții de pe pereți și bătaia din când în când a copitelor de cal în piatra de pardoseală. Era însă un gând care aici trebuia să-i vină oricărui om: că este o putere tainică ce lucrează prin oameni și le luminează mințile, că toate vin de la această putere, pe care nimic nu o covârșești, pentru că ea pune șirul întâmplărilor prin care trece omul. Dumnezeu era acela care-l scăpase de atâtea primejdii, Dumnezeu îi lumina și întuneca pe a celorlalți, cu Dumnezeu n-ar fi voit să se strice.

Dar nu! voia să aibă perdeaua; voia să o taie cu cuțitul, ca să nu îi mai foșnească în urechi. Însă cuțitul rămăsese în șerpar.

— Șerparul meu! țipă el tare și sfâșietor, încât calul sări sperios la o parte. Șerparul meu! strigă iar, și începu să se pipăie mereu la trup, ca și când i-ar

fî arzînd cămaşa pe el, şi să se dea pas cu pas înapoi până ce nu ieşi din altar spre mijlocul bisericii.

Îi era frică, încât îi venea să se arunce pe cal şi să meargă să fugă mereu până ce nu va scăpa de el; însă Dumnezeu e pretutindeni, fiindcă pretutindenea, în tot locul şi în toate timpurile, soarta omului atîrnă de întîmplări ale căror tainică legătură el cu mintea lui mărginită nu poată să o cuprindă. Afară tuna, şi el se cutremura la fiecare trăsnet; afară fulgera, şi fiecare fulger îi trecea ca un fior prin inimă; icoanele sfinţilor îl priveau, şi el stătea împetrit sub ele, căci oriunde s-ar fi dus, el tot acolo rămînea; el îşi puse mâinile în cap, îşi rupse în urmă băierile cămăşii; îi venea să-şi scoată inima din piept, îi venea să se repeadă cu capul în zid, ca să rămâie sfărîmat la treptele altarului.

Dar el nu putea să moară: de nimic nu-i era mai frică decât de moarte; ar fi voit să trăiască mult şi lung, cât ţine lumea, ca să scape de viaţa cealaltă, şi o hotărîre aspră îi coprinsese mintea.

– Unul câte unul, – strigă el ridicîndu-şi mîna dreaptă în sus – unul după altul, om cu om, toţi trebuie să moară, toţi care mă pot vinde, viaţă cu viaţă trebuie să se stîngă, căci dacă nu-i omor eu pe ei, mă duc ei pe mine la moarte!

Grăind aceste, el se repezi pe cal, ieşi călare pe uşa cea spartă, se întoarse spre pădure, dete un ocol,

întră din altă parte în sat, trecu de-a lungul uliții până la casa preotului, bătu la portiță.

Era cam pe la nouă ceasul, și popa ședea încă la masă, când auzi bătaia în portiță și ieși.

– Să mă ierți, părinte, – îi zise el – dar viu cu grabă. Astăzi chiar în ziua de Paști, mi-au perit o parte dintr-o turmă.

– Mulți oameni răi sunt pe fața pământului... răspunse preotul cuprins de mâhnire sufletească.

– Și te rog, – urmă Lică – fără să mai țină seama de vorbele preotului; n-ai văzut cumva pe Răuț trecând pe aici?

– Nu!

– Atunci mănânc ceva, apoi mai dau o raită prin pădure, și încă mânc de cu zori sunt la Ineu, unde cred că va fi plecat și el. Iară dacă s-ar întâmpla să mă înșel și să mai vină pe aici, să-i spui ca să mă caute la Ineu. Noroc bun! și să mă ierți părinte.

Grăind aceste, el plecă, dete o raită prin pădure, apoi ieși în drum și slobozi calul la vale, spre Moara cu noroc.

XVI

Mai nainte de a pleca, Ghiță îl căutase pe Marți, ca să-i dea de lucru, însă nu l-a putut găsi în pripă și nu avea destulă răbdare ca să-l caute mai cu

dinadins. El se depărtă dar în grabă, ca omul care nu are timp de pierdut.

În urmă, câțva timp după ce plecase, privind în urma sa, el văzu căruța în drumul de țară, dar nu putea să-i treacă prin gând că în acea căruță sunt oamenii pe care îi lăsase la cârciumă, fiindcă aceștia veniseră călare.

Cu toate aceste, el începu a se nedumiri.

Sosind, în sfârșit, aproape de Ineu, el îl găsi pe Marți în drum.

Ungurul plecase să-l vestească pe Pinteă despre cele ce se petrec la Moara cu noroc.

Ghiță rămăsese câțva timp buiguit, ca lipsit de sâmtiri.

„Dar ce să fac – își zise el în cele din urmă – dacă Dumnezeu nu mi-a dat gândul cel bun în ceasul potrivit? Dacă e rău ce fac, nu puteam să fac altfel.“

Și de aici înainte el sâmțea că Ana e pierdută și nu se mai gândea decât la răzbunarea lui.

Însă niciodată nădejdea nu piere cu desăvârșire din sufletul omului, și așa, el tot își mai zicea: „Și dacă totuși s-ar întâmpla să mă întorc la timp...“. De aceea el grăbi.

El sosise încă din vreme cu Marți, cu Pinteă și cu alți doi jandarmi în preajma Morii cu noroc, dar temându-se ca nu cumva Lică să îi zăpăcească și să

fugă de la cârciumă, ei descălecară în culmea dealului și se hotărără să aștepte întunecimea, ca să se poată apropia pe nesâmțite.

Ghiță, galbăn la față, ca și când i-ar fi secat tot sângele din vine, stetea întins pe pământ, culcat pe brânci, privind țință și cu ochii însetați în vale.

– Tare om ești tu, Ghiță, grăi Pinte pe gânduri. Și eu îl urăsc pe Lică; dar n-aș fi putut să-mi arunc o nevastă ca a ta drept momeală în cursa cu care vreau să-l prind.

– Nevasta – răspunse Ghiță – mi-am pierdut-o eu de mult. N-ar fi trebuit să iau eu pe Uța la casa mea, căci numai Uța a stricat-o, adause apoi într-un târziu, așa pentru dânsul, și iar tăcu și aștepta cu încordare căderea întunecimii apropiate.

Deodată el sări ca ieșit din fire în picioare.

– Ne-au zăpsit! strigă el. Iată-l călare. Pleacă! A fost singur, singur cu dânsa! Săriți pe cai! După el! Sfinte Doamne, câinii, pe care i-am luat la casa mea ca să mă apăr de el, câinii mei mă vând și-l scapă din mâna mea!

Când rosti cele din urmă cuvinte, ei se aflau toți patru călare, porniți de-a curmezișul peste coaste drept în urma lui Lică. Dar ei înaintau mai anevoie la vale decât Lică la deal, caii lor nu se puteau măsura cu murgul lui Lică, și așa depărtarea creștea mereu între urmărit și urmăritori.

Ajunși în preajma satului, ei îl perdură din vedere și se opriră zăpăciți.

– Dați voi la dreapta – grăi Pinteana – că noi dăm la stânga; ocolim satul și apoi ne întoarcem ca să vedem dacă nu cumva s-a oprit aici, fiindcă pe vremea asta unde dracu să se ducă!...

– Ei! ce mai vorbă! L-am scăpat, și socoteală curată, răspunse Ghiță râzând. Voi mergeți mai departe: eu mă întorc acasă să-mi închei socoteala cu dânsa.

Grăind aceste, el smânci frâul calului și se întoarse la vale, drept spre Moara cu noroc.

Ana, care petrecuse tot timpul acesta plângând, se ridică și-și șterse lacrimile din față când auzi copitele calului bătându-se de pietrișul de dinaintea cârciumei, apoi inima începu să-i bată tare.

Dar mai trecu mult timp la mijloc până ce el intra.

Descălecând, el socoti că trebuie să-i dea calului fân, apoi că trebuie să-l șteargă de sudori și să-l acopere cu o cergă, iar după ce le făcu toate aceste, el rămase câțva timp în ușa grajdului, își dete seamă despre cele ce voia să facă, apoi își luă pălăria din cap, își făcu de trei ori cruce și plecă spre cârciumă.

Intrând, el închise ușa în urma sa, o încuie și aruncă cheia într-un colț.

Ana se cutremură în tot trupul, apoi se îndreptă, se dete un pas înapoi și grăi înecată:

– Nu vreau să mor, Ghiță! Nu vreau să mor! urmă ea tare, și se aruncă în genunchi la picioarele lui. Fă ce vrei cu mine, dar nu mă omorî.

Ghiță își dete trupul înapoi, se plecă, îi apucă cu amândouă mâinile, capul și privi dus în fața ei.

– Nu-ți fie frică, îi zise el înduioșat: tu știi că-mi ești dragă ca lumina ochilor! N-am să te chinuiesc: am să te omor cum mi-aș omorî copilul meu când ar trebui să-l scap de chinurile călăului, ca să-ți dai sufletul pe nesâmțite.

– Dar de ce să mă omori? zise ea, agățându-se de brațele lui. Ce-am păcătuît eu?

– Nu știu! răspunse el. Sânt numai că mi s-a pus ceva de-a curmezișa în cap și că nu mai pot trăi, iară pe tine nu pot să te las vie în urma mea. Acu – urmă el peste puțin – acu văd c-am făcut rău, și dacă n-aș vedea din fața ta că eu te-am aruncat ca un ticălos în brațele lui pentru ca să-mi astâmpăr setea de răzbu-nare. Dacă mai adineaoară l-aș fi găsit aici, poate că nu te-aș fi ucis.

Ana se ridică și privi ca trezită din somn la el.

– Unde ai plecat tu? întrebă ea.

– M-am dus ca să-l aduc pe Pinte, pentru ca să-l prindem aici pe Lică cu șerparul plin de galbenii

luați de la arândașul. El e omul de la care am primit hârtiile pe care găsiseseți tu atunci noaptea semnele.

– Ghiță! Ghiță! de ce nu mi-ai spus-o tu mie asta la vreme?! zise ea înăbușită de plâns, și-l cuprinse cu amândouă brațele.

Afară se auzi țipătul unui huhurez, apoi iar se făcu liniște.

Ghiță începu și el să plângă, o strânse la sân și îi sărută fruntea.

– Pentru că Dumnezeu nu mi-a dat gândul bun la vreme potrivită, zise el, și deodată se întoarse spre ușă.

Afară se auzeau pași, și peste puțin cineva încercă să deschidă ușa.

– Pinteza cu jandarmii! șopti bărbatul scoțându-și cuțitul de pe tureac. Ano! fă-ți cruce! fă-ți cruce, că nu mai avem vreme.

– Săriți, că mă omoară! săriți, măi oameni! strigă nevasta luptându-se cu el, săriți, săriți!

Când ușa căzu sfărâmată din țâțâni și Răuț se ivi cu Lică în ea, Ana era întinsă la pământ și pieptul plin de sânge cald, iară Ghiță o ținea sub genunchi și apăsă cuțitul mai adânc, spre inima ei.

– Dă foc! zise Lică, și Răuț își descărcă pistolul în ceafa lui Ghiță, care căzu înapoi fără să mai poată afla cine l-a împușcat.

Nemaisâmțind greutatea genunchilor lui, Ana se opinti să se ridice.

– Tu ești, Lică, tu? gemu ea cu ochii țițiți la el. Vino și mă ridică.

Când Lică se plecă asupra ei, ea țipă dezmiertată, îi mușcă mâna și își înfipse ghearele în obrajii lui, apoi căzu moartă lângă soțul ei.

Lică se ridică iute și începu să-și șteargă sângele de pe obrajii zgâriați, să-l șteargă fără de astâmpăr, ca și când mâna ei ar fi otrăvită, apoi își luă șerparul de la piciorul patului și îl încinse.

– Voi căutați, că trebuie să găsiți bani mulți în casă – le zise după aceste – și când socotiți că eu mă apropii de Fundureni, dați foc pentru ca să pot privi cârciuma arzând, de la Fundureni, dimpreună cu sătenii. Tu, Răuț, vii pe cealaltă cale la Ineu, iar tu, Păune, te întorci la Șicula.

Toate aceste el le zise iute, ca și când i-ar fi fost groază să mai stea subț acest acoperământ și ștergându-se mereu cu mâneca la față, iar după ce își dăte astfel poruncile, se depărtă spre șirul de răchite, unde-și lăsase calul.

Murgul făcuse prin ploaie o dată calea până la Fundureni și iar o dată înapoi: era obosit și se culcase.

Acesta era un rău semn pentru Lică, fiindcă el încă în noaptea asta trebuia să mai facă tot pe acest

cal obosit drumul până la Ineu, cu încungiur și pe drumuri rele, pe la Fundureni.

Iară zgârietura din față îl ustura și-l făcea mereu să se întrebe: „Ce vor zice oamenii dacă mă vor vedea zgâriat la față și mușcat la mână?”

Murgul nu voia să se ridice, apoi nu voia să plece, ci stătea zgriburind în loc, apoi nu voia să o ia la treapăt, iar deodată el își adună toate puterile, o rupse la fugă încordată și o ținu așa cale de câteva împușcături, apoi căzu frânt la pământ, încât își aruncă stăpânul cât colo între cioate.

– Acum m-a ajuns mânia lui Dumnezeu! grăi Lică după ce se ridică cu anevoia de la pământ. Ce să fac eu acum?! Calul meu?! Mâne îmi găsesc oamenii calul aici, și eu cu fața zgâriată, și cârciuma arde.

Încă pe când plecase de la Moara cu noroc, îl apucaseră fierbințelile; acum începu să-l treacă sudorile și tremura încât abia mai stetea pe picioare.

El se gândi să-și ia calul și să-l târască până la râulețul umflat, ca doară o să-l ducă valurile departe la vale: dar nu avea destulă putere. Luă dar șeaua de pe el, și luă frâul din cap și plecă spre râuleț, ca să o ia pe jos până la Ineu. Râulețul era însă umflat. „Nu-mi pasă!” își zise el hotărât și, aruncând șeaua și frâul în valuri, intră în apă. Dar abia făcu un pas, doi înainte, și valurile repezi îl apucară și îl făcură să se retragă înspăimântat spre mal. El căută un alt loc de

trecătoare mai la deal, apoi un al treilea, apoi un al patrulea, și așa umbla mereu pe mal, privind neîncetat împregiurul său spre focul de la Moara cu noroc și ștergându-și din când în când sângele de pe obraji.

Deodată el se opri învesclit în loc.

Ghiță plecase călare la Ineu, și calul lui trebuia să fie la Moara cu noroc, un cal odihnit și luat din grajd, cu care, pe lângă tot încungiuorul, putea sosi la vreme în Ineu.

El se întoarse iar la vale, deși era secat de puteri și parcă nu se sâmțea destul de tare spre a-și târi trupul până la cârciuma cuprinsă de flăcări.

În vremea aceasta Răuț se depărtase spre Ineu, Păun o luase spre Șicula, iară Pinteă, văzând focul la Moara cu noroc, îi lăsă pe săteni să creadă că a trăsnet din cer, și aducându-și aminte de vorbele lui Ghiță, se întoarse drept pe zarea de lumină ca să sosească, dacă mai era cu putință, la vreme.

Când ajunse la murgul lui Lică, calul îi sări speriat în lături.

– Un cal? Murgul lui Lică! strigă el sărind din scări. Sfinte Doamne, încotro s-a dus? Îmi scapă, iar îmi scapă! La deal n-a putut să meargă, fiindcă l-aș fi văzut.

El aștepta un fulger, ca să poată privi împregiur.

Fulgerul nu-i fu trimis din cer, dar Lică se văzu trecând prin zarea focului pe care îl pusese la Moara

cu noroc, pentru ca să arunce vina păcatului său asupra lui Dumnezeu, făcând lumea să creadă că a trăsnit.

– Stăi! strigă Pinteza tare, încât răsună toată valea. „Uf! Săracul de mine! își zise apoi. L-am scăpat! Acu fuge.“

Așa-i! dar astă dată Lică nu mai putea să fugă și, dacă fugea, tot prins era, prins de mâna lui Pinteza, prins cu toate dovezile.

El se îndreptă încât părea îndoit așa de mult ca mai nainte, privi împregiurul său, își ținti ochii la un stejar uscat ce stetea la depărtare de vreo cincizeci de pași, scrâșni din dinți, apoi își încordă toate puterile și se repezi înainte.

Pinteza îl găsi cu capul sfărâmat la tulpina stejarului și rămase neclintit și cuprins de fior în loc.

– A scăpat! zise el într-un târziu. Dar asta nu are s-o afle nimeni în lume.

Grăind aceste, el îl apucă pe mort de un picior și îl târî după sine până la râuleț, apoi împinse trupul cu piciorul în valuri.

XVII

Luni de la prânz focul era stins cu desăvârșire și zidurile afumate steteau părăsite, privind cu tristeță la ziua senină și înveselitoare.

Din toate celelalte nu se alesese decât praful și cenușa: grinzi, acoperământ, dușumele, butoaie din

pivniță, toate erau cenușă, și numai pe ici, pe colo, se mai vedea câte un cărbune stins, iară în fundul gropii, care fusese odinioară pivniță, nu se mai vedeau decât oasele albe ieșind pe ici, pe colo, din cenușa groasă.

Bătrâna ședea cu copiii pe o piatră de lângă cele cinci cruci și plângea cu lacrimi alinătoare.

– Se vede c-au lăsat ferestrele deschise! zise ea într-un târziu. Sămțeam eu că nu are să iasă bine: dar așa le-a fost data!...

Apoi ea luă copiii și plecă mai departe.

*(Novele din popor, București Editura
Librăriei Socec, 1881)*

PĂDUREANCA

I

Fă trei cruci și zi „Doamne-ajută!“ când treci pragul casei, fie ca să ieși, fie ca să intri, căci lumea din întâmplări se alcătuiește, iar întâmplarea e noroc ori nenorocire, și nimeni nu știe dacă e rău ori bun ceasul în care a pornit, nici dacă va face ori nu ceca ce-și pune de gând.

Busuioc însă, bogătoiul, era om care știe ce voiește. Pe vrute, pe muncite, pe chibzuite, el ajunsese gospodar ce ară cu patru pluguri zece zile de-a rândul și seamănă brazdele numai cu grâu bob ales, și de aceea se putea simți destoinic a scoate la capăt lucruri pe care alții nici măcar de gând a și le pune nu se încumetau.

Se ivise holeră-n țară, iar Busuioc nu voia să știe de ea. Holeră-n timpul secerișului?! La aceasta nu s-a gândit și nici acum nu voia să se gândească. Avea patruzeci de jugăre de pământ acoperite cu grâu, un singur lan ce șovăie mereu sub sarcina de spicuri grele: holeră, neholeră, el trebuia să-și adune rodul în timp de trei zile, căci puțin se scutură de la cci săraci, dar mult de la dânsul.

Și de la mulți mult s-ar scutura în fieștecăre an și încă mai mult ani și ani de-a rândul dacă n-ar fi brațul pădurenilor flămânzi.

Simțind apropierea timpului de secere, pădurile se pun în mișcare colibă cu colibă, sat cu sat se

adună, văile pornesc întregi spre câmpia întinsă, și în câteva zile cât ține locul din Mureș până în părțile Orăzii și până la izvoarele Crișurilor nu mai rămân prin sate decât moșnegii neputincioși, babele bătrâne și copiii nevârstnici: setea de viață îi ia și-i duce pe toți la sărbătoarea cea mare ce se ține în fieștecăre an o dată pentru împărțirea pâinei de toate zilele.

Acum stăpânirea oprișe această serbare: se dăduse de știre și cu toba prin sat, și în auzul oamenilor adunați la biserică precum că nimeni nu are voie să părăsească de seceriș hotarul satului său, nici să primească de seceriș oameni din alte sate.

– Să văd eu cine mă oprește pe mine a-mi strânge rodul muncii mele! strigă Busuioc. Curată nebunie! De unde ia stăpânirea puterea de a ne opri pe noi toți? La asta nu s-a gândit?! Într-o mână e: „Măi, omule, vrei să mori de foame?“, iar în cealaltă: „Bagă de seamă ca nu cumva să dai de holera!“ Apoi tot mai bună e holera. Parcă dacă mi-a fi dat să mor de holera, stăpânirea o să șteargă data mea de acolo unde s-o fi aflând! Ți-e scris, ți-e scris; nu ți-e scris, nu ți-e scris, și sănătate bună.

Socoteala lui Busuioc era făcută: n-avea decât să pună caii la câteva căruțe, să plece la păduri ca să-și aducă oamenii, și apoi ar fi avut și el să știe care-i acela, un om din Curtici, care ar îndrăzni să facă gură.

– Măi taică, eu zic să mă duc eu, grăi Iorgovan, iar Iorgovan era feciorul tătâne-său.

Busuioc nu prea stetea de vorbă cu oamenii, și unul dintre oamenii cu care mai ales nu stetea de vorbă era fiul său, Iorgovan.

Iorgovan era ce-i drept, mai tinăr decât taică-său, însă tocmai fiindcă era mai tinăr și fiindcă îl avea pe Busuioc bogătoiul tată, învățase mai mult în viața lui și era oarecum mai cuminte: asta o simțea Iorgovan, iar Busuioc o știa, și în fundul inimii se bucura de ceea ce știe.

Iorgovan umblase cinci ani de zile la școlile din Arad; era vorba să se facă „domn“, fiindcă avea pe ce, și Busuioc visa nopți întregi la domnia feciorului său și nici n-avea de ce să nu viseze, fiindcă feciorul său era bun școlar. Într-o bună dimineață se pomenește însă cu el acasă.

– Taică, eu m-am gândit să mă dau și eu la plugărie, zise el atunci.

Busuioc s-a uitat lung la el, a mai stat pe gânduri, apoi l-a întrebat:

– Care va să zică rămâi plugar ca mine: de ce nu mi-ai spus-o tu asta mai nainte?

– Pentru că-mi ziceam, a răspuns Iorgovan, dacă îl întreb, știu că n-are să voiască; dac-o fac, știu că are să-i pară rău odată, iar dacă aștept până ce s-o mai gândi și el, mă tem că o să-mi treacă pofta.

„Așa-i! – gândise Busuioc în el – tot mai bine plugar de frunte decât boier de rând.“

Însă Busuioc era om însurat, el unul și cu nevastă doi, iar nevasta lui îl avea frate pe popa din Socodor, o avea soră pe preuteasa din Otlaca, mai avea și veri, și verișoare, și e greu lucru să ai neamuri multe și să te temi de gura lor.

„Busuioc nu știe să-și ție feciorul în frâu“: asta n-ar fi voit Busuioc s-o zică neamurile nevestei sale despre dânsul, pentru că avea și el neamuri, și aceste se supărau când acelea îl grăiau de rău, și apoi se supărau și acelea când știau că aceste s-au supărat, încât Busuioc se bălăbănise câte un an de zile până ce ajungea să le împace.

El se duse dar la popa, fiindcă popa era cel mai cu minte dintre toți.

– Lasă-l, frate! – a grăit popa – că el știe mai bine la ce-l trage inima!

De atunci Iorgovan tace, face și așteaptă, ca taică-său să se bucure, iar Busuioc e tată și se bucură și atunci când nu prea are de ce.

Cu toate aceste, acum Busuioc stete pe gânduri.

De mai cu minte era fiul său mai cu minte; acum însă nu era vorba de minte, ci de trecere, și trecere tot el, tatăl, avea mai multă. Știa pe toată lumea, și toată lumea îl știa pe el: nu intra în mintea lui gândul că i s-ar pune cineva în drum când îi zice:

„Eu sunt Busuioc de la Curtici“. Așa era! lui nu i se punea nimeni în drum; însă Iorgovan era mai mult decât dânsul: feciorul lui Busuioc!

– Bine băiete, dar bagă de seamă, răspunse tatăl.

Și nici nu ar fi fost rău dacă Iorgovan, tot ca alte dăți, ar fi fost povățuit numai de gândul că-i va părea odată bine bătrânului.

Era cu minte Iorgovan; însă mintea este și ea după timpuri și împregiurări: băiatul era de douăzeci de ani, și mai ales în timpul secerișului ar fi slabă de tot mintea de douăzeci de ani, prin care nu trece, fie chiar și numai pe fulgerat, și câte un gând zburdalnic.

Secerișul este o sărbătoare, și Iorgovan voia ca pentru această sărbătoare el să-i aleagă pe oameni, și cosași, și legători, și fete ce trec de-a lungul brazdei s-adune în urma cosașului mănunchii sub secere.

An, lucrul fusese minunat: erau flăcăi sprinteni și la vorbă, și la lucruri, un cimpoieș și doi lăutari, era și-o gură spartă, erau și fetele tot una și una, încât iarna toată Iorgovan numai la seceriș a visat.

Iar în mijlocul secerătorilor i se iveau totdeauna Simina, fata crâșnicului de la Zâmbbru, și îndată ce i se iveau Simina, el trecea cu gândul de la seceriș la trier și de la trier la culesul viilor, fiindcă Simina nu a plecat decât abia pe la fiertul vinului. La casa lui Busuioc e totdeauna de lucru pentru o Simină, pentru tatăl ei și pentru încă doi, trei oameni ce se țin de dânsii.

Dar cu Simina n-ar fi voit Iorgovan să deie față; asta și-o pusese el de mult în gând. Prea își ieșise din fire pe atuncea: era bine că s-a dus.

Nu-i vorba, de câte ori se gândea la dânsa, el își făcea muștrări că n-a sărutat-o nici măcar o dată.

Nu era băiat rușinos de felul lui, și chiar în cele dintâi zile a voit s-o facă.

– Tu știi că eu te las de bunăvoie, îi zisese ea atunci; de vrei s-o faci cu de-a sila?

De acolo înainte el nu mai voia să o sărute, iar acum, cu un an mai bătrân, îi era ciudă că n-a voit, și n-ar fi vrut să deie față cu dânsa, pentru ca nu cumva să-l împingă păcatul să-i arate că poate voi, dacă vrea, chiar și mai mult.

Nu dar la Simina se gândea Iorgovan, ci numai la un fel de Simină, care vine și trece și nu lasă-n urma ei decât o scurtă părere de bine c-a fost.

Lui Busuioc însă nici măcar atât nu-i trecea prin minte, și când Iorgovan și-a făcut cele trei cruci și a zis „Doamne ajută!“ tatăl se gândea la cele patruzeci de pogoane ale sale, iar feciorul la secerătoare.

– Doamne ajută! grăi și Șofron, sluga, care nu se gândea decât să facă treaba în care-l trimisese stăpânul său.

II

Busuioc avuse dreptate.

N-avea stăpânirea destulă putere spre a-i opri pe oameni la casele lor. Serile de iarnă ei își petrecuseră timpul povestindu-și unii altora cele ce văzuseră peste vară la câmpie, primăvara îi opreau mereu pe drumeți în cale ca să afle de la dânșii cum stau sămănăturile de pe șes, iar acum știau cu toții că anul a fost mănos și așteptau cu nerăbdare să le vie vestea că spicul s-a îngălbenit.

Îndată dar ce le-a venit vestea, ei s-au pornit la vale.

Și adecă de ce să nu pornească?

Pe la dânșii nu era holeră. Porunca stăpânirii? Stăpânirea nu cerea nimic de la dânșii: îi oprise numai pentru că voia să le facă bine ferindu-i de primejdie, și treaba lor era dacă voiesc ori nu să se împărtășească de această binefacere.

Așa-nțelegea toată lumea treaba, și de aceea când oamenii au început să plece, slujbașii satului, care erau și ei tot oameni ca lumea, se făceau că nici nu știu, nici n-aud, nici nu văd, iar după ce drumurile s-au umplut, i s-a trimis stăpânirii răspuns precum că n-a fost cu puțință să-i oprească pe oameni la casele lor.

Drumul de țară de pe valea Crișului Alb, ajungând în apropierea șesului, la Maghierat, se

despică-n două, și o parte din cete o ia prin Pâncota spre mijlocul șesului, iar alta apucă spre Șiria, ca să înainteze la Arad și să treacă Mureșul în Banat.

Sosind la Șiria, cetele trec de-a curmezișul prin sat și se opresc în bătătura de la marginea Câmpiei.

Aici e începutul.

Satul se-ntinde la poalele celui din urmă șir de dealuri. Din sus de sat locurile sunt presărate cu vii, și mai sus coasta e acoperită cu *târși**, pe culmea plaiului se vede marginea pădurilor, iar într-un vârf ieșit înspre Câmpie, cel mai înalt dintre toate, se ridică zidurile părăsite ale Vilagășului, o cetate veche, de unde ochiul străbate toată Câmpia cât pătrunde zarea de lumină.

Iorgovan plecase de la Curtici înspre amurgul serii și mâna drept spre Țuguil Vilagășului, și mâna iute fiindcă-l mâna și pe el ceva înainte.

Iar Șofron se năcăjea că Iorgovan mâna așa de iute și [-și] zicea mereu: „Ce-o fi având de-i așa de neastâmpărat?!“

În curând apoi se înseră și Iorgovan îl lăsă pe Șofron departe-n urma sa.

Dealurile se ridicau ca niște ziduri întunecate în fața lui; se iviră apoi unul câte unul și focurile băieților ieșiți cu vitele la pășune, și iar se vedea

* *târși* = copac pipernicit, nedezvoltat, pădure de astfel de copaci.

cetatea, care acum stetea-n zarea roșiatică a unui foc mare ca o mogâldeată nemișcată.

Era înspre miezul nopții când el ieși dintre holdele din hotarul Țiriei și apuca drumul cel mare.

Plecat cu gândul de lungă călătorie în treburi grele, el era dus cu gândul lui departe înainte, și de câte ori vedea cetatea înaintea sa, îi era parcă n-a plecat încă și iar mai îndemna caii la pas iute. Însă om era și el. În cele din urmă începu să moțăie, și caii, obosiți și ei, simțind că li se slobod frânele, o deteră în pas domol de tot.

Apropiindu-se de sat, el deodată se trezi din oboseala lui.

De mult încă îi păruse că aude așa, din când în când, cimpoi, și ceteră, și fluier, și chiote zburdalnice: trecând acum un pod de peatră, i se iviră și focurile de la marginea satului, dimpreună cu lumea ce se îndesuia prin zarea lor.

El sări în picioare, ca să vadă mai bine, apoi strânse frânele și trase cu biciul între cai, iar aceștia, nedeprinși cu biciul, își luară zăbalele în dinți și i se-ntinseră drumului, încât oamenii de pe la focuri, speriați de goana lor, grăbiră din toate părțile să li se pună în drum.

Oprind caii, Iorgovan se uita amețit împregiur.

Lume, lume și iar lume, sute și sute, mii de oameni, un bâlci întreg, și tot nu era bâlci, fiindcă la

bâlci sunt și care, sunt și *șetri**, iar aici nu erau decât oameni vii, o oaste întreagă, și tot nu era oaste, fiindcă aici erau pe câți flăcăi, pe atâte fete. Și precum privea și precum asculta din drum, el nu putea să înțeleagă nimic: pe ici, pe colo, câte un foc, și oameni, grămezi-grămezi, unii întinși pe jos, alții îndesuindu-se, cei mai mulți jucând – cimpoi, lăutari, fluierași, cântece, chiotе și vorbă, vorbă, vorbă, care le leagă toate și le împreună în o singură bâjbăitură.

Iorgovan era foarte nenorocit.

Plecaser în cale lungă și, plecat abia, se simțea la sfârșitul călătoriei. Știuse el că va găsi pădureni la Șiria, dar că va găsi atât de mulți încât să nu mai aibă nevoie de a merge mai departe, la asta nu s-a gândit.

Dar acum era vorba să vadă ce era de văzut.

El sări din căruță, desprinsе caii de pe lături și plecă spre mulțime.

Oamenii erau veseli, și Iorgovan își speriasе somnul. Văzându-se dar în mijlocul gălăgiei repede-repede îi trecură prin minte trei gânduri deosebite.

„Bani ai?

Am.

Aici nu te cunoaște nimeni și nimeni nu te bagă în seamă.

**șetrii* = (corect *șatre*), aici barăci din scânduri acoperite cu pânză în care, la bâlci, se vând mărfuri de târg.

Cine știe dacă o să-ți mai fie dat a vedea încă o dată un lucru ca și acesta.

O să-l trimit pe Șofron cu căruțele la vreun birt din sat și o să mă duc eu mai târziu.“

Căci erau aici multe pe care omul trebuie să le știe și să le vadă.

Câțiva pași de la drum el dete peste o grămadă adunată împregiurul unui foc de vreascuri. Unii ședeau pe jos, iar alții steteau în picioare, dar toți ascultau neclânțiți cântecul unui moșneag ce ședea pe un fedeleș de lângă foc. Era cântecul lui Novac. Iorgovan îl mai auzise, par' însă că nu tot astfel, și se necăjea că nu poate să-l audă destul de bine în gălăgia cea mare.

În dosul lui un fluieraș și un lăutar cânta Ardeleana, iar un flăcău de cei cu gura spartă luase cinci fete și le juca. Lumea adunată împregiurul lor izbucnea la toată șotia lui în hohote și iar se stăpânea, ca nu cumva să-i scape vreo vorbă pe neauzite.

Iorgovan, auzind chiotul și hohotele, se-ntoarse în călcâi, apoi tresări, rămase o clipă nemișcat și se dete câțiva pași înapoi.

Îi trecuse ca o săgeată prin inimă: una dintre cele cinci fete era Simina.

Nu! nu era Simina; era numai o pădureancă, o fată, și pădurencele și fetele mai ales pe la miezul nopții seamănă unele cu altele.

Dar dacă nu era Simina, putea să fie, era un lucru firesc să fie.

Trecuseră luni de zile de când n-o mai văzuse în gândul lui: ştia numai c-a văzut-o, ştia cum fusese, dar nu mai simţise acreala de care i-a fost cuprins tot sufletul în timpul cât a stat dânsa la Curtici; acum, dimpreună cu oamenii de la păduri i se ivi şi chipul Pădurencii, şi simţământul de acreală, nu amărâciune, acreală, ca şi acreala vinului stătut din fiert şi încă nelimpezit. Cât a stat dânsa la Curtici, zâmbet în faţa lui nu s-a ivit, mâncarea lui n-a fost mâncare şi somnul lui n-a fost somn, şi totuşi de câte ori era vorba de plecarea ei, îi venea să răcnească şi-şi înfigea ghearele în şolduri. Era grozav lucru când vrei să nu voieşti ce vrei şi simţi că nu poţi voi nimic, ci te duce altul după cum te poate. Şi lucru ăsta grozav îl simţea Iorgovan şi acum.

Tremura în tot trupul.

N-ar fi voit să deie faţă cu dânsa, dar voia s-o vadă, s-o găsească, să afle dacă e aici ori nu, pentru ca nu cumva să-l zărească ca pe el şi să se lege de dânsul. Şi fiindcă sufletul ei era plin de dânsa, oriunde se uita, tot pe dânsa o vedea, şi de câte ori se-ncredinţa că tot nu e dânsa, iar o vedea în altă parte.

Trecuse-n lung şi-n lat, în cruciş şi-n curmeziş, mergând la început îngrijat şi fricos şi apoi mai iute

și tot mai iute, dând cu cotul la dreapta și la stânga și vârându-și mereu capul printre oameni.

– Pe cine cauți, câmpiene? îl întreabă un flăcău.

Iorgovan rămase încremenit.

– Eu? pe nimeni, răspunse el. Am venit și cu să văd.

Se dăduse de gol, se făcuse de rușine, își arătase slăbiciunea.

Dar de unde-l cunoștea pădureanul?

De unde? De pe port!

– Dar prost mai sunt! strigă el.

Fieștecare sat are portul lui: n-avea decât să caute un zimbran, pentru ca să afle de la el dacă Simina este ori nu aici.

Nu era Simina și nici nu era vorba să vie.

Nu era, știa că nu poate să fie, dar el, cu toate aceste, o vedea mereu: se uitase parcă prea cu dinadins în soare și îi scăpărau ochii.

În zadar! O Simină, o pădureancă era pe lumea aceasta, și de aceasta el nu putea scăpa: se temuse că o va găsi aici, iar acum, după ce știa că nu o poate găsi, era nemângâiat și-i venea să plece drept la Zimbru.

Șofron, găsimd căruța-n drum, s-a năcăjit că Iorgovan a lăsat caii plini de spumă în răcoarea nopții; a dus apoi căruțele la birt, le-a dat cailor nutreț și s-a întors și el în bățătura de la marginea satului.

– Ei, ce zici?! cum îți place?! întrebă, trezit și el din somn.

– Mai știu și eu?! îi răspunse Iorgovan.

Prea îi păreau molateci pădurenii. Erau veseli, nu-i vorbă, jucau, chiuiiau, râdeau, iar Iorgovan ar fi voit să-i vadă ieșiți din fire, ca să-l ieie și pe el din minte.

Degeaba! veselie adevărată fără de vin nu se poate.

– Haid' să facem noi una, încât să-i meargă vestea! strigă el. Ad-o vadră de vin! Tovarăși o să ne găsim noi.

O vadră, doauă, multe vedre putea feciorul lui Busuioc dacă vrea. Iar tovarăși – slavă Domnului! – se găsesc tovarăși.

În amurgul zilei flăcăii frământau pământul, iar Iorgovan ședea pe fedeleșul de lângă focul de vreascuri, bătea din palme și striga mereu:

– Hupa-țupa, hupa-țupa, hop!

Abia o dată, de doauă ori atinsese bocala cu vin, era încă amețit, rău amețit.

– Nu mai vreau! strigă el îndârjit, apoi se ridică și o luă spre sat.

III

Șofron, om ca de treizeci de ani, fusese cătană împărătească și era de mai mulți ani acum slugă cu simbrie, știa dar ce este datoria și porunca stăpânului.

Câtă vreme vedrele erau pline, și-a făcut și el parte cuvenită din ele, iară partea lui era mare. Tocmai mătăhală nu era Șofron; te uitai însă la el și simțeai că nici cu parul, nici cu păharul nu-l poți doborî. Înalt nu era afară în seamăn, era însă ciolănos, lat în umeri și greu în tot trupul, un om care duce la tăvăleală. Cu toate acestea, întorcându-se la birt, pământul i se legăna sub picioare și drumul de țară îi era prea îngust.

Ajuns la ușa grajdului, el se opri și-și adună toate puterile ca să steie drept.

„Sunt amețit, nu-i vorbă, își zise el, rău amețit, dar beat nu sunt. Busuioc e om cinstit, Iorgovan e băiat de treabă, jupâneasa Vica e bună și ea, de tot bună. Ei! ce-i mai departe?! Prea puțin îmi pasă! tot mă-nsor la toamnă!“

Și putea Șofron să se însoare. Avea bănișori dați cu împrumutare, avea un loc de casă în Curtici. Intrase slugă la Busuioc pentru ca să și-l câștige naș: toate erau gata; numai nevasta mai lipsea. Iar acum, nu era beat Șofron, era însă amețit și ar fi voit să aibă nevastă, ca să poată săruta pe cineva. Așa era el când era amețit: îi era dragă lumea toată.

– Bună dimineața! zise el intrând în grajd.

– Bună să-ți fie inima! răspunse tot el, deoarece caii, cărora le zisese „bună dimineața“, nu îi putea răspunde.

– Dar fân mai aveți d-voastre?

– Ia vino, mă rog, și te uită!

– Bun! bun! zise el iar încredințându-se că este fân.

– Da, bun!

Însă Vulpoiu, unul dintre caii de la căruța lui Iorgovan, stetea gânditor și nu mânca.

Șofron își încreți sprâncenele, îl apucă de urechi și-l țuțură, apoi se dăde înapoi și grăi:

– Șofroane! lasă! nu te necăji! culcă-te să tragi un pui de somn; dar bagă de seamă să nu te fure somnul, Șofroane, că e ziuă, Șofroane, și ai treabă, Șofroane!

Culcat apoi în ușa grajdului, cu capul pe prag, el în curând începu a zâmbi prin vis.

Când se albea de ziuă, el sări sprinten în picioare ca să adape caii și să-i țeșele, iară când soarele se iveau din dosul dealurilor, el se-ntorcea în bătătura de la marginea satului, ca să vadă ce-i și cum și să-i poată da stăpânului său răspuns pe când se va scula.

Șofron, pădurean și el, știa să vorbească cu pădurenii, tocmai de aceea însă în curând simți că anevoia se va înțelege cu dânșii.

Nici nu voiau pădurenii să steie de vorbă cu dânsul. Cei mai mulți ziceau că nu rămân pe aici, ci trec în Bănat, unde ziua se plătește mai bine. Alții îl amânau pe mâne, pe poimâne, zicând că nu știu încă cum se vor hotărî prețurile. Iar puținii care erau gata de a merge chiar de pe acum la lucru cereau niște prețuri de te speriai de ele. Trebuia să le plătești zilele pierdute pe drum și ostăneala drumului. Apoi anul era bun, și dar din dar se face. Apoi veniseră mai puțini decât într-alți ani. Apoi – și mai ales – era holeră, și degeaba omul în gura morții nu întră.

Dar toate aceste calea-valea; vorba era că nu se găseau oameni pe placul lui Busuioc.

Busuioc își făcuse socoteala câți cosași, câți legători și câți mănunchesi îi trebuiau pentru ca să-și poată aduna rodul în timp de trei zile. Pădurenii aveau însă alte socoteli. Voind a pleca la seceriș, ei se adună în cete de câte cinci până la o sută de inși, fiecare din aceste cete are apoi un om al ei, care se învoiește pentru ceata lui; oameni răzleți nu se găsesc, deoarece pădureanul o dată cu capul nu se desparte de ceata cu care a plecat. Degeaba se căznea dar Șofron să adune numărul poruncit de Busuioc: o dată erau prea mulți legători; altă dată prea puțini cosași. Dar, ceea ce era mai rău, se nime-reau totdeauna prea mulți care nu fac nici o treabă. Fieștecare ceată de cel puțin opt inși are câte un

cimpoieș ori lăutar și câte un băiat care poartă fedeleșul cu apă în urma secerătorilor, iar lăutarul e socotit drept cosaș și băietul drept mănunches. Busuioc hotărâse un cimpoieș, un lăutar și doi băieți, iar lui Șofron i se nimerea câte patru lăutari, doi-trei cimpoieși și câte cinci șase băieți.

„Să facă Iorgovan ce voiește el!” grăi Șofron și să întoarse năcăjit la birt.

Mai rău se necăji când află că Iorgovan tot nu s-a sculat încă, iar după ce se duse la grajd, el începu a se scărpinga la ureche.

Vulpoiul stetea cu urechile dăbălate și făcea zâmbre.

– Am zis eu, grăi Șofron. Are ceva Iorgovan, trebuie să aibă. Ziceam eu încă de ieri că omoară caii. Astă-noapte i-a lăsat asudați în mijlocul drumului, iar acum doarme ca ne alte dăți.

Îl știa om care nu primește să fie purtat de slugile tătâne-său; dar Vulpoiul era bolnav și, necăjit cum era, Șofron nu mai avea răbdare și trebuia să-l trezească.

Iorgovan durmea și nu durmea: nu știa nici el singur ce face. Obicinuit a se scula de dimineață, el s-a trezit deodată cu Șofron, dar nu-i venea să se scoale. Îi era greu să mai deie față cu oamenii care-l văzuseră peste noapte și închise iar ochii, pentru ca să fugă din lume și să nu mai știe nimic.

El se uită dar cam supărat la Șofron când acesta îl trezi.

– Ce-ți pasă?! îi zise apoi. Nu cumva ai voi să-mi stric și cheful ca să nu rămâi numai cu paguba? Lasă-l să piară dacă n-are zile!

Și iar închise Iorgovan ochii: ar fi voit să doarmă mereu și să nu se mai trezească tot el însuși.

Dar el nu mai putea să doarmă.

Un cal?! Puțină treabă! Dar nu era a bine! Tot n-ar fi vrut Iorgovan să păgubească.

Însă el voia să-i arate lui Șofron că prea puțin îi pasă și nu s-ar fi sculat – ferească Dumnezeu! – nici n-ar fi întrebat, după ce se sculă, despre Vulpoi.

– Ce-i cu oamenii! întreabă el uitându-se așa cam pe furiș la fața lui Șofron.

– Să vii să vezi! îi răspunse Șofron.

– Sunt ori nu sunt?

– Sunt și nu sunt.

– Vorbește-mi cum se vorbește, grăi Iorgovan mai răstit. Ai fost? n-ai fost? ai găsit? n-ai găsit?

– Am găsit și n-am găsit, îi răspunse Șofron. Așa cum îi cere nenea Busuioc, n-ai putea să-i aduni decât în sat, din plin.

Atât îi mai trebuia și lui Iorgovan. Dacă nu putea să doarmă, ar fi voit să meargă mereu înainte până ce nu va ieși din lume.

– Atunci pune caii, ca să mergem mai departe, zise el hotărât și se duse ca să facă socoteala conacului.

Șofron puse caii – la căruța sa trei, iar la a lui Iorgovan numai doi...

Iorgovan se urca-n căruța cu doi cai întocmai cum s-ar fi urcat când ar fi fost cu trei. Slavă Domnului, feciorul Busuioc n-avea nevoie să-și piardă rostul pentru atâta treabă.

Dar omul om rămâne.

– Cu pielea cum rămâne? întrebă feciorul lui Busuioc.

– O s-o găsim aici, îi răspunse sluga.

– Mână tu înainte!

Șofron ieși cel dintâi din curte, iară Iorgovan rămase-n urma slugii.

– Mare minune! grăi Șofron. Fire-ar să nu-i fie de diochi.

IV

Noaptea, pe la cântatul cocoșilor, Iorgovan era la Cil și se bălăbănea cu Iuțu, un om de acolo din sat, în vreme ce Șofron dormea la locul lui, în ușa grajdului, cu capul pe prag.

– Care va să zică mâne dimineată ești cu oamenii aici!

– Las' pe mine, grăi Iuțu. Dacă nu găsesc în Cil, caut prin satele dimpregiur. Am până dimineată timp să cutreier toate satele până în Dulcele și Zimbru.

Iorgovan tresări.

– Nu e departe Zimbru de aici? întrebă el fricos.

– Cale de un ceas și nici atâta, îi răspunse Iuțu.

Țiu mereu drumul de țară până la Iosășel, iar de aici apuc valea la stânga și ies drept în Zimbru.

– Haid'! pleacă! nu pierde timpul! grăi Iorgovan, cuprins de neastâmpăr.

Rămânând apoi singur, el începu să se plimbe prin curtea mare și deșartă.

Avea destul timp până dimineată: putea să meargă și să se întoarcă, fără ca să știe Șofron în ce treburile a umblat. Însă caii erau obosiți, păgubise o dată, și Șofron durmea-n ușa grajdului.

Era o nebunie! De ce să se ducă? de ce s-o vadă? ce avea el cu dânsa?!

Nimic, nimic, nimic! Era o mare nenorocire pe capul lui pădureanca aceea; dar îi ieșise o dată primejdia-n cale și nu se mai putea feri de ea, îl apucase o dată gândul de a se pune călare și nu mai putea, nu mai putea, răcoarea nopții, lumina lunii, umbrele copacilor, toate-l adimineau.

– Culcă-te și dormi! zise el îndârjit, apoi se duse drept spre o claie de fân ce se afla în fundul curții, își găti un culcuș și se culcă și închise ochii.

Somnul însă e câteodată primejdioasă scăpare.

S-a căznit cât s-a căznit, a și adormit de la o vreme, dar îndată ce l-a răpus somnul, el a și pornit

la drum, iar în vis căile sunt scurte și, pornit o dată, nu se mai opri decât acolo unde-l ducea gândul lui. În cele din urmă se trezi speriat din somn, se uită zăpăcit împregiurul său și, dându-și seamă că tot n-a plecat încă, sări în picioare și se duse la grajd.

Nu era decât pe jumătate treaz, și dacă s-ar fi culcat iar să doarmă, dimineața n-ar fi putut să-și deie seamă, a visat oare lucrul acesta ori l-a făcut în aievia; cu toate acestea, el luă de la scară pe cel mai prost dintre cei cinci cai.

Șofron sări în picioare, gata de a-l umfla.

– Stăi pe pace, că eu sunt, grăi Iorgovan încet.

– Ce vrei să faci?

– Mă duc să caut secerători.

Șofron așteptă să iasă cu calul, apoi se culcă iar cu capul pe prag și durmi liniștit mai departe.

„N-o să mai fac eu în viața mea lucrul ăsta cu atâta poftă“, își zise Iorgovan după ce se văzu ieșit în drumul cel mare.

Drumul până la Iosași e plăcut chiar și ziua, dar încă în zori de zi, pe răcoare, la lumina lunii, Iorgovan îl trecea ca prin vis. Însă numai de la Iosași înainte era, mai ales pentru el, omul crescut la Câmpie, țara minunilor nespuse.

Aici drumul apucă pe o vale mai strâmtă, țiindu-se mereu de țărmurii unui râuleț zgomotos, acum printre țarini și fânețe, mai departe printre

livezi și rariști, și iar mai departe prin păduri dese ori pe sub stânci ce atârnă greu de coasta piezișă, presărată pe ici, pe colo cu câte un fir de mesteacăn. Se albea de ziuă, și păsările începuseră a zbura din creangă în creangă: din când în când se auzea câte-o gaiță ori câte un sturz, turturica gurăia, ciocănitoarea bătea-n scoarța copacului, cocoșul-sălbatec cânta de zori, iar privighetoare, care-l însoțise pe Iorgovan în tot drumul lui, speriată parcă de lumina ce începuse a se revărsa peste culmile dealurilor în vale, își urma cântecul cu îndoită patimă.

Crescut la Câmpie, Iorgovan n-ar fi crezut niciodată că sunt cu puțință atâte frumusețe îngrămădite la un loc. Însă el n-avea timp pentru ele. Ceasul lui Iuțu ieșise de tot lung, și Iorgovan își îmbărbăta mereu calul, ca să nu-l apuce ziua pe drum.

Era ziua mare când valea se lărgi.

În fund se ridica Moma, un munte înalt, cu coastele piezișe și acoperit de sus până jos cu pădure deasă, la dreapta un deal stâncos, iar la stânga alt deal mai prelungit, pe care se întinde satul cu biserica și cu morminții din sus de ea.

Iorgovan se opri, și parcă-i venea să se întoarcă.

Aici era Simina.

Ce să-i zică? ce să-i facă? ce voia el cu dânsa?

Putea el, om în toată firea, să-i spună c-a venit atâta drum de dragul ei?! Ori putea să-i spună că numai din întâmplare a nimerit pe aici?!

Dar de unde știa el ce poate și ce nu poate?!

Simina, fată harnică, se sculase des-de-dimineață, căci avea urzeală-n război, și la război hărnicia se măsoară cu cotul.

Neacșu, tatăl ei, ieșise în pădure să caute lemn de juguri, și ea ședea singură la războiul pus în poiața din fața casei.

La moarte s-ar fi gândit Simina, dar la Iorgovan nu. Nu-i vorba, era un timp când se gândea și dânsa mult și pe când se gândea, se pomenea că plânge. Însă fetele nu pot porni ca flăcăii pe urma gândului lor, ci stau și se gândesc și așteaptă și plâng, iară gândul te părăsește când vede că nu te iai după el, și atunci se curmă și plânsul. Era frumoasă Simina și se știa frumoasă. Încă pe când era copilă simțea că toți se uită după dânsa, iar de când se făcuse fată mare, îi spuneau alții în fieștecăre zi că e frumoasă, și se vedea și ea însăși în ochii flăcăilor. Iar fetele frumoase pot să aleagă din plin. Cu toate acestea, Simina nu și-a ales ea pe Iorgovan.

S-a nimerit așa. Pe când alți flăcăi se ațineau mereu după dânsa, feciorul lui Busuioc stetea departe și numai din când îi zicea câte-o vorbă, pe care numai dânsa putea s-o înțeleagă, și nici aceasta nu era vorbă de dragoste, ci vorbă scurtă, a omului

ce vrea să-și ascundă durerea. Astfel a stat timp de trei luni aproape de dânsul, iar când era să plece dânsa, el trei zile de-a rândul n-a mai dat pe acasă, pentru ca nu cumva să deie față cu dânsa.

Văzându-l acum intrat pe porțiță, ea își curmă lucrul, aruncă ochii la el, puse încet suveica pe pânza întinsă, apoi se ridică și-și făcu cruce.

Un fior, unul singur, îi trecu tot trupul și o aruncă cu un an în urmă: îi venea să închidă ochii și să se repeadă la el.

El însă venea zâmbind și liniștit, ca și când abia ieri s-ar fi despărțit de dânsa.

– Așa-i că te miri! zise el oprindu-se în fața ei, însă fără de a privi drept la dânsa.

– Nu știu – îi răspunse ea, începând să tremure – știu însă că-mi pare bine.

– Am venit să te iau la seceriș.

– Mai știu și eu?! zise ea. Taica n-avea de gând să meargă iestimp.

– Dar tu aveai? întrebă el.

– Nici eu! răspunse ea hotărât.

– Ei! atunci te-am văzut măcar, grăi el cu glasul înecat; poate că e mai bine așa.

– Mai știu și eu?! zise ea, și lacrămile o năpădiră.

Iorgovan își mușcă buzele și se uită împregiurul său: ar fi voit să rumpă, să frângă, să spargă; nu

cuteza să se uite drept la ea; i se închideau ochii când o vedea, căci simțea, că îndată ce o vede, îi vine s-o apuce și s-o strângă în brațe, încât să-i peară pofta de a mai plânge.

– Degeaba te uiți, grăi dânsa, că nu-i nimeni acasă; și chiar dac-ar fi, mic nu mi-e rușine să plâng.

– Atunci de ce plângi? grăi el apropiindu-se de dânsa. Am venit eu ca să te văd plângând?!

– Mai știi și eu de ce ai venit! răspunse ea așezându-se și întorcând fața de la dânsul.

Iorgovan începu să-și rumpă c-o mână unghiile de la cealaltă. În cele din urmă el o apucă cu vârful degetelor de mânecă și-i zise:

– Simino! Auzi tu, Simino?! Fii cuminte. Uite, zău că-mi pierd și eu sărita. Și de ce?!

Ea își șterse ochii și se întoarse spre el.

– Tot am vrut să te întreb, zise apoi, și nu știu de ce nu te-am întrebat: ce vrei tu cu mine?

El dete din umeri.

– Nimic! Știu numai că-mi ești dragă de mi s-au urât zilele.

– Dragoste-n sec! zise ea. Eu dragă și tot eu arsă de dor.

– Așa-i – răspunse flăcăul – știu că-i așa.

– Atunci dă-mi pace!

– Dar tu de ce nu-mi dai mic?!

Ea se uită lung la el, dar nu-i răspunse nimic.

– Așa e! grăi Iorgovan strâmtorat. Tu nu ai alergat după mine, dar m-ai făcut pe mine s-alerg. Dar cine știe, poate că e mai bine așa!

El ar mai fi voit să-i zică multe, și multe ar mai fi avut ea să-l întrebe, dar mai departe urmau lucruri despre care el nu putea să vorbească și pe care ea ar fi voit să le afle oarecum pe simțite. Rămaseră dar tăcuți, ea șezând în război, iară el răzămat de stâlpul șurii, și cum steteau așa, fieștecare simțea că este un lucru de sine înțeles să steie așa și să tacă.

Așa i-a găsit Neacșu când s-a întors de la pădure.

„Adecâte cum vine lucrul ăsta?!“ se întreba el uitându-se nedumerit la Iorgovan. Nu știa nici el, se bucură ori se năcăjește.

Dar de aceasta nici nu-l întreba nimeni: vorba era să-și ieie fata și s-o ducă la Câmpie.

El stete pe gânduri.

O singură fată avea: dacă nici pentru asta n-ar fi avut slăbiciune, ce mai de om era și el?!

Să plece el singur la drum atât de lung? Asta n-o mai făcuse niciodată în viața lui, și nu putea parcă nici acum s-o facă. Cine știe câte i se pot omului întâmpla?! Și totuși tocmai în drumul acesta el n-ar fi voit să aibă tovarăș om din satul lui.

El se uita împregiurul lui, la casă, la șura cu războiul și cu sculele lui de dulgherie, la grădina cu

pomi și la porțița curții sale, se uita cu un fel de înduioșare, apoi grăi:

— Se înțelege c-o să mergem! Trebuie s-o facem și asta, ca să nu zicem că n-am făcut-o, adăuga iar mai încet, așa, pentru dânsul.

Iorgovan se simțea ca popa ce-a ajuns cu chiu, cu vai să-și puie patrafirul și, când e vorba să înceapă slujba, nu știe să citească.

Îi venea să le zică: „Uite! dar dac-ați veni la anul?!“

Însă nici pentru asta n-avea destulă inimă.

El porni călare-nainte, iar pe dânsa o lăsă ca să vie-n urma lui pe jos, până la Cil, se-nțelege, numai până la Cil.

De la Zimbru până la Cil, Iorgovan își ținea mereu calul în frâu, deoarece, cu cât mai mult se depărta, cu atât mai rău îi părea c-a plecat. Sosind, în sfârșit, la Cil, el se plimba neastâmpărat și se uita mereu în drumul din care sosise, dar se uita pe furișate, hoștește, ca nu cumva să-l zăpsească Șofron.

Parcă lui Șofron îi treceau d-alde-aste prin cap?!

Șofron, când o văzu pe Simina, se uita la ea așa din întâmplare, apoi se uita mai cu dinadins, apoi rămase cu gura căscată și în cele din urmă simți parcă i s-ar fi stricat toată viața câtă-i mai rămasese, și întregul suflet i se strânse într-un singur gând: s-o ascundă, ca numai el să știe de dânsa.

— Haid', soro! tu vii cu mine, îi zise el când oamenii începură a se urca în căruțe; sări apoi sprinten, își scoase sucmanul de sub sacul cu grăunțe și-l întinse pe scândură, lângă dânsul.

Simina mai stete o clipă nedumerită, mai trase cu coada ochiului înspre Iorgovan, apoi se urcă și se puse pe sucman lângă Șofron.

Iorgovan le vedea toate și se necăjea, dar nu putea el să-și deie înaintea slugii slăbiciunea pe față; apoi Simina n-o perdea el orișunde ar fi lăsat-o; îi era destul c-o știe aproape și poate s-o vadă în tot minutul.

Simina ar fi voit cu toate aceste să fie singură, ca să poată plânge.

V

Busuioc moștenise de la taică-său o moară de vânt, și e bună sculă moara de vânt, mai ales la Curtici, unde cale de o zi de giur-împregiur apă curgătoare nu se pomenește. Bătuță însă mereu de vânturi, moara lui Busuioc s-a hodorogit în cele din urmă, și pe când el umbla s-o repareze din temelii, cumnatu-său, popa, i-a dovedit că-i vine mai bine să-și cumpere o moară cu foc: acum Busuioc avea o locomobilă ușurică și ieftină, care lucra cu foc de paie și mâna vara o mașină de treierat, iară în alte timpuri moara cu două petri, pusă în grădina de la marginea satului, în locul celei de vânt.

Pupăză făcea focul la cazan.

Acest Pupăză – un om de vreo patruzeci de ani, era mai scurt decât toți oamenii scurți, cu capul de tot mare, cu fălcile ieșite și cu ochii înfundați în cap, și îi ziceau Pupăză, pentru că era cam tont de felul lui și umbla crăcit, încât parcă șchiopăta de amândoaună picioarele.

El se trezise la moara lui Busuioc, unde-l lăsase maică-sa, o femeie fără de căpătâi, de care abia câte un bătrân își mai aducea aminte. Și, precum e lumea, se vorbeau multe despre Pupăză: mai că-i este rudă, mai că frate din flori cu Busuioc. Destul că nu era slugă cu simbrie, ci om care se știa la el acasă. Și nici nu-i porunca nimeni lui Pupăză: el făcea numai ce-i plăcea lui. Se pomenise la moară, crescuse la moară și acum nu-și mai putea închipui el viața lui altfel decât la moară, întocmai precum nici Busuioc nu și-ar fi putut închipui moara fără de Pupăză.

Cu toate acestea, tocmai Pupăză era omul care nu trebuia să steie la moară: mânca Pupăză ce apuca, dormea unde-l prindea somnul, dar ținea la curățenie de ți se făcea milă de el, și dacă Busuioc punea cioareci și peptar de postav civit, Pupăză ținea să aibă și el cioareci și peptar din tot acel postav. Altfel se ducea-n lume.

La moară însă și la gura cazanului curățenia vestimentelor nu se poate păstra: Pupăză era mereu

plin de făină, de praf, de funingine și de ulei, de te fereai să nu te atingi de el.

Nu-i vorbă, el avea treabă multă și nu-i venea timp să-și deie seamă despre aceasta; se găsea însă din când în când câte un om care, neavând altă treabă, se lega de el și-l necăjea.

Plecând Iorgovan, Busuioc făcu rânduială, ca să macine grâul ce mai era la moară, pentru ca după seceriș să poată pune mașina de treierat neîntârziat în lucrare. El puse oameni să curețe locul de arie în mijlocul grădinii și hotărî locurile pentru șirele oamenilor învoiți să treiere cu mașina lui.

Era dar lume multă la moara lui Busuioc.

Pupăză crescuse la moară; la moară umblă mulți oameni; mulți oameni știu multe, și multe învățase Pupăză în viața lui: roata morii tot se mai oprea câteodată, dar gura lui nu. Spunea mereu și spunea tot prostii, și prostii puține, câte învățase el de la alții, dar le spunea mereu la alți oameni și iar la alții, încât morarului îi venea să fugă în lume iară oamenii ziceau că nu e om mai de haz decât Pupăză.

Verigă, om de aci din sat, aștepta de două zile să-i vie rândul la moară: auzise o dată, de două ori prostiile lui Pupăză și i se urâse de la o vreme cu ele. Ar fi voit să facă ceva să-i treacă de urât.

El se uită lung la Pupăză și-i zise:

– Bine, măi Pupăză, cum ai ajuns tu?

Pupăză nu se supăra când îi zicea Pupăză, fiindcă acesta-i era numele; el se uita însă la cămașa de pe trupul său și era foarte strâmtorat.

— Ce-i? întrebă el, uitându-se la ceilalți oameni, ca să vadă dacă sunt ori nu și ei de părere că nu e curată cămașa lui.

Oamenii se siliră să nu râdă; dar nu era cu putință să-ți stăpânești râsul când îl vedeai pe Pupăză uitându-se astfel, când la cămașa de pe trupul său, când la oamenii ce o văd.

— Râdeți! grăi Pupăză, apoi se scutură pe mâni, ieși din moară, se puse pe un bușean și rămase bo-sumflat.

Îi era sărită țandăra, și când îi sărea lui țandăra, era sărită și pace bună.

Acum degeaba se trudeau oamenii să-l încredințez că Verigă vorbește săcături, că n-au râs de dânsul și că la moară nimeni nu poate să aibă cămașă mai curată decât a lui: el era om cu minte, cu judecată și vedea cu ochii lui. Muncea cât zece, iar Busuioc nici nu-l îmbrăca măcar cumsecade: asta era o nedreptate. Nu putea Pupăză suferi oamenii să-i spună că i s-a făcut nedreptatea aceasta.

În curând el se ridică și se depărtă spre sat, ca să le spună altor oameni mai cu inimă că l-a părăsit pe Busuioc, că l-a lăsat pe el singur să facă dacă poate.

Așa făcea Pupăză totdeauna când îi sărea țandăra, și fiindcă lumea știa cum face, oriunde se ducea, toți se mirau de curățenia vestimentelor lui; iară copii se luau droaie după dânsul și-l întrebau mereu dacă este ori nu flămând! Flămând!? Vorba aceasta Pupăză nu o putea suferi în urechile lui: era mai bucuros să moară de foame decât să primească o bucată de pâne de la cineva. Și cu toate aceste, cutreierând ulițele și colindând iute de la casă la casă, el își făcea poftă de mâncare, iar pofta de mâncare îl înduioșa pe Pupăză.

Înspre seară el începu a li se plânge oamenilor că Busuioc l-a alungat de la casa lui.

Iar Busuioc se plimba necăjit prin casă – nu, necăjit nu – mâhnit până în adâncul inimii lui. Cu toate aceste, acum, tocmai acum, nu s-ar fi legat, Doamne ferește, de nimeni: îi era greu a ieși din casă.

– Nu! știa el cine e Pupăză, dar știa ce zicea lumea despre dânsul și îi venea să deie cu toporul când se gândea la droaia de copii și la oamenii ce râd de-a lungul uliților.

Iar el nu putea să facă nimic.

Îndărătnic din fire, Pupăză rămase noaptea întreagă pe uliți, umblând de ici până colo și vorbind mereu așa singur, și abia a doua zi pe la prânz, stăpânit, în sfârșit, de foame, el începu să deie târcoale pe la casa lui Busuioc.

Era târziu după-amiază când el deschise porțița, intră fricos și se opri la intrare.

– Du-te, frate, c-a venit! grăi Busuioc, care nu putea să-l vadă.

Vica tăie un coltuc de pâne și ieși cu el afară.

Când o văzu, Pupăză începu să plângă, să facă mătănii și să sărute pământul; luând apoi coltucul din mâna ei se-ntoarse și se depărtă iute, vesel și tot mai vesel spre moară.

Abia se-nchise porțița în urma lui Pupăză, și se deschise poarta cea mare, ca să între Iorgovan, cu cele două care de secerători.

Și n-ar fi putut Iorgovan să sosească în ceas mai potrivit decât acesta.

„Se-ntâmplă câteodată!“ grăi Busuioc în el când văzu că la căruța lui Iorgovan sunt numai doi cai.

Un lucru de nimic!

Ar fi vrut să nu-l fi băgat de seamă.

Și totuși...

Îl știa pe Iorgovan om cu socoteală și nu se putea dumiri ce oare i se va fi întâmplat de și-a pierdut rostul, căci numai așa, din senin, paguba nu vine, ci omul trebuie să facă și el ceva ca să și-o aducă ori să-i deschidă măcar drumul.

Busuioc nu era acum dintre oamenii în curtea cărora poți să întri fără ca să fii băgat în seamă de

stăpânul casei, și nici Simina nu era femeia care poate să treacă pe nevăzute pe dinaintea cuiva.

Ieșind în calea celor sosiți, el trecu o dată cu privirea peste oameni și ochii lui se opriră la dânsa.

Îl ardea parcă la inimă.

O știa de tot bine și-i era destul s-o vadă pentru ca să înțeleagă o mulțime de lucruri, căci iute se descurcă lucrurile în mintea omului când li se ivește căpătâiul.

Încă anul trecut simțise Busuioc că-i plac feciorului său ochii Pădurencei, și s-ar fi mâhnit, poate, dacă nu i-ar fi plăcut, fiindcă erau făcuți pe plăcute, dar c-a trecut anul și nu i-a uitat, dar că-i plac atât de mult încât își pierde rostul și-și omoară caii de dragul lor, asta îl pune pe gânduri.

Acesta era dar gândul care l-a făcut să meargă el după secerători?! Și s-a dus cale de două zile ca s-o aducă pe dânsa?!

I se făcea lui Busuioc o mare nedreptate; chiar feciorul lui îi făcea o mare nedreptate.

Și când i se făcea nedreptatea aceasta?

Acum, chiar acum, după ce i se făcuse o altă nedreptate tot atât de mare: abia ieșise Pupăză din curte, și intra Simina în ea. Dar Iorgovan era feciorul lui. Busuioc îi făcu fetei semn să se apropie.

Simina își rânduie prin o singură scuturătură hainele pe trup, apoi înaintă cu capul ridicat până la el, se plecă și-i sărută mâna.

– Să fii sănătoasă! îi zise el. Bine-ai făcut c-ai venit. Du-te-n casă, că leichii-ti o să-i pară bine. Vico!! – strigă apoi, întorcându-se spre casă – ia vino de vezi și tu ce oameni ne-au sosit la casă!

Dup-aceea el se duse la Neacșu, îi dăde mâna și-l întrebă de sănătate, în vreme ce Simina se depărta cu pas liniștit spre casă.

Iorgovan își făcea de lucru la căruță, iar Șofron stetea nemișcat și se uita.

În șapte ani de zile, cât a muncit cu simbric, și-a adunat bănișori, frumoși bani, și i-a dat lui Busuioc, să-i pună cu camete bune pe la oameni, și mai avea și două jugăre de pământ cu grâu, iar altul cu porumb; aceasta era mulțumirea vieții lui, începătura tuturor visurilor ce-și făcea despre ziua de mâine; cum stetea acum și se uita, ar fi vrut să-și strângă-n o clipă tot ce are, să-și cumpere paie, multe paie, și să le deie foc paielor și să râdă încât să se prăpădească.

– Să desprindem caii, îi zise Iorgovan, care se mira că trebuie să i-o zică.

Șofron se uita sperios la el.

– N-am poftă, îi răspunse o clipă uimit, apoi se uită împregiurul său, ca să vadă dacă nu cumva a auzit cineva vorbele aceste.

– N-am acu timp de ceartă, îi zise; dup-aceea desprinsе caii și-i luă de căpăstru, ca să-i ducă în grajd.

– Ce faci cu caii? strigă Șofron aspru și sări de-i luă căpestrele din mână. Nu-i vezi că sunt înfierbântați de drum?!

Grăind aceste, el trase caii după el și începu să-i plimbe prin curte.

Iorgovan era feciorul lui Busuioc și putea să facă ce vrea el cu caii tătâne-său; însă sluga avea dreptate, sluga era mai cu băgare de seamă decât chiar fiul stăpânului. El se duse dar, desprinsе caii de la căruța slugii, îi luă de căpăstru și începu și el să-i plimbe.

Astfel se plimbau amândoi prin curte, privind mereu, când unul, când altul, la scările casei, ca să o vadă pe Simina ieșind. Iorgovan ar fi dorit să steie cât de mult în casă, pentru ca să nu-l găsească în curte când se întoarce, căci n-ar fi voit să deie față cu dânsa, iar Șofron ar fi fost gata să plimbe toată noaptea caii prin curte, pentru ca nu cumva, ducându-i la grajd, să-i ducă și Iorgovan pe ai lui și să meargă-n casă mai-nainte de a se fi întors Simina. De aceea, pe cât era de liniștit Șofron, pe atât de neliniștit Iorgovan. În cele din urmă el nu se mai putu stăpâni și duse caii la grajd.

Șofron ar fi vrut să-i spună că nu i-a plimbat încă destul, dar aceasta nu era adevărat, și așa nu-i rămânea decât să plece și el în urma lui.

Din grajd ei nu putea să vadă dacă Simina se întoarce ori nu: erau dar ca înțeleși să-și facă iute treburile și să iasă cât mai degrab' la lumină.

Busuioc avea slugi destule și feciorul lui n-ar fi avut nevoie să desprindă caii, să-i plimbe prin curte și să-i ducă la grajd, însă nimeni nu-l putea opri de a le face toate aceste dacă așa era pofta lui. Iar acum, după ce le făcuse toate și Simina tot nu-și mai isprăvisese vorba cu stăpâna casei, el mai putea să tragă și căruțele în șopron, să vadă dacă boii au nutreț, dacă sunt toate în bună rânduială. Multă treabă-și poate face un om harnic în o gospodărie ca a lui Busuioc.

Dar, în cele din urmă, el era feciorul părinților săi și se întorsese din drum: e bună hărnicia, dar tot nu te iartă să vii așa ca din pușcă și să-ți cauți de treburi fără de a fi schimbat mai-nainte o vorbă cu părinții tăi. Voia, nu voia, n-avea încotro: el trebuia să se ducă în casă.

Și-i era greu lui Iorgovan să deie față cu părinții săi.

N-ar fi vrut, ferească Dumnezeu, ca ei să creadă că el umblă cu gândul de a și-o lua de nevastă pe Simina, dar o iubea, și încă mai puțin a vrut ca cineva să simtă că-i este dragă și nu voiește s-o ieie.

Mai bine ar fi fost dacă o lăsa unde a găsit-o.

Dar Iorgovan se știa stăpân la casă și, dacă era vorba, putea să deie față cu orișicine fără ca să i se încleșteze inima: el se depărta cu pas hotărât.

Șofron se uită cât se uită în urma lui, cum te uiți în fața puhoiului ce vine de-a valma peste tine, și apoi, când îl văzu întrând, se lăsă răzimat de ușchiorul de la ușa grajdului și rămase amețit. Îi era ca și când i s-ar aprinde casa-n cap și s-ar prăbuși toată lumea peste dânsul.

„Rău m-ai bătut, Doamne!“ zise el într-un târziu, apoi intră oarecum ușurat în grajd și începu să-și caute de treburi.

El însă nu mai putea să facă nimic.

Nenorocirea-l ajunsese năpraznic: era fărme-cat și nu altă. El ieși iar în curte, dar în zadar, căci nu putea să vadă nimic din cele ce se petreceau în casă, și nu-i rămânea decât să aștepte și să dorească, și atât de tare îi era dorul, încât îi părea că el trebuie s-o ajungă, s-o ieie și s-o ducă.

Și cine știe dacă nu cumva chiar dusă de dorul lui, Simina ieși în cele din urmă din casă și se uită peste curtea în care nu mai rămăsese nici unul din tovarășii ei de drum.

Șofron o dorise pentru ca să n-o mai știe aproape de Iorgovan, dar nu voia nici să o vadă, nici dă deic față cu dânsa: văzuse destul, prea destul. El

grăbi dar să-i spună că ceilalți s-au pus la odihnă în șura cea mare, ce se afla pe aria din dosul grajdurilor, iară Simina șezuse tot drumul pe sucmanul lui și acum îi era greu de dânsul.

Ea nu mai întrebă dar nimic, ci se duse încotro socotea că-i va afla, spre porțița de la capătul dinspre case al grajdurilor.

Acum Șofron răsufla mai ușurat, dar el tot nu putea să se îndepărteze. Era-n amurgul serii: încetul cu încetul se însera de tot; în cele din urmă răsări și luna, și el stetea mereu la ușa grajdului, și câtă vreme vedea lumină în case, îi era peste putință să-și părăsească locul.

El trebuia să vadă când iese Iorgovan, dacă ar trebui să iasă, și să știe unde se duce.

Și precum stetea așa, gândurile îl mânau mereu nainte și nu-l îngăduiau să se oprească la ziua în care se afla.

Putea el să împedece pe Iorgovan de a se întâlni cu Simina?

Trebuie să-l poată?! De câte ori și-i gândea pe dânșii singuri împreună, simțea că-și iese din fire și că trebuie să fie moarte de om. Și, totuși, Iorgovan era feciorul lui Busuioc, și în casă, el, sluga lui Busuioc, nu putea să-l urmărească. Iar Simina îi spusese c-a stat trei luni de zile în casa lui Busuioc, și dacă a stat o dată, mai putea să steie. Apoi, dacă

Iorgovan voia să fie singur cu dânsa, putea să-l trimită pe el undeva.

„Trebuie să i-o spun!“ grăi Șofron hotărât.

El auzi cheia în broasca de la ușa casei. Busuioc își încuia, ca în toate sările, ușile de la casă mai-nainte de a se culca.

Acum se putea pune și el la odihnă.

Nu se putea.

Stătuse toată seara în fața casei și-i văzuse pe toți care au intrat ori au ieșit: cu toate aceste, acum, când văzu ușa încuiată, îl izbi gândul: „Dar dacă Simina ar fi și ea în casă?!“

Trebuia s-o vadă el cu ochii lui, ori lua un tăciune și-i dedea foc casei.

În șură era liniște. Oamenii-și făcuseră culcușuri de fân și dormeau toți, afară de trei, care steteau de vorbă împregiurul unui foc de la gura șurii. Între aceștia era și Neacșu. Nu era om bătrân tatăl Siminei; însă vara toată suferise de friguri, și boalele se întovărășesc și multe se adună unde s-a pus o dată una: el n-avea poftă de mâncare, tușea cam des și nu putea să doarmă. Iar omul care se simte o dată slăbă-nog mereu la boala lui se gândește: Neacșu vorbea cu ceilalți de holeră și le spunea că se teme de ea, fire-ar să n-o fi zis în ceas rău.

Tatăl unei fete frumoase, Neacșu era obicinuit cu oamenii duși cu gândul la însurătoare, și-i fusese

destul să schimbe o vorbă cu Șofron, pentru ca să-l știe unde bate. Îi spusese Șofron în de amănunt ce are și ce nu are, ce poate și ce nu poate, își dăduse toată silința să se puie bine cu dânsul, și nici nu nimerise rău. Dar tocmai de aceea Neacșu ar fi voit să fie culcat când îl văzu pe Șofron: dac-ar fi fost un om ca toți oamenii, treacă, ducă-se: nu era însă și-i venea greu să-l vadă că degeaba vine, degeaba se duce.

Șofron simți și el că bătrânului nu-i prea pare bine de dânsul, și după ce se încredință că Simina nu este în casă, se porni pe ducă. Dar una e s-o vrei, și alta e s-o faci. Venind, el stricase vorba oamenilor, care mai steteră cât mai steteră, apoi începură să caște și în cele din urmă se duseră și ei să se culce.

Șofron rămase singur cu Neacșu și acum nu se mai putea depărta.

Steteau tăcuți la foc, se uitau din când în când unul la altul și, cum steteau așa, ei se înțelegeau unul pe altul.

Rău am ajuns, nene Neacșule, grăi Șofron într-un târziu; eu, om în anii mei! N-aș fi crezut niciodată că se poate una ca asta.

– Știu! îi răspunse Neacșu, dus pe gânduri.

Mai departe ce să vorbească?! Așa era cum zicea Șofron, și așa era cum zicea Neacșu; steteră dar cât mai steteră, apoi Șofron se ridică și plecă

fără ca să zică măcar o: „Noapte bună!“, iară Neacșu luă câteva surcele și le aruncă una după alta în foc.

În vremea aceasta Busuioc se plimba prin casă uitându-se din când în când la Filip, feciorul lui mezin, un băiat de vreo optsprezece ani, care ședea la masă cu peana asupra hârtiei.

– Scrie! grăi părintele, în sfârșit:

„Cumnate dragă!“

– Dar de ce să nu-i scriu eu din partea mea? întrebă băiatul.

– Scrie așa cum îți zic eu! – grăi tatăl așezat – că tot vine mai bine:

„Mâne încep secerișul – urmă el dictând – și mi-au adus oameni de la pădure, cincizeci și doi, câți îmi trebuie. Tu știi însă că e opreală din partea stăpânirii; te rog dar să pui caii și să vii cât mai neîntârziat la mine, ca să ne sfătuim ce trebuie să fac. Nu cumva să întârzii, căci am mare trebuință de tine.“

Atât! zise el după aceea, apoi își scoase pecetea din saltarul mesei, dete cu ea în perna cu vopseală și o puse sub scrisoare.

VI

Noaptele de vară sunt scurte, dar ele despart zilele lungi una de alta, căci multor bucurii, multor dureri și necazuri, multor gânduri, și bune, și rele, li se va perde firul prin vis, și dacă ți se întunecă gândul,

culcă-te și dormi, că ori te vei deștepta înveselit, ori firea-ți este posomorâtă și întristarea îți priește.

Pe la cântatul cocoșilor casa lui Busuioc era-n picioare, lăutarul își strunea coardele, cimpoieșul își potrivea piscoiul, iară oamenii se găteau de sărbătoare luându-și flăcăii coasele pe umăr, iar fetele secerea la brâu. Ziua nu era încă dezvăluită de tot din noapte când ei erau strânși cu toții în fața casei, așteptând să iasă gazda, ca să-i ureze de secerătoare.

Îndată apoi ce cheia răsună în broasca ușii de la casă, cimpoieșul își umflă cimpoile și lăutarul începu să tragă cu arcușul.

Vioară și cimpoi cât îți place, dar și vioara, și cimpoile sună a pustiu când nu sunt însoțite de glas omenesc, și parcă nu erau zori de zi de vară, ci amurgul unei neguroase seri de toamnă.

Erau porniți oamenii spre veselie, nu-i vorbă, dar la casa altuia omul așteaptă să vie gazda să-i deschidă inima, iar aici gazdele erau toate puse pe gânduri.

Simina, dac-ai fi întrebat-o îi este inima bună ori nu, ar fi dat zâmbind din umeri. Îi era parcă-i venea să zboare ca pasărea ce se vede întoarsă la cuibul ei și să cânte și să facă toate nebuniile și totuși umbla ca printre oauă și cuțite și-i era frică să vorbească, să se uite la unul ori la altul, se temea să se ducă de ici până colo, căci mulți erau pe care îi

putea supăra și mulți care puteau să-i strice voia bună. Dacă ai fi tăiat cu cuțitul în carnea ei, ea s-ar fi legat iute și ar fi mers veselă mai departe, numai pe alții să nu-i vadă posomorâți. Ar fi voit dar să între la învoială cu dâșii: mâne-i mâne, dar azi să le uităm toate, fiindcă nimeni nu știe dacă sunt adevărate.

Șofron știa un lucru: că e zi de seceriș. Și omul care muncește zi cu zi tot anul și muncește cu drag în ziua secerișului nu se mai târguiește. La nuntă tot mai poți sta pe gânduri și la cumetrie, pentru că nunta și cumetria sunt începuturi; dar la secerătoare niciodată. Însă Șofron nu era vesel pentru că nu știa să fie trist: el se năcăjea, se mânia, își ieșea câteodată din fire, dar nu asta nu-l ținea, și cât dai în palme, iar îl vedeai cum îl știi, așa, nici zăr, nici smântână.

În timpul cât Șofron petrecuse pe drumuri, Petrea și Matei, argați la carele cu boi, suciseră din paie de săcară legători de snopi și le încărcaseră într-unul din care, ca să le scoată la câmp. Erau multe, căci multe trebuiesc la patruzeci de jugăre de grâu, și erau grele fiindcă le stropiseră cu apă, ca să fie jilave.

Ei se căzneau să întoarcă carul cu proțapul spre poartă, dar locul era strâmt și nu puteau să-i vie de hac, iar Șofron, care se cobora din pod cu un sac de porumb, se opri în mijlocul scării și privea zâmbind la cazna lor.

Femeile sunt cam fricoase din fire, și văzând că scara se îndoia cu Șofron, Simina simți toată greutatea sacului și se apropie cam cu frică de scară.

– Dă-te jos, că-mi vine rău, îi zise ea lui Șofron. Mai bine te-ai duce să le ajuți lor.

Șofron stete o clipă rușinat, apoi coborî scara și puse sacul jos.

Îi părea bine că des-de-dimineață Simina l-a văzut și i-a vorbit și i-a spus să facă ceva; trebuia să-i zică și el o vorbă.

E însă greu s-o nimerești precum o gândești.

El o apucă de amândoaună mânilor și se uită nedumerit în fața ei.

– Știi că-mi vine să te sărut?! îi zise apoi.

Simina era fată de optsprezece ani și crescuse în sărutări; o sărutare mai mult sau mai puțin, n-o scotea din apele ei; însă Șofron era om de treizeci de ani, și fetele tinere se simt în strâmtoare față de oamenii de treizeci de ani. Apoi Șofron nu era flecar.

– N-ai decât să voiești pentru ca să o faci, îi răspunse ea, fiindcă ești mai tare decât mine, dar sărutatul cu de-a sila nu are nici o noimă.

– Asta n-o știi tu, grăi el, apoi îi luă capul între mâini și-o sărută drept pe buze.

Simina își strânse buzele.

Așa nu voia Șofron, așa nu era mulțumit; când e uscat de sete, omul nu se satură cu roua de pe frunze.

El își lăsă brațul peste umerii ei și o strânse la pieptul lui, apoi îi sărută gâtul ochii și iar gura, și cu cât ea își strângea buzele, cu atât sărutările lui erau mai lungi.

Ea-și puse mâna pe obrazul lui, ca să-l depărteze de la dânsa.

– Lasă-mă! – îi șopti ea înecată – că mi-e rușine, și-mi vine greu.

– Sărută-mă și tu – îi răspunse el – că nu te las până ce nu mă săruți.

Simina își închise ochii și-și întinse buzele.

O sărutare, dată de sâlă, de bunăvoie, dar o sărutare.

– Dumnezeu să ți-o răsplătească, grăi Șofron dându-i drumul.

– Om în toată firea – zise ea turburată – și fără toate mințile! Du-te acum și le dă ajutor.

Șofron se aruncă din o săritură la car, îl apucă de inimă, între roatele dinapoi, îl ridică și-l suci, încât ceilalți n-aveau decât să-l cârmească din proțap pentru ca să-l întoarcă spre poartă.

„Ce să-mi fac dacă-i așa de tare, zise Simina în ea. Și la urma urmelor, gaură-n cer pentru o sărutare nu se face.“

Însă Iorgovan le văzuse toate. Stetea și se uita, dar se făcea că nu vede ori că prea puțin îi pasă. Și mult nici că îi păsa lui Iorgovan. Știa el că Simina nu s-a lăsat de bunăvoie și că ea s-a supărat de sâla ce-i făcuse, și atât îi era destul. Un lucru nu știa dânsul: că Simina, de sâlă, bucuros l-a sărutat și ea pe Șofron. Și orișicine i-ar fi spus-o aceasta, el i-ar fi răspuns că minte. Simina însă o știa și aceasta, și de aceea începu să tremure în tot trupul când dete cu ochii de Iorgovan.

Ea însă nu era supărată pe Șofron, nu-și făcea sie însăși muștrări, ci se întorcea cu pas hotărât spre casă uitându-se drept în ochii lui Iorgovan, ca și când ar fi voit să zică: „Tu ar trebui să faci ca alții să nu îndrăznească a mă săruta“. Iorgovan îi înțelegea privirea și fiindcă se simțea vinovat, se făcea că n-o înțelege și se arăta vesel.

Un singur om era care s-ar fi mâniat rău dac-ar fi văzut cele petrecute: acesta era Busuioc. Să-l puie păcatul pe un slugoi să sărute fata de dragul căreia feciorul își omoară calul: n-ar fi avut ochi să vadă feciorul, nici inimă să o mai poată răbda pe sluga aceea un ceas măcar în preajma casei lui.

Dar el nu știa nimic.

Știa numai că e zi de secerătoare și că satul vede când ies oamenii lui la câmp.

– Voioși, băieți! nu vă lăsați, fete! le strigă el închinând paharul. Simino! Șofroane, și tu, măi Iorgovane, dați înainte, voi sunteți de casă!

Flăcăii, prinseră fetele-n joc și începură să chiuiască, apoi ieși Vica, stăpâna casei, ieși Filip cu pușca-n spinare, ieșiră și copiii mai mici, și după ce se întremă veselia, fetele începură să cânte și sccerătorii plecară cântând și jucând la câmp.

Iară veselia-i bună și plăcută, și când o găsește omul, cu una cu doauă n-o părăsește.

Atât erau de veseli oamenii, încât Șofron uitase că trebuie să se simță nenorocit când Iorgovan se afla în apropierea Siminei. El nu cânta, pentru că nu știa să cânte, nu făcea glume, pentru că nu știa să le nimerească, nu spunea minciuni, pentru că n-avea de unde să le scoată; le ținea însă celor ce cântau isonul, mormăind și el din când în când, râdea de se prăpădea când făceau alții glume și asculta cu gura căscată minciunile altora. Treaba lui era să adune snopii și să-i așeze în cruci bine încheiate, ca nici vântul să nu le răstoarne și nici ploaia să nu strice bobul. Și de câte ori lua câte un snop în furcă și-l simțea că e greu, inima îi râdea de bucurie, și pentru ca bucuria să-i fie mai mare, lua câte doi și trei snopi deodată și se ducea cu ei ținând furca-n sus ca un steag. Iară când se nimerea să scormonească vreo

prepeliță adăpostită sub snop, el se lua după ea și mare îi era mirarea că n-a prins-o din zbor.

Simina și Iorgovan nici ison nu le țineau celor ce cântau, nici de glume nu râdeau, nici la minciuni nu ascultau, nici prepelițele din zbor nu alergau să le prindă: ci își trăiau ziua lor albă.

Cosașii mergeau înainte, pas cu pas, culcând lanul greu în brazde lungi și groase și oprindu-se din când în când, ca să-și scoată cutea din teacă și să tragă cu ea de-a lungul coasei ce răsună departe sub bătaia pietrii. În urma lor fetele sprintene adună cu secerea harnică brazdele în mănunchi. Vin apoi flăcăii cu brațele vânjoase, întind legătoarea, adună mănunchii pe ea și o strâng sub genunchele lor greu, ca țeapăn să fie snopul. Tocmai în coadă sunt cimpoeșul, lăutarul, băieții cu fedeleșul și Șofron cu furca-n trei coarne de fier.

Și merg mereu înainte, și precum merg, lanul se culcă-n calea lor și crucile li se ridică pe urmă.

Iorgovan merge și el cu dânșii, mai leagă ici un snop, mai colo altul, mai stă fără de nici o treabă, mai se uită dacă crucile sunt bine clădite, e stăpân, și stăpânul trebuie să-și puie mâna la toate.

Ca din întâmplare se duce să strângă-n snop mănunchii adunați de Simina, și mai cu drag îi adună decât alții, pentru că din mâna ei trece în a lui. Ea se uită din când în când peste secere la el, și el

din când în când peste snop la dânsa, și așa vorbesc pe neauzite și se înțeleg unul pe altul.

– Nu te-ai supărat? îi zice ea în cele din urmă.

– Șofron e un nătărău! îi răspunde el și se depărtează, pentru ca peste câțva timp iar să se întoarcă.

Simina îl urmărește cu ochii, și-l cheamă, și-l aduce, și-l ține aproape de dânsa. Iar tac și iar își trec de la mână la mână mănunchii cu spicuri grele.

– Dar vezi – îi zice ea, tot cea dintâi – obraznicul mănâncă praznicul.

Iorgovan scăpă legătura din mână și rămase privind nedumerit la dânsa.

– Nu te înțeleg, îi zise el. Vrei să fac și eu cu dânsul?

– Nu! îi răspunse ea râzând. Eu să fac.

Iorgovan se făcu roșu ca bujorul. Îi era rușine, și nici el însuși nu putea să-și deie seama de ce: pentru că e atât de slăbănog, încât lasă ca o fată să-i zică vorbele aceste, ori pentru că-i este dragă fata care le zice. Destul că-i era rușine și nu-l mai ținea locul. Mai legă un snop, apoi se depărtă.

Simina se făcu acum și ea roșie. Era fată mare și se muștra că a grăit vorbele acelea, și era mândrită că el a îmbrâncit-o la ele. De aceea fața i se întunecă din ce în ce mai mult, și ea nu-l mai căuta cu ochii, ci se apropia pe-ncetul de celelalte fete și intră în vorbă cu ele.

Iorgovan trase de câteva ori cu ochiul spre dânsa și văzând că nu mai întâlnește ochii ei, iar nu-l mai ținea locul.

Fata știe că iar trec mănunchii din mâinile ei în ale lui și se depărtă cu totul de celelalte fete; ea însă nu mai îndrăznește să se uite la el, nici să-i vorbească.

– Lesne te superi, îi zise el într-un târziu.

Simina se îndreptă spre el și se uită liniștită la fața lui.

– Eu! îi răspunse apoi. Un lucru să știi: poți să mă nenorocești pe toată viața, dar gând rău n-am să-ți port niciodată.

– Nu știe omul care o să-i fie gândul de mâne, grăi flăcăul turburat.

– Ba știe! îl întâmpină fata, adunând un nou mănunchi. Știe – zise iar după ce-și ridică secera de pe brazdă – fiindcă simte ceea ce nu poate ști.

Nu-i mai păsa acum dacă cei de dimpregiur îi aud vorbele ori nu, căci toate le răbda, afară de una: ca Iorgovan să-i pună dragostea la îndoială.

– Știu – urmă ea liniștită – o văd, o simț în tot ceasul că ți-e rușine de dragostea ce o ai cătră mine și te ferești ca nu cumva lumea să afle despre ea: dacă nu mă pot supăra de asta, Iorgovan, n-o să mă supăr de nimic în viața mea.

Lui Iorgovan îi venea să răcnească.

– Nu-mi mai zice vorba asta – îi zise el înecat – că mă omor. Lasă! haid' să tăcem! Uite, mie mi-e destul să știu că-mi ești în apropiere, fără ca să te văd, fără ca să-ți aud glasul, și pământul pe care l-ai călcat tu îmi saltă sub picioare când îl ating, și spicul care a fost în mâna ta, spicul ăsta mă farmecă. Doamne! cât de tristă e viața mea, și tot așa aș fi gata să sufăr muncile iadului de dragului unei singure zile din ea.

– Și eu, Iorgovane, grăi Simina mișcată.

– Atunci, haid' să tăcem, zise el iar, că vorbele sunt făcute ca oamenii să-și ceară cu ele pânea de toate zilele; pentru aceasta nu s-au făcut încă vorbe, și nici nu-i nevoie de ele. Uită-te-n ochii mei precum mă uit și eu într-ai tăi, și dacă nu mă înțelegi, atunci n-ai în tine aceea ce-ți dă înțelegerea.

– Te înțeleg, Iorgovane, răspunse ea, dar uite – adăugă arătând spre Șofron, care alerga tocmai după o prepeliță – aș voi să te văd și pe tine alergând să prinzi pasărea din zbor.

Iorgovan se uită lung după Șofron.

– E nebun, grăi el zâmbind. Eu aș fi umblat s-o prind din cuibul ei când ridicam snopul; dacă a început o dată să zboare, ori n-o mai prinzi, ori o strivești când pui mâna pe ea.

– Unde dai și unde crapă! zise ea. Eu cu gândurile mele și tu cu ale tale. Aș voi să te văd și pe tine vesel ca pe dânsul.

– Se vede că are de ce să fie vesel, îi răspunse Iorgovan.

Simina se uită la fața lui și se încredință că el n-a grăit acele vorbe ca să o mustre pe dânsa, și nu se gândea Iorgovan la cele ce se petrecuseră dimineața, dar se gândea dânsa, și obrajii iar i se roșiră.

– Nu are – zise dar – ci crede numai.

– Are cine crede că are, nu cine are numai, grăi Iorgovan.

– Atunci crede și tu!

Iorgovan se întristă și rămase pierdut pe gânduri.

– Lesne e nădejdea când ți-e puțină dorința – zise el în cele din urmă – dorința mea e mare, Simină, și mă tem de nădejde.

Astfel, din vorbă-n vorbă, iar ajunseră acolo de unde nu puteau să meargă mai departe.

Șofron? el îi vedea schimbând din când în când câte-o vorbă, dar ce-i păsa lui de-un papă-lapte ca Iorgovan.

El i-ar fi crăpat lui Iorgovan în doauă capul dacă l-ar fi văzut sărutând pe Simina, iar Iorgovan nici nu era măcar supărat.

Tot așa zicea și Neacșu. Pentru că dragostea e dragoste, și dacă ți-e dragă o femeie, nu prea te pricepi la glume.

Ei! e frumoasă fata și e deșteaptă; îi place să petreacă cu dânsa. Și nici dânsa nu prea ține la el, căci altfel s-ar fi supărat pe Șofron.

Așa zicea Neacșu, așa credea el, și fiindcă așa credea, era vesel, tușea din când în când, îl treceau întruna sudorile, se obosea la tot pasul, dar era vesel toată ziua.

Seara târziu, după ce oamenii începură să se aline, el își căută rost să fie singur cu fiică-sa.

O iubea și el pe Simina, ar fi iubit-o chiar și dacă nu ar fi fost frumoasă, iar așa cum era, ar fi iubit-o chiar și dacă nu i-ar fi fost fată.

Niciodată însă el n-a simțit atât de viu că o iubește ca acum, după ce se întorsese de la secere obosit de-l dureau toate încheieturile. Seara toată el a șezut la o parte pe un petroi de la colțul șurii, răzămându-și spatele de stâlpul cel mare. Era dus în gânduri, dar ochii lui nu se depărtau de la fiică-sa.

Îl apucase deodată dorul de casă, de satul lui, de oamenii cu care și-a petrecut viața, de biserica în care s-a cuminecat atât de adeseori, de morminții în care atât de des a aprins de ziua morților luminările de ceară galbenă, topită din fagurii stupilor săi. Mulți și lungi ani trecuseră de când s-a spart cea din urmă oală de pragul casei lui, și numai ca din poveste-și mai aducea aminte de părinții și de frații săi, de soția și de

copiii săi, dar cum se uita acum la fiică-sa și cum se gândea la dânsa, morții lui unul câte unul înviau.

„Taica, fie iertatul, taica întreg“, își zise el oprindu-și privirea asupra ochilor ei. Nu erau tot acei ochi, nu tot acele gene, dar din o singură căutătură a lor se întrăma întregul om așa cum el fusese odinioară.

„Maica, fie iertată, maica-ntreagă“, își zise apoi, când privi la buzele ei.

„Și totuși – urmă el iar – parcă o văd pe Saveta când mă uit la dânsa: așa își dedea fie iertata părul din față, așa își suga buzele, ăsta îi era glasul în tinerețe și tot ca dânsa rostea vorba“, zise el iar.

Toți erau, în sfârșit, rămași într-însa, dar nici unul mai mult decât el însuși. Pe sine însuși nu se vedea Neacșu în fiică-sa: el își simțea sufletul trecut în trupul ei cel tânăr și plin de viață. Plecări bune și rele, slăbiciuni și apucături, firea cea așezată și îndărătnică, toate erau rupte din el și de aceea toate mângâieri pentru sufletul lui.

El îi făcu Siminei semn să se apropie.

– Ce-i, taică dragă? îl întrebă ea, cuprinsă de îngrijare.

– Nimic, Simina Tatii – îi zise el, făcându-i loc pe peatră – șezi aci lângă mine, aproape. Sunt obosit și mi se întramă puterile când mi te simt aproape.

Simina ar fi vrut să-și puie capul pe umărul lui, dar ăsta nu era obicei la dânsii.

– Nu mai lucra dacă te simți slab, îi zise ea, muștrându-se în inima ei că l-a făcut să plece de acasă.

– Nu-i așa, fata mea, îi răspunse el. E de mult de când n-am lucrat, și de aceea obosesc atât de lesne; simt însă că munca-mi prinde bine, nu mor eu așa de lesne.

– Nu vorbi de moarte, grăi ea cu inima încleștată.

– Zic numai așa, întâmpină el, și timp îndelungat rămaseră tăcuți.

Nu-i vorba, mai curând ori mai târziu trebuia să moară și el și să rămâie dânsa singură.

Ei nu vorbiseră niciodată despre Iorgovan; așa, pe nesimțite, luaseră înțelegere între dâșii ca lucrul acesta să-l lase neatins. Acum el o prinse de mână și se uită lung la fața ei.

– Crezi tu – îi zise apoi – că Iorgovan o să te ieie de nevastă?

Simina își opri răsufarea, și bătaile inimii îi slăbiră: îi era greu să răspundă, dar îi părea bine că e cineva în lumea căruia poate să-i vorbească și despre aceasta.

– Nu cred, răspunse ea.

– Ești cuminte, fata mea, grăi tatăl. Rău ar fi dac-ai crede, și mai rău ar fi dacă s-ar întâmpla una ca aceasta.

– De ce, taică? îl întrebă ea uimită.

– Pentru că însoțirea făcută fără de voie nu-i pentru oamenii plămădiți ca noi, îi răspunse el.

– Cum, fără de voie? cine să-l silească?

– Slăbiciunea lui – grăi bătrânul – și asta nu ține toată viața, nici n-o au cu toții pentru tine. Nu te face, fata mea, pui de cuc în cuib de cioară – urmă el peste puțin – că nu-ți este firea pentru aceasta. Tu ai durmit astă-noapte aici, întinsă pe un braț de fân, și ai durmit bine, dar ei au durmit în paturi cu perini de puf și n-au să uite niciodată c-ai durmit în șura lor.

– Nu-mi pasă, taică!

– Poate că nu-ți pasă acum, zise el, dar o să vie vremea când o să-ți pese. Tu nu știi să ștezi la masa lor, nici să mănânci cu lingura lor, nici nu știi să te îmbraci în portul lor, nici să vorbești în limba lor.

N-a crezut Simina niciodată că Iorgovan o va lua de nevastă, cel puțin așa zicea, că nu crede; acum însă, când îl vedea pe părintele ei atât de îngrijat, ea începu a se teme că tot o va lua Iorgovan și ar fi voit să-i arete bătrânului că n-ar fi o nenorocire pentru dânsul, nici pentru dânsa.

– Taică – îi zise ea – m-am gândit și eu la toate; dar, vezi, slujnică să-i fiu, tot m-aș simți fericită: e om cuminte și cu inimă bună.

– Dar e slab de înger, îi răspunse bătrânul. Dac-ar fi om ca Șofron, ai putea să treci și prin foc și prin apă alături cu dânsul; dar grea e tovărășia

cu un om care nu se uită mereu înainte, ci caută la tot pasul în dreapta și în stânga, ca să vadă cum vor alții să-l ducă. Dar ce vorbesc eu?! adăugă peste puțin. Cum ți-a fi data, așa-ți va fi norocul. Dar tot așa vrea să știi cum o să-ți fie!

Ce să vorbească mai departe?!

Știa ei oare care este și care nu este adevărul, ca să stăruiască asupra lui?!

Neacșu ar fi voit să nu mai fi grăit vorbele pe care le-a scăpat, iar Simina ar fi voit să plângă și nu putea.

– Dumnezeu să te poarte-n căile tale! zise el în cele din urmă și se ridică.

– Mai rămâi, taică, îl rugă, cine știe când ne-o mai veni să stăm așa împreună.

El se așeză din nou lângă dânsa și-o întrebă ce voiește.

– Nimic, taică, răspunse ea, apoi își puse capul pe umărul lui și începu să plângă.

– Fata mea, draga mea fată! plângi, că e bun plânsul, grăi el mișcat, uitându-se mereu în fața ei.

VII

Cumnatul lui Busuioc era popa Furtună de la Socodor.

Nu-l chema Furtună pe părintele Ioan, dar așa-i zicea lumea și lumea știa ce zice.

Primind scrisoarea cumnatului său, el începu să zâmbească.

Unde l-o fi strângând opinca de-i este așa de grabă?!

Căci de holeră nici nu putea să fie vorba. Doctorii dovediseră că nu mor de holeră decât cei ce se îmbolnăvesc și n-au în ei destulă putere pentru ca să se facă sănătoși; de aceea stăpânirea își schimbase poruncile și orânduise ca oamenii să nu mănânce castraveți, nici pepeni, nici poame necoapte, și dacă, cu toate aceste, ar muri, să li se facă groapa c-o palmă mai adâncă decât la ceilalți. Asta Busuioc trebuia s-o știe, și chiar dacă n-o știa, n-avea el nevoie de barba lui popa Furtună pentru ca să se descurce cu holera.

Popa începu să-și scarmene barba. Acesta era obiceiul lui când îi venea vreun gând bun.

Avea și el vreo douăzeci de jugăre sămănate cu grâu și aștepta să-i vie secerători, ca să nu fie silit a se căciuli pe la poporenii. Era lucru minunat: n-avea decât să-i ieie pe cei de la Busuioc. Apoi era vorba să pună caii la căruță, și grozav îi plăcea lui popa Furtună să meargă și să vie, să bată drumul și câmpurile.

— Preuteasă! Preuteasă! striga el uitându-se prin casă a-și alege cele ce-i făceau trebuință la drum, pușca, pătașca, cornul cu prav, scăunelul în trei picioare, păhărelul de apă și dichisul cu tacâm, căci fără aceste nu se putea.

Ieșea după-prânz, cu gândul de a se întoarce-n amurg, însă el le lua toate cu dânsul, pentru că, altfel, nu-i priia vânătoria. Dacă ar fi să cauți cu de-amănunt, nu prea îi ședea bine popii pușca, dar dacă i-ar fi trecut cuiva prin minte să-l oprească de la vânătoare, el și-ar fi ras barba și ar fi făcut ca Iorgovan. Fără de câne și fără de pușcă nu putea trăi popa Furtună.

— Ce-i, popă? s-a aprins casa? întrebă preuteasa ivită-n ușă.

El se uită sperios la ea.

— Așa-i! te-am chemat, zise el iute. Foarte bine! lasă, că fac eu, nu mai am trebuință de tine. Stăi! ce-mi mai trebuie? urmă apoi peste puțin, oprindu-se în mijlocul casei și puindu-și mâna pe frunte.

— Dar unde vrei să pleci? îl întrebă ea râzând.

— La Curtici, răspunse el adunându-și boscârțele; o să aduc și secerători. Uite! — urmă apoi dându-i scrisoarea — citește și tu. E vreo treabă la mijloc. Acu mă duc și acum mă-ntorc.

Grăindu-le aceste, el o apucă în semn de ziua bună de ureche și ieși, iar pe când preuteasa se ivi-n curte, el ședea-n căruță, cu pușca la dreapta, cu traista la stânga și cu prepelicarul la picioare.

— Haid'! — îi strigă apoi vizitiului — și nu dormi, dobitocule.

— Încotro, părinte?

— La Curtici!

Cât ținu drumul prin sat, popa ședea popește la locul lui, uitându-se mereu la cai, ca să le vadă mersul; îndată însă ce ieșiră la câmp, el se ridică în picioare și luă frânele din mâinile slugii, ca să-i arete cum se mână caii dacă vrei să-i înveți la treapăt bun. Zboru, prepelicarul, sări și el în locul popii și se așeză țeapăn, uitându-se drept înainte și tresărind mereu când se ivea câte o pasăre în calea lor.

Și iar se așeza popa și se dedea jos prepelicarul, și iar se ridica popa și sărea prepelicarul în locul lui. Zboru știa apucăturile stăpânului său, și niciodată ei nu-și steteau unul altuia-n cale.

Busuioc simțea că se apropie cumnatul său, îl vestiseră câinii satului, care se țineau totdeauna haită de căruța ușurică a lui popa Furtună, în vreme ce popa-l pune pe slugă să tragă mereu cu biciul între ei, supărat că nu poate să facă el însuși treaba aceasta și mulțumit de câte ori se nimerea ca sluga să piște pe vreunul din ei.

— Ce-i, ce s-a întâmplat? întrebă el chiar mai-nainte de a se fi dat jos din căruță.

— Toate la timpul lor, îi răspunse Busuioc. Acum îți mulțănesc numai că nu ne-ai uitat.

Dar popa Furtună nu era omul care poate să aștepte; el voia să știe acum, neîntârziat, pentru ce l-a chemat Busuioc. Întrând în casă, el îi zise surorii sale: „Bună ziua!“, își dete mâna să i-o sărute

nepoată-sa, Persida, apoi îl luă pe cumnatul său la o parte, ca să-l descoase.

Busuioc era om trecut de patruzeci de ani și cu vreo zece ani mai bătrân decât cumnatul său, însă acesta era popă, ba chiar om de frunte între popi, și de aceea neamurile nu făceau nimic fără de a-l fi întrebat mai-nainte pe dânsul. Și nici nu era nevrednic părintele Ioan de trecerea pe care o avea la neamurile sale. Așa iute și furtunos cum era, el nu se pripea niciodată, ci-și lăsa timp. Și acum el asculta cu luare-aminte și dedea mereu din cap și zâmbea din când în când cu neîncredere.

– Pagubă de calul acela, zise el necăjit. Nu-ți spuneam eu să mi-l vinzi, că n-ai tu oameni care să știe a umbla cu el?

– Lasă-l în știrea Domnului de cal! grăi Busuioc supărat. Ia spune-mi, ce să fac eu acum.

– Nimic! îi răspunse popa scurt. Tineretul să-și facă el singur treburile.

– Stăi! grăi Busuioc așezat. De când a venit fața aceea la casa mea, stau mereu ca pe spini, fiindcă nu știu cum să mă port cu dânsa. Ce fac eu dacă băiatul își pune carul în pietri și o ia de nevastă?

– Nu-ți cunoști feciorul, îi răspunse popa.

– Nu cunoști tu fata, întâmpină Busuioc. N-aș voi deloc s-o am noră, dar așa bătrân cum sunt, dacă aș fi văduv, m-aș face luntre și punte s-o am de

neastă. E deșteaptă, popă, și binefăcută, și e frumoasă mare minune.

– Apoi nu-l știu eu pe Iorgovan al nostru?! grăi popa râzând. Trebuie să fie ceva de dânsa dacă a făcut de dragul ei cale atât de lungă. Dar n-o ia, cumnate. Tu ai lua-o pentru că ești bătrân, iar el n-o ia pentru că e tânăr și n-are nevoie. Lasă-l, frate, lasă-l să-și trăiască și el traiul.

– N-am zis că nu-l las, răspunse Busuioc. Te gândește, numai că greu mi-ar fi s-o am noră dac-ar trebui să-mi fie rușine de ea. Vezi tu – adăugă el mai iute – nu știu, s-o pun la masă cu mine, ori să n-o pun?

– Să n-o pui dacă n-o vrei noră!

– Dar dacă mi-o voiește băiatul?

– Nu te învoi!

– De asta nu poate să fie vorba, răspunse Busuioc hotărât; mi-e fecior și nu pot, pentru că nu știu dacă fac bine ori rău. De aceea te rog pe tine să-l descoși pe băiat, ca să știu ce să fac, unde-o pun, cum îi vorbesc.

– Cumnate, fii om cuminte, grăi popa nerăbdător; nu te speria de umbra ta. Lasă-l, că încetul cu încetul i se urește de dânsa.

Busuioc se uită lung la el și dete de câteva ori din cap.

– Du-te de vezi fata, îi zise apoi, vorbește cu ea, și vino să ne înțelegem dup-aceea.

Popa Furtună stătuse destul la un loc, era obosit de atâta liniște și foarte mulțumit că se poate duce mai departe. El își adună dar boscârțele, luă pe Filip cu dânsul și ieșiră, ei doi și cu prepelicarul trei, la vânătoare.

Iorgovan era posomorât. Iar i se înăcrise viața. Simina fusese toată ziua tăcută și nu se depărta deloc de tatăl său, încât el nu se apropia de dânsa.

Zărindu-l acum din depărtare pe unchiul său, el se depărtă fără de veste din preajma Siminei. Îl știa pe popa, ținea la el și n-ar fi vrut, Doamne ferește, ca să bănuiască ceva.

Părintele Ioan, sosind la secerători, le zise bun lucru și începu să certe mai pe unul, mai pe altul dintre dâșii, pe o fată pentru că nu ține bine secearea, pe un flăcău pentru că nu sucește bine legătorea ori nu strânge din destul pe un cosaș, pentru că nu răstoarnă bine brazda: de toți se lega popa, tuturora le găsea pricină.

Iorgovan mergea în urma lui și aștepta la tot pasul să-i vie rândul.

– Dar tu cine ești? o întrebă el pe una dintre fete.

Fata-i sărută mâna, își spuse numele, și satul, și părinții.

– Prea bine, grăi popa și se duse la alta.

Simina-l știa pe popa Furtună. O dată îl văzuse, dar atunci mai multe zile de-a rândul își făcuse de lucru cu el, întrebând mereu pe alții ce-i și cum și de unde, iar despre popa Furtună oamenii știau multe și mărunte. Dar îi era destul să-i audă glasul și să-i vadă pasul, pentru ca să-i cunoască firea.

„Acesta-i om care se ceartă toată viața, dar nu se supără niciodată“, își zise ea; văzând că el vine pas cu pas spre dânsa, lăți un mănunchi ca să-i poată vedea spicile, alese apoi câteva dintre cele mai frumoase, le înnodă paiul potrivindu-le în chip de aripă și rupse în cele din urmă paiele, o șchioapă din jos de nod.

Când se apropie popa, ea-l aștepta cu legături de spice în mână.

Iorgovan simți că i se aprind obraji.

– Ce-i asta? întrebă popa privind cam pierdut la dânsa.

– Seceriș, părinte, răspunse ea întinzându-i legătura de spice.

Popa își luă pălăria din cap, ca să puie spicele la ea, apoi o apucă pe fată de mână și-o întrebă cu voie-bună:

– Dar tu de unde-ai răsărit?

Simina îi sărută mâna.

– E a noastră, părinte, îi răspunse Neacșu.

Părintele Ioan se-ntoarse și se uită lung la bătrânul slăbănog și uscat de boală și de arșița soarelui.

– A ta e fata? – îi zise – și de unde ești tu?

– De la Zimbru suntem, părinte; suntem crâsnic la biserică.

– De la Zimbru? foarte bine! Ce mai face părintele Teodor?

– E bine, slavă Domnului – răspunse bătrânul – tocmai acum în postul Paștilor a vrut bunul Dumnezeu de i s-a nimerit noroc la casă.

Popa Furtună se duse mai departe la alt om și iar la altul, el înainte ducând de-o mână pe Simina și ținându-și în cealaltă pălăria, iar după el Iorgovan și frate-său Filip.

Și e lucru nu știu cum să te ieie cineva și să te poarte așa, trăgându-te după dânsul: Simina abia își mai putea stăpâni râsul, iar lui Iorgovan îi venea să între în pământ de greu ce-i era.

În cele din urmă ei trecură toți oamenii și, ajungând la o cruce de grâu, popa se opri.

– Dar tu ce mai zici? o întrebă el pe Simina.

– Eu, părinte? – răspunse ea zâmbind de-i ieșeau toți dinții mărunți la iveală – eu zic să-ți pui pălăria în cap, că te arde soarele.

Popa-și puse pălăria, apoi lăsă mâna Siminei ca să se scarmene-n barbă.

– Prepelițe sunt? întrebă el întorcându-se spre Iorgovan.

– Foarte multe! îi răspunse flăcăul.

– Atunci haid'! ia-ți și tu pușca și vino cu noi.

Îi plăcea grozav popii să împuște prepelițele din zbor.

Iorgovan ar fi voit să spuie că și-a uitat pușca necurățată, că nu-i prea știe rândul, că trebuie să rămâie la secerători, dar cu popa Furtună multă vorbă nu se putea face: ori te lua cu sila, ori te lăsa în mijlocul drumului. Plecă dar popa, îi plecară și nepoții, și Simina rămase singură la crucea de pe miriștea țepoasă.

Iorgovan se uită o dată-napoi, nu mai știa; să se întoarcă ori să se ducă și să n-o mai vadă.

– Haid', grăbește, îi zise popa. Pare-mi-se că-ți umblă mințile într-altă parte, adăugă apoi peste puțin. Măi Iorgovane, bagă de seamă, că dai de dracul!

Tu mă știi pe minc; să nu te puie păcatul să te legi de fată! Dacă ți-e de fete, are taică-tău destulă stare să te însoare și destule neamuri să-ți dea perechea potrivită. M-ai înțeles?! Fata nu-i slută și-i mai vicleană decât o șerpoaică cu pui: să nu aflu că umbli după ștregării.

Ce-ar fi putut el să zică?! Nu știe el oare că pe unchiul său nu poate să-l scoată din ale lui?! Asta o

știa. Dar nu știa Iorgovan cum judecă unchiul său despre dânsul. Ștreqării?! Asta era vorba? El umblă după ștreqării: atât, numai atât? De alta nu le este bună Simina?!

„Parcă nu tot a mea e vina!“ își zise el amărât și se duse mai departe la vânătoare.

Erau trei inși și cu Zboru patru, dar numai Zboru era-n apele lui: popa dedea mereu greș, Iorgovan se trezea totdeauna prea târziu, iar Filip nici nu înțelegea cum e cu puțință ca cineva să creadă că poate nimeri o pasăre care nu doarme pe creangă. Îi era lui popa Furtună destul să deie o dată greș pentru ca să-i intre-n cap gândul că n-a plecat cu noroc de acasă și să nu mai poată nimeri.

– Mi-ai stricat tot cheful, îi zise el răstit lui Iorgovan, apoi își aruncă pușca-n spinare și se întoarse în sat, certându-l mereu pe Filip că e papă-lapte, că e prinde-muște, că e mămăligă nefeartă și câte și mai câte.

– Ce-i? întrebă Busuioc după ce se văzu singur cu dânsul.

Popa își aruncă pușca, și cornul, și păhărelul, și pătașca, și dichisul cu tacâm, toate una peste alta, în pat.

– Știe dracu ce să mai zic, zise apoi aprins. Și adecă de ce să le iau tot eu toate-n spinare?!

– Nu ți-am spus?! grăi Busuioc așezat.

Vorba aceasta popa Furtună nu putea să o sufere.

– Ce mi-ai spus?! îi întimpină el trăgănind vorbele. Așa-i cum am zis eu. De unde?! Nici vorbă! L-a încurcat fata, atâta e toată treaba. Dar, vezi, l-a încurcat rău.

– Asta o zic și eu – grăi Busuioc nedumirit – și de aceea te-am pus pe tine să-l descoși, fiindcă mie nu-mi venea bine.

– Lasă-l, frate, să se descurce el! strigă popa mânios; ce te amesteci în trebile lor! Las-o să-și spargă capul de zid!

– Și dacă și-l sparge și el?

– Îmi rad barba! răspunse popa hotărât. Și n-avea popa jurământ mai greu decât acesta, fiindcă nimic nu l-ar fi durut mai puțin decât să-și radă barba.

Însă Busuioc nu era mulțumit cu barba cumnatului său.

„Nu s-a lămurit încă, își zice el; să-l mai las să se gândească.“

Și-l vedeai pe popa că nu e lămurit, fiindcă se plimba mereu prin casă și muta la tot pasul câte ceva din loc.

– Cine dracu a adus-o pe pădureanca aceasta aicea! strigă el în sfârșit, adunându-și unul câte unul boscârțele.

– Eu am adus-o, cumnate – îi răspunse Busuioc cu inima îndoită – chiar eu, și uite, îmi aduc aminte că-mi părea bine când am găsit-o, fiindcă oamenii lucrează mai cu inimă când au de aceste în preajma vederii lor.

– Atunci nu te mai plânge, grăi popa și plecă strigând să i se puie caii.

– Vii mâne să te pui la cale cu oamenii! strigă Busuioc.

– Viu!

– O să mai vorbim atunci.

– Eu nu mai am nici o vorbă!

Busuioc tot ca mai-nainte, căci – în zădar! – omul cu copii tot părinte rămâne, și părintele, oricât de bătrâni i-ar fi copiii, tot copii îi știe și nu poate crede că ei vor face ca oamenii cu minte. Îl chemase pe popa pentru ca acesta să-l facă s-o creadă aceasta și acum nu putea să-l creadă pe popa.

„Eu în tinărețele mele aș fi făcut prostia aceasta, își zicea el; iar feciorul meu e tinăr.“

Uita Busuioc că el era feciorul tătâne-său, iară Iorgovan era feciorul lui Busuioc.

Întorcându-se de la vânătoare, Iorgovan călcară și măsurat. Trăise în timp de câteva zile mai mult decât alte dăți și luni întregi și i se părea c-au trecut ani de zile de când a plecat după secerători. Noaptea petrecută-n bătătura de la Șiria, drumul făcut de la Cil

la Zimbru, întâlnirea lui cu Simina, toate i se păreau depărtate și despărțite prin multe și însemnate întâmplări de clipa în care se afla. Și trecute erau toate, toate.

Simina era mai tristă de cum fusese toată ziua: avea de ce să fie. El nu era trist: n-avea de ce să fie.

Alte dăți îi era groază să se apropie de dânsa: acum nu-i păsa dacă-i este ori nu aproape, dacă o vede ori nu, dacă-i vorbește ori nu.

Simina se uita din când în când la el și simțea că nu mai e omul cuprins în luptă cu neastâmpărul său.

– Iorgovane! vreau să vorbesc astăzi cu tine, îi grăi dânsa când secerătorii pleacă spre sat.

– Astăzi e și acum, răspunse Iorgovan.

– Acum nu pot, grăi dânsa.

– Cum vrei – zise el – când vrei: n-o să mai poți zice că mi-e greu când mă vede lumea cu tine.

– Mi-e greu mie! șopti ea înecată, și ei își urmară calea mergând tăcuți unul după altul, Neacșu în urma lor, iară Șofron când trei pași la dreapta, când trei pași la stânga.

VIII

Seara, după ce oamenii au început a se alina, Simina umbla cuprinsă de neastâmpăr de ici și până colo și nu putea să se depărteze, pentru că bătrânul nu-și mai lua ochii de pe dânsa.

– Taică! eu mă duc și mă întorc! îi zise ea, voind să se depărteze.

El o apucă de mână și o întrebă unde se duce.

– Am o vorbă cu Iorgovan, răspunse ea cu inima deschisă.

Bătrânul îi strânse mâna mai tare, dar nu-i zise nici da, nici ba. Ea știa mai bine ce-o duce. Ar fi voit s-o pună înaintea sa și să se uite mereu la ea până ce nu i se vor fi stâns vederile: simțea totuși că dacă ea voiește, voiește și el, și dacă ea nu poate rămânea, îi pare și lui bine când o vede plecând.

Și Simina o știa aceasta: i-o spuse bătrânul nu cu graiul, nu cu ochii, ci cu mâna cea uscată. Ea se plecă asupra lui, îi sărută părul de pe frunte, apoi se depărtă, iar bătrânul rămase liniștit la locul său. Liniștit? nu, asta nu e vorba! Rămase cu viața oprită-n loc.

Iorgovan, da! el era liniștit. Aștepta și el, dar aștepta ca omul care știe că nu în zadar așteaptă și are timp să aștepte.

Își făcea băiatul de lucru prin curte.

Șofron stetea în ușa grajdului: acolo îi era locul. Aștepta și el, el însă ca omul care ar dori ca zadarnică să-i fie așteptarea. Când Simina se ivi în curte, el tuși o dată.

Simina se dete cu inima încleștată înapoi. Nu știa dacă el a zăpsit-o ori nu, dar o dată cu capul n-ar mai fi ieșit.

Iorgovan plecă după dânsa.

Ea ridică mâinile și-i făcu semn să se depărteze.

Șofron ieșea în mână cu furca de fer din grajd: se ducea să coboare din pod o furcă de fân pentru cai.

Nu! tot n-ar fi voit Iorgovan ca sluga tătâne-său să-l vadă stând noaptea de vorbă cu Simina. Trebuia să mai aștepte.

Șofron coborî fânul și-l duse-n grajd, iar Iorgovan se întoarse spre casă. Nu știa ce să facă. Era supărat. Intră: te pomenești că Simina nu se mai întoarce, crezând că el nu mai iese, ori se întoarce și nu-l găsește. Nu intră: ce-o fi gândind sluga!? Oamenii cinstiți își fac treburile ziua, la lumina mare. Era supărat, supărat pe Simina, pe Șofron, pe sine însuși, supărat pe toată lumea. Mai mare înșă decât supărarea îi era rușinea de lucrul pe care îl făcea și nu putea să-l facă.

Busuioc avea fecior și n-avea astâmpăr. Nu i-a trecut niciodată prin minte să-l întrebe pe feciorul său unde se duce și când se întoarce: asta era treaba lui. Acum însă tatăl nu-și găsea locul: ar fi voit să știe unde se află și ce face, ar fi voit însă fără ca să întrebe pe cineva.

În cele din urmă el se ridică de la masă, unde steteau cu toții de vorbă. Par' însă că toți știau de ce iese și cu ce gând pleacă: în clipa când întinse mâna spre broasca ușii despre curte, el se întoarse, intră în

casa cea mare, se duse la fereastră și se uită în noaptea luminată de lună plină.

Șofron se cobora din pod cu o furcă de fân, Iorgovan se întorcea spre casă, iar la capătul grajdurilor Simina stetea înaltă și nemișcată.

Îi era și lui Busuioc rușine de ceea ce făcea, dar nici el nu putea să nu o facă, avea datoria de a ști cele ce se petrec.

Acum tremura și el, tremura și Iorgovan, tremura și Șofron, tremurau cu toții în trupurile lor și neastâmpăratul pornit de la Simina îi cuprinsese pe toți: dedeau toți din prisosul vieții lor.

Unul singur dedea din lipsă, și tocmai acesta tremura mai tare, Neacșu, care nu mai avea timp să aștepte. El se ivi la colțul șurii, privind țintă la fiică-sa, care înainta iar spre curte.

Șofron iar tuși.

„Care va să zică, ăsta stă la pândă?!“ grăi Iorgovan în el și plecă hotărât spre Simina.

Șofron ieși cu furca-n mână.

Iorgovan se făcu că nu-l bagă de seamă.

Acum Șofron aruncă furca cât colo și o luă drept spre feciorul stăpânului său, care se opri în cale și-l așteptă.

Simina rămase încremenită, iar Neacșu plecă spre cei doi flăcăi.

– Ce vrei tu cu fata aceea? întrebă Șofron liniștit, de tot liniștit.

– Ce vrei tu? îl întrebă Iorgovan.

– Eu vreau s-o iau de nevastă! răspunse Șofron.

– Eu nu vreau s-o iau! grăi Iorgovan deschis.

– Atunci las-o-n pace!

– Nu mă lasă ea pe mine!

Șofron se dete un pas înapoi. Acum era acum: ce putea el să facă?

– Minți – strigă el – minți, minți!

Simina cuprinsă de frică, făcu un pas înainte și se puse între amândoi.

– Nu minte, Șofroane, grăi dânsa ridicând mâna. De când e lumea nu s-a spus adevăr mai mare.

Șofron rămase cu ochii țintiți la pământ, și pământul nu se deschidea ca să-l înghită.

Ridicându-și apoi privirea, se uită lung și la Iorgovan, și la Simina: ar fi vrut să vadă ce este în el de ca îl iubește atât de mult și ce lipsește în ea de el nu este gata să între în foc pentru dânsa.

– Nu s-a sfârșit încă! grăi întorcându-se înapoi. O să vedem, o să mai pățim noi multe.

Neacșu rămase neclintit între Simina și Iorgovan.

Era dus Șofron și era parcă dus pentru vecie; Simina îl alungase, și nimeni nu-i putea zice să se întoarcă.

Bătrânul se uita drept în fața lui Iorgovan. Multe ar fi vrut să-i zică, dar cu o singură vorbă Simina îl dezvinovățise.

– Și dacă nu vrei, de ce nu vrei? întrebă el în cele din urmă.

Iorgovan știa de ce nu voiește, dar era bătrânul acela slăbănog căruia nu voia să i-o spună, pentru că îl dureau grozav cuvântul său în urechile lui.

– De ce nu vrei dacă vrei, că de vrut vrei? întrebă Neacșu stăruitor.

– Pentru că nevasta mea nu are să-mi fie numai mie nevastă – îi răspunse Iorgovan – ci și părinților mei noră și rudelor mele om din casă, și ar trebui să fie moarte de om.

Pe Simina o înecă plânsul.

Iară Busuioc, n-auzise nimic din toate acestea, și era bine că n-a auzit, pentru că n-ar mai fi avut ochi să-și mai vadă feciorul care l-a osândit atât de greu.

Când îl văzuse pe Șofron mergând spre fiul său, deodată a și înțeles ce-l duce pe slugă și, cuprins de spaimă, începu să pipăie prin întuneric și tot cu mâna goală ieși.

Când s-a ivit în pragul casei, Șofron se întorcea înapoi, iar ceilalți trei steteau la potrivite depărțări unul de altul.

El îi spuse lui Iorgovan să încuie ușa când se va întoarce în casă, apoi se duse să se culce.

Întrat abia, el auzi cheia în broască și pașii lui Iorgovan prin tindă, dar tot nu putea să doarmă.

Feciorul lui și sluga lui se certau asupra unei fete, și feciorul lui n-avea destulă virtute în el ca să-și rumpă gândul de la o fată după care umblă și sluga.

Popa Furtună însă tot el cel mai cu minte.

– Nu ți-am spus eu? zise el după ce Busuioc îi spuse cele ce văzuse. Așa e cum am zis: dacă i-ar fi de-nsurătoare, nu s-ar ascunde când voiește a sta de vorbă cu dânsa. Lasă-l, frate, să-și trăiască și el tinerețile.

– Ba nu-l las! grăi Busuioc scurt.

Îl vedea, parcă, pe Pupăză făcând mătânii și sărutând pământul.

– Ia-o cu tine – îi zise apoi hotărât – și grija mea e să nu se mai întoarcă.

IX

Când popa ieși la câmp să se tocmească cu secerătorii, plecă și Busuioc cu el până în grădina de la marginea satului, ca să vadă cum stau treburile cu mașina de treierat.

Mașina era scoasă în mijlocul grădinii, și oamenii se căzneau tocmai să mute și locomobila, un lucru care nu se poate face fără gălăgie.

– Mai domol, mai domol! – strigă Busuioc – că nu vă gonesc tătarii.

Oamenii urmară a-și face treaba cu mai puțină gălăgie, dar cu mai mult zor.

Și nu e bun zorul când umbli cu lucruri primejdioase ca mașina de treierat.

Grăbit era mai ales Pupăză, care n-ar fi voit deloc să se mai supere Busuioc și acum: el se uita mereu când la mașinist, când la Busuioc, gata să puie mâna la toate și să sară de ici până colo, și dacă i-ar fi zis Busuioc, el n-ar mai fi stat pe gânduri, ci s-ar fi aruncat cu paie cu tot în focul cazanului. Căci era bun om Busuioc, milos și iertător.

După ce mutară locomobila și o așezară în dreptul mașinei, umplură cazanul ei de apă, îi deteră foc, și pe când mașinistul o potrivea din aburi, Pupăză se uita țintă la el.

– Trage chinga! îi strigă mașinistul.

Pupăză lucra de trei ani și mai bine la moara cu foc, dar tot se mai temea de roate și inima i se făcea cât un purice de câte ori se apropia de vreuna din ele. Voind dar să tragă chinga peste roata ce pune mașina în mișcare, el închise ochii, își ținu trupul departe, potrivea iute chinga și se dete iute înapoi.

Roata se învârti de câteva ori, apoi chinga scăpătă și mașina se opri.

– Prostule! grăi Busuioc și se duse el însuși să potrivească mai bine chinga.

Asta Pupăză n-o putea suferi. Sări asupra chingii, o apucă și-o potrive mai bine pe roată, dar mâna lui rămase strivită sub chingă, și precum se învârti, roata-l smânci și pe el cu dânsa, îl ridică în aer și-l aruncă în celelalte două roate, care-i sfârâmară într-o clipă oasele și-l aruncară în cealaltă parte.

Locomobila scose un şuier de se spărie tot satul și mașina se opri, iar Busuioc puse mâinile în cap și-și întoarse fața, ca să nu vadă carnea de om ce se zbătea la picioarele lui.

– Oprește-o! îi strigă el mașinistului. Afurisit să fie ceasul în care am adus-o în curtea mea.

Grăind aceste, el se întoarse iar și plecă asupra lui Pupăză.

Nu mai trăia, dar nici mort nu era încă: trupul lui tot se mai zbătea, buzele i se mișcau, răsuflarea nu i se oprise.

– O luminare! zise Busuioc. O luminare! strigă el iar, uitându-se în toate părțile, ca să vadă dacă tot nu i se mai aduce luminarea.

O luminare?! Puțin lucru! însă tocmai fiindcă e puțin, oamenii nu se gândesc totdeauna la el: nu e

clipă în care moartea să nu-l poată ajunge pe om, și oamenii tot nu-și poartă lumina la dânșii.

Pupăză muri fără luminare, și Busuioc se întoarse zguduit acasă.

Mort de moarte năprasnică, strivit de roatele mașinei de treierat: ăsta era un lucru nemaipomenit în Curtici, și pe cât de iute se duse vestea despre el, pe atât de în grabă alergară și oamenii la moara lui Busuioc.

Murind, omul încetează a mai trăi, dar nu pierе din lume: sufletul lui rămâne și petrece cu cei vii, umblând pribeag de la om la om, ca să-și ceară de la fieștecăre dreptatea, să mângâie pe cei ce i-au îndulcit viața și să mustre pe cei ce i-au amărât-o, și vai ție dacă vei fi greșit de dânșul, căci pretutindenea unde se ivește el stai și tu, ca să fii judecat.

– Ce ți-e omul – grăi Fuștei – om cu minte ca Busuioc, să nu se gândească el că la treburi de aceste nu se pun oameni ca Pupăză!

– Dar bine a făcut, săracul, Dumnezeu să-l ierte! îi întâmpina Petrea lui Feregă, care știa c-așa i-o fi fost data și ținea ca lumea să nu arunce asupra lui Busuioc vina pentru cele petrecute.

Să-l ierte Dumnezeu?!

Adecă de ce să-l ierte?!

Ce-a făcut el în viața lui?

Satul întreg, mic și mare, toți îl știau ca și când le-ar fi fost om din casă, toți simțeau că în viața lor nu-l vor uita, căci singur el fusese în felul lui și le plăcea tuturor să vorbească de dânsul, de mila pe care atât de adeseori a deșteptat-o în sufletele lor și de hazul ce și-au făcut cu el.

Iar Pupăză murise fără luminare.

Saveta lui Șoric știa bine că-ntocmai ca în viață va cutreiera și după moarte tot satul și va da mereu târcoale prin preajma casei lui Busuioc, încât o să-ți fie groază a mai ieși noaptea la uliță.

Așa zicea și Vica și-i vedea mereu făcând mătăanii și sărutând pământul.

Și fiindcă nici Busuioc nu zicea altfel, ținea să-l îngroape cu toată cinstea: să-l întindă în casa lui, să-i facă pomenile.

Vica însă ținea ca mortul să rămâie, după cum cere obiceiul, unde i s-a stins viața, iar Vica era stăpâna casei și avea tot dreptul de a stăruii să nu i se aducă strigoii pe cap.

Așa zicea și popa.

Era năcăjit popa Furtună că nu s-a oprit și el la moară, ca să fi putut vedea cu ochii lui cele petrecute, căci așa lucru nu în toate zilele se poate vedea.

– Nu se poate! grăi el hotărât. Poți să-l întinzi pe perini de mătase, să-i aprinzi o mie de luminări, dacă a murit fără luminare, n-o să-ți vie oameni la

priveghie și popii n-au voie să-l prohodească, nici să-l îngroape în pământ sfințit, poți să-i dai pomeni peste pomeni, dar n-o să ți le primească nimeni.

– Asta e treaba mea! îi răspunse Busuioc.

– La asta nu te pricepi tu, îi întâmpină popa. Dacă Dumnezeu ar fi voit să i se facă toate, l-ar fi lăsat să moară cu moarte firească.

– Se-ntâmplă câteodată și lucruri pe care nu le-o fi vrând Dumnezeu, grăi Busuioc și-l lăsa pe popa cu soră-sa.

Era mojić Busuioc când îi sărea țăndăra.

Dar și popa era îndărătnic când se supăra.

– Să-i facă ce vrea! – grăi Vica – dar eu plec și nici nu mă mai întorc până ce nu vor fi măturat casa-n urma mortului.

– Ba tu rămâi, zise popa, și plecă și el, să-i arate lui Busuioc că tot nu va face precum voiește el.

Și peste un ceas tot satul știa că Busuioc s-a pus în pizma cu Vica și cu popa Furtună și că popii nu vor nici să-l prohodească pe Pupăză, nici să-l îngroape în pământ sfințit.

X

La câmp secerătorii culcau ca mai-nainte lanul în brazdele lungi, adunau brazde, strângeau snopii, și Șofron clădea crucile.

Veni apoi și popa, să se puie la cale cu oamenii.

Iorgovan, care-n tot timpul fusese liniștit și oarecum aspru, începu să râdă dușmănește când află că popa o ia și pe Simina la Socodor.

Simina își ridică cu îndărătnicie capul.

Așa-i găsi vestea despre cele petrecute la moară.

Mașina l-a frânt pe Pupăză de l-a făcut... mare minune cum l-a făcut!

– Ei! și? întrebă Iorgovan.

Nu înțelegea el că atât numai nu poate să fie destul spre a-l scoate pe om din ale lui.

Când el plecă dimpreună cu popa, ca să vadă cu ochii săi, Simina făcu o mișcare ca și când ar fi voit să-l oprească. Îi era frică, singură nu știa de ce: nu voia să-l știe aproape de locul unde un om a murit cu moarte năprasnică, nu voia să-l știe văzând roatele care l-au strivit pe acel om, nici omul, nici locul, și parcă-l vedea mereu pe el în roate, și simțea că dacă ea însăși vedea, nu s-ar mai putea stăpâni, ci s-ar arunca orbiș în ele.

N-avea însă Simina de ce să se teamă.

Sosind la moară, el se uită la mort.

Era Pupăză, tot acel Pupăză pe care-l știa din copilărie, care-l purtase-n cârcă, pe care atât de adeseori îl necăjise și care pe el nu l-a năcăjit niciodată.

El se întoarce spre mașină.

Chiga, roatele și dulapul erau pline de sânge: vedea că aici s-a petrecut lucrul. Dar nu înțelegea Iorgovan cum au putut roatele aceste să-l răsucescă pe Pupăză încât să-i stoarcă viața din carne și din oase. Căci grozav de țeapăn îi părea lui întrată viața în carnea și-n oasele omului.

Mașinistul îi arată cum l-a apucat roata pe Pupăză, cum l-a aruncat în celelalte roate și cum i-au sfărâmat aceste oasele.

Acum Iorgovan înțelegea, vedea cu ochii; se întoarce iar spre mort, ca să-l vadă și-n aievea.

Era Pupăză și era mort; dar era mort și nu mai trăia: asta să-ntâmplă-n toate zilele; asta o pot toți oamenii!

El se mai uită o dată la roate, apoi se depărtă, dus ca să nu le mai vadă, și tot le vedea mereu stând tăcute, nemișcate, pline de sânge și ademenitoare în osiile lor de fier.

Simina se uita în calea lui.

Venea drept, cu capul sus, cu pasul ușor, iar ochii nu îi mai erau ascunși sub genele dese, ci se aruncau îndrăzneți în lume: acesta era feciorul lui Busuioc bogătoiul, omul mândru și încrezut în el, care nu se sfiește niciodată.

– Eu nu pot pleca, grăi Simina. Nu pot eu să-l văd așa și să mă depărtez.

O lovise greu acest om, dar simțea că dac-ar călca-o în picioare, ea ar săruta călcâiul ce-o apasă.

Ea se uită și iar se uită la el, cum te uiți la omul pe care ai voi să-l siluiești a intra în voile tale.

– Iorgovane! – îi zise ea în cele din urmă încet – tu ai mințit ascară și minți și acum.

– Eu? îi răspunse el zâmbind. Am o deosebită slăbiciune de a minți, și dacă i-ar veni Dracului poftă să mi se puie călare în spate, zău m-aș fâli că eu l-am încălecat pe el. Pagubă numai, că Dracul nu are poftă!

– Ba are Dracul poftă, mare poftă! întâmpină ea. Știi tu că e vorba că eu plec mâine de aici?

– Știu, răspunse el.

Simina tăcu. O durea nepăsarea cu care el rosti această vorbă și-i venea să se depărteze iar de la dânsul.

– Iorgovane! îi zise apoi peste puțin cu amărăciune, dar liniștită ca totdeauna. Tu știi ce faci și-i fi având cuvintele tale, și nu te mai întreb ce s-a întâmplat de te-ai făcut cum ești. Nu crezi tu însă că lucrul ăsta trebuia să fie făcut altfel? nu simți tu că rușinea mea e mai mult decât toate.

– Așa mi-e pofta! îi răspunse el, râzându-i în față.

– Și dacă te-ai pomeni că eu nu voiesc să plec?! îi zise ea îndărătnic.

Iorgovan se uită speriat la dânsa.

– Și dacă taică-tău zice să pleci? o întrebă el.

– Nu zice!

– Dar vrea!

– Tocmai pentru că voiește, trebuie să fac după cum mă trage inima mea și mă povățuiește gândul meu, zise ea. E vorba de viața mea, Iorgovane, de norocul meu și nu voiesc să blestem pe nimeni: mai bine să mă căiesc toată viața.

– Rămâi, soro! grăi el rîzând iar. Eu te-am adus și trebuie să te ții. Tot omul să poarte beleaua pe care și-a luat-o din draga lui voie!

– Îlh! grăi Simina și se întoarse înscârbită de la dânsul.

Scârbă îi era Siminei, nu însă de el, ci de sine însăși, de el îi era groază.

XI

Seara era priveghie la casa lui Busuioc, iar la priveghie se cere voie bună și multă gălăgie.

Și era gălăgie la casa lui Busuioc.

Ținuse Busuioc să se știe că moare cu cinste cine a trăit în casa lui și să-i arate popii ce poate el când vrea: casa era plină de oameni, popii erau gata să-l prohodească pe mort, iar de pomană, grija lui.

Însă nici popa nu stătuse cu mâinile în sân.

Mortul nu era întins în casa cea mare, ci jos, într-una din odăile slugilor; Vica, stăpâna casei, ședea

înfundată într-un iatac și nu voia să știe de nimic; groapa nu se săpa înlăuntrul morminților, ci tocmai la șanțul de împrejmuire; popii ziceau c-o să-i facă prohod, dar prohodul nu era decât o moliftă de iertăciune; iar bocitoare nu găsisse Busuioc, căci femeile sunt fricoase. Oamenii jucau cărți, se băteau în palmă cu cârpa împletită, spuneau povești, râdeau din când în când; dar popa zisese că lucrul acesta nu poate să aducă noroc, iar popa era popă: ei le făceau toate la porunceală și cu frică, uitându-se mereu la ușă și la fereștri, ca să vadă dacă nu cumva se ivește Ucigă-l-Toaca, fie vreun strigoi, ca să le ceară socoteală pentru gălăgia ce o fac.

Nimeni însă mai mult decât Busuioc nu simțea că nu sunt a bine cele ce se petrec: era frânt și muiat, atât de mâhnit, încât Neacșu se uita cu milă la el și nu se îndoia în sufletul lui că Pupăză i-a fost frate.

Hotărându-se a intra la mort, pădureanul își scutură picioarele, își netezi părul și-și puse pălăria jos lângă ușă; dar el se opri, cuprins de sfială, în prag.

Era singur mortul; nimeni nu ședea la dânsul, nimeni nu-l bocea.

– Să-i deie Dumnezeu odihnă! grăi Neacșu, făcându-și cruce. Iartă-mă, Doamne! dacă-ți calc voința, adause apoi peste puțin și întră, luă un scaun și se așeză într-un colț al casei.

Nu putea el să vadă casa pustie: mortul acesta îi era, parcă, lui frate și cel mai apropiat om din lume.

Simina ședea pe un buștean de la capătul casei, dusă-n gânduri. Din când în când îi curgea câte-o lacrimă peste obraz: ea o lăsa să se usuce pe el.

Într-o casă era mortul, într-alta Busuioc, iar într-alta Vica, și Iorgovan nu era nicăiri.

Întorcându-se de la câmp, el a stat cât a stat, apoi s-a dus. Era vorba că s-a dus la moară, ca să vadă cum stau lucrurile acolo. Îl aștepta Simina, îl aștepta mereu să se întoarcă, și precum îl aștepta, inima i se strângea tot mai tare și pământul tot mai tare-i ardea sub picioare. Ce face el? unde se află? de ce nu se mai întoarce? nu cumva i s-a întâmplat ceva? Sfinte Doamne! nu cumva i s-au urât zilele? Trebuia să-l vadă și să nu-l mai scape din preajma vederii sale.

Ea-și șterse lacrămile și se ridică.

Dar unde să plece și cum așa, fără de veste?

Bătrânul era la mort. Ea nu putea să între la el, n-avea în ea destulă inimă să vadă acum un mort întins pe masă.

Șofron stetea-n ușa grajdului, răzemat de ușchior.

Ea se duse drept la el.

Șofron se cutremură când o văzu apropiindu-se de dânsul.

– Șofroane, – îi zice ea – dacă ar fi să mă caute taica, spune-i că mă întorc în curând.

El o apucă de mână, o strânse și o ținu câțva timp, apoi întrebă:

– Unde vrei să te duci?

– Tu știi. De ce mă mai întrebi? De ce mă silești să ți-o spun?! răspunse ea înecată.

Șofron se uită lung la ea.

– Uite! zise el. Am fost obraznic cu tine, dar să nu mă crezi așa. Nu știu de ce, dar atât de bine îmi pare c-ai venit acum la mine, încât grozav de bine îmi pare! Lasă, că mă duc eu și ți-l aduc. Știu eu ce-i asta, Simino! adăugă apoi depărtându-se.

Simina își acoperi fața cu amândouă mâinile și intra de plâns în grajd.

Șofron în fugă se duse și în fugă se întoarse.

– Nu vrea să vie, grăi el amărât.

Simina-și șterse lacrimile.

– Unde se află? întrebă ea.

– Aici la un loc.

– Unde?!

– Nu poți tu să te duci acolo.

– Unde?!

– La birt, îi răspunse el turburat.

Simina se îndreptă, făcu o mișcare, ca și când ar voi să se întoarcă, apoi întrebă cu sfială:

– Îi este acesta un obicei?

Șofron nu era dintre oamenii care înțeleg și ceea ce nu li se spune, dar era om cu multă inimă și simțea când nu putea să înțeleagă.

„Da! da! îi este un obicei. Îi place să meargă la birt. Și dacă întră o dată, nu mai este chip să-l scoți.”

Acesta era răspunsul care-i dedea brânci.

– Nu-i adevărat! strigă el îndărătnic.

– Ce nu-i adevărat? îl întrebă ea mirată.

– De un an, de când sunt aici, o singură dată l-am văzut și pe el la chef, și acu de a doua oară!

– Haide! haide! zise ea plecând înainte. Haid', ca să nu mă duc singură!

Șofron plecă cu pas hotărât în urma ei.

Iorgovan petrecea.

Într-o odaie retrasă de la birtul cel mare ședeau cinci inși împregiurul unei mese încărcate cu sticle și cu pahare de tot felul, unele pline, altele răsturnate. Iorgovan era singur pe o canapea din fund; la dreapta lui ședea Vasilică, scrietorul notarului, la stânga Șarica, o fată de aici din Curtici, pusă sus pe colțul mesei, între sticle și pahare. La ușa odăii cântau cinci țigani, iar Buczy Arpád, un prieten de școală a lui Iorgovan, juca în mijlocul odăii un ceardaș cu Borișca, o altă fată de aici din Curtici.

Iorgovan bătea mereu din palme, șuiera ceardașul și era vesel.

Un chelner veni să-i spuie la ureche c-a trimis taică-său sluga să-l cheme acasă.

– N-am vreme! răspunse el, și-și urmă a-și petrece. Am spus că n-am vreme.

Chelnerul ieși mulțumit de acest răspuns; dar peste puțin se ivi Șofron în ușă.

Iorgovan sări mânios în picioare, Șarica se dete jos de pe masă, iar Buczy dete o dată din pinteni și se opri în loc.

– Spune-i că nu mă duc! strigă Iorgovan. Să nu-mi strice cheful, că le dau dracului toate.

– Să-ți spun eu ție o vorbă, și rămâi cât îți place, grăi Șofron, apoi se duse la el și-i spuse încet că Simina e afară și vrea să-l vadă.

Iorgovan stete o clipă ca scos din sărite.

– Ei! strigă apoi, dând cu pumnul în masă. Foarte bine! Să vie și ea să petreacă cu noi. O aduc aici.

– Pe cine?! Pe cine?! strigară ceilalți.

– O să vedeți voi, le răspunse el și ieși.

Simina se dete un pas înapoi când îl văzu apropiindu-se cu pas șovăitor de dânsa și parcă-i era rușine de a fi venit.

– Haid', fă! îi zise el apucând-o cu brațul. Acum e acum! Acum ca niciodată!

Fata se simți cuprinsă de groază, dar nu încercă să i se pună împrotriva, ci rămase sfiită înaintea lui ca prepelița ce se vede apucată fără de veste.

Șofron simțea că nu e de vorbit cu Iorgovan. E însă mare lucru când omul se știe tare.

– Lasă fata! – grăi el apăsând vorbele – că e pagubă de doi oameni ca noi. Nu e fata asta de seama ta.

– Nu e de seama mea?! întrebă Iorgovan întorcându-se spre el. Cum așa?! Dar adecă ce cauți mereu lângă dânsa? Ce vrei mă?! strigă apoi, punându-se drept în fața lui Șofron. Știi tu cine sunt eu?!

– Un ticălos ești, un om de nimic! răspunse Șofron.

– Șofroane! strigă Simina arucându-se între amândoi. Haid', Iorgovane! – urmă apoi stăruitor – haid' să înțrăm să petrecem. Nu-l vezi tu că nu știe ce zice?

– Ticălos eu?! strigă Iorgovan voind s-o deie în lături. Stăi să vedem!

– Iorgovane?! – urmă ea – vrei tu să te pui aici la ceartă cu el? Haid', haid', să înțrăm.

– Care va să zică tu vrei să te duci cu el?! întrebă Șofron rece.

– Da! ea voiește! răspunse Iorgovan și o apucă iar cu brațul, ca să o ducă.

– Șofroane! – grăi Simina plecând – tu vezi că trebuie.

Sosită apoi în pragul odăii retrase, fata se opri uitându-se la masa-ncărcată, la țigani, la cei doi tovarăși, se uită la Iorgovan și la cele două fete, apoi își trase cu vârful degetelor peste frunte. O apucase parcă un fel de amețeală, se uita parcă de sus într-un mare adânc și adâncul o trăgea spre el; grozavă îi părea plăcerea desfrâului ce-i răsărea din păharele răsturnate, din fețele țiganilor și din părul încâlcit al celor două fete.

– Dacă ție nu-ți este scârbă de aceste, să rămânem – zise ea fricoasă – să rămânem și să petrecem.

Iorgovan se uita și el la masă, la cei doi tovarăși, se uita la Simina, și la cele două fete, se uita la Șofron, care stetea ca un stâlp de piatră în dosul Siminei.

– Nu vreau! zise el muiat, apoi se întoarse și plecă șovăind mai departe.

Simina-l apucă de braț, ca să-l sprijinească, iar Șofron rămase-n urma lor, călcând pe vârful degetelor, ca să nu-i supere prin zgomotul pașilor săi.

Grozav se simțea de nenorocit, și totuși îi părea bine.

– Lasă-mă! grăi Iorgovan peste puțin, dându-se la o parte. Merg eu și singur.

– Dacă te supără, îi răspunse ea.

– Mă supără! grăi el, apoi se desfăcu, se mai duse câțiva pași și începu în cele din urmă să plângă.

Simina își acoperi iar fața cu amândouă mâinile și se opri din drum, dar acum nu mai putea să plângă.

Iorgovan se opri și el, se uită câtva timp la ea, apoi deodată, se lăsă căzut înaintea ei, ca și când ar fi voit să sărute pământul de la picioarele ei.

Fata bătu îngrozită din palme și rămase o clipă cu mâinile-nclăștate.

– Haid' – grăi apoi plecându-se spre el – să-l ducem, să-l culcăm.

Iar Neacșu, ieșind într-un târziu de la mort, s-a uitat în toate părțile. Fata lui! unde era fata lui? ce s-a făcut fata lui?!

Când Simina și Șofron se apropiau cu Iorgovan, bătrânul stetea în porțiță.

Ei se opriră.

– E taica – grăi Simina – du-te și-i spune să se uite prin curte, ca să nu ne vadă nimeni când înțrăm cu el.

Și Neacșu stetea de pândă, în vreme ce sluga și Pădureanca îl furară pe feciorul lui Busuioc în grajd, ca să-l ascundă.

– Taică, grăi Simina după ce se văzu singură cu părintele ei. Tu vezi că mâne nu putem pleca de aici.

Neacșu dete din cap.

Nu mai putea el să-și vadă fata în casa aceasta, unde mortul e părăsit, stăpâna casei se pune în pizmă cu stăpânul și feciorul umblă rătăcit.

– Fata mea! grăi el cu blândețe. Tu știi că n-am vrut niciodată să calc voința ta, dar acum trebuie să fie cum zic eu.

– Nu pot, răspunse ea; nu că nu vreau: nu pot. Mi-e frică, taică, mi-e frică, mă tem c-o să mă blestem toată viața. Nu-l vezi tu unde a ajuns?!

Vedea Neacșu. Dar ce-i păsa lui de feciorul lui Busuioc, bogătoiul din Curtici?! avea el însuși o fată, una singură, ca puține în lume, și aceasta nu putea să rămâie aici.

– Haide! zise el hotărât, apucându-și o șuviță din părul cărunt, și blestemă părul acesta.

– Rămâi tu! – îi răspunse ea – că tu poți.

„Vine dacă mă vede pe mine plecând“, își zise el.

„Rămâne dacă vede că eu nu plec“, își zise ea.

S-au înțeles toată viața lor: cum să nu se înțeleagă acum, când se află în culmea vieții?!

XII

Trebuie să se și supere omul câteodată: altfel ori se clocește, ori prinde mucigai.

Aceasta era vorba cu care-și sfârșea popa Furtună toate supărările.

Des-de-diminează era la Curtici, și nu venise ca să-și ieie secerătorii: aceștia puteau să meargă și singuri, căci era acasă preuteasa și ea se pricepea la treburile gospodăriei mai bine decât dânsul. El era popă și trebuia să-și caute de popie: a venit cu patrahir, ca molitvelnic și odăjdii, ca să slujească și el mortul de la casa lui Busuioc, fiindcă Busuioc îi era cumnat și casele lor erau una și aceeași casă.

Busuioc îl știa pe cumnatu-său și n-avea de ce să se mire; simți cu toate aceste că-l trece un fel de junghi prin inimă când îl văzu dându-se jos din căruță.

Ca nealte dăți, popa se dete așezat, iar nu pe sărite, la pământ, apoi se scutură de prav și-și potrivea hainele pe trup, ba tropoti chiar cu picioarele, ca să-și curățe încălțăminte, ceea ce el nu făcea decât la scările vlădicului poate. Busuioc se uita îngrijat la el, dar nu numai că nu-l întreabă despre cele petrecute, ci ar fi voit să-l roage ca deocamdată să nu-i spuie nimic. Avea destule pe capul lui.

Însă popa Furtună nu era omul care tace când are ceva de spus.

– Nu ți-am spus eu?! grăi el cam răstit după ce se văzu în casă.

– Ce mi-ai spus, cumnate? întreabă Busuioc fricos.

– A intrat holera și la noi, răspunse popa. Ieri au murit doi, și astăzi o să mai moară câțiva.

Busuioc rămase câțva timp înlemnit.

Să pună caii la căruță, să-i încarce pe oameni și să-i ducă de unde-i luase: acesta era gândul care-l cuprinsese mai-nainte de toate.

Însă ar fi trebuit să ieie o hotărâre ca să o poată face aceasta, și acum, când îl avea pe Pupăză mort în casă și aștepta s-o mai vadă și pe Simina plecând, el nu mai putea lua nici o hotărâre. Și chiar dacă ar fi putut, nu l-ar fi lăsat popa, care avea douăzeci de lanțuri de pământ, pe care voia să le secere cât mai curând, ca să nu-l apuce toiul holerei cu ele în câmp.

– Cum socotești tu; ce vrea Dumnezeu, grăi Busuioc, și ei nu mai vorbiră despre aceasta.

Aveau și ei alte treburi.

Văzându-l pe Busuioc de tot muiat, popa și Vica se întreceau a umbla în voile lui: Vica stăruia să-l mute pe mort în casa cea mare, iar popa ținea să-l prohodească șapte preoți și să-i sape groapa în mijlocul morminților. Însă Busuioc ridica mereu degetul și zicea că toate trebuie să rămâie așa precum sunt. Căci dacă nu face nici un rău, omul nu are de ce să se mustre.

Iară Iorgovan ședea înfundat în iatacul său.

Strivit de gândul celor petrecute, el nu mai avea în el destulă putere ca să deie față cu oamenii.

„Un ticălos, un nemernic!“ așa-i zisese sluga, și putea să i-o zică aceasta.

Așa steteau lucrurile când Neacșu se pregătea de plecare.

Oamenii porniseră încetul cu încetul la Socodor, și el îi vedea depărtându-se într-un șir lung spre marginea satului.

Trebuia să plece și el, și neapărat că pleca, însă parcă uitase ceva.

Simina ședea pe bușteanul de la colțul casei și nu se mișca.

Îl văzuse pe popa dându-se din căruță, o văzuse pe Vica scoasă oarecum din ale ei, îl văzuse pe Busuioc de tot muiat cum era, îl văzuse și pe Iorgovan întorcându-se cu ochii în pământ de la grajd, vedea întreagă această casă învrăjbită și nu putea să se miște din loc, nici să înțeleagă încăpățânarea tătâne-său.

Neacșu de mult acum își rupsese gândul de a o mai face să plece cu el, dar simțea că în curând ea va pleca în urma lui.

Și dacă totuși nu ar fi plecând?

El nu putea totuși să-și ridice desagiile de la pământ.

Și totuși el trebuia să plece cât mai neîntârziat, chiar acu să plece, pentru ca să nu să poată împăca cu omul ce-i desparte.

Și dacă totuși se împacă?!

„Atunci eu nu mai am fată!“ răsună lung în sufletul lui.

Nu! nu! el va avea fată, și fata lui era a lui.

„Cum îi va fi dată!“ grăi el îndreptându-se. Ea are dreptate: când știi că moartea poate să te ajungă în tot ceasul, nu trebuie să-ți calci pe inimă. Și asta o știe omul.

El se depărtă spre casele slugilor, ca să-și ieie ziua bună de la Șofron.

– Noroc să-ți deie Dumnezeu, îi zise el întinzându-i mâna.

Șofron strânse mâna și o ținu lung în a sa, ca și când ar fi voind să-l oprească, ca să-i mai spuie ceva.

Căci avea ce să-i spună, fiindcă sluga popii îi șoptise-n taină o vorbă.

– Care va să zică te duci la Socodor? întrebă el.

– Mă duc, răspunse Neacșu.

– Uite! – grăi Șofron, ținându-l mereu de mână – știi că la Socodor au murit mai mulți oameni de holeră?

Neacșu își scoase mâna dintr-a lui și rămase înaintea lui câtva timp drept, înalt și cu fața uscată.

– Mai dă-mi și o luminare! grăi el apoi.

Șofron se-ntoarse în casă și-i aduse un colac și o luminare, căci colac și luminare de ceară se dau de pomană la morți, colacul pentru zilele vieții și luminarea pentru ceasul morții.

– Dumnezeu să ierte! grăi bătrânul primind colacul.

– Dumnezeu să primească! îi răspunse Șofron.

Puindu-și apoi luminarea-n sân, bătrânul se duse cu colacul în mână la fiică-sa.

– Eu mă duc, fata mea, îi zise el.

Simina se ridică, îi potrivea desagiile pe umăr, apoi ieșiră împreună la uliță mergând tăcuți, el înainte, iară dânsa ceva mai în urma lui.

Când ea se plecă să-i sărute mâna, el îi sărută creștetul apoi îi luă capul între mâini și se uită fericit în fața ei.

– Și dacă s-ar întâmpla să-ți fie greu de ceva, îi zise el, să-i spui băietului ăstuia și să nu-ți fie greu de dânsul.

– Știu, taică, îi răspunse ea.

Dup-aceea Neacșu se depărtă cu pas iute, ca să-i ajungă pe ceilalți, iar Simina rămase privind în urma lui și așteptând ca el să se mai uite o dată înapoi; el însă se ducea drept în calea lui și s-a dus până ce nu s-a pierdut din preajma vederilor ei, lăsând-o pe dânsa rezemată de stâlpul de la poarta casei lui Busuioc bogătoiu.

XIII

În drumul Aradului, la mijlocul pusteii Tövisgyház, este o fântână largă și adâncă, cu două cumpene, două jgheaburi lungi, unul așezat pe picioare, pentru vite, altul pus jos pentru oi, și două găleți, una în fântână, iar cealaltă atârnată-n aer,

clătinându-se mereu și scârțiind din când în când sub bătaia vântului.

E zi de duminică, grânele sunt strânse și duse, pusta și șesul în lung și în lat e o pustie deșartă, închis din toate părțile între valuri de apă, ridicate de arșița soarelui de meazăzi în văzduh. Pe ici, pe colo se ivesc, mai pe aproape, mai pe departe, câte un copac, câte o cumpănă de puț, câte o casă, câte un turn de biserică, năluciri neastâmpărate, cufundate acum în apă, întoarse apoi cu susul în jos și aruncate iar în aer, după cum se schimbă vântul și după cum se mută ochiul. Din când în când vântoasele se dau vârtej, adună paie și frunze și prav, le ridică volbură naltă în aer, și se duce, se duce stâlpul frământându-se peste câmp și de-a lungul pravului de pe drum până ce nu se sparge de-ți zboară fărâmurile în toate părțile. Apoi o nevăstuică își iese din gaura pusă-n margine de drum, se pune-n doauă labe, se uită ca o păpușă isteță împregiur și iar – vâșc! – intră la adăpost.

În vârful cumpenei de la puț șade o cioară pribegită și cârâie din când în când a pustiu, iar în dreptul stâlpilor este un car cu doi boi legați la proțap.

Și de mult trebuie să steie carul acesta aici, căci abia a mai rămas înaintea boilor câte o fărâmtură din cocenii de porumb, și ei o adună cu limba, o risipesc iar și iar privesc cu ochi mari când la cocenii din car, când la jgheabul cu apă clocită.

În car e culcat un om cu o doniță lângă el: nu doarme, nu e mort, ci zace.

Busuioc se-ntoarce de la Arad, și Iorgovan mână caii cei buni de le rămâne pravul cale de trei pușcături în urmă.

– Stăi! voiește Busuioc să zică văzând bieteale vite chinuite. Mână, Iorgovane, mână mai iute! zice el, când vede și omul.

Ce a văzut el în drumul lui să nu vadă nimeni, și nimeni să nu simță ce a simțit el.

E grozav lucru moartea, mai grozav e moartea năprasnică, și mai grozav moartea între străini, dar moartea în margine de drum, la loc neumbrit, asta nu poate fi cu voia lui Dumnezeu.

Și el, Busuioc, bogătoiul din Curtici, și-a trimis feciorul cu doauă căruțe, cale de două zile, ca să i le aducă încărcate de oameni în drumul acesta. Era peste putință să nu-și facă muștrări amarnice.

Sosind acasă, el îl găsi aici pe popa, care-l aștepta cu nerăbdare, ca să-l vestească despre moartea lui Neacșu.

Iorgovan rămase ca lovit de trăsnet.

– Nu se putea altfel, grăi Busuioc râzând. Asta de sine se înțelege! Ce holeră ar fi aceea, care i-ar lăsa neatinși pe oamenii mei?! Și mai ales pe Neacșu. E bun Dumnezeu, grozav de milostiv!

Grăind aceste, el se plimba mereu în sus și în jos și iar în sus și în jos, în vreme ce popa sta la o parte și-l privea cu un fel de mulțumire, căci era mulțumit popa totdeauna când se petrecea vreun lucru deosebit.

– Bine! a murit și o să-l îngropăm, grăi Busuioc în cele din urmă oprindu-se în fața cumnatului său. Dar cu fata cum rămâne?

– Mai știi și eu? îi răspunse popa. Te uiți la mine parcă eu l-aș fi adus aici. Când l-ai trimis pe Iorgovan după secerători, știai prea bine că s-a ivit holera: nu ți-a păsat atunci; nu-ți pese nici acum. Moare cine n-are zile.

– Eu însă! – strigă Busuioc răstit – nu mai am zi bună în viața mea dacă fata rămâne pe drumuri.

– Tu știi cum ți-e – grăi popa – aici să nu mă pui pe mine judecător.

Și iar se plimbă Busuioc în sus și în jos.

Erau în casa aceea trei oameni, Busuioc, Iorgovan și Șofron, și unul singur dintre dânșii, Șofron, știa ce voiește, și pe când acesta nu îndrăznește să facă ceea ce voia, ceilalți doi se temeau ca nu cumva să facă din slăbiciune ceea ce în adevăr nu voiau.

Acum Busuioc era pornit s-o facă drept spășire.

– Iorgovane! grăi apoi, oprindu-se în fața feciorului său. Nu pentru că vrei tu, nici pentru că

doresc eu, ci fiindcă așa e rânduit de la Dumnezeu...
M-ai înțeles?!

Iorgovan se cutremură în tot trupul.

– Nu! – zise el umilit – s-o lăsăm aceasta.

Busuioc se depărtă fără ca să-i bage cuvintele în seamă și se duse la Vica.

Peste puțin toată casa știa că Neacșu a murit dar nimeni n-avea voie să i-o spuie aceasta și Siminei. Vica ținea ca fata să nu afle nimic și să rămâie la Curtici, pentru ca nu cumva să se-mbolnăvească și ea; popa îi spusese chiar că Neacșu e bine și nu îndrăznea nimeni să mai spuie că nu este adevărat ceea ce a spus popa.

Simina se obicinuisese a umbla ca-ntre ouă și cuțite: de patru zile, de când se depărtase taică-său, era ca roabă în casa lui Busuioc. Umilită-n gândul ei prin ceea ce făcuse, câteva ceasuri după plecarea lui Neacșu își aduse trebșoarele, ca să plece și ea în urma lui, însă mai era și Vica la mijloc. „Îmi alungă fata de la casă!“ striga Vica de câte ori Simina voia să plece. „Îmi nenorocește băiatul!“ striga de câte ori își vedea feciorul mereu cu ochii în pământ. Iar Simina n-avea în ea destulă vârtute ca să-și calce pe inimă, nu putea să plece cu gândul că-i rămâne o casă învrăjbită în urmă.

Era obicinuită Simina să umble ca-ntre ouă și cuțite, dar acum viața îi părea totuși prea nesuferită.

Vedea că s-au schimbat toate fețele, că toți o ocolesc, că ceilalți vorbesc din când în când prin ascuns și se frământa mereu să-și deie seamă ce oare s-a petrecut. Un lucru știa numai, că schimbarea în fețele și în purtările oamenilor e de când a sosit popa la casă și-și aducea mereu aminte ziua în care a rămas ea singură la crucea de grâu, în mijlocul miriștii țepoase.

Dar cu toată strășnicia Vichii, aceasta nu putea să ție mult.

Era la casa lui Busuioc un om care le îndrăznea toate.

Aflând despre moartea lui Neacșu, Șofron își luă pălăria din cap, și-o puse în cui, apoi se duse s-o caute pe Simina, acum, degrabă, fără întârziere.

El o găsi jos la spălătoare și-i făcu semn să iasă, ca și când o ar fi chemat Vica.

În mijlocul curții el o opri din drum.

– Simino, îi zise, ce neamuri ai tu?

– Un văr și o mătușă la Zimbru – îi răspunse ea mirată – și un alt unchi aici la Cherechi. Nu-l cunosc, dar taica vorbește adeseori de el. Dar de ce mă întrebi?

– A murit taică-tău, grăi Șofron așezat.

– Taica! a murit?! șopti ea.

Înțelegea bine, nu se îndoia că e mort când i-o spunea Șofron, dar vorba aceasta, mort, îi suna a gol

în ureche, nu putea să și-l închipuiască mort pe tatăl ei, nu-l vedea, nu-l simțea mort.

– Și cum a murit? întrebă ea fricoasă.

– De holeră.

– Și, nu știi, cum a murit de holeră?

– Nu știu, răspunse el; știu numai că luminare avea la dânsul.

Simina ridică mâna, și-o trase peste frunte și începu a se freca între sprâncene.

Nu era cu puțință!

Aici la loc străin, așa cum a plecat, singur și părăsit, el nu putea să moară.

Și totuși era mort.

– Ce trebuie să fac eu acum? întrebă ea.

– Nu prea știu nici eu, răspunse el. O să întrebăm vreo babă. Acum du-te și-ți despletește părul, iară eu mă pun călare, mă duc la Cherechi și până la miezul nopții mă întorc cu unchiul tău la Socodor, ca să-l scalde și să-l întindă de priveghi. Pân-atunci vino și tu, ca să-l bocești.

– E bine așa?!

– Bine! îi răspunse Șofron și grăbi spre casă pentru ca să-și ceară bani și un cal de la Busuioc.

Simina rămase privind în urma lui.

Scăldat! întins pe masă! priveghiat! bocit tatăl ei, bocit de dânsa?!

Ea îl vedea, acum îl simțea mort.

– Șofroane! – strigă dânsa plecând în urma flăcăului – nu te duce! Să meargă vreun altul. Tu nu mă poți lăsa pe mine singură.

Șofron se opri.

Așa era: el nu putea s-o lase pe dânsa singură.

Ea înaintă spre el un pas, doi pași, câțiva pași, apoi se opri și scoase un țipet sfâșietor.

– Unde-l întindem pe taica?! unde-i facem priveghia?!

– La mine în casă! îi răspunse popa, grăbind la dânsa.

Simina îi sărută mânilor, apoi începu să plângă și urcă scările casei, despletindu-și părul.

XIV

Noauă săptămâni de zile Simina nu și-a împletit părul, noauă săptămâni de zile în toate serile ea și-a încheiat rugăciunea cu vorbele: „Iartă, Doamne, greșelile mele și-i dă lui odihna morților fericiți!“

Popa l-a îngropat, i-a făcut pomenile, i-a citit iertările, i-a ținut în casa lui fata. Popa? – nu! – preuteasa, căci popa era popă și trebuia să-și caute de popie.

În zădar stăruia Vica, în zădar unchiul de la Cherechi, în zădar mătușa de la Zimbru: Simina nu putea să plece de la Socodor, nu putea să-l lase pe

mortul ei singur. Nu plângea nici pe față, nici în ascuns, nu se ducea nici în cimitir, ca să-i ude mormântul cu lacrimi, dar stetea și voia să steie în satul acesta. Și de câte ori o ispitea gândul a se depărta, ea se trezea pe dealul din Zimbru, mai sus de biserică, între crucile mari vopsite în fel de fețe, și-l vedea cu ochii, viu îl vedea, puindu-și bățul pe țelină, și îl auzea grăind: „Vezi tu, aici, tocmai aci este înmormântat bunicu-tău, aici i-a fost groapa, s-a prăpădit, l-au călcat oamenii, dar aici a fost, și colo al bunichii-ti“. „Iar aici e înmormântat taica!“ răsuna în sufletul ei, și ea rămânea.

Și dacă ar fi vrut să se ducă, n-ar fi lăsat-o preuteasa, căci era singură preuteasa și mai-nainte de a fi venit Simina la casa ei, dar ea nu știuse cât e de rău de a fi singură.

Și totuși tot preuteasa i-a adus aminte c-a rămas pustie casa din Zimbru și că trebuie să-și caute alta.

Se peptena Simina și preuteasa se uita la părul ei.

– Greu se descurcă! zise ea și luă peptenul și ipeptenă părul și începu să-l împletească.

Simina simțea că o năpădesc lacrămile, dar nu zicea nimic: odată trebuia să fie împletit.

Apoi au început amândouă să plângă și au plâns și au plâns până ce n-au încetat a mai plânge.

– Și-apoi, Simino! – grăi în cele din urmă preuteasa – de la Curtici la Socodor nu e cale lungă. Așa din duminică în duminică, tot o să ne mai vedem noi.

„Pui de cuc în cuib de cioară! Simino! fata mea!“, răsuna în sufletul Siminei.

– Pân-atunci o să mai treacă multă vreme! – răs-punse ea cuprinsă de frică, – dac-o fi vreodată și asta.

– Vine Busuioc duminică!

Simina-și plecă ochii și tăcu.

Duminică! acum, duminică?!

Știa dânsa ce voiește Busuioc și se obicinuisе cu gândul că așa are să fie; el însă îi venea prea în curând. Trecură două luni de zile de când n-a mai avut timp de a se gândi la aceasta, și acum nu mai putea parcă să-și aducă aminte de cele petrecute.

Seara, mai-nainte de a fi adormit, ea stete mult timp trează și dusă cu gândul în trecut și în viitor.

Ea însăși le-a făcut, le-a simțit și le-a suferit toate, dar acum, privindu-le cu ochiul ei limpezit în durere, parcă nu le mai credea: gânduri și simțiri se așezaseră cu totul altfel de cum au fost în sufletul ei, și de câte ori se gândea la Iorgovan, obrajii i se umpleau de sânge și o pornire de neîndurare îi trecea prin suflet.

Precum puhoiul surpă, dărârnă, ia, duce și nă-molește, tot astfel și durerea mare curăță sufletul; precum după puhoi abia pe ici, pe colo se mai zăresc

urmele celor foste, tot astfel și după durerea covârșitoare depărtate ni se ivesc și acoperite în uitare cele simțite mai-nainte; dar precum pe urma puhoiului de primăvară crește iarbă verde, tot astfel și durerea mistuitoare lasă în sufletul tinăr a noauă sete de viață.

Câtă nebulie, câte dureri pe urma ei! – și totuși, simțindu-se cumințită, Simina începu să plângă. Era trezită din aiurirea ei, dar pierdut îi era și farmecul vieții, și de câte ori ea încerca să reînceapă povestea curmată, îi răsunau și iar îi răsunau în ureche vorbele:

„Pui de cuc în cuib de cioară! Simino! fata mea!“
Nu! Prea era în curând.

Îi trebuia timp, ca să se mai gândească.

Și totuși ea nu se simțea destul de tare în ea ca să se pună împotriva voinței lui Busuioc.

– Eu am o mătușă, grăi dânsa, și un unchi: să văd ce zic aceștia; să mă ceară de la dânsii.

XV

Popa Furtună se făcuse om așezat.

Nu-i vorba, tot mai mergea la vânătoare, tot mai mâna caii, tot mai ținea la prepelicarul lui, însă parcă nu-i mai priia nimic.

Mult ar fi dat să-l poată face viu pe Neacșu.

El nu era de vină c-a murit, dar tot ar fi fost mai bine să trăiască, ori, dacă-i era data să moară, să fi murit la el acasă.

Cu toate acestea, Simina, fiica mortului, era în casa lui, și de câte ori o vedea, trebuia să-și aducă aminte de răposatul ei părinte.

Și orișunde se ducea, popa Furtună nu putea să scape de Neacșu, fiindcă Busuioc, cumnatu-său, era om știut de toată lumea: și cine oare n-ar fi voit să știe dacă este ori nu este adevărat că Busuioc și-a pus în cap să-și ieie o pădureancă noră în casă?

Mai ales rudeniile cele multe ale lui Busuioc erau foarte nedumirite.

Unii erau de părere că bine face Busuioc, fiindcă e om cu stare, n-are nevoie de nevastă cu zestre, și nu este pe lumea aceasta lucru mai bun decât dragostea între nevastă și bărbat. Dar, mai presus de toate, Simina era frumoasă, și nora frumoasă e podoaba casei.

Alții erau de părere că Busuioc nici nu voiește în adevăr să-și însoare feciorul, dar n-are-ncotro, fiindcă Iorgovan e stăpân în casă, el face tot ceea ce voiește. Și nici nu se putea să fie altfel. Iorgovan, ăsta, ce era el, dacă e vorba? Nici plugar, nici om de carte! Umblase cât umblase la școală până când n-a pierdut rostul plugăriei, apoi, când a văzut că e lucru greu cartea, iar s-a apucat de plugărit, adecă la drept vorbind, a rămas de gură-cască pe acasă.

Iar alții știau că nici Iorgovan nu ține s-o ieie pe Simina de nevastă: cum ar și putea un om ca

dânsul să se îndrăgească de o pădureancă? Ea însă l-a momit cu farmecele ei, îl ține de scurt, i-a murit apoi și părintele, Iorgovan, milos cum e, nu mai putea să scape de dânsa.

Popa Furtună știa că toate aceste nu sunt adevărate; el însă dedea din umeri și zicea că nu știe nimic. Le dedea tuturora dreptate ca să scape de dâșii.

Un singur lucru știa el: că dacă n-ar fi murit Neacșu, Busuioc nu s-ar fi plecat la voința feciorului său și că niciodată Iorgovan n-ar fi stăruit împotriva voinței tătâne-său.

De aceea, de când cu moartea lui Neacșu, popa Furtună se ferea de a vorbi fie cu Busuioc, fie cu Vica, fie cu Iorgovan despre Simina.

Busuioc o simțise aceasta și, la început, parcă prea puțin îi păsa. El însă era deprins să ceară sfatul cumnatu-său în toate treburile și încetul cu încetul se nedumeri.

– Ei! spune – grăi el în cele din urmă – vorbește și tu o dată: ce zici?

Popa se uită zâmbind la el.

– Ce mă mai întrebi? îi răspunse. Parcă tu poți să faci altfel decât așa precum te bate capul! Măcar o dată în viața ta, acum, când e vorba de însurătoarea feciorului tău, fă ce știi.

– O iau în spinarea mea! grăi Busuioc, și de aici înainte lucrul era hotărât.

Cât pentru Iorgovan el trăia în așteptare.

Era învrăjbit cu sine însuși, și firea și dorințele i se schimbau pe ceas, pe minut. Simțământul de strâmtoare însă care îl cuprinsese atunci la Zimbru, când Neacșu se învoise ca să plece cu Simina la Câmpie, mai ales acest simțământ îl stăpânea mereu. N-ar fi fi voit și n-avea în el destulă virtute ca să voiască.

Își aducea aminte de cele petrecute, de vorbele ce grăise atunci noaptea, de mânia lui Șofron, de mânia lui Neacșu, de hotărârea Siminei, își aducea aminte de beția sa și de moartea lui Neacșu; era preste puțință ca el să mai poată privi după toate aceste în ochii Siminei fără ca s-o urască.

Nu! aceasta nu se putea!

Simțea în el că dacă Simina i-ar aduce aminte cu un singur semn măcar de cele petrecute, el ori s-ar târî ca atunci noaptea la picioarele ei, ori ar trebui să închidă ochii și s-o omoare.

Și totuși el nu putea altfel, îi era peste puțință să-și rumpă gândul de la dânsa.

Adeseori, când îl vedea pe Șofron căutându-și liniștit de treabă, se pomenea că-l privește cu un fel de sfioasă uimire și parcă-i era frică de dânsul.

Știa c-o iubește pe Simina, știa că dânsa nu-l iubește pe el, și gândul că s-ar putea să-l iubească vreodată nici nu intra în mintea lui. Însă tot atât de bine știa Iorgovan că Simina ține la Șofron mai mult

decât la un frate mai mare și că Șofron le știa toate. Era cu puțință ca el să nu-i zică Siminei: „Ferește-te de ticălosul care astăzi te-a batjocorit, iar mâne e-n stare să-ți sărute pământul de sub picioare.”

Și totuși el nu putea altfel.

Plecând dar la Socodor, Iorgovan nu era în voie de nuntă, iar Busuioc o simțea și el aceasta și-i venea să-l certe.

Intrând în curtea popii, Iorgovan începu să tremure în tot trupul, și când dote față cu Simina, vederile i se împăingeniă și-i venea parcă să amețească.

Busuioc îl vedea și numai cu anevoia se mai putea stăpâni.

Când apoi preuteasa-l apucă la o parte și începu să-i vorbească despre neamurile Siminei, el se făcu rece ca sloiul de gheață.

Atât i-ar mai fi lipsit! N-avea oare el însuși destule neamuri?!

Dar nu-i intra lui Busuioc în cap gândul că o fată rămasă pe drumuri ar mai putea să steie în chibzuiri când el o pește pentru feciorul său.

Nazuri muieresti!

– Zi-i să vie încoa! grăi el aspru și începu a se plimba prin casă.

Lucrul ăsta trebuia s-ajungă odată la capăt.

Peste puțin Simina întră și rămase cu capul plecat înaintea lui.

– Simino! îi zise el cumpenind vorbele, pentru ca nu cumva să pară prea de tot doritor de a-i fi socru. Cum rămâne cu tine? mai stai aici, te duci la unchiu-tău ori vii să stai toată viața la casa mea, unde atât de mult ești dorită?

Simina își ridică capul, își trase mâna dreaptă peste frunte, apoi rămasă o clipă nemișcată.

Știa cu cine vorbește: acum nu mai putea să rămâie aici și-i era foarte greu să plece.

– Deocamdată – răspunse ea plecând iar ochii – o să mă duc la unchiul.

Busuioc rămase ca trăsniț din senin.

La asta nu s-a așteptat.

Cum rămânea el față cu lumea, față cu rudele lui?!

Îi venea să-și înfingă gherele-n carne.

Simina-și ridică iar ochii și-l privi ca și când ar fi voind să-l întrebe dacă mai are ceva de zis.

– Nimic, grăi el. Voiam numai să știu. Deocamdată voiești așa. O să ne vestești când vei fi voind altfel.

– Da! îi răspunse ea încet, apoi se plecă, îi sărută mâna și ieși cu pas domol.

Iorgovan o aștepta în pridvor.

Ea trecu repede înainte, ca omul ce n-are timp de a mai sta de vorbă.

El i se puse neclintit în cale, și câtva timp ei rămaseră privind cu încordare unul la altul.

– Ce-i? întrebă el.

– Nimic nu e! îi răspunse ea strâmtorată.

– Ceva este, grăi el, ceva ce s-a pus între mine și tine. Vorbește: fii cum ai fost odinioară; vorbește-mi fără milă, cum i-ai vorbit atunci lui Șofron. Dacă n-a perit el atunci, n-o să per nici eu acum.

– Eu nu știu ce vrei tu să zici, îi zise dânsa turburată.

– Voiesc să zic că atâta om ca Șofron sunt și eu!

– Lasă-l pe Șofron!

– Eu îl las – grăi el cu patimă – dar nu te lasă el pe tine!

Simina se îndreptă, se uită aspru în fața lui, apoi începu să râdă.

– Știi că mi-e frică de tine, zise ea încet. Spune-mi că te omori! – fă-ți obiceiul! – tu știi că cu aceasta mă poți muia de mă târăsc la picioarele tale. N-ai decât să vrei, și mă dau în placul tău.

Grăind aceste, ea se întoarse ca să se depărteze.

– Ce-ți pasă ție acum dacă mor sau nu! strigă el.

– Apoi da?! grăi dânsa întorcându-se iar spre el.

Tu mori o dată ca să mă omori pe mine în fieștecăre ceas, și mie prea puțin îmi pasă. Tu vorbești de Șofron?! – adause ea aspru – tu?! Șofron e om, Iorgovane!

Ea se depărtă înspăimântată oarecum de vorbele ce grăise.

– O să vezi tu că și eu sunt om! grăi Iorgovan într-un târziu, ca deșteptat din vis. Pot eu să trăiesc și fără tine. Ba nu pot, nu pot! adause apoi peste puțin și căzu frânt pe o laviță din apropierea lui.

XVI

Plecând Busuioc la Socodor, Curticiul întreg știa în ce treabă o să-i fie umblarea.

Știa și Șofron.

El pusese caii la căruță; chiar el cu mâna lui îi deduse lui Iorgovan biciul: i-a văzut plecând, le-a zis „noroc bun“; s-a uitat în urma lor.

La urma urmelor, știa el de mult că așa au să vie lucrurile, era obicinuit cu gândul acesta și n-avea de ce să-și facă inimă rea.

Și totuși, întorcându-se la grajdul lui, el nu mai vedea parcă cu ochii: fără de veste, se întoarseră toate cu susul în jos în capul și în inima lui.

Una-i era să știe și să gândească numai, și alta să vadă că se și petrec lucrurile astfel.

Acum ar fi voit să-i oprească în loc și să le zică: „Mai stați, ca să mă mai gândesc și eu!“

El se lăsă frânt pe un sac cu grăunțe și stete mult timp așa, cu mintea oprită în loc.

I se înfundaseră toate.

De multe ori își zise el că nu e Simina fată de seama lui, și-i era rușine că s-a gândit vreodată, om ca dânsul, să o ieie de nevastă; acum însă iar simțea în el că tot nu e om pe lume care să-i fie potrivit ca dânsul. Fiindcă grozav îi era de dragă.

Dac-ar fi fost om mai iute în hotărârile lui, el n-ar mai fi stat pe gânduri, ci ar fi luat un cal din grajd, s-ar fi aruncat în spinarea lui și s-ar fi întins drumului, ca să sosească la Socodor mai-nainte de Busuioc; numai însă unul câte unul se întrămau gândurile în mintea lui și de câte ori voia să se ridice el își aducea aminte c-a pățit o dată rușine, mare rușine, și rămânea înfîpt la locul lui.

„Ține minte! mult ține!“ își zise el, aducându-și aminte de cele din urmă zile pe care le-a petrecut cu dânsa, de noaptea în care îl aduseseră pe Iorgovan de la birt, de ziua când ea-l rugase să nu o lase singură, de dragostea pe care i-o arătase în timpul înmormântării lui Neacșu. „Ține la mine! – zise iar – dar asta e alta!“

Așa era rânduie!

El însă, ce se făcea el?

Cum rămânea cu însurătoarea lui?!

Ce se alegea de locul lui de casă?!

Unde se ducea el? cum își urma viața mai departe? gândurile plăcute, pe care și le făcuse el

mai-nainte de a o fi văzut pe dânsa, erau ele perdute, toate perdute?!

„Nu se poate! asta nu se poate!“ strigă el și sări în picioare.

Uitându-se apoi împregiur, el ieși din grajd, și din curte, și din sat, și luă drumul Socodorului, pe jos, încet, dar întins și cu pasul bine călcat, ca omul care știe că n-are să sosească prea târziu. Și cât ține drumul de la Curtici la Socodor, peste bătături, peste miriști și ogoare. Șofron s-a dus mereu, dar mintea-i sta în loc, asupra gândului că asta nu se poate.

Sosind la casa popii, el s-a oprit în loc și parcă începuse a șovăi în gândul lui.

Mare rușine a pățit el în viața lui!

Curtea era deșartă: Busuioc plecase de mult, iar slugile erau duse la joc.

Ce făcea el acum?

Cu ea singură voia să vorbească: cum s-o puie asta la cale?

El intră sficios în curte, înaintă spre casă, urcă scările, apoi iar se opri și începu să tușească, doară-l va auzi Simina și-i va cunoaște glasul și va ieși la el.

Simina era-nfundată în iatacul preutesei, unde-și dedea silință să plângă, dar nu putea.

Era însă preuteasa prin apropiere.

Auzind tușitul în pridvor, ea tresări, apoi ieși spăriată din casă.

– Ce-i Șofroane? întrebă ea, oprindu-și răsuflarea.

– Nimic, îi răspunse el. Am venit eu așa, de capul meu: nu Busuioc m-a trimis; am o vorbă cu Simina, dacă se poate.

Simina sări spăriată-n picioare când preuteasa intra la ea și-i spuse că Șofron are să-i spuie o vorbă.

Dac-ar fi știut ce vrea Șofron, preuteasa ar fi lăsat-o pe Simina să se întoarcă singură la el; o vedea însă atât de scoasă din ale ei, și parcă de sine se înțelegea că nu trebuie s-o părăsească.

Iară Șofron nu era nici el omul care le zice preuteselor chiar la ele acasă: „Te rog, ia mai fă bine să ne lași singuri“.

Ei intrară toți trei în casă; preuteasa și Simina se așezară, iar Șofron rămase stând la ușă, și dacă mintea i-a stat vreodată în loc, acum i se înțelenise.

– Șezi, Șofroane, grăi Simina, ca să zică și ea ceva.

El se așeză, apoi se uită la preuteasa și la Simina și iar la preuteasa.

– Uite! grăi dar mai departe nu putea.

Știa el ce voiește, însă nu era încă dumirit și ar mai fi voit să se gândească, căci una era să-și facă el lucrurile în capul lui cel sec, și alta să steie față-n față cu Simina: uitându-se la ea, el nu mai cuteza să aibă

gândul cu care venise, și lacrămile începură a curge peste obrajii lui rumeniți de vânt și de arșița soarelui.

Și nu e lucru de glumă să-l vezi muiat până la lacrimi pe un om ca Șofron, care stă ca un munte înaintea ta.

Simina rămase cu ochii perduți într-ai lui, cuprinsă de fiori la vederea focului ce ardea în ei, își strânse umerii și se dete puțin înapoi: simțea că vine ce cine, c-o îneacă, c-o înăbușește plânsul.

Preuteasa se ridică și rămase mirată între amândoi.

– Nu e nimic! zise el râzând. Uite, m-a apucat așa fără de veste, dar trece. Voiam numai să-ți spun că e bine – urmă el din greu – e prea bine așa! Și mic-mi pare bine că te măriți după Iorgovan.

Pe Simina o înecă plânsul, și câtva timp ei steteră toți trei tăcuți și nemișcați.

– O, cât sunt eu de ticăloasă! strigă ea după ce se mai ușură. N-o să mă ierți tu pe mine niciodată pentru cele ce ți-am făcut!

– Eu? întrebă Șofron mirat și se uită la preuteasa, doară-i va spune ea de ce să o ierte pe Simina.

– Nu, Șofroane, urmă Simina, luându-și iar liniștea ei obicinuită. Asta a trecut pentru vecie! El m-a despărțit de taica în ziua morții lui, m-a despărțit de tine acum, când viața îmi este mai grea: căile noastre s-au despărțit și nu se mai pot întâlni în viața

aceasta! Uite! adăugă apoi peste puțin. Nu pentru mine, căci eu sunt nevrednică, ci pentru că ai ținut la fie iertatul și a ținut și el la tine. O! dac-ai ști cât a ținut?! Uite! ție totuna îți este, tot n-o să rămâi la Busuioc: mută-te aici la Socodor, ca taica să nu rămână singur.

Grăind aceste, ea se depărtă.

– Apoi se înțelege că viu! s-ar putea oare să nu viu?! răspunse el și, făcând un pas în urma ei, îi apucă mâneca de la cămașă și sărută pânza străvezie.

Și era foarte fericit Șofron că are unde să se ducă și putea să steie cu Neacșu la Socodor.

XVII

Ar fi vrut Busuioc s-o poată lovi pe Simina și simțea că nu se poate apropia de dânsa.

N-are în lumea aceasta averea nici un preț!

Era om bogat: ce folos avea de bogățiile lui?!

– E bine! grăi el când se văzu față în față cu Vica.

– Cum așa?! strigă Vica. Eu vă văd pe amândoi parcă nu v-ar fi toate caprele acasă.

– E foarte bine! grăi Busuioc. Mai bine nici că se poate. Tu înțelegi că așa trebuie să fie! Adecăte cum?! Sunt eu dintre oamenii ce-și adună casa de pe drumuri?! Are și ea neamurile ei: să se pună la cale cu ele; să-și gătească zestrea, ca să nu-mi fie rușine

când voi primi în casa mea; îi dau și eu de la mine, dar să ceară, să ceară, atât măcar.

Asta o înțelegea și Vica: săracul, dacă-i sărac odată, să-i facă bogatului măcar mulțumirea de a cere.

– Apoi, urmă Busuioc, trebuie să o pețesc cândva, să o cer de la cineva, să o iau de undeva: se duce dar deocamdată la unchiu-său la Cherechi. Așa voiesc eu!

Vica se mulțumi, și în curând știa tot satul cum s-au pus lucrurile la cale, ba peste câteva zile o știau și cei de la Cherechi.

Simina începu să răsufle mai ușor.

Înțelegea de ce Busuioc nu i-a spus nici chiar nevastei sale adevărul.

Încetul cu încetul se uită toate, chiar și rușinea pățită de el parcă nici n-ar fi fost.

Acesta era gândul lui Busuioc, și nici Simina nu avea altă dorință.

– Așa este! le zicea dar celor ce-o supărau cu întrebări, și ca să-i încredințeze că în adevăr așa a rămas vorba, ea se puse pe lucru, ca să-și facă zestrea, însă numai așa, azi un petec, mâne altul și peste câteva zile strica iar, ca să înceapă din nou. Iar dacă se găsea pe ici, pe colo câte cineva ca să-i dea zor, ea zicea că n-are grabă, că tot n-are să fie asta niciodată.

Și parcă-i știa gândul, și Busuioc scăpa pe ici, pe colo vorba că n-are grabă, că cine știe?! poate că și Iorgovan se va mai răzgândi.

Peste câteva săptămâni știa toată lumea că Busuioc nu vrea, iară Iorgovan nu prea se opintește nici el.

– Și – să stau și să te miri! – tot astfel zicea Iorgovan.

Nu poate pentru că s-a fi răzgândit, nu! cu una, cu două, omul în dragoste nu se răzgândește; el știa însă în el, era pus într-un colț tainic al sufletului său, că Simina se va răzgândi ea, și dac-o va lăsa el pe ea, nu-l va lăsa ea pe el.

Șofron, în sfârșit, era frânt și tâmpit, bunăoară, ca omul ce a stat toată noaptea pe drum, bătut de vânturi și de ploaie.

Mulți ziceau că e om prost Șofron, deși nimeni nu-și aducea aminte ca el să fi făcut vreodată vreo prostie. Era numai târziu la minte, atât de târziu, încât ar fi stat cu mintea oprită în loc dacă l-ar fi luat cineva repede și l-ar fi întrebat dacă e bărbat ori femeie; și-ar fi dat seamă de ce i se face întrebarea, cum trebuie s-o înțeleagă, ce trebuie să răspundă și în cele din urmă tot ar fi răspuns: „Ia stai să mă mai gândesc“.

Atât de mult se temea ca nu cumva să zică ori să facă vreo prostie, încât ținea capra de coarne și tot nu-ndrăznea să spuie că nu e ciută.

Și, cu toate aceste, el făcuse o prostie, cea mai mare prostie, o ticăloșie nemaipomenită.

„Sunt un nemernic!“ își zise el întorcându-se de la Socodor, și dacă Șofron își făcea vreun gând, acesta, fie bun, fie rău, rămânea înfipt în el.

Nu era bine, nu-i părea bine că Simina se mărită după Iorgovan: el, cu toate aceste, a zis că e bine și că-i pare și lui bine.

S-a dus anume ca să-i spuie Siminei că nu se poate; cu toate aceste, i-a zis că e bine, că-i pare și lui bine.

Dacă nu i-a lăsat timp să se gândească, ce să facă el, dacă l-a făcut Dumnczeu așa de slab de-și perde mințile îndată ce se află în fața Siminei?

Dar Simina a zis că n-are să fie lucrul acela niciodată.

A zis?! Ce mai ținea el samă de cele zise de dânsa?! El știa ce-a zis el însuși, știa ce gândește, știa cum și-a pus în el lucrurile la cale și-și mai aducea aminte că trebuie să se mute la Socodor, pentru ca mortul să nu rămâie singur.

Sosind la Curtici, el nu-și mai găsea locul.

Îi era groază să fie singur cu gândurile rele, care zile întregi nu-l mai părăseau dacă și le făcea odată, și îi era rușine să deie față cu oameni.

Când îl vedea pe Busuioc, i se răcea tot sângele în vine, iar de Iorgovan se ferea, ca nu cumva să-l apuce fără de veste și să-l strivească.

Știa el, nu-i vorba, că Simina nu e de seama lui, dar și Busuioc trebuia să știe că nu-i Simina de noră-n casa lui, nici Iorgovan om pentru o fată ca Simina.

„Ei! și ce le pasă lor?! merge cât merge!“ își zicea el câteodată. Și atunci îi venea să strige: „Feriți-vă de mine! luați-mă și mă legați! puneți-vă cu ciomegele și mă omorâți ca pe un câne turbat.“

Dar lumea începu să vorbească despre biata Simină și să spună că Busuioc nu vrea, iar Iorgovan nu stăruie.

Șofron parcă nu-nțelegea bine.

„Căile noastre s-au despărțit și nu se mai pot întâlni în viața aceasta.“

Așa zisese dânsa.

Care va să zică așa este.

Îi era rușine lui Șofron, dar nu putea să-și deie seamă dacă-i este rușine de rușinea ei, ori de nedreptatea ce i-o făcuse lui Busuioc în gândul lui, nici dacă-i părea bine ori rău de rușinea sa.

Simțea numai că acum poate să-l vadă pe Busuioc fără ca să i se mai răcească sângele în vine, că nu-i mai venea să-l apuce pe Iorgovan și că Simina nu-i mai părea atât de strașnică. Sărmană copilă!

Acum parcă nu s-ar mai fi sfiit să vorbească cu dânsa și să-i spună verde-n față ceea ce gândește, fiindcă el era mai în vârstă, mai așezat decât dânsa și ținea la ea, mare minune cum ținea.

Mai ales acum Șofron nici n-ar fi stat de vorbă cu omul care ar fi zis că el nu se va muta după Sf. Dumitru la Socodor. Acesta era un lucru care de sine se înțelegea.

Dar nici nu zicea nimeni că n-are să se mute. Ziceau toți că se va muta, fiindcă așa zicea și el, și asta era treaba lui, el știa mai bine ce și-a pus de gând.

Și fiindcă de sine se înțelegea că are Șofron să plece de la Curtici, tot de sine se înțelegea și că-i este de vânzare locul de casă. Așa zicea și el, și asta iar tot el trebuia să o știe mai bine.

Trecuse însă un an și jumătate de când își cumpărase acel loc, și în timpul acesta se înfipsea în el gândul că locul acesta e al lui, că pe el are să-și zidească o casă, că acolo are să-și petreacă el viața cu nevasta și cu copiii lui. Cu una, cu două nu putea să părăsească el acest loc, de care se legau toate gândurile plăcute ce-și făcuse în timp de un an și jumătate: el nu se putea gândi pe sine altfel decât avându-și locul lui de casă, și fără de acest loc el parcă nu mai era tot el.

Nu-i vorba, Șofron nu zicea că nu-și vinde locul, dar când se găsea câte un cumpărător, îi spunea că vrea să se mai gândească.

Și se tot gândea Șofron; Sf. Dimitrie era aproape, dar el nici pe departe nu se apropia de plecare.

Doauă săptămâni înainte de Sf. Dimitrie, întorcându-se de la târg pe la Socodor, din vorbă-n vorbă Busuioc află despre cele petrecute între Șofron și Simina.

Pe drum, pân-acasă, și acasă, plimbându-se de la ușă până la fereastră, el își răsucea mereu mustața: acum se putea apropia de Simina, și vorba era numai cum s-o apuce ca să o ție strânsă.

Banii lui Șofron era în mâinile lui. Nu-i ținea el, îi dăduse cu împrumutare pe la alți oameni, însă de la el atârna când să-i înapoieze datornicii. Erau dați, ce-i drept, până la Sf. Dimitrie, dar greu ar fi fost să-i capete mai-nainte. Mai târziu? nimic mai lesne!

El chemă pe Oanea lui Toader, unul dintre datornici, și începu să-l strângă în chingi.

Datornicii se află-n strâmtorare totdeauna când le ceri banii, iară Oanea mai și păgubise de cu primăvară cu un bou: el se rugă dar să-l îngăduie o lună, doauă măcar.

– Bucuros, chiar și un an – îi răspunse Busuioc – dar știi că banii nu sunt ai mei. Vorbiți cu Șofron.

Îl știa Busuioc pe Șofron că nu știe stărui și că nu se poate depărta fără de banii lui. Ține la banii săi omul, care i-a câștigat în sudoarea feții sale.

O știa și Șofron aceasta, și tocmai de aceea îi dăduse lui Busuioc, la care nu putea să-i piardă, pentru că avea din ce să-i înapoieze și avea destulă trecere ca să-i scoată de la datornici.

Șofron stete dar mult pe gânduri când datornicii veniră să-l roage ca să-i mai îngăduie.

– Eu n-am bani la voi, grăi el în cele din urmă; banii ce-am avut i-am dat lui Busuioc, la el am bani, și nu e treaba mea ce a făcut cu ei.

Asta așa era, dar dacă Șofron era om cu minte, nu erau nici datornicii mai proști și înțelegeau că Busuioc i-a trimis la Șofron fiindcă vrea să și-l mai ție slugă, să-l aibă legat, ceea ce le venea și lor la socoteală.

– Dacă-i așa, apoi sănătate bună, nici noi n-avem să-ți dăm bani, ziseră ei și se duseră în trebile lor.

Sosind ziua de Sf. Dimitrie, Șofron era hotărât, ca totdeauna, să plece, dar altfel toate erau ca mai-nainte.

El se duse la Busuioc, ca să-și facă socoteala de simbrie.

Și o și făcu.

Busuioc îi numără până la cel din urmă ban ceea ce îi rămăsese, îi pofti noroc și spor la toate, dar de bani nu-i pomeni nici c-o vorbă măcar.

„Se vede c-a uitat!“ își zice Șofron și mai așteaptă că doară-și va aduce aminte.

Busuioc însă începu să-i vorbească de toate, numai de banii lui nu.

Șofron plecă în cele din urmă, se mai opri din drum mai-nainte de a ieși din casă, se opri încă o dată după ce închise ușa în urma sa, stete cât stete și începu să se scarpine în dosul urechii.

„O să mă mai gândesc! zise el plecând. Se vede că tocmai acu nu-i are la îndemână.“

Și iar începu Șofron să se gândească.

Trecu o zi, trecură două, trecu o săptămână, dar Busuioc nu-l mai chema să-i deie banii. Stetea așa la casă, făcea treburile ca mai-nainte, dar nu mai era slugă cu sâmbrie și parcă-i era rușine să mai steie așa fără de nici un rost la casa omului și să-i mănânce pânea. Nici nu trecea însă seară, făr' ca el să-și zică: „Mâne vorbesc cu el“. O zicea, dar nu o făcea. Era totdeauna ceva la mijloc: mai că Busuioc avea oameni la casă, mai că Vica se certase de dimineată, mai că o slujnică spărsese vreo oală.

Dar dacă nu se ducea Șofron, el se gândea să se ducă, și cu cât mai mult se gândea, cu atât mai îndărătnic se făcea în hotărârea lui de a se duce. De la o vreme ajunse de s-ar fi dus chiar dac-ar fi trebuit să treacă prin sabie și foc.

Busuioc știa de ce vine, se simțea cu toate aceste cam strâmtorat când îl văzu întrând în casă și-i venea să-i zică să nu închidă ușa în urma sa. Parcă nu mai era tot omul pe care-l știa el și fără de voie-și aduse aminte de noaptea când îl văzuse mergând spre Iorgovan.

– Apoi, am venit și eu, grăi Șofron, să văd ce mai e cu banii pe care ți i-am dat astă-toamnă.

– Trage-ți seamă, Șofroane, îi răspunse Busuioc. Mie nu mi-ai dat nimic. Tu știi că eu n-am trebuință de banii tăi. Ți-am căutat numai oameni care ți i-au luat cu împrumutare.

– Ba nu! îi întâmpină sluga. Ți-am dat banii. Când ne-am tocmit, am pus-o și asta în simbrie. Eu știu cât am muncit până ce i-am adunat și n-am vrut să-i dau orișicui, ci mi-am căutat un om cinstit și bogat, care poate să mi-i deie orișicând. „Iacă – am zis – primește banii aceștia, ca să mi-i dai la anul cu cametele lor: dac-o o primești și asta, mă bag slugă la d-ta, dacă nu, îmi caut alt om, care o primește și asta.“ N-a fost așa vorba?!

Busuioc ar fi voit să-l poată da afară, dar nu putea; el, Busuioc bogătoiul, nu putea să-l dea afară pe sluga lui, care se obrăznicea.

– Așa e, Șofroane, zise el, dar eu tot n-am luat banii tăi, tot nu m-am folosit de ei. Tu știi că nu sunt

la mine. Dacă vrei, ți-i dau de la mine; dacă mai îngădui, o să ți-i scot de la ei.

– Dă-mi-i! – răspunse Șofron – că d-ta poți să-i scoți când vrei de la dânșii.

Busuioc nu-l mai cunoștea pe Șofron.

– Chiar acum, neîntârziat? întrebă el râzând.

– Chiar acum! răspunse Șofron întunecat.

– Și dacă s-ar întâmpla să nu vreau ori să nu pot? zise iar Busuioc.

– Văd eu să nu vrei ori că nu poți, și nu știu de ce, grăi Șofron turburat.

La asta nu se gândise.

Așa era! Cum rămâne dacă Busuioc nu vrea ori nu poate?

– Trebuie însă să mi-i dai, urmă el, nu se poate să nu mi-i dai. Eu m-am gândit bine mai-nainte de a ți-i fi dat și am zis: „Dacă îi dau lui Busuioc, n-am nici o grijă, el mi-i dă iar înapoi“.

– Ai dreptate, Șofroane! grăi Busuioc, îi puse mâna pe umăr și se uită drept în ochii lui. Nici o grijă să n-ai. Banii tăi nu pot să fie puși mai bine decât la mine. Am să ți-i dau, dar nu astăzi, nici mâine; trebuie să mai îngădui o zi, doauă, o săptămână, poate chiar doauă. Ia gândește-te tu cu capul tău. Mi-ai dat banii pentru că știai că eu pot să-i scot orișicând de la datornici, fiindcă sunt om cu trecere. Nu-i așa?

– Așa e! răspunse Șofron.

– Oamenii însă nu prea pot să-i plătească acum și mă roagă să-i mai îngădui, urmă Busuioc. Vrei tu să-i dau în judecată, să le vând casele? vrei tu să mă stric cu ei? Dacăș face-o asta, nici într-un an nu ți-ai mai vedea banii.

– Dă-mi de la d-ta – grăi iar Șofron – și fă apoi ce vrei cu dânșii.

– Ba nu, Șofroane! – îi întâmpină iar Busuioc – căci și atunci tot acolo ar ajunge treaba. Acum ei se silesc să plătească fiindcă știu că banii sunt ai tăi; dacă ar ști că sunt ai mei, ar zice că eu sunt bogat și mai pot aștepta, și nici că s-ar gândi să plătească. Nu e oare mai cuminte să mai aștepți, să stărui tu însuși ca să ți-i plătească, iar dacă nu vor, le spun că mă strâmtorezi tu și îi strâmtorez și eu pe ei.

– O să mă mai gândesc, zise Șofron.

XVIII

Busuioc, bogătoiul de la Curtici, feciorul său, Iorgovan, Simina, fata crâșnicului din Zimbru, și Șofron, care tot mai stetea la casa lui Busuioc, toți patru erau foarte mârniși și parcă se temeau de vreo primejdie.

Dacă l-ar fi întrebat cineva pe Busuioc până când o să-l ție pe Șofron cu minciuna și să-l amâne de pe o zi pe alta, el n-ar fi putut să-i răspundă. Nu știa nici el. Își închipui însă că pe Simina trebuie s-o doară

când știe că Șofron nu s-a mutat încă la Socodor, și nu se putea lipsi de mulțumirea de a-i face această durere.

„O să-i dau în ziua când îl voi vedea gata de a pleca și fără de ei, o să-i dau când nu-mi va mai rămânea alta“, își zicea el.

Era un fel de ștrengărie în ceea ce făcea el. Și-o mărturisea chiar el însuși aceasta și adeseori îi era rușine ori se temea, dar nu se putea stăpâni, nu putea să-și calce pe inimă.

O vedea pe Simina scoțându-și cu vârful degetelor cele câteva fire de păr din față, uitându-se drept în ochii lui: era peste putință s-o uite el aceasta!

Adeseori, dac-ar fi stat Simina înaintea lui și i-ar fi poruncit să taie, să spânzure, să deie foc la casa lui, el s-ar fi supus orbește: tocmai de aceea însă el nu putea să împlinească dorința ei; îi era ca și când ar ști că dacă n-o va împlini, va veni ea însăși la el să stăruiască.

Nu era răutate în Busuioc, era însă dâca omului zăcaș, care nu-și prea dă nici el însuși seamă despre supărarea sa.

Numai atunci se muia Busuioc, când îi trecea prin minte gândul că se poate ca ei prea puțin să-i pese dacă Șofron se mută ori nu la Socodor.

Iar gândul acesta foarte adeseori îi venea lui Busuioc.

Căci un lucru era care nu putea să între în mintea: că Simina ar putea să-l iubească pe Șofron.

Și asupra acestui lucru Busuioc, Iorgovan și Șofron el însuși erau de aceeași părere.

Mai ales acum Iorgovan s-ar fi simțit foarte nenorocit dacă Simina ar fi putut să iubească pe un om ca dânsul, un ticălos, o gură-cască, un vai și amar de el, care nu știe să facă nimic.

Se mira Busuioc de ce nu mai vine Șofron să-și ceară banii.

N-avea de ce să se mire.

Ce-i păsa lui acum de bani?!

S-a frământat o zi, doauă, apoi le-a lăsat toate.

Dară ce ar și fi putut el să facă?

S-a gândit să-l deie-n judecată pe Busuioc.

El pe Busuioc? El să aibă judecată cu cineva, ba chiar cu Busuioc? Nebun ar fi trebuit să fie!

S-a gândit să se ducă și să-i spuie satului întreg că Busuioc nu e om cinstit.

Nu putea s-o facă, fiindcă Busuioc tot om cinstit era, tot cu trecerea lui rămânea.

S-a gândit să-l ieie din scurt și să-i spuie că-l omoară, că-i dă foc la casă dacă nu-i dă banii.

Asta, mai ales ar fi voit s-o facă.

„Nu pot! zise el. Dacă o zic și el tot nu-mi dă banii, trebuie s-o fac și nu vreau s-o fac. Să mă ferească Dumnezeu!“

E grozav lucru când omul se simte neputincios, însă mai grozav e când știe că-l știu alții.

Simina însă parcă le știa toate. I-a spus că se mută la Socodor și nu s-a mutat, pentru că n-avea în el destulă vârtute să se mute, pentru că n-a putut să-și vândă locul de casă și să-și scoată banii de la Busuioc, pentru că nu e om.

Nici nu mai voia să se mute, nu mai voia să deie față cu dânsa, nu mai voia să știe de dânsa: nu mai voia nimic; trăia așa cum trăiește, cu viața înfundată, fără ca să-i mai pese de ceva.

Și adecă de ce să facă el ceea ce zice dânsa?! Ce-i este el ei? ce-i este ea lui? De unde și până unde să-și schimbe el toate gândurile fiindcă ea voiește așa?!

Mare rușine a pățit el în viața lui!

Și cine știe?! el acum se frământă ca un nebun, iară ei poate că prea puțin îi pasă dacă el se duse ori nu la Socodor, ea poate că nici nu știe că el n-a plecat.

A zis-o atunci, cum a zis, că nu-l lasă pe Iorgovan!

De ce să-și amărase el viața de dragul ei?!

Și așa viața lui tot nu era viață.

Astfel, frământat mereu de gândurile sale, Șofron ajunsese în cele din urmă să nu mai voiască a se muta la Socodor.

Își rupsese el de mult gândul de Simina; acum însă îl rupsese de tot. Ea ajunsese pentru dânsul o sarcină prea grea!

„Și cine știe?! noi ne frământăm între noi – zicea și Iorgovan – iară ei nici că-i pasă, ea poate că-și petrece cu altul.“

Ar fi vrut Busuioc s-o vadă pe Simina și să știe ce mai zice și ce mai gândește, ar fi vrut și Șofron, dară mai mult decât toți ar fi vrut-o Iorgovan.

„O să-i pară ei rău de ceea ce a făcut și o să vie căită la mine.“

Aceasta era mângâierea lui Iorgovan.

„O să vadă ea că sunt om și eu!“ zicea el, și oriunde se afla, de orișice se apuca, își dedea mereu seamă ce ar zice ea oare dacă l-ar vedea ce face, dac-ar ști ce gândește.

Dar ea 'nu-l vedea, nu știa ce gândește el, ba poate că nici nu voia să-l vadă și să-i știe gândurile.

Asta-l muia pe Iorgovan și-l făcea din zi în zi mai nerăbdător.

Ar fi voit să mai afle ceva, să se mai întâmple ceva, îi era și lui înfundată viața.

Mai muiată însă decât toți era Simina.

Pe ea o muncea ziua gândurile, iar noaptea visurile.

Simțea acum c-a rămas singură, singurică pe lumea aceasta.

Șofron a părăsit-o și el.

Și nici că se putea altfel.

Și-a bătut joc de slăbiciunea lui.

Abia trecea noaptea fără ca să-l vadă în vis și pe el, și pe Neacșu, acum desculț, mâne flămând, poi-mâne însetat și totdeauna supărat și făcându-i muștrări.

Diminețile apoi stetea ceasuri întregi și plângea, dedea în urmă de pomană și pânea de la gură și cea din urmă haină ce-i cădea în mână.

O ajunsese blestemul părintesc pentru că fusese oarbă și nu ascultase de sfaturile lui, pentru că-l părăsise în ceasul morții, pentru că și-a bătut joc de slăbiciunea omului la care ținea atât de mult răposatul.

Ședea, ședea singură, se gândea la cele petrecute și cu totul altfel le vedea acum.

Își aducea aminte de ziua când l-a văzut întâia oară pe Șofron, când el a luat-o lângă el în căruță și i-a pus cojocul să șadă pe el, își aducea aminte de vorbele lui, pe care atunci nici nu le băga în seamă, iar acum și le reamintea atât de bine și cu o sete nespusă.

Și cum a sărutat-o el, cum fugea să prindă prepelețele din zbor și cum l-a lovit ea fără de milă atunci noaptea, în fața lui Iorgovan și a lui Neacșu, și cât de nenorocit era Neacșu!

Iară ea nu putea nici măcar să le ceară iertare, să cadă în genunchi, să le sărute mânilor, să sărute, ca Pupăză, pământul de la picioarele lor.

„Și dacă ți-a fi de ceva, spune-i băiatului ăstuia!“

Nu mai era băiatul! îl alungase ea însăși de la dânsa.

Astfel, zi cu zi și noapte cu noapte.

Ea nu mai putea să poarte viața aceasta.

Toamna târziu, când abia mai era pe ici, pe colo câte o frunză pe copaci, într-o zi de duminică ea-și aruncă o cârpă pe cap și plecă drept spre morminții din Socodor.

Cale de câteva ceasuri, cât mersese pân-acolo, ea se ducea dusă și ștergând din când în când câte o lacră. Intrând apoi în morminți, o înăbuși un plâns zgomotos, ea se aruncă cu fața la pământ, sărută țărâna și rămase timp îndelungat buiguită, ca și fără de simțiri.

Înspre amurgul serii ea sări în picioare.

O ceată de băieți cânta: „Sfinte Dumnezeule, sfinte tare, sfinte fără de moarte, miluiește-ne pre noi!“ Se aducea un nou mort, ca să fie așezat la vecinica odihnă.

Murise Stanca lui Martin, și Martin, cei patru copii rămași fără de mamă, Floarea, sora Stancii, Ana și Marta, surorile lui Martin, jalnicele, prietenele

răposatei, toți cu toții începură să se vaite în gură mare când sicriul fu așezat la marginea mormântului.

Simina rămase plângând și ea la o parte.

Gropașii sloboziră coșciugul în groapă, rude, prieteni și oameni de casă aruncară toți din toate părțile câte un pumn de țărană preste el, preoții cântară: „În veci pomenirea ei!“, apoi lumea se risipi, jălitorii se depărtară încetul cu încetul.

Rămasă iar singură, Simina se uita lung în urma lor.

Îi pierise parcă deodată toată mâhnirea din suflet.

O cunoștea pe răposata. Era o femeie harnică și bună de gură.

Îl cunoștea și pe Martin. Un om de vreo patruzeci de ani, blând și îngăduitor, dar slăbănog și sfii-cios.

Ce se făcea el acum cu gospodăria lui și cu patru copii rămași pe capul lui ca vai și amar de ei?!

Ea fusese singură la taică-său, care n-avea stare, și era om cu vârtute ca puțini numai, și totuși mereu să plângea fie-iertatul; dar nenorocitul acesta de om, cu patru copii și cu avere frumoasă, ce se făcea el fără de femeie în casă?

Era parcă l-a scos Dumnezeu în calea ei și a scos-o pe ea în calea lui.

Căci nu mai putea Simina să se depărteze de aici, unde se simțea acum atât de mângâiată.

Ea plecă încet pe urma jelitorilor.

Voia să vorbească cu Martin, să-l mângâie, să-i fie de ajutor, să-l roage ca s-o primească pe ea în casa lui, ca să-i coacă pâine, să-i gătească bucate, să-i poarte grijă de casă și de copii.

Dar ce o fi zicând lumea?!

Ce-i păsa ei?!

Martin o cunoștea pe Simina. Nu era cu puțință ca ea să steie peste două luni de zile în sat fără ca toți s-o știe și să vorbească despre ea. Nu știa însă Martin cine e Simina. Își aducea numai aminte că murise tatăl ei, pe care-l înmormântase popa ca pe un văr, și că după moartea bătrânului ea a rămas la casa popii și preuteasa o ducea în toate duminicile cu ea la biserică.

Când dar una dintre vecine veni să-i spună, că Pădureanca are să-i spuie ceva, el, sficios cum era, începu să se învârtască zăpăcit în loc. Nu știa ce să facă, unde s-o poftească, ce să-i zică.

Cele două case erau pline de oameni adunați la pomană, alte trei mese pentru tineret și sărăcimea din sat erau în curte; iară Simina spusese că vrea să vorbească numai cu el singur.

Simina intrase în curte și aștepta la porțiță, nerăbdătoare și supărată de oamenii care-și îndreptară cu toții privirile spre dânsa.

În fundul curții, mai spre grădină, era o căpița de fân.

Ce vrea? ce căuta? de ce-a venit? se întrebară cu toții când Martin se duse la Simina și o duse așa oarecum fără de voie în dosul căpiței, ca să nu steie cu ea în vederea tuturor.

Nu vorbise niciodată cu dânsa, n-aveau nimic de împărțit unul cu altul; credea dar că vine din partea preutesei.

Popa Furtună, care fusese și el la înmormântare și era acum în casă, venise să sfințească bucatele; și când Simina se depărta cu Martin spre căpiță, el ieși cu cartea și cu patrahirul subsuoară ca să se întoarcă acasă; se opri în capul scării și se uita nedumirit în urma ei.

O zărise, parcă, și în morminți, dar de unde ar fi putut să-i vie lui gândul de a se uita mai cu dinadinsul. Era însă chiar ea, nu mai rămânea nici o îndoială că ea era.

El stete câțva timp nedumerit, apoi plecă și el spre căpița de fân.

– Martine! grăi Simina; văd c-a murit fie iertata și ai rămas cu copiii și cu casa fără de femeie. Vei fi vrând să-ți găsești pe cineva să-ți facă trebile casei și să-ți caute de copii.

– Numai dacă nu m-ar fura, zise el fricos și smerit.

– Eu nu te fur, Martine! îi răspunse ea.

Martin era om înalt, uscat, bălan, cu fața lungăreață, cu ochii albaștri și cu un negel la aripa dreaptă a nărilor.

– D-ta! zise el dându-se un pas înapoi.

– Eu te rog să mă primești, grăi dânsa, și să mă dai ca netrebnică din casă dacă te vei căi, ori copiii vor simți vreodată că nu mai au mamă.

El se uită lung și nedumerit la dânsa, apoi dete de câteva ori din cap.

– Asta nu se poate, zise el. N-am eu casă pentru d-ta, nici nu sunt om ca să pot purta cămăși spălate ori să mănânc pâne frământată de mâna d-tale. N-aș mai avea tignă cât e ziua, nici odihnă cât e noaptea. Nu vezi d-ta că abia mai stai pe picioare? Ce te-ai făcut de când nu te-am văzut? Erai rumenă și tare ca mărul copt, și acum nici vântul să nu te atingă.

– Singurătatea, Martine, singurătatea m-au secăt, îi răspunse ea. Chiar rudele mele mă chinuiesc; fiindcă nu pot să fac ceea ce nu mă iartă inima și voia răposatului, a taichii, fie iertatul. Dar nu te uita la fața mea. Brațele aceste știu să muncească. Fie-ți milă de copiii tăi și lasă-mă să-mi câștig mângâierea de a avea și eu pe cineva aici aproape de mormântul taichii.

Acum sosi și părintele Ioan la dânsii.

Martin și Simina tresăriră amândoi, iar preotul rămase încremenit când o văzu pe Simina înaintea sa.

– Ce-i?! draga mea! întrebă el mișcat. Ce faci tu?

Pe Simina o năpădiră lacrămile. Ea se duse la el, îi luă mâna s-o sărute și rămase înecată de plâns.

– M-au părăsit toți, toți m-au părăsit; m-a ajuns blestemul tatii! strigă ea în cele din urmă.

Popa ar fi vrut să trântască patrahir și carte de pământ și să frângă tot ceea ce-i cade la îndemână.

– Ei, păcatele mele! strigă el. Hai cu mine! haid' la preuteasă! Mai sunt și oameni pe lumea aceasta!

XIX

Busuioc, bogătoiul din Curtici, feciorul său, Iorgovan, și Șofron, care tot mai stetea și acum la casa lui Busuioc, săriră toți trei în picioare când aflară că Simina s-a mutat la Socodor, ca să-i frământe pâne lui Martin și să poarte grijă de copiii lui.

Busuioc preste puțin se domoli.

Era, ce-i drept, foarte neastâmpărat, îi era acum ca și când s-ar teme de o primejdie, dar nu putea să-și deie seamă dacă se bucură ori se necăjește mai mult. Îi părea bine că ea s-a întors la Socodor: era lovită și simțea lovitura. Ar fi dat însă, mult ar fi dat s-o poată scoate din casa lui Martin. Și totuși era bine așa! O vedea în gândul lui tăvălită, aruncată în uliți și întâia oară simți lămurit că dac-ar găsi-o așa, cum o vedea în gândul lui, ar ridica-o, ar curăți-o și-ar

încărca toată bogăția pe ea. Îi era rușine de această simțire, dar nu se mai ferea de ea.

El se plimba prin casă când Șofron intră fără de veste și se opri în fața lui.

O clipă ei steteră nemișcați și cuprinși amândoi de o pornire îndărătnică.

— Eu mă duc, grăi Șofron, la Socodor și mă întorc mâne ori poimâne să-mi iau banii. Ți-o spun de acum pentru ca s-o știi.

Busuioc știa de ce se duce la Socodor, și dacă umbla până acum să-l ție cu minciuna la Curtici, acum ar fi fost în stare să-și pună toată trecerea ca să-l oprească. Și putea Busuioc să facă multe. N-avea decât să spună că l-a furat, c-a ridicat cuțitul asupra lui și să ceară să-l închidă și să-l judece.

— O să-i chem pe oameni, zise el, și o să-i strâmtorez.

Șofron făcu un pas înainte și se uită lung și aspru la el.

— Să le lăsăm aceste, întâmpină. Eu sunt om prost și nu știu multe. Mi-am tras seama cu mine: nu mă împinge la păcat, că viața mea tot nu mai prețuiește nimic, dar d-ta ești om cu avere și cu copii. Mă tem eu de mine însumi: teme-te și d-ta!

Grăind aceste, el se întoarse și ieși, ca să nu și-l mai simtă aproape pe omul de la care îi venea nenorocirea.

Busuioc rămase timp îndelungat stând ca un stâlp de piatră la locul unde-l lăsase Șofron.

Da, el avea stare și copii.

Avea și un fecior, care poate că el era gata să plece la Socodor.

Nu!

Iorgovan încărcă sacii din hâmbar, liniștit ca și când nimic n-ar fi știind despre Simina.

Era joi, și joile Busuioc își făcea socoteala la moară și trimitea făina adunată peste săptămână la Arad, ca să fie pe târgul de vineri acolo și să cumpere ceea ce mai face trebuință pentru casă și moară.

După ce încărcă sacii, Iorgovan se duse la moară.

Moara lucra ca totdeauna și oamenii steteau de vorbă. Unul încărcă sacii, altul descărca grăunțele, iar altul își avea grăunțele în coș, și vreo trei-patru așteptau să le vie rândul.

Ca la moară.

Dar nu mai era Pupăză ca să-i facă să râdă.

Intrând în moară, într-un colț de la stânga era meșcioara cu condica deschisă.

– A plecat Șofron? întrebă morarul, în vreme ce Iorgovan rânduia pe masă.

– Da! răspunse Iorgovan.

– Se vede că tot nu se lasă de Pădureanca.

Iorgovan începu să tremure. El se așeză, luă pana și o încinse în călimară.

– O ticăloasă! grăi apoi și începu să facă socoteală adunând numerii cu glas tare.

Făcea greșeli în adunare și morarul trebuia mereu să-l îndrepteze.

Încheind socoteala, el se ridică, se mai învârti prin moară, apoi se opri în fața mașinei și rămase uitându-se la fuga neastâmpărată a roatelor.

– Uită! – zise el – eu nici acum nu pot înțelege cum i s-a întâmplat lui Pupăză nenorocirea aceea.

– Apoi că nici nu era aici – răspunse morarul – ci la mașina de treierat.

– Așa e, frate! strigă Iorgovan. Vorbesc și eu alandala. Aici nici n-ar fi cu puțință una ca aceea.

– Mai ales! grăi morarul, care ținea să se știe cât e de strașnică moara lui.

Începu dar să-i arate lui Iorgovan roatele cum se învârtesc, cum ar putea să-l apuce pe om, cum l-ar arunca una într-alta și cum i-ar sfărâma într-o clipă oasele.

– Doamne ferește! grăi Iorgovan și să depărtă.

Avea grabă; trebuia să fie deseară la Arad.

În Arad el trăise timp de șase ani; avea aici prieteni și cunoscuți, pe care-i întâlnea tot la două-trei săptămâni și care-l așteptau cu oarecare dor fiindcă le venea totdeauna cu plin.

El trase ca de obicei la gazda frățâne-său, lăsă pe argatul de la car să caute și de cai și se duse pe ici, pe colo, ca să se mai întâlnească cu lumea, să mai vadă, să mai audă, să mai steie de vorbă.

Trecuseră luni de zile de când cu noaptea petrecută în birtul de la Curtici. I se urca sângele la cap când își aducea aminte de acea noapte și se ferea de oamenii cu care se obicinuisese a-și petrece. Nu voia să știe de petreceri; îi era scârbă de ele.

Acum îi căuta parcă dinadins pe oamenii de viață; ceilalți îi păreau prea sarbezi.

În cafeneaua din strada Domnească el întâlnește pe proprietarul său, Virgiliu Bărgăuț, un om de vreo douăzeci și trei de ani, scurt și gros, neastâmpărat și cam rău îmbrăcat, unul dintre tinerii ușuratici care trăiesc pe apucate, câștigându-și pâinea ca scriitor, azi aici, mâne colo și poimâne nicăiri.

— Să mergem undeva, să facem ceva! ce stăm aici ca niște țapi umpluți cu câlți?! îi zise Bărgăuț.

– Unde să mergem? ce să facem? întrebă Iorgovan, deși știa prea bine ce înțelege Bărgăuț când zice că vrea să facă ceva.

– Ai fost vreodată la „Moara Dracului“?

– Ce-i aceea?

– Un birt cinstit, unde omul poate să facă ce vrea, fără ca lumea să-și caște gura la el. Se bea, se cântă, se joacă în cărți.

– Nu mă duc, răspunse Iorgovan.

Și totuși, de ce să nu se ducă? de ce să nu-și petreacă? de dragul cui?

Omul domol și așezat, Iorgovan nu înțelegea petrecerea altfel decât așa, ca el să privească, pe când alții își petrec în socoteala lui.

El însuși nu era beutor; un păhar, doauă de vin îl amețeau și-l făceau ursuz. Îi plăcea însă să-i vadă pe alții bând până ce nu mai pot să se ție pe picioare. El însuși nu cânta, nici nu juca. Cântecele și jocul îi păreau lucruri nepotrivite ca un om care ține la sine. Îi plăcea însă să vadă pe alții jucând.

El însuși era foarte cuviincios și alegea atât în vorbe, cât și în bucate. Îi plăcea însă să vadă pe alții îmbătându-se.

Acum ar fi voit să aibă gălăgie, joc și cântece, sticle sparte și vin vărsat pe jos, certuri și îmbrățișări, să vadă oameni ce se dau orbiș desfrâului.

Îi era însă rușine de ceea ce ar fi voit.

– Mai ai tu un rând de haine? îl întrebă el pe Bărgăuț într-un târziu.

– De ce?

– Să le îmbrac, răspunse Iorgovan. Așa cum sunt, mi-e greu să mă duc. Plugarului nu i se iartă ceea ce voiăștialalți faceți în toate zilele.

XX

Popa Furtună era om iute ca piperul, dar nu se pricea niciodată.

Văzând-o pe Simina atât de percută, el își făcea muștrări, căci dac-ar fi fost el cum se cuvine atunci când era vorba, Simina acum n-ar fi fost părăsită de toți. O știa pe soră-sa Vica, îl știa pe cumnatu-său Busuioc, îl știa pe nepotu-său Iorgovan și nu-și putea închipui un trai bun între dânșii fiind și Pădureanca la mijloc. De ce, n-a putut nici el s-o spună: simțea numai că nu poate să se împace cu gândul unei însoțiri cu aceasta.

Acum însă Simina îl luase pe dinainte, îl scosese oarecum din sărite, și el ar fi fost gata să se ducă la Busuioc și să-l silească a veni încă o dată să o peștească pe Simina.

– De ce n-ai voit tu să te măriți după Iorgovan? o întrebă el după ce sosiră acasă și mai stătură câțva timp cu preuteasa.

– Bine a făcut! grăi preuteasa.

– Eu n-am zis că nu voiesc, răspunse Simina, ci numai că ar fi bine să mai așteptăm.

– Ei bine! vrei acum? o întrebă popa.

– Acum nu! – zise ea – mai puțin decât orișicând.

– De ce nu?

– Nu pot!

Preuteasa știa de ce n-a voit și nu voiește, de ce nu poate; o văzuse stând față în față cu Șofron.

– Ce mai la deal, la vale, zise ea. Să nu mai umblăm cu minciuna, Simina se mărită cu Șofron.

Popa se uită mirat la amândouă, iar Simina tresări.

– Ferească Dumnezeu! strigă ea. Taica, fie iertatul, n-ar avea odihnă în mormânt dac-aș face una ca asta.

– Iar eu îți spun că ai să te măriți după Șofron! grăi preuteasa hotărât.

– Ferește-l, Doamne – zise iar Simina – și nu ne pedepsi.

„Aici trebuie să fie ceva la mijloc, își zise popa. O să vedem!“

Iar preuteasa știa hotărât că așa are să fie, precum zise ea.

De asta se temea și Simina.

Căci de ce n-a venit el la Socodor?

Îi era frică și nu mai voia să se întâlnească cu dânsa, se ferea cum se ferește omul de toată primejdia. A zis el că-i prea bine dacă ea se mărită după Iorgovan, dar ea a văzut și lacrămile lui, a auzit și glasul lui, ea a înțeles de ce vorbește așa și a simțit ce gândește el. Nu putea el să uite lovitura pe care i-a dat-o, întocmai precum Iorgovan nu putea să uite vorbele pe care i le-a zis la despărțirea lor, nici s-ar astâmpăra toată viața lui dacă ar ști-o măritată după Șofron.

Soarta ei era făcută: nu-i rămânea decât să umble singură pe cărările vieții.

Sosind câteva zile în urmă la Socodor, Șofron o găsi la casa lui Martin.

Câtva timp steteră amândoi încremeniți, cum stai în fața potopului ce vine asupra ta.

Tot drumul cât a venit de la Curtici până la Socodor, el s-a gândit cum să-i spuie de ce n-a venit mai-nainte și cum să-i ceară iertare.

Acum, dacă i-ar fi pus cineva cuțitul la gât, el tot n-ar fi făcut nici una, nici alta. Nu putea, nu trebuia, n-avea de ce să le facă. De sine se înțelegea că n-a venit pentru că nu s-a putut să vie!

Altul era simțământul care îi stăpânea acum pe amândoi: vrei, nu vrei, n-ai încotro!

Erau stăpâniți unul de altul: ea simțea că trebuie să facă ceea ce zice el, și el că trebuie să facă ceea ce zice dânsa.

El îi întinse mâna lui cea aspră.

– Și mie-mi pare bine că te găsesc, îi zise. Uite, credeam că o să-mi pară rău, și-mi pare bine.

– Eu nu știu, răspunse ea. Ce mai face leica Vica, Busuioc, ce mai face Iorgovan?

– Sunt bine, zise el, toți sunt bine. Să-i ție Dumnezeu năravul, e foarte cuminte. Eu mă temeam c-o s-o apuce rău. Știi tu atunci noaptea.

– Și eu, Șofroane!

Doi dintre copii, o fetiță de vreo trei și un băiat de cinci ani, steteau lângă Simina și se uitau cu ochii mari la el.

– Aceștia sunt copiii? grăi el. Uită! am uitat să le aduc câte ceva.

– O să le aduci altă dată! zise ea și începu să-i spună cum sunt copiii, ce fac, ce zic, în ce fel își petrec, ce mai e pe la casă, care este firea lui Martin, care îi sunt apucăturile, în sfârșit, multe și mărunte, cum e obiceiul femeilor.

Apoi ea urmă a-și face treburile, ca și când ar fi tot singură ca mai-nainte, iară el se așeză pe un butoiăș din tindă și rămase umblând cu ochii după ea și vorbind mereu așa singur.

-- Nu te teme tu... O să vezi tu... Eu sunt om cu mintea întreagă. Știu eu ce se potrivește și ce nu se potrivește. Eu n-am să te supăr... Simino! strigă el într-un târziu. Ai slăbit tu, ori numai îmi pare mie?

– Am slăbit, Șofroane! răspunse ea.

– Așa-i! ai slăbit! tare ai slăbit.

„Rău ai slăbit, urmă el iar pentru dânsul. Mă miram eu de ce ce-mi pare de tot altfel de cum fusese. Da! e mai frumoasă!“

– Tu, Simino! strigă iar. Și când ai slăbit?

– De mult!

– De ce?

Ea se uită râzând la el.

– De amarul tău, Șofroane! răspunse ea așa, cam în glumă. Nu știi tu cât m-am frământat eu de când mi-am dat seama că rău am făcut de te-am rugat să te muți aici.

El se uită strâmtorat la pământ.

– Așa-i! zise apoi. Mult a trebuit să te amărăști. Dar, vezi tu, acum știu de ce n-am venit mai-nainte. Ce să fac eu aici? Știam că te afli la unchiu-tău. Acum, că te știu singură, m-a apucat deodată și-aș fi venit, Simino, chiar dac-ar fi trebuit să-mi las pe taica neîngropat.

El se sculă apoi, se duse la dânsa, îi apucă mâna și se uită în fața ei.

– Rău ai slăbit, urmă apoi. Dar să nu crezi, Simino, că mai umblu cu gândurile pe care le-am avut odată. Mă crezi tu, Simino?!

– Te cred, Șofroane! răspunse ea.

Deodată însă o năpădiră lacrimile.

El rămase strâmtorat înaintea ei.

– De ce plângi? o întreabă apoi, îi puse mâna pe umăr și se uită în ochii ei.

– Parcă n-aș avea de ce să plâng?! Întreabă-mă de ce nu plâng când nu plâng? Atât am plâns, Șofroane, încât mi s-a făcut obicei și adeseori mă pomenesc că plâng fără de veste, așa, din senin, numai fiindcă îmi sunt dedați ochii pe plâns.

– Așa-i, grăi Șofron. Asta vine de la sine.

– Îl iau eu pe răspunderea mea! strigă popa Furtună, care intră c-o falcă în cer, cu alta în pământ pe porțiță, cu doi jendarmi în urma lui.

– Se poate – răspunse unul dintre jendarmi – dar noi avem poruncă să-l ducem.

Șofron și Simina se speriară amândoi.

– Ce e, Șofroane? ce s-a întâmplat?! întreabă popa răstit.

– Nu e nimic – răspunse Șofron întorcându-se spre Simina – nu-ți face spaimă degeaba. Eu am fost cătană împărătească; mie nu mi se face nedreptate. I-am tras o dată căprarului o palmă de i-au sărit trei

măsele din gură și a zăcut doauă săptămâni; m-a pus căpitanul în fer scurt, dar a zis că bine am făcut. Mă duc, dacă e vorba, până la împăratul. O să mă închi-dă, dar o să-mi deie banii.

– Ce fel de bani? întrebă popa.

– Banii mei, noauă sute de zloți de argint, răspunse Șofron, pe care i-am dat. Și acum mă poartă cu minciuna.

– Ia haid' să vedem, grăi popa, să vedem noi dacă ți-i dă ori nu.

– Nu-ți face inimă rea, Simino, zise Șofron, apoi plecă cu popa și cu jendarmii.

Simina privi cuprinsă de spaimă în urma lor.

– Și asta tot eu am făcut-o! strigă ea deznădăjduită. Nu uită Busuioc, nu iartă! Dar Iorgovan? – urmă peste puțin – lui când o să-i vie rândul, el unde o să mă lovească?

Busuioc rămase ca trăsnet din senin când văzu că popa, fratele nevestei sale, se pune între el și Șofron.

Dar el nu putea să rămâie de rușine!

– Nu-i dau pentru că nu-i dau! zise el când popa îl întrebă de ce nu-i dă lui Șofron banii. Să mi-i scoată cu judecată. O să-l învăț eu pe el a-mi pune cuțitul în pept.

– Iară eu îți spun, și s-o știi, întâmpină Șofron, că n-am să umblu cu judecata: ori te înjunghii, ori îți dau foc. Odată tot o să ies eu din închisoare.

– O să ieși chiar astăzi, strigă popa, iar de bani, grija mea. Mi-i lași mie să-i scot de la el, și dacă ți-e de bani, ți-i număr mâne. O să vedem noi care pe care. Aici e alta la mijloc!

– O să vedem! strigă și Busuioc.

Era-ndârjit de ar fi fost gata să-și pună-n joc toată averea.

Seara însă el aștepta ca fiu-zău Iorgovan să se întoarcă de la Arad, cum se întorcea toate vinerile când umbla la Arad. Dar se înnoptă și Iorgovan nu mai venea. Vica, prepuielnică și fricoasă, ca toate femeile, ca toate mumele, începu să-și facă fel de fel de închipuiri, mai că se va fi întârziat și-l vor fi apucat oamenii răi pe drum, mai că va fi făcut ceva și-l vor fi închis și pe el ca pe Șofron.

Argatul se-ntorsese cu carul. Zicea c-a plecat joi seara, dar de atunci nu l-a mai văzut. Știe numai că s-a dus, unde s-a dus, cu unul Bărgăuț. A lăsat dar sacii acolo și s-a întors.

Busuioc îl știa pe Bărgăuț.

– Nu e nimic! îi zise el Vichii. S-a ticăloșit: asta e. Are să se întoarcă, dar mai bine ar fi să rămâie acolo.

Și totuși mult ar fi dat să poată pune pe cineva călare, ca să-l trimită la Arad, să-l caute și să-l aducă. El însuși nu putea să o facă. Era feciorul lui și nu putea să-l facă de rușine.

El se plimbă timp îndelungat neastâmpărat prin casă.

Deodată apoi ieși deznădăjduit afară și porunci ca sluga să se pună călare, să meargă la Socodor și să-i spună popei că-l roagă să vie des-de-dimineață la Curtici.

– Nu – zise apoi răzgândit – lasă că mă duc eu!

XXI

– Lasă-l, – îi zise popa lui Busuioc – fă-te că nu vezi, n-auzi, nu bagi de seamă. Se întoarce el de sine; nu e făcut Iorgovan să poată umbla pe calea ce-a apucat.

Așa a și făcut Busuioc.

Sâmbătă după-amiazăzi Iorgovan s-a întors acasă.

Îi era rușine de slugi și de vecini, ar fi vrut ca taică-său să-l certe și-i venea să se spânzure când vedea că nici nu-l întreba măcar unde-a stat, ce-a făcut, ba nici nu era supărat.

El îi dote banii pentru sacii de făină, pe care-i vânduse a doua zi, și spuse că l-a ținut negoțatorul de făină cu vorba de n-a putut pleca la timp.

Mințea Iorgovan. Nu numai că nu l-a ținut negoțatorul, dar banii nici că erau de la el: îi luase împrumut, căci prețul făinei îl cheltuise.

Întâia oară în viață se împrumutase și el, cu puțin numai pentru un om ca dânsul, dar datoria îl apasă cu atât mai vârtos cu cât n-ar fi voit să afle cineva c-o are și trebuie neapărat s-o plătească vinerea viitoare.

De unde?

Nu-i rămânea decât să-l înșele pe taică-său la socoteala morii.

N-ar fi avut decât să ceară, și știa că Busuioc îi dedea bucuros orișicât, dar tot îi părea rău. De ce să-l mai mâhnească? Așa și-așa tot de la el ieșea.

Acum, o dată în viața lui, la strâmtoare, putea s-o facă.

Și joia viitoare el înșelă pe taică-său la socoteala morii.

Busuioc începu să tremure când văzu că fecioru-său iar vrea să plece tot el la Arad, dar el nu se simțea destul de tare ca să-l oprească.

Și nici n-avea de ce.

Și-ar fi pus Iorgovan viața că se întoarce la timp, că nu mai stă de vorbă cu nimeni, că nu mai face toată viața lui datorii.

Numai el știa câte amare muștrări și-a făcut în timp de opt zile.

Și s-a întors Iorgovan la timp și datorii n-a făcut.

El însă iar și-a lăpădat portul țărănesc, iar a petrecut toată noaptea, nu însă cu Bărgăuț, ci cu niște oameni pe care nu-i mai văzuse în viața lui, și nu în oraș, ci peste Murăș, la Schelă, unde nu-l știa nimeni.

Ba a cântat Iorgovan și a jucat chiar și el.

Și totuși el nu-și făcea muștrări atât de amare ca-n rândul trecut.

A petrecut, dar la urma urmelor cu cine? Cu niște oameni pe care nu-i mai văzuse și care n-o să-l mai vadă în viața lor pe el. Niște scârnăvenii! Ce-i păsa lui de ei?!

Busuioc se liniște când văzu că feciorul îi vine la timp și nu mai e atât de umilit în el cum fusese săptămâna trecută. Tot îi părea însă bine că s-a împăcat cu popa. Se temea că iar o să-i mai vie lui Iorgovan, și nu era pe lume om să-l ție în frâu afară de popa. Da! bucuros i-ar fi dat Busuioc acum lui Șofron și banii îndoiți numai să nu se strice cu popa. Căci a cui era vina dacă se ticăloșea Iorgovan?

„A mea e vina, numai a mea!“ zicea Busuioc.

Așa zicea și Iorgovan.

Așa zicea când îl înșela la socoteala morii, așa când își petrecea, așa când cânta, juca și făcea lucruri de care mai-nainte îi fusese scârbă.

Din vinere în vinere el se dedea tot mai tare desfrâului. De la o vreme nici nu-și mai lăpăda portul țărănesc la petrecerile lui. În cele din urmă începu să umble la birtul din Curtici.

Busuioc se trezi acum și fugi iar la popa.

– Însoară-l! zise popa. Fie cu orișicine, dar însoară-l.

– E oare ceva ce-aș face mai bucuros?! strigă Busuioc. Tu știi c-am voit, dar n-am putut, și vreau, dar nu pot.

– Ei, las-o pe mine! grăi popa. Tu n-ai vrut cum trebuie să voiești. Ați fost amândoi, și tu și el, niște netrebniți: să vezi tu că vrea Pădureanca dacă-i vorbești cum trebuie.

– Spune-mi ce să fac și fac tot! îi răspunse Busuioc.

– Pleacă-te!

– Mă plec! zise Busuioc.

– Dar pleacă-te pe toată viața ta!

– Pe toată viața mea!

– Să-ți aduci aminte de asta! grăi popa. Acum lasă-le pe mine.

Și poate că popa Furtună ar fi putut să scoate lucrurile la capăt bun dacă s-ar fi nimerit toate așa cum le știa el.

Șofron se mutase la Socodor. Își cumpărase doi boi, un car și un plug, luase pământuri în parte și-și făcea arăturile de toamnă.

Întâia oară în viața lui simțea și el câtă dulceață este în munca pe care o faci în ogorul tău.

În Socodor nu-l știa nimeni pe Șofron, era om venit în curând, o știa însă pe Pădureanca și-l știau că se ține de dânsa, îi este rudă ori om din sat, știa că el umblă des la casa lui Martin, iară ea se duce adeseori de-i rânduiește prin casă și-i spală albitura, și poartă grijă de el întocmai ca de Martin și de copiii lui.

De aceea lumea îi zicea lui Șofron – Șofron al Pădurencii.

Iară Iorgovan își petrecea în birtul de la Curtici.

– Măi Iorgovane, grăi scrietorul, îți mai aduce tu aminte de Pădureanca?! A dracului de frumoasă mai era!

Iorgovan se uită lung la el.

– Îmi aduc, zise, grozav îmi aduc aminte. Măi! știi tu că fata aceea, aceea-i fată, măi! cum nu mai e alta pe lume.

– Ei, știi c-acum se ține cu Șofron?! urmă scrietorul. Al dracului e pădureanul acela!

Iorgovan se ridică în picioare, se uită câțva timp țintă la el, apoi își trecu ochii peste masă, căutând să găsească ceva vârtos și greu. Nu era decât sticla cu vin: el o apucă de gât, o ridică și o aruncă drept în capul scrietorului, care stetea uimit în fața lui.

– Se ține?! Cum ai zis?! Simina se ține?! răcni el apoi și se aruncă turbat asupra nenorocitului, care se răsturnă cu fața plină de sânge la pământ.

Săriră toți din toate părțile ca să-i despartă.

Iorgovan era feciorul lui Busuioc bogătoiul și putea să spargă capul scrietorului fără ca să i se mai întâmple și vreo altă nenorocire.

Și aceasta și era însă destulă.

Doi dintre oameni îl apucară și-l scoaseră cu puterea din birt, ca să-l ducă acasă, și peste puțin se adună lume multă, mai ales copiii, în fața birtului, ca să afle ce s-a petrecut și să vadă ce se petrece mai departe.

Văzând că oamenii se iau droaie după dâșii, Iorgovan își veni în fire, se opri în loc și privi împregiurul său.

– A fost destul – zise el – nu mi-o mai faceți și asta; lăsați-mă, că mă duc eu singur, oriunde ați voi să mă duceți.

– Acasă! grăi unul dintre dâșii.

– Chiar și acasă! îi răspunse Iorgovan.

Acum orișunde ar fi mers mai bucuros decât acasă; dar trebuia să scape de ochii lumii, și el plecă cu pași iuți înainte. Mergând, el nu se uita nici la dreapta, nici la stânga, nici înapoi; îi vedea cu toate aceste pe oameni venind în urma sa, îi auzea întrebându-se asupra celor petrecute și ar fi voit ca prietenul lui să moară, pentru ca nimeni să nu afle de ce l-a lovit cu sticla în cap.

Sosit apoi acasă, el stete neclintit față în față cu taică-său, în vreme ce oamenii veniți cu dânsul spuseră cele petrecute.

– Unde-ai ajuns?! ce-ai făcut, Iorgovane?! grăi Busuioc, mâhnit până în adâncul inimii, după ce se văzu singur cu dânsul.

– Eu n-am făcut nimic – îi răspunse feciorul – tu le-ai făcut toate!

Grăind aceste, el se depărtă, ca să nu-l mai simtă aproape de sine pe taică-său și să poată înăbuși pornirea ce izbucnise fără de veste în el cu atâta putere, încât îi venea să-și ieie lumea în cap, să se ducă departe până ce nu i se va fi pierdut urma.

Busuioc alergă iar la popa.

– Acum mai ales să-l lăsăm în pace, grăi popa, și dacă nu-și vine în fire, atunci e rău. Vorba e numai

să punem lucrurile la cale și să facem ca și când nu s-ar fi întâmplat nimic.

Popa se duse dar la scrietorul care zăcea bolnav, îl împacă, și lucrurile se neteziră, iar Iorgovan rămase nesupărat de nimeni.

El avea însă destulă supărare în el însuși.

I se turburase toată firea și în turburarea lui nu mai găsea nicăieri odihnă.

Îi vedea mereu înaintea sa pe Șofron căutându-și molcom de treabă, îl vedea pe scrietorul răsturnându-se cu fața plină de sânge, se vedea pe sine lovind fără cruțare în Simina, bătându-și joc de norocul său, tăvălindu-se prin birturi, furând pe taică-său și auzea neîncetat cuvintele: „Șofron e om, Iorgovane!”

Da! Șofron era om!

Dar una îl strivea pe Iorgovan mai presus de toate: încordarea dintre el și taică-său.

„Tu le-ai făcut toate!”

Aceste vorbe, spuse așa în pripa mâniei, Iorgovan nu putea să și le ierte: trebuia să mai adauge ceva la ele, să le lămurească, să spună tot ceea ce avea pe inimă.

„Mai avem o vorbă!” își ziceau ei amândoi de câte ori ochii lor se întâlneau.

Nici unul nu avea însă destulă vârtute în el ca să deschidă vorba.

Lui Busuioc îi era silă, iar fecioru-său se temea ca nu cumva să se întâmple un lucru de care s-ar îngrozi un întreg colț de țară.

Joi după-amiază, cinci zile după cele petrecute la birt, Iorgovan îl întrebă pe taică-său dacă se duce el ori nu la Arad.

– O să mergem vinerea viitoare, îi răspunse bătrânul strâmtorat.

„De ce?!“ ar fi voit Iorgovan să întrebe, el însă se întoarse îndărătnic în călcâi, ieși din casă și plecă drept spre birt, așa, din pornire îndărătnică, fără ca să-și mai deie seamă despre ceea ce face. Voia să-l doară pe taică-său!

Întrând în birt, el simți că toți se feresc de el.

Ceru vin, așteptă însă timp îndelungat și nimeni nu-i aduse.

– Vine! îi răspunse unul dintre băieți, dar trecu iar timp la mijloc și nimeni nu veni.

El începu să bată din nou în masă; văzând apoi că acum nici nu-i mai răspunse nimeni, se ridică mânios și se duse în partea cealaltă a birtului, unde-l văzuse pe băiat.

Acesta stetea nedumerit într-un colț.

– Ce-i?! grăi Iorgovan mânios.

Băiatul dete strâmtorat din umeri, iar cei patru oameni care erau la una dintre mesele despre uliță rămaseră privind cu încordare când la unul, când la altul.

– Busuioc a lăsat vorbă să nu îi mai dăm, grăi băiatul întorcându-se spre ei.

Iorgovan începu să râdă.

– Aici – zise el – nu poruncește Busuioc, poruncesc eu. Tu mă știi că nu mă pricep la glumă. Adă vinul!

Grăind aceste, el se întoarse iar în partea retrasă a birtului și se așează din nou la locul lui.

– D-voastre vedeți că n-am încotro, le zise băiatul celor patru oameni și se duse de-i dete vinul.

Râzând apoi așa în el, Iorgovan își beu încetul cu încetul cele câteva păhare de vin, mai stete cât mai stete fără de nici o treabă, apoi plăti și pe-nserate o luă drept spre moară, ca să-și încheie socotelile.

Ca totdeauna, erau și acum oameni la moară, și câțiva dintre dâșii steteau de vorbă cu morarul la lumina unei lămpi ce era atârnată într-un cui deasupra mescioarei din colț.

Ei se sculară când Iorgovan intra.

Iorgovan le zise: „Bună seara!“, se așează cam posomorât la masă, apoi luă condica și pana, ca să facă socoteala.

Nu era beat, vedeau însă cu toții că e cam amețit.

– Nu e stricat nimic la moară? îl întreabă el pe morar.

– Nimic, răspunsă acesta.

— Ia să vedem, grăi Iorgovan ridicându-se. Taica zice că n-o să ducem făina pe mâne la târg. Mă duc eu singur, și dacă e ceva de trebuință, e bine să știu.

În moară se aflau trei lămpi: una deasupra coșului, alta în fața locomobilei, unde lucra morarul, iar a treia, cea atârnată deasupra mescioarei. În partea dreaptă a morii, unde se aflau roatele cele primejdioase, era de tot întuneric.

Văzând că Iorgovan pleacă spre această parte, morarul luă lampa din perete și plecă cu ea în urma lui, ca să-i lumineze.

Iorgovan cercetă cu de-amănuntul roate, șuruburi și chingi, atingându-le mereu cu condeiul pe care-l avea în mână; la roate însă el lăsa condeiul să cadă fără de veste, apoi zise că e bine și se întoarse iar la condica de pe masă.

Morarul atârână iar lampa de cuiul ei.

Iorgovan începu să caute pe masă.

— Condeiul, zise el. Așa-i! l-am uitat.

Morarul grăbi să-l caute.

— Lasă! că-mi aduc aminte unde l-am scăpat, îi zise Iorgovan și se întoarse iar spre partea întunecată a morii.

Morarul sări din nou cu lampa din cui, o luă și plecă cu ea în urma lui.

Iorgovan se opri strâmtorat din drum.

La asta nu se gândise.

– Adă lampa! grăi el cu glas înăbușit și tremurând în tot trupul.

Luând însă lampa de la morar, el o apucă așa, că tinicheaua strălucitoare rămase întoarsă spre fața lui, și nu numai că nu-i arunca lumina în cale, dar îi mai lua și vederile cu strălucirea ei.

Câtva timp se făcu liniște, încât nu se mai auzea decât învârtirea roatelor neobosite, bătaia coșului și pașii lui Iorgovan, care înainta oblu spre unul dintre stâlpii de la dreapta locomobilei.

Deodată scoase un răcnet de se cutremură toată moara, hâburile de sticlă căzură sfărâmate peste fierăria locomobilei și moara se umplu de lumină.

Grăbind să deie ajutor, oamenii-l găsiră pe Iorgovan sub stâlp, învăluit în flăcările care într-o clipită cuprinseseră hainele de pe el.

XXII

Fă trei cruci și zi „Doamne-ajută!“ când treci pragul casei, fie ca să ieși, fie ca să intri, căci lumea din întâmplări se alcătuieste, iar întâmplarea e noroc sau nenorocire, și nimeni nu știe dacă e rău ori bun ceasul în care a pornit, nici dacă va face ori nu ceea ce-și pune de gând.

Nenorocirea îl ajunsese strașnic pe Iorgovan: a dat în graba lui peste stâlp, s-a izbit de el, a spart lampa și a căzut aprins la pământ.

Cine e oare acela care s-ar încumeta să se laude că nu i s-ar fi putut întâmpla și lui una ca aceasta?! cine oare putea să nu fie cuprins de milă când îl vedea plin de arsuri, trupul o rană?!

Satul întreg era adunat la casa lui Busuioc când oamenii îl aduseseră pe Iorgovan, și nimeni nu se mai gândea să alerge la focul care ardea în marginea satului, mistuind și moara, și grâul din saci, și făina din coș, și condica cu socotelile morii.

– L-au frânt și pe el roatele ca pe Pupăză! zicea unul.

Unii știau că e mort, alții, că mai trăiește, dar n-o s-o ducă pân-a doua zi, iar alții, ca n-are decât pe ici, pe colo câte-o arsură care o să-i treacă în câteva zile.

Când doctorul sosi la casă, se înghesuiră cu toții în urma lui și curtea lui Busuioc se umplu de lume.

Când doctorul intră, Iorgovan zăcea nemișcat și amețit de usturime.

Doctorul îl căută cu de-amănuntul, stete apoi pe gânduri și dete din umeri.

– E rău de tot, zise el, dar omul e tânăr și poate încă să scape. O să facem tot ceea ce va fi cu putință.

– Averea mea toată ți-o dau, strigă Busuioc, numai să-l mai văd încă mergând la birt!

Iorgovan își ridică ochii spre el.

– Nu mai vreau, grăi apoi încet. O să vezi tu că nu vreau.

Preste puțin el apucă mâna doctorului, o strânse cu deznădăjduire și se uită lung și stăruitor în ochii lui.

– Aibi răbdare – îi zise doctorul – că scapi.

– Am răbdare, mă vezi că nu mă vaiet, îi răspunse Iorgovan.

Și avea Iorgovan răbdare. Ceasuri întregi el zăcea nemișcat în culcușul lui, iar când se apropia cineva de dânsul, ochii lui râdeau.

Liniște, multă liniște cerea doctorul, și liniștea îi intrase chiar în suflet, căci omoară durerea trupească orișice simțire din om și rămâne ea singură stăpână pe el.

Primind vestea despre nenorocirea ce-l ajunsese pe Iorgovan, Simina sări în picioare.

„Nu-i adevărat! își zise ea. El minte și acum! Și-a făcut el însuși nenorocirea.“

Apucată de gândul acesta, ea alergă la Șofron.

– Du-te, zise el, că o să-i fie bine dacă te vede și te știe aproape.

Simina își încleștă mâinile, rămase câtva timp cu ochii ațintiți la el, apoi își acoperi fața cu amândouă mâinile și suspină adânc și lung.

– Ce-i?! întrebă el apropiindu-se de dânsa.

– Șofroane! îi răspunse ea, luându-și iar firea ei așezată. Busuioc vrea, mi-a spus-o alaltăieri preuteasa, și eu nu mai pot, nu mai vreau, nu mă iartă firea să-i zic ba. Am, Șofroane, slăbiciunea pentru Iorgovan! Ce să mă fac dacă am, cum aș avea pentru copilul meu, și, Doamne ferește, mi-e groază de gândul morții lui mai mult decât de al morții mele.

Șofron se dete puțin înapoi.

– Atunci nu te duce, zise el. Nu-l iubești tu pe el cât te iubesc eu pe tine.

– O știi! – strigă ea – asta e, c-o știi. Cu tine, Șofroane, nimeni nu poate, că tu ești om, iar eu sunt o muiere ticăloasă, care nu poate nimic.

– Pot eu! – zise el – și nu te las. Dacă te iubesc și nu te vreau, e fiindcă văd că nu e bine nici pentru tine, nici pentru mine, iar nu pentru ca să te las să dai în nenorocirea pe care o văd, o simt, am trăit-o de atâtea ori stând de vorbă cu mine însumi. Viața ta e a ta, și mie de a lui prea puțin îmi pasă!

– Și ce vrei să-mi faci? îl întreabă ea îndărătnică.

– Ce vreau? răspunse el. M-am gândit eu și la asta. Mult mă gândesc eu și tot la tine mă gândesc. Am destul timp. Când port coarnele plugului și potrivesc brazda ca să fie dreaptă și potrivită-n adâncime, n-am altă treabă decât să gândesc, fiindcă lucrul ăsta îl fac eu și prin întunec, atât de bine îl știi, mi-l face mâna ea de ea, oarecum fără de știrea mea. Apoi știi eu

ce-i în mine și nu se poate în lumea asta s-o știi și tu fără ca să ții la mine, măcar cum țin eu la Coarneșul meu, fiindcă e al meu și trage bine și mă cunoaște, mă simte, Simino, de departe, și când mă duc să-l iau de la iarbă, se întoarce spre mine, își ridică ochii și mă așteaptă, uitându-se în calea mea. Și dacă nu vrea Coarneș, un lucru, nu pot nici eu să-l fac cu toată inima. Tu fă ce vrei, dar știu că nu poți. Iar dacă poți, Simino, atunci e mai bine să fii dobitoc decât om.

Simina rămase câțva timp pierdută și cu ochii la pământ înaintea lui, apoi începu să plângă, îi apucă mâna și o sărută de mai multe ori.

– Nu pot, zise ea. Ce să fac dacă nu pot?! Șofroane, nu mă părăsi.

– Niciodată, răspunse el, tu știi că niciodată n-o să te părăsesc.

Și s-a dus Simina la Curtici, fiindcă nu mai putea să rămâie.

Busuioc era gata să-și deie toată averea ca să-și vadă încă o dată feciorul pus în picioare, dar nu i-a spus doctorului că a venit Simina, Pădureanca, să-l vadă și să-l caute pe bolnav. Ce știa doctorul?! Te pomenești c-ar fi zis că nu e bine s-o vadă, nici ca ea să-l caute.

Când Simina intră în casă, Iorgovan zăcea pe spate, liniștit și nemișcat ca de obicei.

Ea se apropie tremurând și fără zgomot, apoi, când ochii lor se întâlniră, rămase neclintită în loc, sub farmecul ochilor lui mari.

– Vai, Doamne! Tu, Simino! Săracu de mine! șopti el, apoi își adună toate puterile, ridică amândoaă brațele spre ea, o apucă de umeri, o aduse spre el și-i sărută gura, apoi un ochi, apoi celălalt, apoi o depărtă, ca să se poată uita drept în fața ei.

Ea îi luă mâna și o dete încetinel înapoi, se lăsă pe pat, lângă dânsul, și câțva timp rămaseră așa tăcuți și nemișcați.

– Și Șofron ce mai face? întrebă el într-un târziu.

Ea tresări, se ridică puțin, apoi se întoarse asupra lui, îi luă capul între mâni și-i sărută fruntea.

– E bine, sănătos, răspunse.

Cuprins de fiori, Iorgovan își strânse încă o dată toate puterile, ridică din nou brațele, ca să o cuprindă cu ele, apoi dete un gemet lung, brațele îi căzură înapoi și răsuflarea i se curmă.

Simina se îndreptă, stete câțva timp ca scoasă din fire, apoi se întoarse repede, se uită prin casă, se duse de deschisă ușa și strigă tare, dar cu glasul așezat și deschis:

– O luminare!

(*Tribuna*, anul I, nr.-ele 63 – 75, 77 – 93, 95 – 96, 1/13 iulie – 11/23 august 1884)

Cuprins

MOARA CU NOROC	5
PĂDUREANCA.....	175

Scanare și prelucrare digitală

de

Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2025

